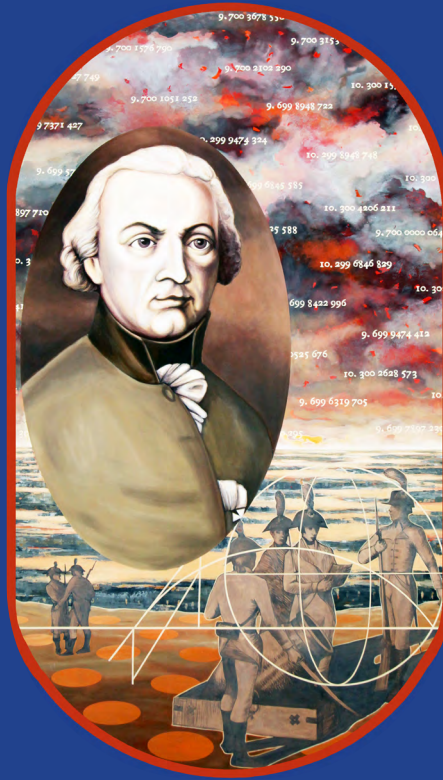

CENTER VOJAŠKIH ŠOL

MODRO UPORABI MOČ

Vojaškošolski zbornik

september 2021, številka 16

MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA
CENTER VOJAŠKIH ŠOL

VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

september 2021, številka 16

Izdajatelj:	<i>Center vojaških šol</i>
Glavni urednik:	<i>brigadir Peter Zakrajšek</i>
Odgovorni urednik:	<i>mag. Pavel Vuk, sekretar</i>
Uredniški odbor:	<i>polkovnik dr. Igor Cebek VVU XIV. razreda dr. Vinko Vegič VVU XIII. razreda mag. Gregor Jazbec štabni praporščak Klemen Beras praporščak Matjaž Koštrun</i>
Prevajanje:	<i>Kristina Grilc, Justina Marie Carey</i>
Lektoriranje:	<i>Nika Blagne, Urška Prelog, Vanesa Škornik</i>
Oblikovanje:	<i>Jurko Starc</i>
Revija je dostopna na spletni strani:	<i>http://dk.mors.si</i>
E-naslov urednika:	<i>pavel.vuk@mors.si</i>

ISSN 1581-5196 (tiskana izdaja)

ISSN 2536-4286 (spletna izdaja)

Prispevki, objavljeni v Vojaškošolskem zborniku, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov. Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI.

Kazalo

Uvodnik odgovornega urednika <i>Pavel Vuk</i>	4
Vloga svetov za nacionalno varnost pri zagotavljanju nacionalne varnosti The role of national security councils in ensuring national security <i>Peter Verdnik</i>	6
Razvoj metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje na združeni taktični ravni The development of a methodology for a signals company's operation at the joint tactical level <i>Aleš Kraj</i>	19
Vloga robotike, brezpilotnih sredstev in umetne inteligence na bojišču The role of robotics, unmanned aerial vehicles (UAV) and artificial intelligence on the battlefield <i>Boštjan Pintarič</i>	38
Uporaba Natove direktive pri načrtovanju in izvedbi skupinskih usposabljanj in vaj v Slovenski vojski Application of the NATO directive in the planning and implementation of group training and exercises in the Slovenian Armed Forces <i>Primož Hodak</i>	56
Vloga Slovenske vojske v boju proti terorizmu The role of the Slovenian Armed Forces in counterterrorism <i>Miran Prosen</i>	78
Pomen vključevanja vidika spola v Slovenski vojski The importance of gender integration in the Slovenian Armed Forces <i>Maja Babnik Smrekar</i>	98
Rusko hibridno delovanje in vloga zasebnega vojaškega podjetja Wagner Russian hybrid operation and the role of the private military company Wagner <i>Daniel Šuler in Ervin Hartman</i>	119
Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob epidemiji covida-19 The role of the Slovenian Armed Forces in protection, rescue and relief tasks during the Covid-19 pandemic <i>Dejan Pagon</i>	139
Organiziranost in vloga vojaške strateške rezerve Slovenske vojske na operativni in taktični ravni Organization and role of the military strategic reserve of the Slovenian Armed Forces at the operational and tactical levels <i>Rok Kovše</i>	157
Socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja Social skills of military education and training providers <i>Valerija Bernik</i>	177

»Branje človeka izpopolnjuje, razpravljanje ga pripravi, pisanje mu da natančnost.« Francis Bacon, angleški filozof

Uvodnik odgovornega urednika

Mednarodne odnose v zadnjem desetletju tega stoletja močno zaznamuje tekmovanje velikih sil, ki v varnostno okolje poleg rivalstva prinašajo tudi nenehno grožnjo organiziranega nasilja. Organizirano nasilje se v novih, asimetričnih vojnah pojavlja na različnih ravneh in v različnih oblikah. Razumevanje teh razlik zahteva jasno sliko o vzrokih in gibalih globalizacije, njenih asimetričnih povezavah in soodvisnosti ljudi, skupin, družb in kultur. Tak razširjen koncept varnosti, ki je postal sestavni del vsake vizije svetovnega reda, narekuje potrebo po tekočem prehodu med civilnim in vojaškim svetom. Mednarodno usklajeni ukrepi za zajezitev lokalnega nasilja, za ponovno vzpostavitev miru in stabilizacijo političnega in družbenega reda imajo namreč vedno civilne in vojaške razsežnosti, ki so tesno prepletene.

To novo civilno-vojaško vzajemno delovanje povzroča težave številnim zahodnim demokracijam in nakazuje na paradoks v razvoju civilno-vojaških odnosov. Na eni strani so civilno-vojaški odnosi tradicionalno pogojeni s hierarhično usmerjevalnim odnosom med civilno družbo oziroma vlado in oboroženimi silami. Po drugi strani pa so se varnostne politike vlad, ki se ukvarjajo s stabilizacijo kriz po vsem svetu, primorane sprijazniti z dinamičnim procesom ne samo prekrivanja, temveč celo združevanja političnega in vojaškega področja. Tako imenovani civilno-vojaški paradoks je danes kljub raznovrstnosti politično-vojaških kultur in tradicij praktično mogoče zaslediti v vseh zahodnih demokracijah. Vse pomembneje pa vpliva tudi na njihovo strateško usmeritev in kontekst oblikovanja nacionalnovarnostnih politik. Kljub učinkom paradoksa, na katere se vsaka država s prilagoditvijo nacionalnovarnostne politike in razpoložljivostjo družbenih virov odziva različno, cilji na področju varnosti ostajajo jasni – z ustvarjalno miselnostjo in izboljševanjem materialnih instrumentov zagotoviti čim večjo blaginjo in visoko stopnjo vseh oblik varnosti prebivalcev.

Tudi v Centru vojaških šol prispevamo k pojasnjevanju in razreševanju raznovrstnih paradoksov in razvojnih izzivov Slovenske vojske, ki jih vseskozi pogotuje spreminjajoče se mednarodno varnostno okolje. Rezultate perspektivnih kritičnih mišljenj kot plod poglobljenega raziskovalnega dela predstavljamo v Vojaškošolskem zborniku. Ta tokrat obsega deset prispevkov: devet prispevkov so pripravili najboljši slušatelji 25. generacije višjega štabnega tečaja Poveljniško-štabne šole, v enem izmed njih se je pridružil kot soavtor tudi predstavnik Sektorja katedre vojaških ved, v zadnjem prispevku pa se tem razmišljanjem pridruži še predstojnica Višje vojaške strokovne šole. **Peter Verdnik** s preučevanjem vloge svetov za nacionalno varnost pri zagotavljanju nacionalne varnosti poudarja pomen obstoja teh svetov, notranje strukturiranosti in uvrščenosti v

nacionalnovarnostne sisteme. Pri tem poskuša odgovoriti na tri vprašanja: kaj je glavni vzrok za vzpostavitev svetov, koliko lahko prispevajo k učinkovitemu odzivanju države na varnostna tveganja in kakšno vlogo imajo v svetih predstavniki vojska. **Aleš Kralj** v svojem prispevku raziskuje razvoj metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje na združeni taktični ravni. Ugotovitve raziskave predstavi v okviru predloga priprave metodološkega okvira kolektivnega usposabljanja/urjenja Čete za zveze za vzpostavitev modula, ki podpira združeno taktično raven, brigade in bataljonske bojne skupine na bojišču. **Boštjan Pintarič** v prispevku analizira vlogo robotike, brezpilotnih sredstev in umetne inteligence na bojišču. Ponuja odgovore na vprašanja, kako sodobni vojaški robotski sistemi spreminjajo način vojskovanja in povečujejo operativno zmogljivost ter učinkovitost delovanja oboroženih sil na bojišču. **Primož Hodak** ugotavlja raven uporabe Natove direktive pri načrtovanju in izvedbi skupinskih usposabljanj in vaj v Slovenski vojski. Njegov kritični razmislek ponuja tudi odgovore na to, kateri krovni dokument bi potrebovala Slovenska vojska, da bi bil skladen z Natovo direktivo in obenem zadosten za načrtovanje skupinskih usposabljanj v Slovenski vojski. **Miran Prosen** ob preučevanju aktualne problematike boja proti terorizmu ugotavlja, ali v Sloveniji dejavnosti v okviru boja proti terorizmu temeljijo na celovitem pristopu ali je ta pristop sploh mogoč in kakšno vlogo v konceptu boja proti terorizmu ima Slovenska vojska. **Maja Babnik Smrekar** v prispevku preučuje pomen vključevanja vidika spola v Slovenski vojski. Na podlagi anketne raziskave ugotavlja njegovo stopnjo prepoznavnosti v Slovenski vojski ter odklone oziroma razlike pri obravnavi med spoloma. **Daniel Šuler** in **Ervin Hartman** z analizo ruskega hibridnega delovanja in vloge zasebnega vojaškega podjetja Wagner ugotavljata, kakšno vlogo so imeli nevojaški akterji oziroma ruska zasebna vojaška podjetja pri ruski aneksiji Krima. Pri tem poskušata odgovoriti na vprašanje, v kolikšnem obsegu in v kakšnih oblikah se hibridno delovanje pojavlja na sodobnih kriznih žariščih ter kakšno vlogo imajo pri tem zasebna vojaška podjetja. **Dejan Pagon** se v prispevku osredotoča na raziskovanje organiziranosti, usklajevanje in udejstvovanje Slovenske vojske v nalogah zaščite, reševanja in pomoči pri zajezitvi širjenja novega koronavirusa. Na podlagi analize prvega in drugega vala epidemije covid-19 ugotavlja, kako in s kakšnimi zmogljivostmi se je v reševanje krize vključila Slovenska vojska. **Rok Kovše** v prispevku ugotavlja organiziranost in vlogo vojaške strateške rezerve Slovenske vojske na operativni in taktični ravni. Na podlagi primerjalne analize izbranih držav članic Nata predlaga eno izmed mogočih rešitev organiziranosti in sestave enot Slovenske vojske, popolnjenih z vojaško strateško rezervo. Zbornik končujemo s prispevkom **Valerije Bernik**, ki se nanaša na socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja. V njem avtorica ugotavlja potrebo po bolj sistematičnem razvijanju in učenju socialnih spretnosti ter nasploh razširitvi teh vsebin v vojaškem izobraževanju, kar bi lahko pomembno vplivalo na izboljšanje medosebnih odnosov pri opravljanju vojaških nalog in na večjo učinkovitost vojaške organizacije kot celote.

Uredniški odbor vabi vse, ki jih zanimajo strokovne teme, k dejavnemu soustvarjanju naslednje izdaje Vojaškošolskega zbornika v letu 2022.

Vloga svetov za nacionalno varnost pri zagotavljanju nacionalne varnosti

The role of national security councils in ensuring national security

Povzetek

Sodobno varnostno okolje postaja kompleksnejše, tradicionalne vojaške grožnje nacionalne varnosti zamenjujejo zdravstvene, migracijske, okoljske, socialne in druge. V teh hitro spreminjajočih se razmerah so države razvile in institucionalizirale svet za nacionalno varnost (SNAV) kot glavno posvetovalno in svetovalno telo vlad pri obravnavanju vprašanj, povezanih z nacionalno varnostjo. Ta vprašanja se v notranji strukturi SNAV obravnavajo na različnih ravneh, da bi se vključil najširši krog predstavnikov vladnih resorjev in služb kot tudi ključnih predstavnikov drugih političnih institucij države. V strukturah in procesih SNAV sodelujejo tudi pripadniki vojska kot vojaški svetovalci.

V prispevku smo raziskovali podobnosti in razlike v načinih ustanavljanja SNAV, njihovi notranji strukturiranosti in umeščenosti v nacionalnovarnostne sisteme izbranih držav, procesih delovanja SNAV ter akterjih, ki v njih delujejo. Ugotavljamo, da so SNAV analiziranih držav organizirani na podoben način, v procesih odločanja imajo vsi zelo pomembno svetovalno in usmerjevalno vlogo na ravni vlade. Razlike med njimi obstajajo predvsem v velikosti in številu pododborov, ki sodelujejo pri odločitvah, povezanih z vprašanji nacionalne varnosti, in v sestavi članstva, ki se lahko od mandata do mandata vlade razlikuje med državami in znotraj držav. Predstavniki vojska analiziranih držav imajo v večini večjo formalno vlogo v podstrukturah SNAV, čeprav se njihova svetovalna vloga zaradi zahtevnosti varnostnega okolja neformalno vseskozi ohranja na vseh njegovih ravneh.

Ključne besede: *sistem nacionalne varnosti, svet za nacionalno varnost, akterji sveta za nacionalno varnost.*

Abstract

This paper explores the similarities and differences in establishing national security councils (NSCs), their internal structure, placement within the national security systems of selected countries, the processes of NSC operation, and the actors operating in them. The authors note that the NSCs of the analyzed countries are organized in a similar way; they all have a very important advisory and guiding role in decision-making processes at the government level. They mainly differ in the size and number of the subcommittees

involved in the decision-making processes which are related to national security issues; and in the structure of their members, which may vary from country to country, within countries, and from mandate to mandate of a government. The representatives of the armed forces of the analyzed countries mainly have a formal role in NSC substructures, although their advisory function is informally present at all levels, due to the complexity of the security environment.

Key words: *national security system, national security council, actors within the national security council.*

1 Uvod

Od konca druge svetovne vojne, še izraziteje pa po koncu hladne vojne, ko je mednarodno varnostno okolje s svojo kompleksnostjo in nepredvidljivostjo sprememb državam pokazalo raznovrstnost sodobnih varnostnih izzivov, je oblikovanje posebnih koordinativnih nacionalnih instrumentov za obravnavanje prepletenih varnostnih težav postala praksa številnih držav v svetu. Ta instrument so države po vzoru ZDA poimenovala svet za nacionalno varnost (v nadaljevanju SNAV). Njegova glavna vloga v sistemu nacionalne varnosti je obravnavanje vprašanj, povezanih z nacionalno varnostjo, in usmerjanje ter usklajevanje nacionalne varnostne politike. SNAV kot posvetovalni in usklajevalni organi vlade so lahko zaradi te vloge, ki jo lahko vsaka država različno razume in uresničuje, tudi posledično različno organizirani, različni pa so lahko tudi procesi njihovega delovanja, sestava članstva kot tudi umeščenost tega instrumenta v sistem nacionalne varnosti. V SNAV ima pomembno mesto tudi vojska, ki se lahko pri njegovem delu glede na vrsto in kompleksnost varnostnih izzivov pojavlja v različnih sodelovalnih oblikah. Raziskovanje zadevnih podobnosti in raznovrstnosti med delovanji SNAV in vloga vojska v njih temelji na primerjavi sodobnih praks izbranih držav. V primerjalno analizo so vključene ZDA in Velika Britanija kot zgledni državi ter Hrvaška in Slovenija kot reflektivni državi pri razumevanju pomena SNAV v sistemu nacionalne varnosti.

Namen prispevka je na podlagi praks izbranih držav izpostaviti sodobno vlogo SNAV pri zagotavljanju nacionalne varnosti. Posebna osredotočenost je namenjena vlogi in vključenosti vojska v obravnavanih SNAV. Pri tem nas bodo zanimali odgovori na ta vprašanja:

1. Kaj je glavni vzrok za vzpostavitev SNAV in njihovo umeščenost v sistem nacionalne varnosti?
2. V kolikšni meri lahko (stalno) delovanje SNAV s svojimi posvetovalnimi in usklajevalnimi vlogami prispevajo k učinkovitemu odzivanju države na varnostna tveganja?
3. Kako lahko predstavniki vojska sodelujejo v SNAV in kakšno vlogo imajo v njih?

2 Svet za nacionalno varnost v sistemu nacionalne varnosti

Varnost, nacionalna varnost in sistem nacionalne varnosti so temeljni koncepti vsake države za usmerjanje in razvoj področja nacionalne varnosti. Obravnavamo jih lahko kot stanja ali dejavnosti in so v tesni medsebojni soodvisnosti. Čeprav ima vsak od teh konceptov znotraj te soodvisnosti svoj pomen pri zagotavljanju nacionalne varnosti, je treba zaradi medsebojne prepletenosti upoštevati tudi vidik njihovega sosledja. Varnost je v tem sosledju temeljna vrednota, ki jo v sistemu nacionalne varnosti zagotavlja nacionalna varnost. Zaradi spremenljive in kompleksne narave varnostnega okolja in potrebe po zahtevnem in stalnem usklajevanju razmerja med koncepti, ki se v naravi pojavljajo kot varnostne dejavnosti države, so za državo postali učinkoviti koordinacijski instrumenti, med katerimi ima SNAV osrednjo vlogo, nujnost.

V upravljanje in vodenje sistema nacionalne obrambe so v sodobni državi vključeni zakonodajni in izvršilni organi oblasti. Zakonodajni določajo zakonske okvirje z dolgoročnimi smernicami razvoja nacionalnovarnostne politike. Zagotavljajo finančne in materialne pogoje za izvajanje sistema nacionalne varnosti. Vlade posameznih držav so politična izvršilna raven upravljanja in vodenja nacionalne varnosti. Odgovorne so za usmerjanje in usklajevanje delovanja sistema nacionalne varnosti na vseh ravneh. Zato sprejemajo potrebne politične, pravne, finančne, organizacijske in druge ukrepe. Večina sodobnih držav je zaradi kompleksnosti sodobnega varnostnega okolja kot svoj posvetovalni in usklajevalni organ ustanovila SNAV.

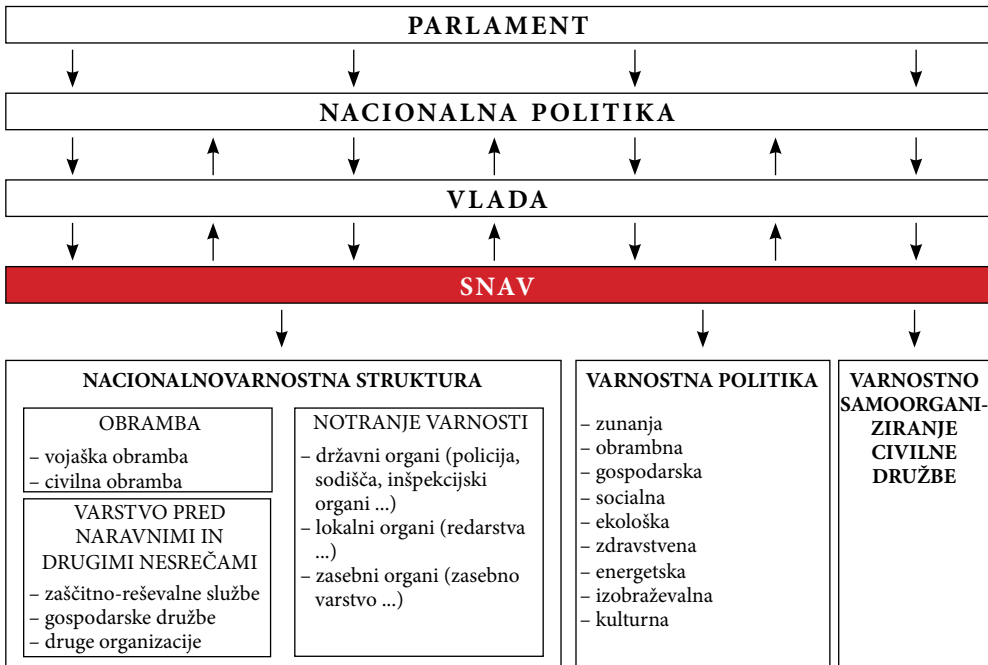
Prva država, ki je ustanovila SNAV v obliki, kot ga poznamo še danes v večini sodobnih držav, so bile ZDA. Ustanovitev je posledica množice diplomatskih in vojaških dejavnikov, s katerimi se je bilo treba spoprijeti med drugo svetovno vojno in povojnim obdobjem. Ameriški model delovanja SNAV se je zaradi vse večje prepletenosti vladnih organov in njihovih akterjev pri obravnavi vse kompleksnejših varnostnih vprašanj široko uveljavil v svetu in postal nepogrešljiv posvetovalni ter usklajevalni organ izvršilne veje oblasti. Njegova razvitost v državah je odvisna od strukture in učinkovitosti delovanja sistema nacionalne varnosti, pa tudi od organiziranosti in načina odzivanja države na trenutne notranje in zunanje varnostnopolitične razmere.

SNAV usklajuje nacionalnovarnostno politiko in usmerja dejavnosti, ki se opravljajo zaradi uresničevanja interesov in ciljev nacionalne varnosti. Njegova glavna naloga je obravnava vprašanj, povezanih z nacionalno varnostjo. Usklajuje mnenja in ukrepe različnih resorjev in drugih državnih organov ter organizacij pri uresničevanju dejavnosti nacionalne varnosti. Ugotavlja in ocenjuje varnostna tveganja, ogrožanja države ter ukrepe za zagotavljanje nacionalne varnosti. Preden zakonodajalci obravnavajo akte, SNAV uskladi mnenja vseh akterjev, ki sodelujejo v procesih zagotavljanja varnosti v državi. Dolžan je zagotoviti, da je upravljanje varnostnega sektorja skladno z dogovorjeno politiko nacionalne varnosti. V nekaterih primerih lahko SNAV deluje tudi kot platforma za uresničevanje in vzdrževanje pobud za reformo varnostnega sektorja na politični in tehnični ravni (Sotlar, Grizold, Vuga Beršnak, 2020, str. 162).

SNAV združuje vse institucije in akterje, ki sodelujejo pri uresničevanju varnostne politike. V njem so združene najpomembnejše skupine svetovalcev, odgovorne za zagotavljanje nacionalne varnosti. Običajno ga sestavlja predsednik vlade, ki ga tudi vodi, podpredsedniki vlade, vladni svetovalec za nacionalno varnost, obrambni in finančni ministri in ministri zunanjih ter notranjih zadev, predstavniki vojaških organizacij, obveščevalnih služb, po potrebi tudi predstavniki varnostnih organizacij in drugih vladnih služb. Vodja SNAV ima glede na zahtevnost dnevnega reda vedno možnost razširiti sestavo SNAV z akterji, za katere misli, da bil lahko prispevali k učinkovitejši presoji varnostnih vprašanj. Ta razširitev sestave se lahko nanaša tako na vladne resorje in vladne službe kot na predstavnike parlamentarnih delovnih teles in funkcijo predsednika parlamenta ali predsednika države ter drugih predstavnikov, zlasti državnih institucij. V tem kontekstu lahko govorimo, da je SNAV sestavljen iz formalnih (stalnih) in neformalnih (nestalnih) članov, saj je ob oblikovanju ustreznega akta o delovanju SNAV ravno zaradi vse večje dimenzioniranosti varnostnega področja težko zelo natančno opredeliti njegovo sestavo.

Tudi organiziranost SNAV se od države do države razlikuje, skupna vsem pa je večravenska organiziranost in vertikalna ter horizontalna povezljivost. Podrejeni organizacijski sestavi (tak sestav je na primer sekretariat SNAV) so potrebni za delovanja SNAV, saj pospešujejo njegovo operativnost in povečujejo strokovnost obravnave varnostnega vprašanja. Podrejene organizacijske sestave večinoma sestavljajo področni strokovnjaki iz vladnih področij dela. Vsaka taka sestava ima svojega vodjo in formalno sestavo članstva, ki se opredeli z ustreznim (vladnim) aktom. Tudi ti sestavi imajo možnost, da lahko glede na zahtevnost dnevnega reda svoje članstvo razširijo še z drugimi področnimi strokovnjaki, ki bi lahko prispevali k razjasnjevanju varnostne problematike. Njihova ključna vloga je, da z usklajevanjem aktivnosti in pripravo gradiv omogočijo učinkovito delovanje SNAV in da skrbijo za usklajeno izvedbo stališč SNAV. Logika hierarhične organiziranosti SNAV je torej podobna logiki delovanja birokratske organizacije: omogočiti učinkovito oblikovanje (svetovanje) in uveljavljanje ustreznih stališč do nekaterih varnostnih vprašanj.

Umestitev SNAV v sistem nacionalne varnosti (shema 1) ima predvsem teoretično vrednost, saj gre za konstrukt, ki nam omogoča lažjo predstavo ravni njegove umeščenosti ter povezanosti med nacionalnovarnostno politiko in varnostno strukturo v sistemu nacionalne varnosti. Oblikovalci/usmerjevalci nacionalnovarnostne politike so zakonodajna oblast (parlament), izvršilna veja oblasti (vlada) in SNAV kot glavni vladni svetovalni organ o vprašanjih zagotavljanja nacionalne varnosti. Parlament sprejema in potrjuje nacionalnovarnostno politiko. Pri pripravi njenih predlogov sodeluje vlada, ki jo pozneje tudi uresničuje, zato ima do politike dvosmeren odnos. SNAV kot glavno svetovalno telo vlade po eni strani sodeluje pri pripravi predlogov nacionalnovarnostne politike, po drugi strani pa tudi spremlja, ocenjuje in usmerja njeno uresničevanje, zato tudi med vlado in SNAV poteka dvosmerna komunikacija oziroma sta v soodvisnem razmerju. Neposredni izvajalci varnostne politike so akterji nacionalnovarnostne strukture in varnostnega samoorganiziranja civilne družbe.

Shema 1: Teoretična umestitev SNAV v nacionalnovarnostni sistem (vir: lasten)

Sklenemo lahko, da je sistem nacionalne varnosti za vsako državo vitalnega pomena, saj se z njim varuje državo in njene prebivalce in to proti vsem oblikam groženj nacionalni varnosti in pred tveganji. Kompleksnost sodobnih varnostnih groženj in tveganj pa po drugi strani zahteva tudi učinkovito usklajevanje nosilcev varnostnih funkcij pri spoprijemanju z varnostnimi izzivi. Pomembno pri tem pa je, da je oblika njihovega usklajevanja vnaprej dogovorjena in tudi institucionalizirana. Eno takih institucionaliziranih sodobnih koordinativnih teles, ki je pravzaprav osrednji povezovalni člen med različnimi vladnimi resorji, vladnimi službami in drugimi državnimi institucijami, ki sodelujejo pri zagotavljanju nacionalne varnosti, je SNAV.

3 Vzroki za ustanovitev svetov za nacionalno varnost in pravne podlage za njihovo delovanje

SNAV posameznih držav, vključenih v primerjalno analizo, so se ustanovljali v različnih časovnih obdobjih kot odgovori na prilagoditev bistvenim spremembam v mednarodnem varnostnem okolju. Te spremembe sovpadajo z največjimi zgodovinskimi mejniki razvoja sistemov nacionalne varnosti v 20. stoletju, ki so povzročili obe svetovni vojni, hladno vojno in obdobje po njenem koncu, ki je povezano zlasti z demokratizacijo evropskega prostora in nastankom novih suverenih držav. Mednarodno varnostno okolje je postajalo vse bolj globalno, prepleteno in predvsem kompleksnejše, zato so se, čeprav v različnem časovnem obdobju, pojavile potrebe držav po enotnem usklajevalnem in posvetovalnem telesu na področju zagotavljanja nacionalne varnosti.

Vzroki za ustanovitev SNAV izbranih držav so podobni, saj je skupen cilj vseh vzpostavitve organa, s pomočjo katerega lahko čimbolj organizirano obravnavajo varnostne grožnje in tveganja ter na podlagi analiz svetujejo izvršilni veji oblasti, kako jih odvracati. Pred obstojem SNAV so se države spoprijemale z izzivi ogrožanja nacionalne varnosti precej bolj nestrukturirano, saj so različne varnostne grožnje obravnavale ločeno in v različnih vladnih organih. Glavno vlogo pri pripravi odločitev in njihovem sprejemanju so imeli predsedniki vlad.

Velike spremembe v razumevanju in delovanju sistemov nacionalne varnosti, ki so jo prinesle svetovne vojne, hladna vojna in obdobje po koncu hladne vojne, tudi z razvojem vojaških, še posebej pa nevojaških varnostnih groženj in tveganj, so zahtevale tudi ustrezno prilagoditev instrumentov zagotavljanja sistemov nacionalne varnosti. SNAV so se v teh prilagoditvah sistemov nacionalne varnosti pokazali kot učinkoviti in danes vse bolj tudi nepogrešljiv koordinacijsko-svetovalni instrument vlade pri spremljanju in spoprijemanju z viri groženj in tveganj nacionalne varnosti.

SNAV izbranih držav so nastali v različnih zgodovinskih obdobjih. Dejstvo je, da sta na ustanovitev in razvoj SNAV ZDA in Velike Britanije vplivali obe svetovni vojni, kot tudi obdobje hladne vojne. Čeprav so bili prvi zametki sestavov in tudi naloge predhodnikov SNAV precej vojaško naravnani, se je ta podoba z ustanovitvijo SNAV precej spremenila. Na primeru izbranih držav lahko ugotovimo, da so SNAV glede na njihovo vlogo v sistemu nacionalne varnosti postali pretežno civilni organi, ki obravnavajo ključne problematike nacionalne varnosti države – varnost obravnavajo celovito.

Sklenemo lahko, da je k ustanovitvi SNAV pripomoglo spremenljivo mednarodno varnostno okolje po drugi svetovni vojni, kompleksna strukturiranost sistemov nacionalne varnosti, ki je zahtevala vse večjo potrebo po upravljanju in usklajevanju prepletenih varnostnih vprašanj države in ne nazadnje tudi potrebo po stalnem instrumentu, ki bo združeval ključne (civilne in vojaške) akterje nacionalne varnosti države, zagotavljal neprekinjeno tekoče delo in predvsem odzivnost države na področju nacionalne varnosti.

Z vidika pravne legitimnosti je večina SNAV sodobnih držav, ustanovljenih z zakonodajnimi akti ali podzakonskimi odloki, torej nimajo podlage v ustavah.¹ Vsi SNAV izbranih držav so ustanovljeni na podlagi posebnih zakonov, razen Velike Britanije, ki nima enovite ustave, v kateri bi bilo določeno, da je treba ustanoviti tak organ.

Zanimiva je ugotovitev, da kljub temu da so SNAV ustanovljeni npr. z zakonom, pa lahko njihovo delovanje države spreminjajo s podzakonskimi akti (npr. v Sloveniji z vladnim odlokom) skladno s potrebami in organiziranostjo aktualne vlade. To pa pomeni, da strukturiranost, sestava in naloge SNAV niso trdno določene in jih je mogoče glede na varnostne okoliščine, nacionalnovarnostna vprašanja države ali potrebe vlade prilagajati tako ob vsakem novem mandatu kot med mandatom vlade.

¹ Obstajajo tudi države, ki ustanovitev SNAV pogojujejo z ustavno določbo. Primeri takih držav so Romunija, Estonija, Češka, Čile, Gruzija, Portugalska in Iran (Kaynar, 2018, str. 457).

4 Strukturiranost svetov za nacionalno varnost

Umeščenost SNAV izbranih držav v sistem nacionalne varnosti in njihova notranja strukturiranost sta si zelo podobni, saj je večina SNAV sodobnih držav razvitih na podlagi modela ZDA. Kljub podrobnostim pa obstajajo tudi pomembne razlike, ki so posledica različnih političnih ureditev (predsedniški, parlamentarni, polpredsedniški sistem), kakor tudi velikosti celotnega nacionalnovarnostnega sistema posamezne države.

SNAV izbranih držav so umeščeni v sistem nacionalne varnosti zelo podobno, saj so v vseh glavno svetovalno in posvetovalno telo izvršilne veje oblasti pri vprašanjih zagotavljanja nacionalne varnosti. V predsedniškem političnem sistemu v ZDA SNAV tako neposredno svetuje predsedniku, ki hkrati opravlja funkcijo predsednika vlade in vrhovnega poveljnika oboroženih sil, podobno kot svetuje vladi v Veliki Britaniji, Hrvaški in Sloveniji. V primeru Hrvaške s kombinacijo parlamentarnega in polpredsedniškega političnega sistema SNAV poleg vlade svetuje tudi predsedniku republike. Kljub temu da v Veliki Britaniji SNAV ni tipično formaliziran, pa je tudi tam organ, ki deluje v kabinetu in podpira vlado na področju nacionalnovarnostne politike. SNAV je tako eden od številnih kabinetnih odborov in obravnava zadeve, ki se nanašajo na nacionalno varnost, zunanjo politiko, obrambo, mednarodne odnose in razvoj, odpornost in energetiko.

Skupna značilnost SNAV izbranih držav je tudi večravenska notranja organiziranost. Varnostna vprašanja, ki so bolj tehnične narave ali so preprostejša, se tako najprej obravnavajo na nižjih, praviloma strokovnih ravneh, na katerih se z več vidikov oblikujejo ustrezni strokovni predlogi oziroma usmeritve za obravnavo vprašanj na višjih ravneh. V SNAV se obravnava gradivo, pripravljeno na nižjih ravneh, in sprejmejo se določene usmeritve za vlado. Tako se razbremenijo najpomembnejše odločevalce v vladi, saj na dnevni red SNAV pridejo samo najpomembnejša varnostna vprašanja. V SNAV izbranih držav so na najvišji ravni zbrani ministri najpomembnejših resorjev, kot so obrambni, zunanji, finančni in notranjih zadev, predseduje pa jim predsednik vlade. V pododborih praviloma delujejo namestniki ministrov oziroma državni sekretarji, običajno jim predsedujejo svetovalci za nacionalno varnost, ki delujejo pri predsedniku vlade. Večji državi, ZDA in Velika Britanija, imata organiziranih še več delovnih skupin, ki se sestavljajo glede na vsebinske potrebe.

5 Poslanstvo in naloge organov svetov za nacionalno varnost ter način njihovega delovanja

Pri analiziranju procesov delovanja SNAV izbranih držav smo se posebej osredinili na osnovno poslanstvo in naloge SNAV ter podrejenih odborov, odnose med posameznimi ravnmi in način, na katerega delujejo v političnem in nacionalnovarnostnem sistemu.

Osnovno poslanstvo SNAV izbranih držav je svetovanje izvršilnim oblastem pri vprašanjih zagotavljanja nacionalne varnosti. Skupna značilnost vseh je tudi, da je SNAV neke vrste forum, v katerem lahko najvišji akterji v hierarhiji nacionalnovarnostnega sistema razpravljajo o vseh vidikih zagotavljanja varnosti v državi. Vsi imajo možnost

po potrebi poleg ustanovnih članov na posvet povabiti različne strokovnjake. Končne odločitve v nobenem od proučevanih primerov niso pristojnost SNAV, temveč jih sprejema najvišji organ izvršilne veje oblasti, vlada.²

SNAV vseh izbranih držav podpirajo stalni sekretariati oziroma štabi, ki opravljajo strokovne, operativne in administrativne naloge za potrebe SNAV. S tem zagotavljajo neprekinjeno stalnost delovanja med različnimi organi SNAV in drugimi nevladnimi/vladnimi agencijami ter službami.

Pri procesih delovanja SNAV imajo zelo pomembno vlogo svetovalci za nacionalno varnost, saj so v vseh preostalih izbranih državah, razen v Sloveniji, praviloma člani najvišjega organa SNAV, medtem ko je v Sloveniji svetovalac predsednika vlade za nacionalno varnost formalno le član sekretariata SNAV (SSNAV). Svetovalci za nacionalno varnost imajo praviloma velike pristojnosti pri sklicevanju sej SNAV, pri pripravi agend in usklajevanju med SNAV ter predsedniki vlad. V Sloveniji se svetovalac za nacionalno varnost v delo SNAV vključuje skladno z določbami vladnega odloka o SNAV in na podlagi uskladitve s predsednikom vlade (Kabinet predsednika Vlade, 2021). Najvidnejši postane ob aktiviranju kriznega upravljanja in vodenja, ko kot predstavnik vlade prevzame bistvene naloge medresorskega usklajevanja.

Pogostost sestajanja SNAV je določena le v Veliki Britaniji, kjer se SNAV sestaja tedensko, praviloma po seji vlade. V praksi se v zadnjem času to ne dogaja redno, predvsem od nastopa funkcije zadnjega premierja. V vseh drugih izbranih državah se SNAV sestaja po potrebi. Prakse kažejo, da je pogostost sestajanja odvisna od varnostnih razmer v svetu in predvsem od vladajoče politike, saj vsaka poleg spreminjanja sestave spreminja tudi pogostost sestajanja SNAV. V Sloveniji in Veliki Britaniji se na primer SNAV med epidemijo covid-19 ni sestal oziroma ni odločal o strategiji spoprijemanja z njo.

Splošna ugotovitev oziroma očitek poznavalcev, ki se nanaša na vsebine, o katerih SNAV izbranih držav odločajo, je ta, da SNAV na najvišji ravni vse preveč odločajo o povsem operativnih zadevah, namesto da bi se ukvarjali s strategijo zagotavljanja nacionalne varnosti. Operativno-taktične odločitve in njihova izvedba bi se morale prepustiti hierarhično podrejenim odborom in drugim vladnim službam na podlagi strateških odločitev SNAV.

6 Akterji svetov za nacionalno varnost

6.1 Sestava svetov za nacionalno varnost

Kot je že omenjeno v poglavju o notranji strukturiranosti, so SNAV vseh izbranih držav organizirani večravenjsko, da se odbira obravnavane teme in se o njih odloča. Ta način strukturiranosti posnema tudi sestava SNAV in njegovih pododborov.

² V ZDA je to predsednik, v Sloveniji in Veliki Britaniji predsednik vlade ter na Hrvaškem predsednik vlade in predsednik republike skupaj.

Skupna značilnost sestave SNAV izbranih držav je, da so v SNAV kot najvišjem organu v strukturi vsi predsedniki vlad, ki mu hkrati tudi vsi predsedujejo. V vseh SNAV so tudi ministri najpomembnejših resorjev, povezanih z varnostjo, torej obrambni, zunanji, finančni in notranji. Nadaljnja sestava se razlikuje od države do države. Glede vključenosti svetovalca za nacionalno varnost je posebnost Slovenija, saj med izbranimi državami edini ni član SNAV. Opazne razlike so tudi pri članstvu obveščevalnih služb kot enem najpomembnejših akterjev pri zagotavljanju nacionalne varnosti. Obveščevalne službe so vključene v najvišje organe SNAV v ZDA in na Hrvaškem, pogojno tudi v Veliki Britaniji, medtem ko se v Sloveniji te službe vključijo v sestavo SNAV na hierarhično drugi ravni, torej v SSNAV. Razlike so tudi pri vključitvi predstavnikov vojska, analiza tega je narejena v nadaljevanju prispevka.

6.2 Vloga in mesto vojska v svetih za nacionalno varnost ter v procesih njihovega delovanja

V sodobnem varnostnem okolju grožnje varnosti države in državljanov presegajo le vojaške grožnje, kljub temu pa oborožene sile vsake države še vedno ostajajo eden glavnih instrumentov zagotavljanja nacionalne varnosti. Država ima izključno oblast nad oboroženimi silami in jih, da bi zagotavljala nacionalno varnost, uporablja za opravljanje varnostnih in obrambnih nalog tako doma kot v tujini. Čeprav so sodobne oborožene sile glede na obseg, strukturo, organiziranost in usposobljenost pripravljene predvsem za obrambne naloge, je njihova uporabnost razširjena na vrsto drugih varnostnih in zaščitno-reševalnih nalog. Zaradi široke uporabne vrednosti zmogljivosti oboroženih sil in neposredne ali posredne vpetosti praktično v vsa varnostna prizadevanja države je tudi njihova vloga v celotnem sistemu nacionalne varnosti danes postala še bolj pomembna in nepogrešljiva kot v preteklosti. Njihova vključenost v sistem nacionalne varnosti pa ni samo strukturnega ali zmogljivostnega, temveč tudi svetovalnega in upravljalnega značaja. Ti vlogi sta še zlasti poudarjeni pri vladnih koordinacijah in usklajevanjih različnih perečih (kriznih) varnostnih situacij, v katerih se lahko zaradi spremenljivosti varnostnega okolja hitro znajde država in celoten mednarodni sistem.

Poudarili smo že, da so SNAV ključen posvetovalni organ vlad za varnostna vprašanja države, tudi vprašanja uporabe oboroženih sil, zato imajo v njih v vseh državah bolj ali manj pomembno vlogo tudi predstavniki vojska. Mesto in vloga predstavnikov vojska v SNAV se od države do države razlikuje: v nekaterih državah so stalni člani SNAV, v drugih so vključeni v njeno notranjo strukturo, v tretjih pa pride do te vključenosti le na podlagi vsebine (priložnostno), ki jo SNAV obravnava.

Vojaški svetovalci običajno predstavljajo strokovna stališča (vojaške nasvete) oboroženih sil do obravnavanega varnostnega vprašanja in sodelujejo pri usklajevanju stališč, do katerih se mora opredeliti vlada. Prihajajo iz različnih položajev v vojaški strukturi, zmeraj pa gre za vojaške osebe, ki so skozi svojo vojaško kariero prišle do najvišjih položajev. Funkcija, ki jo zasedajo v vojaški organizaciji, je večinoma v liniji poveljevanja,

vendar ne vedno.³ V teh vlogah se največkrat pojavlja ključni predstavnik oboroženih sil, to je načelnik generalštaba.⁴

Vloga načelnikov generalštaba v SNAV je odvisna od narave obravnavanih groženj in tveganj in se kaže kot najpomembnejša ob vojaškem ogrožanju države ali neposredni vojni nevarnosti. Pomembnost načelnikov generalštaba v SNAV je tudi odvisna od zgodovine in načina zagotavljanja predvsem zunanje politike določene države. Države, ki imajo pomembno vlogo pri snovanju svetovne varnostne politike, imajo tudi sestavo članov SNAV bolj mešano – sestavljeno iz civilnih in vojaških oseb. Nasprotno velja za manjše države z manjšo vojaško močjo, pri katerih je v ospredju bolj civilno (politično) naravnana sestava SNAV.

Sklenemo lahko, da so predstavniki vojska, ki jih največkrat zastopajo načelniki generalštabov, v delovanje SNAV ali njihovih podrejenih sestavov redno vključeni. Ne glede na njihovo formalno ali neformalno vključenost so vselej pomemben svetovalni organ SNAV pri oblikovanju in največkrat tudi pri zavzemanju stališč do nekaterih varnostnih izzivov, skupaj z drugimi akterji varnostne strukture sistema nacionalne varnosti. Njihov pomen in vlogo v delovanjih SNAV bomo podrobneje proučili v nadaljevanju v okviru primerjalne analize izbranih držav.

V ZDA predstavniki vojske, ki so v liniji vodenja in poveljevanja v oboroženih silah, niso neposredno vključeni v strukturo SNAV, vendar pa ima poveljujoči združenega poveljstva oboroženih sil ZDA zelo pomembno svetovalno vlogo v SNAV. Njegova pomembnost se kaže v tem, da je pravzaprav najvišji predstavnik oboroženih sil ZDA, čeprav ni v liniji vodenja in poveljevanja, vendar je glavni svetovalac v SNAV za vojaške zadeve. Tudi zgodovinsko gledano je vloga predstavnikov oboroženih sil ZDA v SNAV zelo pomembna. Ob ustanovitvi SNAV leta 1947 je takratni predsednik ZDA Truman vztrajal, da mora biti minister za obrambo hkrati njegov glavni svetovalac za nacionalno varnost. To dejstvo zelo jasno kaže takraten pogled na nacionalno varnost, ki je bila izrazito vojaško naravnana (Lake, Peter, 2009, str. 144). Pomembnost vojske v SNAV dokazuje tudi dejstvo, da je bila skozi zgodovino večina članov SNAV ali aktivnih vojaških častnikov, uslužbencev zunanjega ministrstva ali pa civilistov z vojaškim znanjem oziroma poznavanjem zunanje politike (Best, 2011, str. 25).

Tudi v Veliki Britaniji so imeli predstavniki vojska skozi zgodovino izredno pomembno vlogo pri odločanju o nacionalni varnosti, še posebej pri zametkih SNAV v obeh svetovnih vojnah. Pomembnost se kaže tudi v trenutni ureditvi – ob vojni napovedi ali potrebi po uporabi britanskih vojaških sil potrdilo sicer izda predsednik vlade v imenu

³ Primer ZDA, ko poveljnik združenega poveljstva oboroženih sil nima izvršilnih pooblastil za poveljevanje bojnim silam. Linija vodenja in poveljevanja poteka od predsednika ZDA do obrambnega ministra in od obrambnega ministra naprej do bojnih poveljstev.

⁴ Čeprav lahko načelnik generalštaba, kar ni redkost, za opravljanje teh posebnih ali usklajevalnih vlog pooblasti tudi druge vojaške strokovnjake ali poveljnike iz strukture oboroženih sil, bomo v prispevku to vlogo (zaradi lažjega razumevanja vloge oboroženih sil v najzahtevnejših varnostnih vprašanjih države) osnovali na hierarhično najvišjem strokovnem subjektu, odgovornem za delovanje oboroženih sil – načelniku generalštaba.

kraljice, vendarle pa o vojaških akcijah odloča kabinet vlade, kateremu med drugimi svetujeta tudi SNAV in načelnik obrambnega štaba (Lunn, Holland, Mills, 2016, str. 6).

V SNAV Hrvaške je načelnik generalštaba oboroženih sil stalni član. Izmed vseh proučevanih držav je tako edini predstavnik vojska, ki je vključen kot ustanovni član v najvišji organ SNAV. Po vsej verjetnosti je to posledica tega, da se je nacionalnovarnostni sistem Hrvaške začel oblikovati, ko je Hrvaška med svojim osamosvajanjem veliko pozornosti namenjala prav oboroženim silam, saj je morala z njimi pridobiti in si izbojevati velik del svojega ozemlja.

Pomembnost Slovenske vojske v nacionalnovarnostnem sistemu Slovenije se posredno kaže v strateških dokumentih, kot so Resolucija o strategiji nacionalne varnosti in Deklaracija o zunanji politiki Slovenije (oba poudarjata pomembnost Nata pri zagotavljanju nacionalne varnosti Slovenije), Strategija o sodelovanju na mednarodnih operacijah in misijah, Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Vojaška doktrina in drugi razvojni dokumenti o nacionalni varnosti. Vse pomembnejša vloga Slovenske vojske pa se v zadnjem času kaže tudi v okviru skupne evropske varnostne in obrambne politike (Sotlar, Grizold, Vuga Beršnak, 2020, str. 20).

Načelnik Generalštaba Slovenske vojske se v strukturo SNAV vključuje kot stalni član SSNAV in je predstavnik vojske, ki je najvišji v liniji vodenja in poveljevanja. Poveljevanje z enotami Slovenske vojske je namreč v izključni pristojnosti načelnika Generalštaba Slovenske vojske in podrejenih poveljnikov. Načelnika imenuje Vlada RS, odgovoren pa je ministru za obrambo (ZObr, 43. člen). Naloge Generalštaba so med drugim tudi skrb za komunikacijo, usklajevanje in povezovanje s predstavniki preostalih podsistemov nacionalnovarnostnega sistema, in sicer z Generalno policijsko upravo, štabom Civilne zaščite Slovenije in nosilci načrtovanja ter organiziranja civilne obrambe. Načelnik Generalštaba zastopa Slovensko vojsko v Državnem zboru, medtem ko minister za obrambo s parlamentom komunicira prek poslanskih vprašanj in z udeležbo na odboru za obrambo ali nad obveščevalnimi ter varnostnimi službami (Sotlar, Grizold, Vuga Beršnak, 2020, str. 164–165).

Ustava Slovenije predvideva sodelovanje med vojsko in civilno družbo v okviru pluralističnih demokratičnih vrednot. Vloga vojske je rezultat začrtane smeri razvoja civilno-vojaških odnosov in nadzora nad oboroženimi silami. Obrambni minister je civilist, ki je neposredno odgovoren parlamentu in vladi, sistem nacionalne varnosti kot celota pa je bolj dostopen za parlamentarno preiskavo in medije ter javno presojo. Opazimo torej prizadevanja, da se vojska omeji in podredi civilnemu nadzoru, nasprotno od sistema, v katerem je bila Slovenija pred osamosvojitvijo.

Civilni nadzor nad vojsko pa ne pomeni samo podrejenost in poslušnost vojske, temveč tudi zagotavljanje okolja in razmer, v katerih lahko vojska učinkovito opravlja svojo vlogo. V SSNAV načelnik Generalštaba Slovenske vojske opravlja nalogo svetovanja s svojega strokovnega področja, visoko izobraženi, usposobljeni častniški zbor pa mu

zagotavlja strokoven vojaški nasvet in tehta med različnimi možnostmi, ki bi uresničile cilje politike (Sotlar, Grizold, Vuga Beršnak, 2020, str. 169–170).

7 Sklep

SNAV so postali v sodobnem razumevanju nacionalne varnosti pomemben in nujen instrument sistema nacionalne varnosti pri usklajevanju in obravnavanju zahtevnih varnostnih vprašanj države. Združujejo in povezujejo ključna vladna ministrstva in službe, po potrebi pa tudi institut predsednika republike ter predstavnike organov parlamenta, vse zato, da bi najučinkoviteje zagotovili mir in varnost državljanov ter uresničevali najpomembnejše strateške interese in cilje države na področju varnosti. Čeprav SNAV nimajo pristojnosti odločanja, kljub temu predstavljajo neke vrste ključno vozlišče varnostnih prizadevanj države, kjer pride do diskurza, uskladitve in odgovora na varnostno vprašanje, ki ga nujno potrebuje vlada za sprejemanje zahtevnih in preudarnih odločitev. Pri snovanju teh odgovorov ni zapostavljena vloga vojska, ki danes opravljajo zelo obsežen nabor nalog vojaškega in nevojaškega značaja. Zaradi multiplikativne vloge vojska pri reševanju varnostnih izzivov njihova vloga namreč pridobiva vse večji pomen v državi in družbi in posledično tudi v SNAV oziroma v okviru njihove strukturiranosti. Čeprav se glede na opravljeno primerjalno analizo večinoma pojavljajo kot neformalni člani SNAV, je njihova vključenost bolj kot ne formalizirana v organih, ki podpirajo delovanje SNAV (na primer v sekretariatih SNAV). Ne glede na formalno ali neformalno članstvo v strukturi in podstrukturah SNAV so vojaški nasveti ali svetovanja stalnica v njihovih procesih dela.

Na podlagi splošnih ugotovitev o učinkovitosti SNAV pri reševanju vprašanj iz vse širšega kroga groženj nacionalni varnosti in dejstvu, da se SNAV v Sloveniji, kljub kompleksnim krizam v zadnjem obdobju, sestaja redko, bi bilo v normativnih aktih, ki predpisujejo način delovanja SNAV, smiselno določiti periodičnost sestajanja, kot je to v Veliki Britaniji, kjer se SNAV sestaja tedensko. S tem bi bil celoten nacionalnovarnostni sistem Slovenije *a priori* (in ne *a posteriori*) seznanjen z varnostno situacijo v Sloveniji, ki bi omogočala pravočasno osredinjenje na zaznane vzroke tveganj in groženj nacionalni varnosti ter iskanje skupnih odgovorov nanje. S tem bi še bolj, tudi v praksi, udejanjala razumevanje koncepta celovitega zagotavljanja (nacionalne) varnosti.

Tudi Slovenska vojska je s svojimi vojaškimi zmogljivostmi vse bolj vpeta v reševanje skoraj vseh vrst kriznih situacij, od migracijskih do zdravstvenih. V tem smislu postaja eden od ključnih gradnikov nacionalnovarnostnega sistema tudi ob nevojaškem ogrožanju nacionalne varnosti Slovenije. Spremenjene varnostne razmere danes zahtevajo hitre in strokovne odločitve, zato bi bilo smiselno razmisliti o inkluzivnejši vlogi načelnika Generalštaba Slovenske vojske v strukturi SNAV. Glede na prakse drugih držav in vse zahtevnejše varnostno okolje bi bilo smiselno razmisliti o razširjenosti sestave in delovanja SNAV, ki bi zajemal tudi načelnika Generalštaba Slovenske vojske oziroma potrebo po vojaškem nasvetu. S tem bi lahko neposredno sodeloval in *a priori* svetoval

o vojaških vidikih zaznavanja varnostnega okolja in možnostih vključevanja Slovenske vojske v zagotavljanje nacionalne varnosti že v zelo zgodnji fazi razvoja dogodkov.

8 Literatura in viri

1. Best, R., A. 2011. *The National Security Council: An Organizational Assessment*. Congressional Research Service. 7-5700. www.crs.gov. RL30840.
2. Kabinet predsednika Vlade. 2021. Odgovori na vprašanja o nalogah državnega sekretarja za nacionalno varnosti v Kabinetu predsednika Vlade. Elektronska pošta, 1. 4. 2021. Ljubljana: Kabinet predsednik Vlade.
3. Lake, A., Peter, E. 2009. The Role of the National Security Council. *Georgetown Journal of International Affairs*. 10 (2), str. 143–149.
4. Lunn, J., Holland, L., B., Mills., C. 2016. *The UK National Security Council*. Briefing Paper, Number 7456. House of Common Library.
5. Odlok o Svetu za nacionalno varnost. Uradni list RS, št. 26/2020.
6. Odlok o Svetu za nacionalno varnost. Uradni list RS, št. 6/2001.
7. Odlok o Svetu za nacionalno varnost. Uradni list RS, št. 64/2019.
8. Odlok o ustanovitvi in nalogah Sveta za nacionalno varnost. Uradni list RS, št. 33/1998.
9. Republika Hrvatska. 2020. *Ured vijeća za nacionalno sigurnost*. Dostopno na: <https://www.uvns.hr/hr>. [4. 12. 2020].
10. Sotlar, A., Grizold, A., Beršnak, J., V. 2020. *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. The White House. Presidential Documents. National Security Presidential Memorandum-4. 2017. *Federal Register*, 82 (65).
12. Zakon o obrambi (ZObr). Uradni list RS, št. 103/2004 – uradno prečiščeno besedilo 1.
13. Zakon o sigurnostno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske. Narodne novine: Službeni list Republike Hrvatske, 97/06.
14. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o Vladi Republike Slovenije (ZVRS). Uradni list RS, št. 23/1996.

Razvoj metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje na združeni taktični ravni

The development of a methodology for a signals company's operation at the joint tactical level

Povzetek

Četo za zveze (ČZV) na združeni taktični ravni uvrščamo med sile za podporo poveljevanja. Namenjena je podpori neprekinjenega vodenja, poveljevanja in izvajanja kontrole na bojišču. ČZV skladno s poslanstvom med operativnim ciklom z modulom podpira še bataljonsko bojno skupino (BBSk). Za doseganje ciljev sil Slovenske vojske in skladno z zahtevami sodobnega bojišča 21. stoletja je pomembna uporaba ustrezne metodologije usposabljanja/urjenja, ki enoto podpira pri doseganju končne operativne zmogljivosti in pripravljenosti v vseh oblikah, še posebno v bojnem delovanju Slovenske vojske. Metodologija je izbrana tako, da obsega že naučena individualna specialistična znanja, ki jih združuje v kolektivnem usposabljanju/urjenju, da oblikuje uspešen ustvarjalni tim – četo za zagotavljanje podpore poveljevanja in kontrole v nacionalnem in mednarodnem okolju.

Ključne besede: Četa za zveze, podpora poveljevanja in kontrole, specialistično kolektivno usposabljanje/urjenje, usposabljanje Čete za zveze.

Abstract

One of the key activities of quality and successful support for the management of the organizational units of the Slovenian Armed Forces through the process of command and control is the operation of the signals branch and the IT service. Quality planning and preparation (individual and collective education and training) of the signals company contribute to the unit's cohesive ability to carry out its basic mission. A trained signals company ensures optimal support to command and control in the area of responsibility of a brigade or a battalion battle group, and thus to the overall synchronization on the battlefield. The use of an appropriate education and training methodology, which supports the unit in achieving its final operational capability and preparedness, especially during SAF combat operations, is important for achieving the objectives of the Slovenian Armed Forces in accordance with the requirements of the modern 21st century battlefield. The methodology must include the already acquired individual specialist knowledge, combined with collective education and training to form a successful and creative team – a company which provides command and control support in the national and international environment.

Key words: *signals company, support to command and control, specialist collective education and training, signals company training.*

1 Uvod

Tako kot vse bojne enote Slovenske vojske se tudi Četa za zveze usposablja in uri, da bi povečala pripravljenost. Da bi dosegli ustrezno raven usposobljenosti pripadnikov čete, potrebujemo dobro načrtovanje, dovolj sredstev in specialistični kader. Usposabljanje predstavlja pomemben del določevanja zmogljivosti enote združenega delovanja po metodologiji DOTMPLFI (doktrina, organiziranost, usposobljenost, oprema, kader, voditeljstvo, infrastruktura, povezljivost). Četa za zveze v Rodovskem bataljonu podpira enote na združeni taktični ravni. Ob formiranju bataljonske bojne skupine (BBSk) je nepogrešljiv del za podporo pri vodenju, poveljevanju in izvajanju kontrole poveljstva BBSk nad manevrskimi četami. Četa za zveze za doseg svojih ciljev (končnih operativnih zmogljivosti – KOZ) izvaja individualna splošna in specialistična kolektivna usposabljanja. Kolektivno specialistično usposabljanje ji daje znanje in izkušnje, da se ob doseganju končne operativne zmogljivosti vključuje v usposabljanje/urjenje poveljstva brigade ali poveljstva bataljonske bojne skupine.

V prispevku na podlagi naučenih lekcij iz izkušenj in na primeru priprav Čete za zveze za zagotavljanje in vzdrževanje modula zvez za podporo BBSk podajam:

- analizo trenutnega načina specialističnega individualnega in kolektivnega usposabljanja čete ter
- predlog priprave metodološkega okvira kolektivnega usposabljanja/urjenja čete za vzpostavitev modula, ki podpira združeno taktično raven, brigade in bataljonske bojne skupine na bojišču.

2 Delovanje Čete za zveze ter metodologija izvajanja specialističnega individualnega in kolektivnega usposabljanja

Eden izmed ključnih pogojev za učinkovito delovanje vsake enote je, da podrejeni izpolnjujejo ukaze nadrejenih in sledijo načrtom skladno s poslanstvom enote. V ČZV se izvajajo vse oblike izobraževanja in usposabljanja, od individualnega do kolektivnega in od splošnega do specialističnega.

2.1 Načrtovanje delovanja Čete za zveze

Za vsako uspešno usposabljanje potrebujemo dober načrt. V Četi za zveze se usposabljanje načrtuje za leto vnaprej. Njena podlaga je poslovno načrtovanje, ki se v Slovenski vojski pojavlja v dveletnem ciklu. Poslovno načrtovanje izhaja iz srednjeročnega obrambnega plana (SOPR) v RS, ki se izvaja vsakih pet let.

Poveljnik Čete za zveze potrди poveljniku Rodovskega bataljona (RB) razumevanje poslovnega načrta za prihajajoče leto. Tako poveljnik čete začne načrtovati usposabljanje

svoje enote. Prvi dokument, ki ga pripravi, je seznam bistvenih nalog (SBN) in koncept usposabljanja ČZV za prihajajoče leto. Podlaga za izdelavo tega dokumenta so:

- ukaz za delo v nadrejeni enoti,
- načrt virov nadrejene enote,
- program dela nadrejene enote in
- drugi dokumenti načrtovanja dela nadrejene enote.

Skladno z namero in temi dokumenti se določijo poslanstvo, seznam bistvenih nalog in koncept usposabljanja za prihajajoče leto.

Ker je ČZV vključena v hierarhično sestavo Slovenske vojske, se skupne naloge dotaknejo prav vseh zaposlenih na vseh ravneh. Četa skladno z načrti zagotavlja pripadnike za operacije kriznega odzivanja, druge dejavnosti SV, ki so pomembne za obrambno politiko, nacionalno varnost države (sodelovanje s Policijo, takojšnje odzivne sile, zaščita in reševanje (Civilna zaščita), iskanje in reševanje (Gorska reševalna služba), vojaška pomoč in obnove) ter izpolnjuje mednarodne pogodbe oziroma potrebe zavezništva (EUBG idr.).

Te bistvene naloge, ki jih delimo na kolektivne naloge, so del postopkov, ki vplivajo na delovanje ČZV.

2.2 Načrtovanje usposabljanja Čete za zveze

V nadaljevanju so predstavljene specialistične kolektivne naloge, ki jih enota opravlja med usposabljanjem/urjenjem za doseganje operativne zmogljivosti na bojišču združene taktične ravni:

- VZV-01 Izvajanje postopka sprejemanja in prenosa odločitve,
- VZV-02 Vzpostavitev relejnih zvez,
- VZV-03 Vzpostavitev/vzdrževanje notranjih žičnih zvez,
- VZV-04 Vzpostavitev radijskih zvez,
- VZV-05 Vzpostavitev retranslacijske postaje,
- VZV-06 Vzdrževanje komunikacijsko-informacijske opreme,
- VZV-07 Vzpostavitev informacijske podpore,
- VZV-08 Vzpostavitev satelitskih zvez,
- VZV-09 Postopki zaščite komunikacijsko-informacijskega sistema (Mihačič, 2020).

Dodane so še nekatere, ki podpirajo bistvene naloge za doseganje poslanstva ČZV:

- samostojna postavitve centra za komunikacijsko-informacijske sisteme (KIS) na združeni taktični ravni,
- zaznavanje motenj in težav v stacionarnih ter premestljivih omrežjih KIS SV,
- odpravljanje incidentov in napak na KIS v območju odgovornosti BR,

- varovanje opreme KIS občutljive vrednosti in ustrezne stopnje tajnosti,
- zagotavljanje zahtevane zmogljivosti za zaščito in reševanje,
- zagotavljanje pomoči ob naravnih in drugih nesrečah.

Da lahko poveljnik ČZV primerno pripravi koncept usposabljanja, je treba:

- razumeti poslovni načrt,
- poznati želeno končno stanje enote (pripravljenost za izvajanje poslanstva za operacijo),
- poznati ključne naloge,
- poznati zmogljivosti ČZV,
- poznati temeljna izhodišča za organizacijo usposabljanja in usklajen načrt z nadrejeno enoto.

2.3 Metode kot načini preišljenega načrtnega delovanja

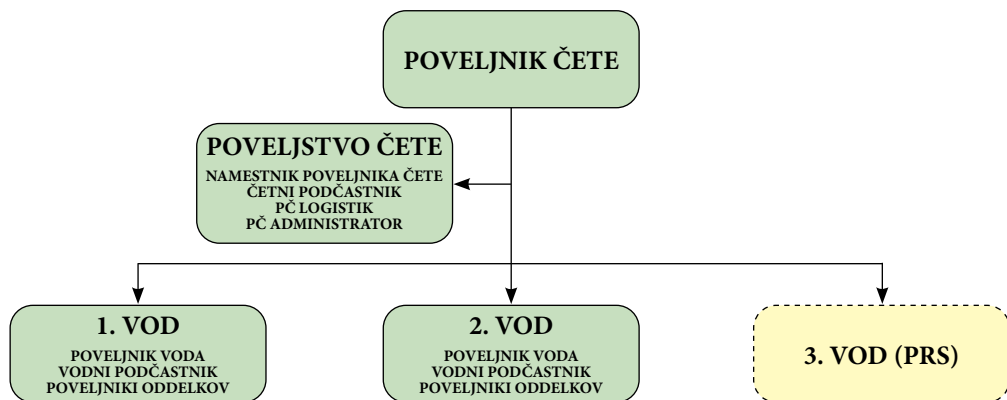
Po splošnem pojmovanju so metode načini preišljenega načrtnega delovanja, ki je usmerjeno k doseganju postavljenega cilja. Če jih prenesemo na vzgojno- izobraževalno področje, torej na vojaško usposabljanje in urjenje, gre za preišljeno, vnaprej pripravljeno, namerno in načrtno, k ciljem usmerjeno delovanje učiteljev, inštruktorjev in vadbencev. (Kramar in Cugmas, 2019, str. 108.)

Če želimo prenašati novo znanje, lahko za razumevanje snovi uporabimo različne metode, kot so metoda razlage, pogovora, razprave, predavanja ter metoda prikazovanja in demonstracije.

Te metode običajno uporabljamo pri usposabljanju/urjenju v ČZV, zlasti pri popolnjenju enote z novimi pripadniki, sredstvi in sistemi. Če želimo razumeti uporabljeno metodologijo usposabljanja v ČZV, izhajamo iz organizacijske sestave. Četa za zveze, ki ji poveljuje poveljnik (PČZV), je sestavljena iz poveljstva in treh vodov. V prvem in drugem vodu so pripadniki stalne sestave, tretji vod pa se popolnjuje s pripadniki prostovoljne rezerve. Znotraj vsakega voda delujeta dva radijska oddelka, oddelek dostopnih vozlišč, oddelek informatikov in satelitski oddelek. Sestava čete je prikazana na sliki 1.

Trenutna metodologija usposabljanja/urjenja v ČZV poteka skladno z načrti dela, ki jih pripravi poveljnik čete. Za razumevanje bodisi nove snovi ali snovi, ki jo pripadniki ponavljajo, so večinoma vključene že poznane metode oziroma tiste metode, ki so glede na tematiko najprimernejše. Dosedanje poznane metode veljajo predvsem za specialistična individualna in kolektivna usposabljanja, ki pa nam ne dajo najboljšega približka usposabljanja za pripravo na bojne razmere. Za boljši približek tem razmeram je bistveno sodelovanje na nacionalnih in mednarodnih vojaških vajah. Pri tem je Slovenska vojska močno odvisna od finančnih virov. Vojaške vaje so običajno vnaprej načrtovane in potekajo dlje časa. Pri tem pa pripadnike zaradi daljšega trajanja vaj težje motiviramo.

Slika 1: Sestava ČZV na združeni taktični ravni (vir: avtor, 2021)

3 Analiza metodologije usposabljanja v Četi za zveze

S pomočjo ankete o individualni in kolektivni specialistični usposobljenosti pripadnikov ČZV v podpori PINK na združeni taktični ravni, ki sem jo opravil med pripadniki ČZV, sem želel ugotoviti, ali so dosegli ustrezno raven usposobljenosti (znanja, veščin), s katero lahko podpirajo enote na področju poveljevanja in kontrole na združeni taktični ravni. Opravljena je bila analiza razumevanja normativnih aktov, uporabljenih metod in individualno oziroma kolektivno usposabljanje ČZV.

S kvantitativno metodo je bila med pripadniki ČZV v rodovskih bataljonih opravljena anketa z naslovom »Individualna in kolektivna specialistična usposabljanja/urjenja pripadnikov ČZV v podpori PINK na združeni taktični ravni«. Ciljna skupina so bili vojaški uslužbenci, vojaki, podčastniki in častniki v ČZV. Z anketo sem se želel približati dejanskemu številu anketirancev v četah, ki delujeta v rodovskih bataljonih vzhod in zahod. Zaradi razglasene epidemije, varovanja južne državne meje (nezakoniti prehodi – migracije), MOM in službenih odsotnosti pripadnikov je bilo to neizvedljivo. Na anketo se je odzvalo 51 pripadnikov ČZV. Glede na odziv in glede na to, da sprejemam možnost stopnje napake $\pm 10\%$, ta vzorec zadošča za reprezentativnost rezultatov. Vzorec anketirancev je predstavljen v razpredelnici 1.

Razpredelnica 1: Vzorec anketirancev (vir: avtor, 2021)

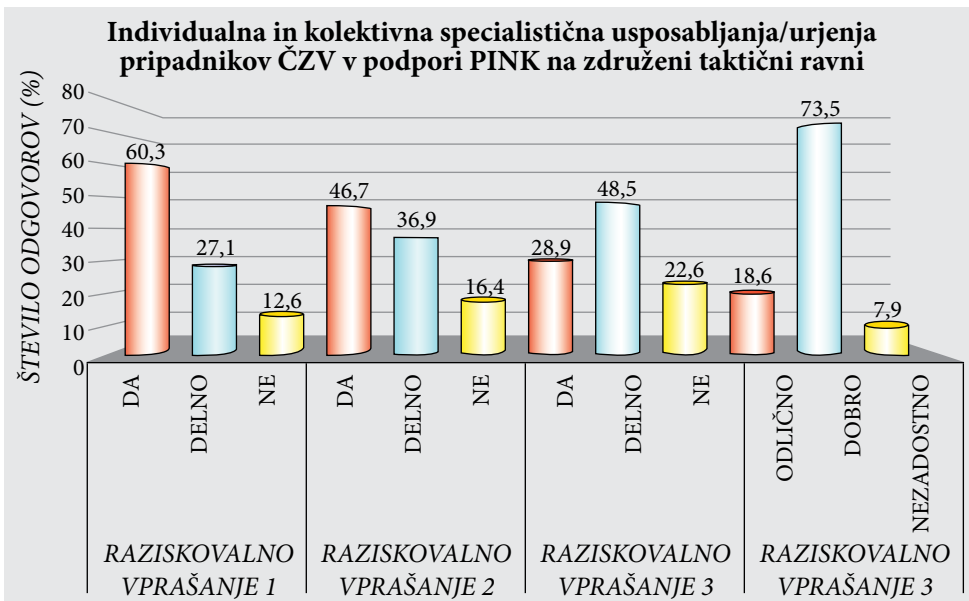
Čin	Vojak	Podčastnik	Častnik	Vojaški uslužbenci
Št. anketirancev	29	17	5	/
Starost	do 25 let	od 26 do 40 let	od 41 do 55 let	več kot 56 let
Št. anketirancev	/	27	24	/
Izobrazba	Srednja	Višja	Visoka	Več
Št. anketirancev	36	5	10	/
Delovna doba	0 do 5 let	5 do 10 let	10 do 20 let	20 do 30 let
Št. anketirancev	1	2	40	8

Anketa je bila sestavljena iz 27 podrobnih vprašanj. Raziskovalni del je bil razdeljen na tri temeljna raziskovalna vprašanja:

- Raziskovalno vprašanje št. 1 (RV1):
»Ali so normativni akti na področju kolektivnega specialističnega usposabljanja pripravljene tako, da v celoti podpirajo izvajanje poslanstva Čete za zveze?«
- Raziskovalno vprašanje št. 2 (RV2):
»Kako se trenutna oblika usposabljanja kaže na poslanstvu Čete za zveze?«
- Raziskovalno vprašanje št. 3 (RV3):
»Ali je trenutno uporabljena metodologija kolektivnega usposabljanja in urjenja zadostna za izvajanje poslanstva Čete za zveze v boju?«

Analitični del ankete z rezultati po učnih vprašanjih je prikazan v nadaljevanju.

Slika 2: Rezultati ankete po učnih vprašanjih (vir: avtor, 2021)

Glede na raziskovalno vprašanje številka 1 slika 2 prikazuje, da je od skupno 51 anketirancev, ki so odgovarjali na 12 vprašanj na področju poznavanja normativnih aktov na področju ČZV (skupno 612 odgovorov), **60,3 %** odgovorilo, da dobro poznajo akte, **27,1 %** anketirancev jih pozna le delno, **12,6 %** pa normativnih aktov ne pozna.

Glede na raziskovalno vprašanje številka 2 slika 2 prikazuje, da je od skupno 51 anketirancev, ki so odgovarjali na šest vprašanj oziroma trditev na področju specialističnega usposabljanja v ČZV (skupno 306 odgovorov), **46,7 %** odgovorilo, da so v vojaški karieri dobili dovolj specialističnega znanja na področju zvez in informatike ter da imajo dovolj znanja, da lahko samostojno delujejo v nacionalnem in mednarodnem okolju. **36,9 %** meni, da so to znanje prejeli le delno, **16,4 %** pa, da so dobili premalo specialističnega znanja.

Raziskovalno vprašanje številka 3 je razdeljeno na dva dela in je v obeh primerih vezano na uporabljene metode oziroma načine usposabljanja v ČZV. Glede na prvi del raziskovalnega vprašanja številka 3 slika 2 prikazuje, da je od skupno 51 anketirancev, ki so odgovarjali na sedem vprašanj na področju uporabljenih metod oziroma načinov usposabljanja v ČZV (skupno 357 odgovorov), **28,9 %** odgovorilo, da so uporabljene metode ustrezne za pridobitev dovolj visoke ravni znanja za opravljanje njihovega dela. **48,5 %** je le delno zadovoljnih z uporabljenimi metodami, **22,6 %** pa jih meni, da uporabljene metode niso dovolj dobre za pridobitev ustrezne ravni specialističnega znanja. Glede na drugi del raziskovalnega vprašanja številka 3 slika 2 prikazuje, da je od skupno 51 anketirancev, ki so odgovarjali na dve vprašanji na področju trenutnih uporabljenih metod (e-učilnica, individualne in kolektivne veščine, vaje idr.) in samoocenitve k pripravljenosti za delovanje enote (skupno 102 odgovora), **18,6 %** odgovorilo, da so uporabljene metode odlične in zato je njihov delež k pripravljenosti enote prav tako odličen. **73,5 %** jih meni, da so uporabljene metode in njihov prispevek dober, **7,9 %** pa, da so metode slabe in je zato njihov prispevek k delovanju enote nezadosten.

V nadaljevanju je prikazana podrobnejša analiza z oceno uporabljene metodologije usposabljanja za doseganje ustrezne usposobljenosti ČZV pri samostojnem delu oziroma pri sodelovanju s koalicijskimi silami v različnih oblikah delovanja znotraj Evrope.

Za vsako enoto v Slovenski vojski je usposabljanje/urjenje ključnega pomena, če želi doseči operativne zmogljivosti in tako prispevati k uresničevanju ciljev sil. Iz analize o individualnih in kolektivnih specialističnih usposabljanjih/urjenjih pripadnikov ČZV v podpori PINK na združeni taktični ravni je jasno, da pripadniki kar dobro poznajo normativne akte in imajo ustrezno raven znanja na področju zvez in informatike. Trdijo, da bi lahko bila metodologija usposabljanja, ki jo uporabljajo za pridobitev specialističnega znanja, nekoliko boljša.

V prvem raziskovalnem vprašanju sem se osredotočil na poznavanje normativnih aktov v ČZV. Postavljenih 12 vprašanj se je nanašalo na poznavanje poslovnega načrtovanja, letnega in mesečnega načrtovanja v četi, seznam bistvenih nalog, poslanstvo čete ter dokumente, povezane z individualnimi in kolektivnimi specialističnimi usposabljanji/urjenji. Zadnji sklop teh vprašanj je bil povezan z dostopom do literature in e-učilnic.

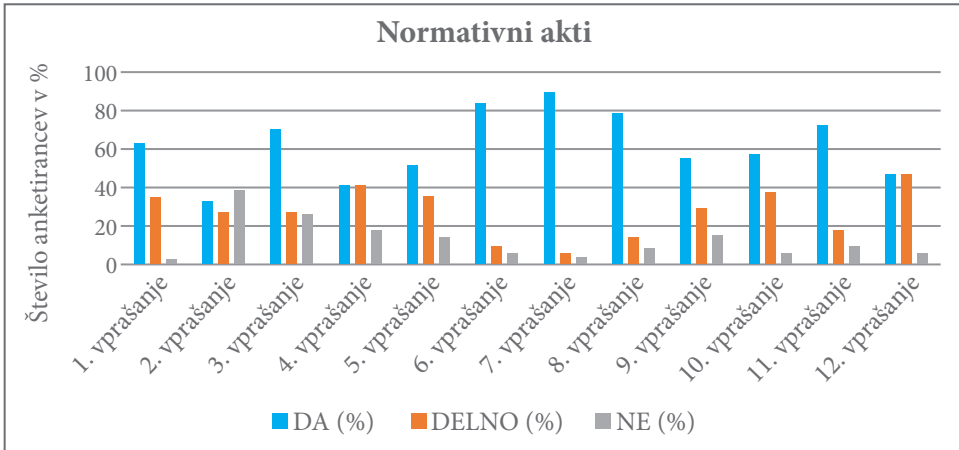
Analiza vprašanj je prikazana na sliki 3.

Iz grafa je jasno, da pripadniki bolje poznajo taktične dokumente in naloge čete kakor dokumente na operativni in strateški ravni, kar se nanaša na šesto, sedmo in osmo vprašanje. To je pričakovano, saj vsi v ČZV delujejo na združeni taktični ravni.

Prav tako je bilo pričakovano, da častniški kader pozna normativne akte najboljše, kar se je v anketi tudi potrdilo. Za podčastniški kader lahko rečemo, da pozna normativne akte na področju usposabljanja/urjenja, vendar ne v celoti. Ne glede na starostno skupino poznajo podčastniki nekatere akte le delno, nekateri jih ne poznajo oziroma zanje še niso slišali. Pri vojakih je poznavanje aktov nekoliko slabše kot pri podčastnikih, kar je razumljivo. Zanimivo je, da nekateri vojaki, predvsem v starejši starostni skupini, prav

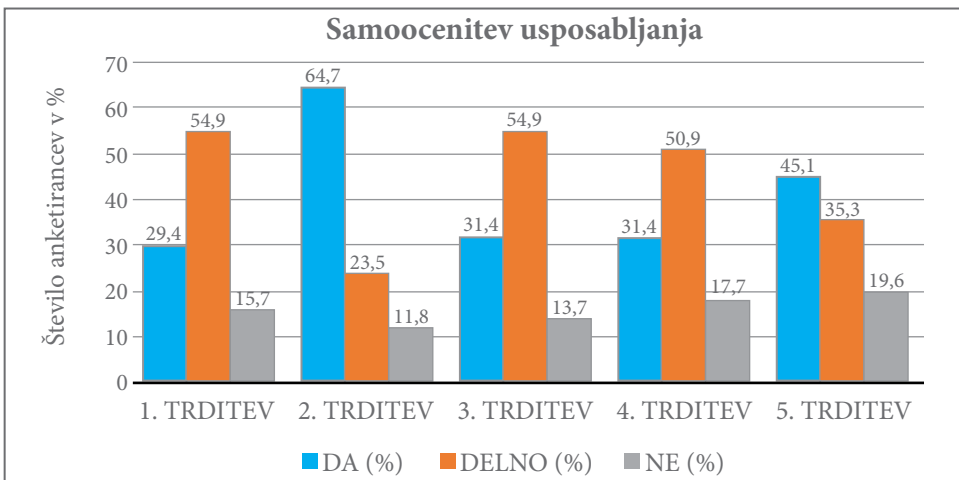
dobro poznajo omenjene akte. Mogoče to niti ni tako presenetljivo, saj so to vojaki, ki so specialisti že dlje časa in so se v karieri srečevali tudi s temi akti.

Slika 3: Rezultati prvega raziskovalnega vprašanja glede poznavanja normativnih aktov (vir: avtor, 2021)

V drugem raziskovalnem vprašanju sem se osredotočil na usposabljanje/urjenje v četi. Trditve (razen zadnje) so bile postavljene tako, da so se pripadniki ocenili sami, glede na kompetence in pridobljeno vojaško evidenčno dolžnost (VED). V sklopu je bilo pet trditev, ki so se nanašale na ocenitev pridobljenega specialističnega individualnega in kolektivnega znanja v njihovi karieri. Zadnje, šesto vprašanje, pri katerem ni šlo za samoocenitev pripadnika, je bilo navezano na morebitno delo oziroma opravljanje nalog vezista na mednarodni misiji. Analizo trditev prikazuje slika 4.

Slika 4: Rezultati drugega raziskovalnega vprašanja glede samoocenitve usposabljanja anketirancev (vir: avtor, 2021)

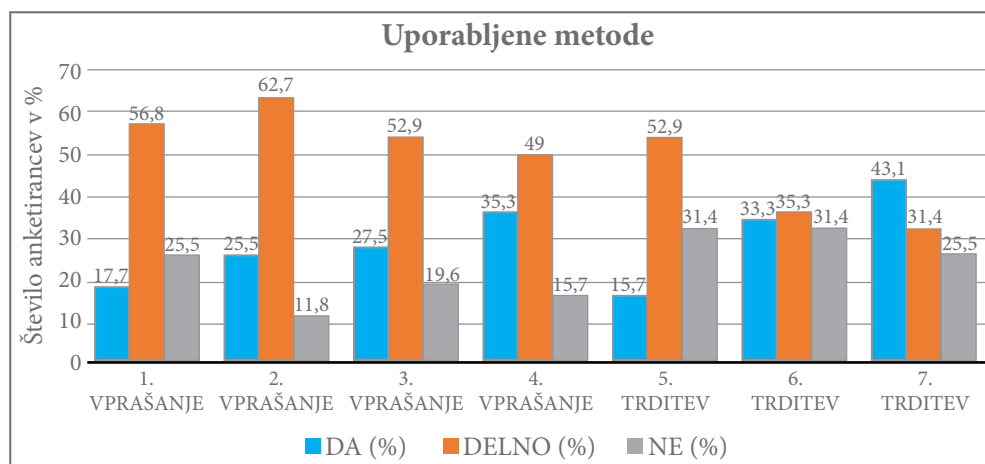

Slika 4 prikazuje, da so pripadniki ČZV v preteklosti pridobili precej specialističnega znanja, tako individualnega kot kolektivnega. Res je, da je v povprečju delež tistih, ki so le delno prejeli to znanje, največji. Če delež združimo s skupino tistih, ki se jim zdi, da so prejeli dovolj znanja, vidimo, da je to več kot tri četrtine vseh anketirancev. V sklepu potrdim, da imajo pripadniki ČZV zadovoljivo raven tako individualnega kot kolektivnega specialističnega znanja.

Pričakovano je bilo, da so pripadniki pridobili največ specialističnega znanja v matični enoti, torej v ČZV, kar nam predstavlja druga trditev v grafu. Prav tako ni presenečenje peta trditev, da jih največ meni, da nima dovolj znanja za delo v mednarodnem okolju. To je lahko posledica slabega znanja angleškega jezika ali dejstva, da v svoji vojaški karieri še nikoli niso bili na dolžnostih v mednarodnem okolju. Odgovor na to dobimo z zadnjim postavljenim vprašanjem v tem raziskovalnem sklopu. Delež anketiranih, ki še sploh niso sodelovali na mednarodnih vajah ali v MOM, je enak kot pri peti trditvi z vrednostjo 19,6 %. Skleпам, da ti pripadniki ne želijo sodelovati v takem okolju zaradi slabega znanja angleškega znanja ali zaradi drugih socialnih dejavnikov (daljša odsotnost od doma, zdravstveno stanje, stanje v družini, mlajši otroci).

V tretjem raziskovalnem vprašanju sem se osredotočil na uporabljene metode pri specialističnem usposabljanju/urjenju v ČZV. V anketi je bilo na tem področju postavljenih šest vprašanj in tri trditve. Prvih sedem vprašanj oziroma trditev (štiri vprašanja in tri trditve) se je nanašalo na oceno trenutnih izbranih metod dela in na poizvedbo o želji po razširjenosti vaj. Zadnji dve vprašanji sta bili postavljeni tako, da so pripadniki ocenjevali uporabljene metode pri usposabljanju in ocenili lastni delež k pripravljenosti delovanja čete. Analizo vprašanj in trditev tega raziskovalnega vprašanja prikazuje slika 5.

Slika 5: Rezultati tretjega raziskovalnega vprašanja glede primernosti uporabljenih metod (vir: avtor, 2021)

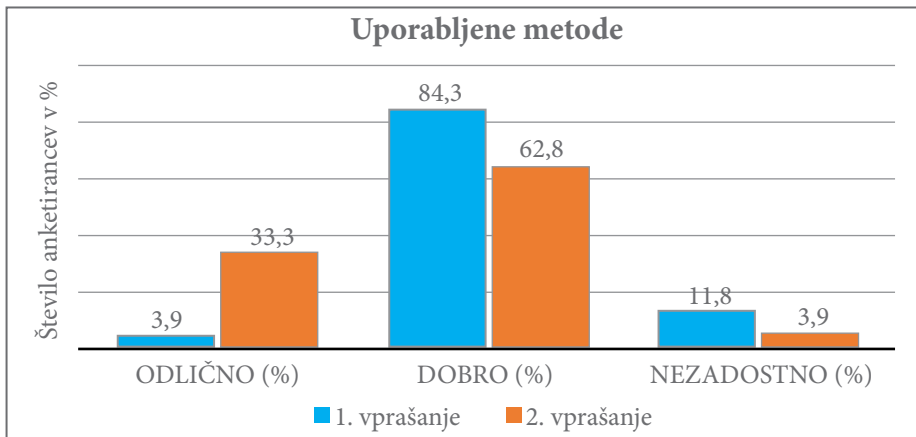

Iz prvih štirih vprašanj na sliki 5 je jasno, da pripadniki ČZV delno podpirajo trenutni način usposabljanja. To nam potrди peta trditev, saj anketirani menijo, da bi v celoti

prenovili metodologijo usposabljanja in dali večji poudarek na usposabljanje za bojno delovanje. Peto trditev lahko naprej povežemo še s šesto in sedmo trditvijo, pri katerih želijo pripadniki imeti več vaj v nacionalnem in mednarodnem okolju. Nekaj je tudi takih, ki menijo, da je trenutno uporabljena metodologija dobra, in je ne bi spreminjali. Prav tako ocenjujem, da je trenutno število vaj področja roda zvez in službe informatike za vzdrževanje usposobljenosti ČZV zadostno.

V raziskovalnem vprašanju tri sta bili postavljeni še zadnji dve vprašanji. Analiza je prikazana na sliki 6.

Slika 6: Rezultati tretjega raziskovalnega vprašanja glede ocene uporabljenih metod (vir: avtor, 2021)

Iz zadnjih dveh vprašanj tega raziskovalnega sklopa je jasno, da je trenutno uporabljena metodologija usposabljanja/urjenja sicer dobra, vendar bi lahko bila glede na prvi del tega raziskovalnega vprašanja (primernost uporabljenih metod) boljša. Prav tako pripadniki ČZV ocenjujejo, da je njihov delež k pripravljenosti za delovanje enote zelo dober, če ne celo odličen.

V naslednjem poglavju je predstavljen predlog usposabljanja/urjenja ČZV za doseganje višje operativne pripravljenosti za bojno delovanje na združeni taktični ravni. Opisani so splošni in posebni cilji usposabljanja, zahteve in načela usposabljanja ter načrtovanje, priprave, vodenje in izvajanje usposabljanja. V sklepu je prikazan model metodologije ČZV za bojevanje.

4 Razvoj metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje na združeni taktični ravni

Model metodologije je podoben temu, ki je v SV že znan. Kljub temu obstajajo nekatere posebnosti, saj z delno spremenjeno metodologijo izboljšujemo usposabljanje in prispevamo k povečevanju pripravljenosti nacionalnih sil pri povečevanju vojne sestave vojske in bojnem delovanju ČZV.

Pri načrtovanju in izvedbi usposabljanja/urjenja v ČZV izhajam iz teh predpostavk:

- ČZV je dosegla začetne operativne zmogljivosti (kadrovske in materialno je popolnjena več kot 90 %).
- Določeni so splošni in posebni cilji usposabljanja.
- Določene so zahteve in načela usposabljanja v svojevrstnem okolju bojišča.
- Zagotovljen je čas za načrtovanje, priprave, vodenje in izvajanje usposabljanja v razmerah, kot ga definira bojišče.

4.1 Splošni in posebni cilji usposabljanja

Pri doseganju splošnih ciljev usposabljanja se posamezniki, oddelki in vodi z usposabljanjem v ČZV čim bolj približajo razmeram za izvajanje bojnih nalog, najprej individualno, šele nato je treba poudariti skupinsko specialistično usposabljanje. To prispeva k uigranosti tima in izboljšani sinhronizaciji dela po vnaprej predpisanih postopkih. Zadnje izvaja oddelek ali vod samostojno, še boljše je, da usposabljanje izvedejo v sklopu vaj v sestavi katere druge enote (npr. bataljonske bojne skupine).

Splošne cilje, pri čemer posameznik dobi osnovno vojaško znanje, dosežemo tako, da:

- ga seznanimo in usposobimo s postrojitenimi pravili,
- ga seznanimo in usposobimo z ravnanjem z opremo in orožjem,
- ga usposobimo s taktičnimi postopki in načini preživetja v naravi.

Posebne cilje, pri čemer posameznika nadgradimo z znanjem, dosežemo tako, da:

- povečamo ustrezno stopnjo motiviranosti in discipliniranosti za bojevanje;
- izvedemo psihološko pripravo za delovanje pod bojnim stresom;
- ga pripravimo na okolje (kultura, religija, navade, prebivalstvo) bojišča;
- izboljšamo ravnanje z orožjem na osebni zadolžitvi;
- povečamo ustrezno moč, vzdržljivost, vztrajnost in gibčnost pri opravljanju nalog;
- povečamo stopnjo borilnih veščin pri izvajanju samoobrambe in drugih borilnih tehnik v bližinskem boju;
- ga pripravimo na poznavanje postopkov ob najdbi improviziranih minskoeksplozivnih sredstev;
- ga pripravimo na vožnjo s terenskimi vozili v težjih terenskih razmerah;
- ga pripravimo na ravnanje z minami usmerjenega delovanja in ročnimi bombami,
- ga usposobimo za dajanje prve pomoči pri odrgninah, odtrganinah, prestrelninah, pikih žuželk, diareji, povišani temperaturi, napadih parazitov in drugih oblikah boleznih;
- ga pripravimo na obrambo pred morebitnim JRKB-, artilerijskim ali zračnim napadom;
- ga seznanimo z ukrepi ob kibernetnem in elektronskem bojevanju.

S temi posebnimi cilji se vsakemu posamezniku povečata samodisciplina in pogum. Bolje se znajde v okolju, pridobi samozavest in lažje premaguje stresne situacije. S pridobljenim znanjem deluje samostojno in mu ni težko pomagati drugim, biti voden ali voditi druge, kar pomembno prispeva k profesionalnosti in tovarištvu.

4.2 Zahteve in načela usposabljanja

Pri organiziranju in izvedbi usposabljanja je cilj poveljnika čete doseči zahtevano usposobljenost/izurjenost, ki je opredeljena v ciljnih usposabljanja. Pri splošnih zahtevah in načelih je za učinkovito in uspešno usposabljanje/urjenje treba:

- Upoštevati in uporabljati vsa pedagoško-andragoška ter didaktična spoznanja, zlasti različna načela, kot so načela nazornosti, postopnosti, aktivnosti in odgovornosti vseh udeležencev usposabljanja, usklajenosti splošne in specialistične usposobljenosti ter princip sodobnosti usposabljanja.
- Upoštevati vse praktične postopke, za katere je potreben avtomatizem v izvajanju, ter jih uriti tako dolgo, da je dosežen predpisan standard.
- Zagotavljati primerno motivacijo udeležencev pri usposabljanju, tako da bo dosežen kar najboljši izkoristek časa in materialnih sredstev.
- Spremljati in evidentirati vse koristne predloge udeležencev usposabljanja, ki lahko prispevajo k boljši usposobljenosti in bojni pripravljenosti.
- Sprotno preverjati in ocenjevati usposobljenost posameznika, posadke, oddelka, voda, čete in sproti za odpravo morebitnih pomanjkljivosti.
- Med usposabljanjem izvajati vse predpisane varnostne ukrepe za preprečitev nastanka izrednih dogodkov (poškodbe pripadnikov in občutljive tehnike).

Pri usposabljanju/urjenju je treba upoštevati še posebne zahteve in načela:

- Posamezniki in enote so usposobljeni delovati v bojnih situacijah, za katere se predvideva, da niso samo kinetične, temveč so različne taktične naloge in postopki v dinamičnih nekinetičnih bojnih razmerah.
- Usposabljanje/urjenje je čim bolj realistično. Med urjenjem čim bolj ponazarjamo situacije, v katerih bi se vojak in enote lahko znašli v resničnih bojnih razmerah (izvajati napad na CKIS, demonstracije pred CKIS, delovanje ostrostrelca na CKIS, delovanje diverzantov na CKIS, artilerijski ali zračni napad na CKIS, napad na CKIS z JRKBO, letalski napad na CKIS, napad z bojnimi brezpilotnimi letalniki na CKIS, prelet CKIS z izvidniškimi brezpilotnimi sistemi idr.).
- Usposabljanje/urjenje je treba načrtovati in izvajati tako, da so pripadniki čim bolj aktivni udeleženci (manj razlage in več praktičnih taktičnih postopkov).
- Med usposabljanjem/urjenjem je treba ustvarjati vzdušje pripadnosti enoti in skrbeti za odnose v vojaških kolektivih, ki ohranjajo dostojanstvo vojaka.
- Razvijati je treba samodisciplino vojakov med usposabljanjem/urjenjem po stopnjah, od začetka do stopnje, ko pripadniki pokažejo pripravljenost, da sprejmejo odgovornost za svoja dejanja.

- Razvijati je treba zdravo tekmovalnost pri usposabljanju/urjenju praktičnih postopkov, ki pravzaprav predstavlja najučinkovitejšo metodo urjenja (individualna v začetni fazi in skupinska v nadaljevanju).
- Iz iste ČZV uporabiti sile za posnemanje sovražnika (angl. *opposing forces* – OPFOR), saj se pridobijo izkušnje pri taktični postavitvi posameznih postaj za zvezo v CKIS in poveljniških mest (PM).
- Izvajanje hitrih premikov in postopkov pri napadu iz zraka ali artilerije.
- Izvajanje postopkov pri premeščanju poveljniškega mesta na naslednje poveljniško mesto (NPM).

4.3 Načrtovanje, priprave, vodenje in izvajanje usposabljanja ter odgovornost poveljnikov

Na podlagi 37. in 44. člena zakona o obrambi imajo posamezne ravni vodenja in poveljevanja v Slovenski vojski, kot so Generalštab Slovenske vojske, Poveljstvo sil Slovenske vojske, brigade, bataljoni ter čete, pri načrtovanju, organiziranju, pripravi, izvajanju in nadzoru usposabljanja vsak svoje konkretne obveznosti in pristojnosti.

Poveljnik brigade je odgovoren za usposobljenost svojega poveljstva in brigade. Pri tem:

- S predpisanimi akti poveljevanja usmerja in organizira usposabljanje vojakov, podčastnikov, častnikov, poveljstev in enot brigade.
- Organizira in izvaja usposabljanje poveljstva brigade.
- Spremlja usposabljanje in preverja, ocenjuje in analizira usposobljenost poveljstva in vojakov, podčastnikov, častnikov, poveljstev in podrejenih enot brigade.
- Nadzira usposabljanje v poveljstvih in enotah znotraj brigade.
- Načrtuje, organizira in vodi taktične vaje podrejenih enot ter izvaja preverjanje bojne pripravljenosti.
- V svoji pristojnosti skrbi za kadrovsko in materialno popolnjenost enot.
- Usmerja, nadzira in sodeluje v splošnih in specialističnih skupinskih pripravah pripadnikov podrejenih enot.
- Najmanj enkrat mesečno mu podrejeni poveljniki poročajo o stanju usposobljenosti v enotah.
- Enkrat letno izvede celovito analizo usposobljenosti ter izdela in posreduje poročilo poveljniku sil Slovenske vojske.

Poveljnik bataljona je odgovoren za usposobljenost svojega poveljstva in bataljona. Pri tem:

- Izdeluje terminsko-tematske mesečne načrte.
- Načrtuje, organizira, vodi in neposredno izvaja skupinske priprave podčastnikov in častnikov ter enot bataljona za usposabljanje.
- Vodi bataljonske vaje.
- V vseh podrejenih enotah izvaja nadzor nad usposabljanjem.
- Pripravlja poročila o usposobljenosti pripadnikov in poroča nadrejeni enoti.

Poveljnik čete je odgovoren za usposobljenost podrejenih častnikov in podčastnikov v četi. Pri tem:

- Pozna načrt in program usposabljanja čete skladno s poslovnim načrtom.
- Pozna navodila/pravilnike, norme in merila, ki se nanašajo na usposabljanje vseh pripadnikov znotraj čete.
- S pomočjo poveljnikov vodov pripravi mesečni načrt izobraževanja in usposabljanja na ravni voda.
- Je osnovni organizator usposabljanja v svoji enoti.
- Vodi usposabljanje iz zahtevnejših osnovnih in specialističnih skupinskih vsebin.
- Načrtuje, organizira in izvaja skupinske priprave podrejenih poveljnikov za usposabljanje vojakov.
- Nadzira poteke usposabljanj v četi.
- Izvaja mesečne analize usposobljenosti vojakov in vodi predpisano evidenco o usposobljenosti.

Vsak izvajalec usposabljanja se ustrezno pripravi pred izvedbo. To so običajno častniki ali podčastniki, ki imajo individualne priprave in za to potrebujejo čas. Pri tem si pomagajo z navodili, priročniki, vojaškostrokovno in drugo literaturo. Prav tako ne smejo pozabiti na oskrbo, torej na ustrezna sredstva, ki so nujna za izvedbo usposabljanja. Sredstva so tehnično brezhibna in kompletna.

Kadar omenjamo komunikacijska sredstva in sredstva informacijske tehnologije, imajo ta na usposabljanje izredni vpliv, predvsem zaradi tehnološkega razvoja. V zadnjem obdobju sta si ta dva pojma vedno bližje, saj se komunikacijska sredstva vse bolj dopolnjujejo z informacijskimi sistemi: »Nekoč radijska naprava s priključenim računalnikom, v prihodnosti računalnik s komunikacijsko napravo.« Oblika usposabljanja v ČZV se prilagodi glede na dejavnike in čas, ki je na voljo.

Vključevanje novih komunikacijsko-informacijskih sistemov je nujno za razvoj Slovenske vojske, saj je od tega odvisna povezljivost z drugimi članicami zavezništva (Nato in EU). Usposabljanje z novimi sredstvi, ki jih bomo uporabili na bojišču, je prav tako nujno. Učne metode (razlaga, demonstracija, urjenje, razgovor itn.) in učne oblike dela (frontalna, skupinska, individualna, v dvojicah itn.) specialističnega usposabljanja ostajajo vedno enake, ne glede na to, katera sredstva uporabljamo. Pridobljeno znanje je temelj za pridobivanje nadaljnjih kolektivnih specialističnih veščin. Seveda nikakor ne smemo zanemariti človeških virov (vezistov in informatikov). Brez njihovega znanja še tako dobro in specialno sredstvo ne bo delovalo.

Vezisti sodelujejo na najrazličnejših vajah. Letno se v sklopu zavezništva načrtuje vsaj ena vaja na mednarodni ravni. Pri tem uporabijo znanje, ki so ga pridobili na usposabljanjih, ga individualno nadgrajujejo in izpopolnjujejo. Urijo in izboljšujejo kolektivno znanje iz taktično-tehničnih postopkov in dvigujejo raven povezljivosti. Primer takega usposabljanja prikazuje slika 7.

Slika 7: Vaje v sklopu zavezništva (vir: arhiv ČZV)

4.4 Model metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje

Za lažje predstavljanje predloga usposabljanja/urjenja ČZV in za doseg operativne pripravljenosti za bojno delovanje na združeni taktični ravni je v nadaljevanju predstavljen **diagram poteka – model metodologije usposabljanja** (slika 8).

Slika 8: Diagram poteka – model metodologije usposabljanja (vir: avtor, 2021)

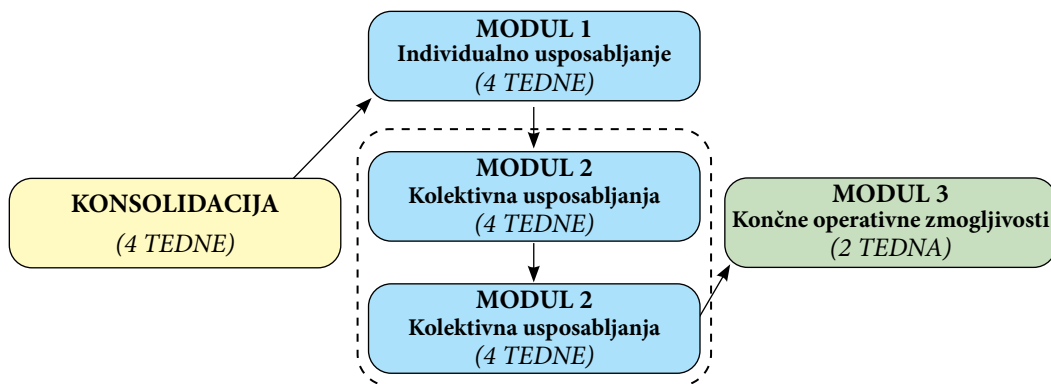
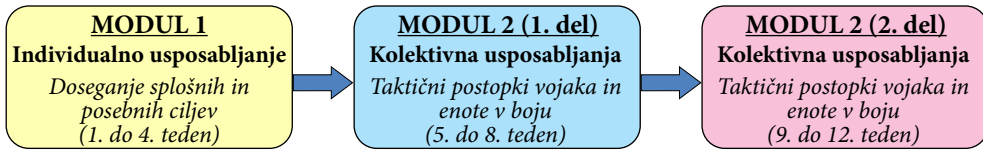

Diagram poteka je pripravljen z metodo abdukcije, hipotetično-deduktivne metode analize metodologije, ambigvitete in na podlagi učenja iz izkušenj.

V nadaljevanju je dodan načrt usposabljanja Čete za zveze oziroma modula zvez na združeni taktični ravni za boj, ki je sestavljen modularno. Prvi del je konsolidacija in traja štiri tedne. Drugi del se deli na tri faze usposabljanja in je skupno dolg dvanajst tednov. Vsaka faza traja štiri tedne. Tretji del je preverjanje enote (doseganje končnih operativnih zmogljivosti) in traja dva tedna.

Slika 9: Diagram poteka drugega modula (vir: avtor, 2021)

V konsolidaciji se ČZV pripravlja na usposabljanje, da bi dosegla začetno operativno zmogljivost. Popolnjuje se s kadri in materialno-tehničnimi sredstvi. Prav tako se pregleduje in pripravlja bojna dokumentacija. V zadnjem tednu konsolidacije sta postroj enote in določitev začetnih operativnih zmogljivosti.

Drugi del je najpomembnejši, saj obsega celotni cikel usposabljanja. Prvi štirje tedni so namenjeni za individualno usposabljanje. Usposabljanje poteka na podlagi specialističnih individualnih veščin za zveze in informatiko na prvi ravni. Drugi štirje tedni so namenjeni kolektivnemu usposabljanju na ravni skupine in oddelka, zadnji štirje tedni pa na ravni voda (modula) in čete. V celotnem ciklu usposabljanja je nujno, da častniki, podčastniki in vojaki upoštevajo prav vse splošne in posebne cilje usposabljanja ter zahteve in načela usposabljanja.

Tretji del (modul 3) obsega preverjanje čete (ali modula za BBSk) in traja dva tedna. V prvem tednu se izvede priprava na preverjanje, v drugem tednu se enota preveri. Po uspešno opravljenem preverjanju enota doseže končne operativne zmogljivosti (KOZ) in je pripravljena za bojno delovanje v okviru podpore poveljevanja in kontrole skladno s poslanstvom enote. Preverjanje se izvede v sklopu vaje poveljstva brigade ali BBSk. Norme in merila za doseganje KOZ predpiše in preveri nadrejena enota oziroma enota, s katero je ČZV v poveljniškem razmerju operativnega poveljevanja (OPCOM).

4.5 Načrt usposabljanja Čete za zveze oziroma modula zvez na združeni taktični ravni za boj

Načrt je izdelan v obliki razpredelnice. V nadaljevanju je predstavljen le del razpredelnice, kot vzorec. Celotna razpredelnica je na voljo v zaključni nalogi Razvoj metodologije priprave čete zvez za bojevanje na združeni taktični ravni (Kralj, 2021).

Trenutna metodologija usposabljanja ne predstavlja možnosti priprave ČZV za bojno delovanje, saj ne predvideva povečevanja vojne sestave vojske, elementov inženirske zagotovitve delovanja, taktično-tehničnega delovanja v razmerah elektronskega in kibernetkega bojevanja ter vključevanja oborožitvenih sistemov sodobnega bojišča.

Da bi v ČZV dosegali boljšo pripravljenost za bojna delovanja, nam v anketi potrdi peta trditev (slika 5). Anketirani menijo, da bi **bilo treba v celoti prenoviti metodologijo usposabljanja** in dati **večji poudarek na usposabljanje za bojna delovanja**. S predlaganim modelom metodologije usposabljanja in urjenja lahko povečamo delež pripravljenosti ČZV za podporo poveljevanja in kontrole enot v miru in vojni, v nacionalnih silah in zavezništvu.

Razpredelnica 2: Načrt usposabljanja Čete za zveze oz. modula zvez (vir: avtor, 2021)

<u>KONSOLIDACIJA</u>		
ČAS	DEJAVNOST	OPOMBA
1. TEDEN	<ul style="list-style-type: none"> – Pregled vseh ključnih dokumentov nadrejene enote s strani poveljniškega kadra čete/modula. – Pregled potrjene kadrovske liste čete/modula in mogoča popolnitev. – Pregled potrjene materialne formacije čete/modula. – Seznanitev vseh trenutno potrjenih pripadnikov z nalogo in potekom usposabljanja. – Pregled opreme na osebni zadolžitvi na ravni vsakega posameznika. – Pregled materialno-tehničnih sredstev (radijski sistemi, radijske naprave, strežniki, delovne postaje idr.) kot skupinske opreme. – Priprava zahtevkov za morebitna popravila materialno-tehničnih sredstev. 	<p>Ob predpostavki, da so poveljujoči kader in podrejeni čete/modula potrjeni na kadrovskem seznamu.</p>
2. TEDEN	...	

<u>Modul 1 – INDIVIDUALNO USPOSABLJANJE</u> <u>Doseganje splošnih in posebnih ciljev (1.–4. teden)</u>		
ČAS	DEJAVNOST	OPOMBA
1. TEDEN	<ul style="list-style-type: none"> – Usposabljanje/urjenje iz splošnih individualnih veščin in izvedba streljanja. – Usposabljanje iz specialističnih individualnih veščin skladno s seznamom specialističnih veščin za zveze in informatiko – I. nivo (ZVE-1-09-001 do ZVE-1-09-012 in SLU-1-09-001 do SLU-1-09-006). 	<p>Predpostavlja se, da imajo že vsi pripadniki na kadrovskem seznamu ustrezno vojaško evidenčno dolžnost (VED).</p>
2. TEDEN	...	

5 Sklep

Pripadniki ČZV v anketi ocenjujejo, da so dovolj dobro pripravljene za opravljanje specialističnih nalog. Večina meni, da ima ustrezna individualna in kolektivna specialistična znanja, da lahko samostojno deluje v nacionalnem in mednarodnem okolju.

Opravljen je bila analiza trenutno uporabljene metodologije (leto 2021) usposabljanja/urjenja in je opisana v raziskovalnem delu. To metodologijo uporabljajo pripadniki ČZV pri usposabljanju/urjenju v izvajanju taktično-tehničnih postopkov.

Anketiranci menijo, da bi bilo treba trenutno metodologijo specialističnega kolektivnega usposabljanja nekoliko spremeniti, saj jo pripadniki ČZV le delno podpirajo (84,3 %). 15,7 % pripadnikov trenutno uporabljene metodologije usposabljanja ne podpira.

Analiza je pokazala, da ČZV s predpisano obliko individualnega in kolektivnega specialističnega usposabljanja ob ustrezni zagotovitvi delovanja in veljavni metodologiji v celoti uresničuje svoje poslanstvo v miru, kar se kaže tudi v letni oceni celotne pripravljenosti SV, ki se prenese v poročilu vrhovnemu poveljniku RS. V tem poročilu za leto 2019 je med drugim zapisano, da se stanje na področju pripravljenosti za delovanje v miru sicer izboljšuje, vendar pa SV ni uspelo napredovati na področju pripravljenosti za delovanje v vojni zaradi premajhne popolnjenosti in zastarele vojaške tehnike. Zadnji del lahko vsekakor povežemo z analizo in razvito metodologijo, opisano v tem prispevku.

V raziskavi je bilo ugotovljeno, da je enota zmožna izvajati podporo PINK na območju odgovornosti brigade ali bataljonske bojne skupine v sodelovanju s koalicijskimi silami. Prav tako je bilo ugotovljeno, da s specialističnimi kolektivnimi usposabljanji/urjenji sicer dosegamo zadostno raven usposobljenosti in izurjenosti enote za izpolnjevanje poslanstva, vendar če želimo povečati delež pripravljenosti trenutnih nacionalnih sil za delovanje v vojni, je glede na nepredvidljivo varnostno okolje treba spremeniti metodologijo usposabljanja oziroma jo prilagoditi sodobnemu bojišču.

Z upoštevanjem poslanstva ČZV in pri povečevanju vojne sestave vojske je v poglavju 4 predstavljen razvoj metodologije priprave ČZV za bojevanje na združeni taktični ravni, ki podpira naučene lekcije in izkušnje ob upoštevanju veljavnih aktov. S predlagano metodologijo dosegamo zadostno raven bojne pripravljenosti nacionalnih sil in izpolnjujemo enega izmed meril po metodi DOTMLPFI – usposabljanje (angl. *training*) zmogljivosti izvajanja podpore poveljevanja in kontrole na območju odgovornosti brigade, pa tudi v sodelovanju s koalicijskimi silami (Nato in EU) na območju interesa Evrope.

Predlagana metodologija traja skupaj 18 tednov. To je tudi smiselno, saj je usposabljanju na vojaških komunikacijsko-informacijskih sistemih v podporo poveljevanja in kontrole z eksponentnim tehnološkim razvojem treba dati večji poudarek. To pomeni, da pogodbeni rezervisti ob vpoklicu (do doseganja KOZ) ostanejo najmanj toliko časa na usposabljanju. Načrtovanje usposabljanja te vrste je pomembno tudi za novo zaposlene pripadnike ČZV (treba je upoštevati časovni okvir). S povečanjem vojne sestave je nujno povečevati tudi količino in vrsto sredstev v enoti.

Predlog spremenjene metodologije ni popoln. Usposabljanje po tej metodologiji je odvisno od veliko elementov, ki jih je treba združevati prav na združeni taktični ravni brigade. Predlog je primeren tudi za druge rodove in službe, kjer bi lahko na podlagi taktične brigadne vaje združeno izvajali taktične postopke. Operativnost in zmogljivost bojnih enot sta odvisni prav od tehnikov, ki sredstva primerno pripravijo in naučijo uporabnika ravnati z njimi.

6 Literatura in viri

1. Zakon o obrambi. Uradni list RS, št. 103/04 – uradno prečiščeno besedilo 1.
2. Zakon o službi v Slovenski vojski. Uradni list RS, št. 68/07.
3. Furlan, B., idr., 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.

4. Kramar M., Cugmas A., 2019. *Vojaška didaktika*. Ljubljana: CVŠ.
5. Šimat, D., Mlakar, R., idr., 2009. *Taktični postopki voda zvez* [Videoposnetek]. Poljče: Ministrstvo za obrambo, Služba za odnose z javnostmi, Oddelek za multimedije.
6. Kralj, A., 2021. *Razvoj metodologije priprave čete zvez za bojevanje na združeni taktični ravni*. Zaključna naloga. Maribor: Poveljniško-štabna šola.
7. AJP-6, 2018. *Allied Joint Doctrine for Communication and Information Systems*.
8. *Priročnik za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske*, 2011. Ljubljana: GŠSV.
9. *Merila in metode za ocenjevanje usposobljenosti poveljstev in enot vod za zveze*. Dokument SV, 2013. Ljubljana: GŠSV.
10. *Načrt in program usposabljanja vojakov in kandidatov za podčastnike vojnih enot rodu zračne obrambe, vojakov rodu zvez ter enot zvez in zračne obrambe*, 1997. Ljubljana: MO RS, Uprava za razvoj.
11. Unger, M., idr., 2019. *Pravila za štabno delo*. Ljubljana: GŠSV.
12. Šimat, D., 2012. *Vojaško strokovno specialistično izobraževanje in usposabljanje rodu zvez in službe informatike danes*. *Revija Modri*.
13. EKIS, 2014. *Katalog specialističnih veščin zveze/komuniciranje in informatike nivo 1-3 z metodami in merili za ocenjevanje usposobljenosti posameznika*, št. 603-77/2014-225. Dokument SV.
14. *Elaborat TU VZV*, 2013. Dokument SV.

Vloga robotike, brezpilotnih sredstev in umetne inteligence na bojišču

The role of robotics, unmanned aerial vehicles (UAV) and artificial intelligence on the battlefield

Povzetek

Vojaški robotski sistemi, ki so podprti z umetno inteligenco, postajajo vse pomembnejši dejavnik oboroženih sil, saj vplivajo na naravo človeškega spopada, na način vojskovanja, na razvoj vojaških zmogljivosti in na preoblikovanje ter uporabo vojaškega instrumenta moči. Zaradi svojih zmogljivosti in prednosti so ti sistemi postali sestavni del bojišča in zelo vplivajo na načrtovanje, organiziranje in uresničevanje vojaških delovanj. V prispevku so ključne ugotovitve in spoznanja analize vpliva uporabe in nadaljnega razvoja vojaških robotskih sistemov na delovanje oboroženih sil na bojišču. Prav tako sta opisana tudi koncept uvajanja in uporabe vojaških robotov v enotah Slovenske vojske (SV) in predlog vključevanja vojaških robotov v srednji pehotni četi SV. Prispevek nam tako daje odgovore na vprašanja, kako sodobni vojaški robotski sistemi spreminjajo način vojskovanja in povečujejo operativno zmogljivost ter učinkovitost delovanja oboroženih sil na bojišču.

Ključne besede: robotski sistemi, umetna inteligenca, brezpilotna sredstva.

Abstract

Artificial intelligence-supported military robotic systems are becoming an increasingly important factor in the armed forces. They influence the nature of human conflict, the type of warfare, the development of military capabilities, and the transformation and use of the military instrument of power. Due to their capabilities and advantages, these systems have become an integral part of the battlefield, and have a great influence on the planning, organization and manner of conducting military operations. This paper presents the key findings of an analysis of the impact of use and further development of military robotic systems on the operation of the armed forces on the battlefield. It also presents the concept of the introduction and use of military robots in units of the Slovenian Armed Forces, and a proposal for the integration of military robots in the SAF's medium infantry company. It provides the answer to how and in what way modern military robotic systems can change the manner of warfare, and increase the operational capacity and efficiency of the armed forces on the battlefield.

Key words: robotic systems, artificial intelligence, unmanned aerial vehicles.

1 Uvod

Odnosi na mednarodnem področju prehajajo v tako imenovani multipolarni sistem, za katerega je značilno, da je koncentracija svetovne moči porazdeljena med tri ali več akterjev. Na regionalni in mednarodni ravni se pojavljajo nova središča moči, med katerimi vlada velika tekmovalnost za doseganje prednosti, prevlade in širjenja svojega vpliva, kar pa lahko privede tudi do nastanka različnih napetosti in konfliktov. (AFC PAM 525-2, 2020, str. 10)

Zaradi različnih interesov globalnih centrov moči lahko lokalni in regionalni konflikti prerastejo v spopad večjih razsežnosti. Če bi se mednarodne politične in varnostne razmere poslabšale, bi bila lahko Republika Slovenija (RS) zaradi svojega geopolitičnega in geostrateškega položaja izpostavljena tudi neposrednim vojaškim grožnjam. Da bi se lahko uspešno spoprijeli s takim varnostnim izzivom, je treba zagotoviti ustrezen obseg, strukturo, opremljenost in usposobljenost vojaških ter civilnih zmogljivosti. (ReSNV-2, 2019, str. 45)

Osnovni pogoj za uspešno opravljanje poslanstva in nalog oboroženih sil je ustrezna usposobljenost in opremljenost. Skladno s tem mora biti razvoj oboroženih sil usmerjen v gradnjo takih zmogljivosti, ki bodo oboroženim silam zagotavljale osnovne pogoje za uspešno delovanje na bojišču. Zagotavljanje prednosti na bojišču in s tem povezana uspešnost delovanja oboroženih sil je precej odvisna tudi od zmožnosti in sposobnosti združevanja sodobnih tehnologij z obstoječimi zmogljivostmi. Prav zato je pomembno, da SV sledi modernizaciji in da v svojo sestavo smiselno vključi tehnološko napredne vojaške zmogljivosti. Sodobni vojaški roboti, ki so podprti s sistemi umetne inteligence, prav gotovo spadajo v tehnološko napredne zmogljivosti, ki so primerne za združevanje z obstoječimi zmogljivostmi SV.

2 Vojaški roboti

Skozi zgodovino je človek razvijal različna orožja, sredstva in naprave, s katerimi si je poskušal pred nasprotno stranjo pridobiti prednost na bojišču. Zametki zamisli o strojih, ki bi opravljali naloge v nevarnih okoljih, segajo v različna obdobja človekovega in tehnološkega razvoja. Vojaški roboti obstajajo v taki ali drugačni obliki že več kot sto let. Tehnološki napredek in novosti so omogočile razvoj vojaških robotov, to pa se posledično kaže tudi v njihovi vse bolj razširjeni uporabi. (Dakič Prelc, 2009, 4, str. 11)

Glavni namen oziroma cilj uporabe vojaških robotov je učinkovito opravljanje nalog ob zagotavljanju največje mogoče zaščite žive sile, torej ljudi. Razvoj robotiziranih kopenskih, vodnih in zračnih sistemov je omogočil, da na naloge v nevarnem okolju namesto ljudi pošiljamo robote. Tako se preprečujejo in zmanjšujejo učinki groženj oziroma nevarnosti, ki lahko ranijo ali ubijejo pripadnike ali kako drugače vplivajo na zmogljivosti lastnih sil. (Dakič Prelc, 2009, str. 4)

2.1 Razvrščanje vojaških robotov

Vojaške robote lahko na podlagi različnih meril razvrščamo na več načinov. Po značilnih lastnostih lahko robote delimo:

- po velikosti na velike, srednje, manjše in majhne (mikro, mini),
- po mobilnosti na premične (kolesniki, goseničarji, leteči idr.) in nepremične,
- glede na vrsto pogona (električni motorji, piezomotorji/ultrazvočni motorji, elastične nanocevke, solarni paneli, komprimirani plini in tekočine),
- po namenu uporabe in uporabniških lastnostih (po funkcijah),
- glede na stopnjo avtonomije,
- po zgradbi, vzdržljivosti in masi,
- po povezljivosti z drugimi sistemi in platformami,
- po drugih funkcionalnih ter operativnih parametrih. (Kolak, Mali, 2018, str. 76)

Najpogostejša in najsplošnejše uveljavljena razvrstitev vojaških robotskih sistemov je glede na prostor oziroma okolje, v katerem delujejo. Na osnovi tega poznamo:

- brezpilotne zračne sisteme (angl. *Unmanned Aircraft Systems – UAS*);
- kopenska vozila brez posadke (angl. *Unmanned Ground Vehicles – UGV*);
- vodna plovila brez posadke (angl. *Unmanned Maritime Vehicles – UMS*), ki se naprej delijo na površinska plovila brez posadke (angl. *Unmanned Surface Vehicles – USV*) in podvodna plovila brez posadke (angl. *Unmanned Undersea Vehicles – UUV*). (Kolak, Mali, 2018, str. 76)

K tej uvrstitvi vojaških robotov lahko dodamo še dve kategoriji, in sicer vesoljska plovila brez posadke (angl. *Unmanned Space Vehicle*) in hibridna vozila brez posadke. (Kolak, Mali, 2018, str. 77)

Ena izmed lastnosti, na podlagi katere lahko razvrščamo vojaške robote, je tudi stopnja avtonomije. Stopnja avtonomije robotskih sistemov omejuje oziroma določa obseg in kompleksnost nalog, ki jih lahko sistem opravi. Z umikanjem človeškega dejavnika iz krmilnega kroga se stopnja avtonomije povečuje. S povečevanjem avtonomije sistemov se zmanjšuje nadzor nad sistemom in interakcija ter komunikacija med človekom in sistemom. (Kolak, Mali, 2018, str. 8)

Stopnja avtonomije in avtomatizacija sta med seboj povezani. Visoka stopnja avtonomije v praksi pomeni opravljanje več avtomatiziranih postopkov hkrati. V prihodnosti bodo avtonomni sistemi zaradi umetne inteligence sposobni delovati brez človekovega posredovanja. To pomeni, da se bodo ti sistemi na podlagi zaznanih vstopnih podatkov in s pomočjo umetne inteligence sposobni samostojno odločati in skladno s tem tudi samostojno delovati. Prav zato je bilo v mednarodnem okolju dogovorjeno, da ubojni robotski sistemi ne smejo doseči najvišje stopnje avtonomije. (Robek in dr., 2019, str. 10)

Slika 1: Petstopenjska lestvica avtonomije robotskih sistemov (Robek idr., 2019, str. 11)

Stopnja avtonomije	0	1	2	3	4	5
Vpletenost človeka	Popoln nadzor	Upravljanje vseh pomembnih funkcij	Upravljanje večine pomembnih funkcij	Upravljanje glavnih funkcij in posredovanje v primeru odpovedi avtomatskih funkcij	Nadzor avtomatske operacije	Človek ne nadzira sistema
Stopnja avtomatizacije	Brez avtomatizacije	Nizka avtomatizacija	Delna avtomatizacija	Pogojna avtomatizacija	Visoka avtomatizacija	Visoka avtomatizacija
Opis	Vse funkcije UxV so direktno daljinsko upravljane.	Operater upravlja vse funkcije UxV, vsaj ena funkcija je avtomatizirana (na primer avtomatsko držanje višine).	Operater je odgovoren za varen potek operacije, upravljanje je avtomatizirano do visoke stopnje s posameznimi avtonomnimi funkcijami.	UxV samostojno opravlja predprogramirane naloge. Operater lahko upravlja del sistemov (koristni tovor) in prevzame upravljanje v primeru odpovedi.	Sistem samostojno opravlja naloge in ima rezervne sisteme, ki se vključijo v primeru odpovedi pomembnih sistemov. Operater spremlja potek operacije.	UxV avtomatsko opravlja naloge, načrtuje misije in se odloča o uporabi koristnih tovorov.
Zaznavanje okolja	Nima	Zaznava in opozarja		Zaznava in se izogiba	Zaznava in navigira	

2.2 Razlogi za uporabo vojaških robotov

Zakaj napredne države in njihove oborožene sile vlagajo toliko časa, napora in sredstev v razvoj robotov in v uvajanje teh sistemov v svojo sestavo? Eden izmed razlogov je prav gotovo zmanjšanje oziroma upadanje števila pripadnikov oboroženih sil. Ni skrivnost, da ima danes večina oboroženih sil težave s pridobivanjem in zadrževanjem kadra ter z zagotavljanjem ustreznega obsega kadrovskih virov. Če bodo vodilne države sveta želele ohraniti svojo vojaško moč in prednost pred drugimi, bodo kadrovske primanjkljaje morale nadomestiti z ustrežno tehnologijo. Skladno s tem bodo sodobne oborožene sile kadrovske primanjkljaje pokrivali tudi z uvajanjem vojaških robotov v svojo sestavo. (Krishnan, 2009, str. 2)

Furlan in drugi (2006, str. 9) v *Vojaški doktrini* navajajo, da je vojna nadaljevanje politike z drugimi, nasilnimi sredstvi in da gre za najbolj grobo obliko političnega delovanja. Iz te definicije je jasno razvidna pravna, moralna in etična odgovornost države, da oboroženim silam zagotovi ustrezna sredstva in pogoje za usposabljanje in za delovanje ob največji mogoči zaščiti sil.

Tako razmišljanje nas pripelje do naslednje prednosti oziroma do naslednjega razloga za uporabo vojaških robotov. Ker na krovu ni operaterja, so ti sistemi primerni za naloge, ki so zaradi vsebine ali zaradi okolja, v katerem se naloga opravlja, za pripadnike prenevarne. Tako robotski sistemi omogočajo večjo zaščito sil, kar v realnosti pomeni preprečitev izgube zdravja ali življenj pripadnikov oboroženih sil. Na razvoj in uporabo vojaških robotskih sistemov vplivajo tudi ekonomski dejavniki. Cena izdelave robotskih sistemov je primerjano s ceno izdelave sistema z operaterjem nižja. Nižja cena izdelave je predvsem posledica tega, da v teh sistemih ni ljudi. To pomeni, da so lahko sistemi brez posadke manjši in lažji, da imajo lahko manjšo stopnjo zaščite in da ni treba izpolnjevati vseh preostalih pogojev, ki se zahtevajo, ko je operater na krovu. Tako je na primer brezpilotni letalnik *MQ-9 Reaper* približno petkrat cenejši kot letalo *F-22 Raptor*. Vojaški strokovnjaki so med drugim tudi ugotovili, da so roboti z vidika stroškov, ki bi nastali v celotnem ciklu delovanja, cenejši kot ljudje. (Krishnan, 2009, str. 2)

Galliot (2016, str. 38–43) med drugim navaja uporabne vrednosti robotov:

- Vojaški roboti omogočajo izboljšanje bojnih zmogljivosti in zmanjšujejo tveganje za nastanek poškodb ali izgub lastnih sil. Z uporabo vojaških robotov lahko zaščitimo lastne sile pred delovanjem nasprotnika in zmanjšamo negativne vplive vremena in zemljišča na njih.
- Vojaški roboti so v primerjavi s človekom vzdržljivejši, vztrajnejši, doslednejši in natančnejši.
- Z uporabo vojaških robotov lahko izločimo oziroma zmanjšamo tveganja, ki se nanašajo na človeške pomanjkljivosti oziroma ranljivosti. Drugače kot ljudje roboti niso utrujeni, pozabljivi, lačni, žejni, raztreseni, maščevalni, prestrašeni, podkupljivi in podobno.
- Na posameznih področjih so vojaški roboti zmogljivejši od ljudi, saj lahko hitreje združijo veliko količino različnih informacij.
- V stresnih okoliščinah lahko čustva negativno vplivajo na presojo in na sprejem odločitev ljudi. Vojaški roboti s tem nimajo težav, saj ne delujejo na podlagi čustev. Skladno s tem lahko vojaški roboti delujejo stabilno in razumsko tudi v stresnih situacijah.
- Uporaba vojaških robotov omogoča vključevanje pripadnikov z zmanjšanimi ali omejenimi fizičnimi sposobnostmi (omejitve zaradi poškodb in podobno). V tem pogledu vojaški roboti omogočajo aktiviranje in zadrževanje kadra v oboroženih silah.
- Uporaba robotov omogoča pripadnikom, da se izognejo dražljajem ob stresu (stresorjem), ki so povezani z neposrednim bojevanjem oziroma s tako imenovanim bojevanjem iz oči v oči. Pri ljudeh lahko povzročajo napetosti, depresije in posttravmatske stresne motnje.
- Višja stopnja avtonomije robotov omogoča zmanjšanje števila operaterjev.
- V primerjavi z enakovrednimi sistemi s posadko zahtevajo sistemi brez posadke manj usposabljanja.

2.2.1 Razlogi za razvoj avtonomnih robotov

Razvoj robotskih sistemov poteka v smeri povečanja avtonomije. Višja stopnja avtonomije omogoča odpravo številnih pomanjkljivosti delovanja robotskih sistemov in zagotavlja izkoriščanje mogočih prednosti, ki jih ponujajo avtonomni robotski sistemi. Prav zato so težnje po in zamisli o uporabi avtonomnih robotskih sistemov v zadnjem času vse bolj prisotne in močne. Kljub številnim pravnim in birokratskim nejasnostim je razvoj avtonomnih robotskih sistemov vključen v različna področja in dejavnosti, ki povečujejo varnost in krepijo obrambne zmogljivosti.

Eden izmed ciljev uvajanja robotov v oborožene sile je zmanjšanje števila pripadnikov, ki jih potrebujemo za izvedbo vojaških operacij. Razlogi za nadomeščanje pripadnikov z robotskimi sistemi se nanašajo na izzive pri zagotavljanju kadrovskega virov in na

zmanjševanju stroškov, ki so vezani na kadre. Uvajanje robotskih sistemov omogoča zmanjšanje velikosti moštva posadk ladij, podmornic, letal, vozil, tankov, artilerije in podobnih sistemov. Danes imajo sodobni bojni tanki v posadki tri ali štiri člane, v prihodnosti pa bodo tanki lahko delovali tudi kot sistemi brez posadke. V nasprotju z avtonomnimi robotskimi sistemi za upravljanje in nadzor daljinsko vodenih in polavtonomnih robotskih sistemov še vedno skrbi človek. V tem pogledu je človek ključna šibkost teh robotskih sistemov, saj onemogoča popolno izkoriščanje vseh prednosti in zmogljivosti avtonomije. Prav zato obstajajo težnje in zahteve po izključitvi človeka iz cikla *opazi, orientiraj, odloči in deluj* ter po uvajanju popolnoma avtonomnih robotskih sistemov, ki bi naloge izvedli samostojno in hitro odzivno. (Krishnan, 2009, str. 35–36)

Pomanjkljivost daljinsko vodenih robotov je tudi ta, da je njihovo delovanje odvisno od podatkovne povezave oziroma od zveze med robotskim sistemom in kontrolno postajo. Podatkovne povezave se lahko vzpostavijo z žico ali pa so brezžične oziroma radijske. Obe vrsti povezave imata svoje prednosti in pomanjkljivosti. Daljinsko upravljanje robotov z žico ni primerno v okoljih, kjer je veliko ovir. Uporabnost takih sistemov je manjša v mestnih okoljih ali na gosto poraščenem zemljišču. Pri žičnih povezavah je delovanje robotskih sistemov omejeno z dolžino kabla, ki pa se lahko med delovanjem tudi poškoduje ali pretrga. Ob uporabi brezžične povezave obstajajo omejitve razpoložljivih frekvenc in pasovnih širin, še posebej, če se pri tem uporabi satelitska povezava. V nekaterih razmerah in okoljih so se brezžične povezave pokazale kot nezanesljive, saj delujejo slabo ali pa sploh ne delujejo. Sistemi so nezanesljivi predvsem v slabih vremenskih razmerah, v mestno urejenih območjih, v jamah in soteskah. Ena izmed pomanjkljivosti brezžičnih povezav je tudi ta, da jih lahko sovražnik onemogoči z radijskimi motilniki in z elektromagnetnimi impulzi. To pomanjkljivost se lahko odpravi tako, da robotski sistem preide v tako imenovani samostojni način delovanja (angl. *Auto Mode*), kadar sovražnik uporabi radijsko motenje. Sovražnik bi lahko nevtraliziral uporabo brezžičnih daljinsko vodenih robotskih sistemov tudi z napadi na kontrolne postaje in centre. Zaradi velike količine radijskega prometa bi te postaje na bojišču sovražnik hitro prepoznal, odkril, kje so postavljene, in jih napadel. Kontrolne postaje bi bile tako izpostavljene fizičnim in kibernetiskim napadom, s katerimi bi lahko sovražnik prevzel nadzor nad roboti in jih uporabil proti svojim lastnikom. V tem pogledu so avtonomni robotski sistemi manj ranljivi, saj s kontrolno postajo ali s centrom komunicirajo v manjšem obsegu. (Krishnan, 2009, str. 37–39)

Eden izmed razlogov za nadaljnji razvoj in uvajanje avtonomnih robotskih sistemov je tudi odpravljanje človeškega dejavnika oziroma njegovih pomanjkljivosti. Ljudje smo pozabljivi in delamo napake še posebej pri opravljanju dolgočasnih, ponavljajočih in dolgotrajnih nalog, ki zahtevajo veliko zbranosti, natančnosti in pozornosti. Roboti lahko take naloge opravljajo dolgotrajno brez težav in brez odstopanj. Odločitve ljudi so lahko zaradi različnih stresorjev neracionalne, slabe in predvsem nepravočasne. Roboti ne pozabljajo, so hitro odzivni in so sposobni sprejeti, obdelati in posredovati velike količine informacij. Če upoštevamo dejstvo, da bo v prihodnjih spopadih za doseganje

uspeha ključna hitrost odzivanja in delovanja, je še toliko bolj očitno, da imajo avtonomni sistemi tudi v tem pogledu veliko prednost, saj se lahko odzovejo v tisočinki sekunde. (Krishnan, 2009, str. 39–42)

Ob pregledu navedenih razlogov za nadaljnji razvoj in uporabo avtonomnih robotskih sistemov lahko sklenemo, da so ti sistemi z vojaškega vidika prav gotovo zelo zaželeni, saj so v primerjavi z manj avtonomnimi sistemi veliko uporabnejši in učinkovitejši. Posledično lahko ti sistemi na bojišču pomenijo odločilno prednost in tako bistveno vplivajo na delovanje ter na dosego zastavljenih ciljev oziroma končnega stanja.

3 Vloga in pomen umetne inteligence

Danes smo priča globalni revoluciji, ki se pojavlja na področju razvoja umetne inteligence in umetnega učenja. Trendi razvoja nakazujejo, da bosta ta dva dejavnika bistveno vplivala na gospodarsko in vojaško tekmovanje med državami. Nekateri strokovnjaki trdijo, da bo razvoj pametnih strojev povzročil novo industrijsko revolucijo, ki bo prinesla velike družbene, politične in vojaške spremembe ter napredek na vseh področjih. Umetna inteligenca bo v prihodnosti postala pomemben dejavnik, ki bo vplival na oblikovanje razmerja moči med državami, na mednarodno varnost in na uporabo vojaškega instrumenta moči. Sodobne države se tega zavedajo, zato spodbujajo razvoj umetne inteligence in drugih tehnologij, s pomočjo katerih bi si lahko zagotovile prednost pred preostalimi. Razvoj umetne inteligence pa ne prinaša samo prednosti, temveč tudi dvome, dileme, nevarnosti in tveganja, ki so povezana z uvajanjem in uporabo sistemov, podprtih z umetno inteligenco. Prav zato je pomembno, da se zavedamo vseh prednosti in pomanjkljivosti oziroma ranljivosti, ki jih prinaša umetna inteligenca in da razumemo učinke ter posledice njene uporabe. (Pešec, 2020, str. 110)

Sistemi umetne inteligence niso novost, saj obstajajo že kar nekaj časa. Njihov razvoj je potekal vzporedno s tehničnim in tehnološkim razvojem. Z napredkom so se razvili zmogljivejši in učinkovitejši sistemi umetne inteligence. Posledično se je povečala tudi uporabnost teh sistemov, kar je privedlo do pospešenega uvajanja in uporabe teh sistemov v različnih panogah in na različnih področjih. Sistemi umetne inteligence so se uveljavili predvsem na področjih, na katerih so sistemi v primerjavi s človekom hitrejši, cenejši, zmogljivejši in učinkovitejši. (Pešec, 2020, str. 113)

V oboroženih silah lahko sisteme umetne inteligence učinkovito uporabimo na področju obveščevalnih zadev, opazovanja in izvidovanja, vojaške logistike, kibernetških in informacijskih operacij, poveljevanja in kontrole, polavtonomnih in avtonomnih vozil ter ubojnih avtonomnih oborožitvenih sistemov. (Pešec, 2020, str. 109)

3.1 Razvoj umetne inteligence v oboroženih silah

V sodobnih oboroženih silah je uporaba umetne inteligence postala resničnost. Sistemi umetne inteligence omogočajo bolj ali manj avtonomne operacije, pospešijo proces sprejemanja odločitev in povečajo obseg, hitrost, natančnost in učinkovitost bojnih

delovanj. Pri uporabi teh sistemov pa se je treba zavedati, da so lahko ti sistemi tudi zelo nepredvidljivi in ranljivi. Na podlagi tega lahko sklepamo, da bo razvoj umetne inteligence v prihodnosti usmerjen v izboljšave prepoznanih prednosti in zaščito oziroma odpravo pomanjkljivosti ter ranljivosti. Na razvoj umetne inteligence in tehnologij ter disciplin, ki so povezane z njo, pa bodo vsekakor vplivale tudi moralne in etične dileme ter sprejeti politični in pravni okvirji. (Pešec, 2020, str. 125)

Razvoj umetne inteligence bo tudi v prihodnje usmerjen v doseganje večje avtonomije delovanja sistemov, s katerimi se bo lahko nadomestilo in podprlo ljudi pri opravljanju nalog, ki so zapletene, kognitivno zahtevne, enolične, nevarne, umazane in zdravju škodljive. Sem prav gotovo spadajo tudi naloge na področju zbiranja in analize obveščevalnih podatkov, čiščenja kontaminiranih območij in iskanja ter odstranjevanja eksplozivnih sredstev. Sistemi umetne inteligence bodo z opravljanjem teh nalog omogočili zmanjšanje stroškov delovanja in tveganja poškodb med pripadniki oboroženih sil. Danes sistemi umetne inteligence že omogočajo popolnoma avtonomno premikanje brezpilotnih sredstev. V prihodnosti pa se od teh sistemov pričakuje, da bodo zmožni tudi samostojnih bojnih delovanj. Strokovnjaki trdijo, da bo umetna inteligenca v prihodnosti imela pomembno vlogo pri zagotavljanju prevlade na področju informacij. Na tem področju bo umetna inteligenca uporabna predvsem za združevanje in pregledovanje velikih količin podatkov iz različnih virov in iz različnih geografskih območij. Pri tem bodo ti sistemi imeli tudi sposobnost prepoznavanja vzorcev in koristnih informacij, kar bo bistveno izboljšalo obveščevalno analizo. Umetna inteligenca bo s hitro in učinkovito obdelavo podatkov omogočila tudi učinkovito podporo procesa odločanja. (Pešec, 2020, str. 122–123)

3.2 Omejitve, izzivi in ranljivosti sistemov umetne inteligence

Poleg prednosti imajo sistemi umetne inteligence tudi nekaj omejitev in pomanjkljivosti oziroma ranljivosti. V nadaljevanju so opisane ključne pomanjkljivosti današnjih sistemov umetne inteligence, in sicer:

- Sistemi umetne inteligence se ne zavedajo svojih dejanj in se ne morejo učinkovito prilagoditi na tiste spremembe v okolju, ki niso definirane znotraj parametrov, ki določajo delovanje sistemov.
- Sistemi umetne inteligence trenutno še nimajo razvitih sposobnosti, da bi oblikovali poročilo o tem, kaj se dogaja.
- Cilji in operativne funkcije sistema morajo biti pravilno opredeljeni, saj drugače lahko sistem v sklopu strojnega učenja pride do napačnih sklepov in spoznanj.
- Do nepravilnosti v delovanju sistemov umetne inteligence lahko pride tudi zaradi sistemskih napak, ki so posledica zapletenih povezav med posameznimi elementi v sistemu in zaradi neustrezne interakcije med sistemom in človekom.
- Sistemi umetne inteligence so lahko izpostavljeni tudi tako imenovanim prikritim napadom (angl. *spoofing attacks*). Gre za aktivnost, pri kateri se sovražni akterji seznanijo z delovanjem sistema in nato v proces učenja vnesejo lažne podatke,

- s katerimi povzročijo, da se naprava nauči napačnega vedenja, kar posledično pomeni, da ne opravlja operativnih funkcij tako, kot je bilo prvotno načrtovano.
- Zaradi zapletenosti in neprožnosti sistemov je težko predvideti njihovo vedenje in ravnanje. To pomeni, da sistemi lahko delujejo drugače, kot se od njih pričakuje.
 - V fazi učenja se lahko v sistemu pojavi tako imenovana algoritmična pristranskost (angl. *algorithmic bias*). Gre za sistematične in ponovljive napake v računalniškem sistemu, ki ustvarjajo pristranske in diskriminacijske rezultate, zaradi katerih sistemi delujejo nepravilno.
 - Obstaja tudi tveganje, ki je povezano z napačnim istočasnim delovanjem med seboj povezanih sistemov, kar bi lahko povzročilo velike in obsežne negativne posledice.
 - Ranljivost sistema lahko izhaja tudi iz interakcije naših in nasprotnikovih sistemov, ki so se učili iz drugačnih predpostavk, parametrov in podatkov. (Pešec, 2020, str. 114, 115, 123)

Pomanjkljivosti sistemov umetne inteligence so veliko tveganje za uporabo teh sistemov. Napake v delovanju sistema in zlorabe sistemov lahko povzročijo velike in težke posledice. Pri tem je treba poudariti, da so individualni sistemi le majhno tveganje, medtem ko povezani in združeni sistemi zaradi medsebojne interakcije pomenijo veliko večje tveganje. Če upoštevamo še delovanje nasprotnikovih sistemov umetne inteligence, ki bodo poskušali izkoristiti ranljivosti naših sistemov, je tveganje še toliko večje. Prav zato je treba temu področju nameniti veliko pozornosti. Zavedati se moramo vseh nevarnosti in ranljivosti sistemov in na podlagi tega razviti tehnologije, varnostne mehanizme in postopke, s katerimi bomo omogočili varno in učinkovito uporabo takih sistemov. (Pešec, 2020, str. 115, 124)

4 Zakonitost in etične dileme glede uporabe vojaških robotov

Na področju opredelitve zakonitosti uporabe vojaških robotov je kar nekaj izzivov in nejasnosti, ki pa se nanašajo predvsem na uporabo samostojnih robotskih sistemov. Zakonitost avtonomnih robotskih sistemov je tema, ki je v današnjem času predmet vročih debat. Številni pravni strokovnjaki in vojaški analitiki so mnenja, da bi bila uporaba avtonomnih robotskih sistemov nezakonita. Mednarodni zakoni na tem področju niso dovolj jasni in natančni, zato tega stališča ni mogoče enostavno dokazati ali pojasniti. Na tem področju se pojavlja kar nekaj vprašanj, in sicer, ali je treba prepovedati razvoj in uporabo avtonomnih robotskih sistemov, do katere stopnje avtonomije bo dovoljeno razviti robote, ali to področje spada v področje nadzora nad oboroževanjem in podobno. (Krishnan, 2009, str. 89)

Uporaba vojaških robotskih sistemov mora biti skladna s temeljnimi načeli mednarodnega prava oboroženih spopadov in skladna z Martensovo klavzulo. V mednarodnem pravu oboroženih spopadov je zapisanih sedem splošnih načel, in sicer: načelo humanosti, načelo nujnosti, načelo proporcionalnosti, načelo razlikovanja, načelo prepovedi diskriminacije, načelo prepovedi povzročanja nepotrebnega trpljenja

in načelo neodvisnosti med *ius in bello* (mednarodno pravo oboroženih spopadov) ter *ius ad bellum* (mednarodno pravo uporabe sile). Z operativnega vidika so pomembna tri načela, in sicer načelo razlikovanja, načelo sorazmernosti in načelo preprevede diskriminacije. (Sancin, Švarc, Ambrož, 2009, str. 57)

Nesoglasja glede zakonitosti uporabe avtonomnih robotskih sistemov izhajajo iz pomisleka, ali lahko avtonomni robotski sistemi delujejo skladno z načeli mednarodnega prava oboroženih spopadov. Če bi bili avtonomni robotski sistemi tega sposobni, potem s pravnega vidika ne bi bilo nobenih pomislekov. V praksi to pomeni, da bi morali avtonomni robotski sistemi suvereno ločevati legitimne in nelegitimne cilje, da bi imeli sposobnost oceniti in presoditi, s katerimi sredstvi in s koliko sile bodo delovali, in da bi delovali humano, brez diskriminacije in skladno z načelom nujnosti.

Pri opredelitvi etičnih argumentov, ki govorijo v prid ali proti uporabi avtonomnih robotov, se je treba zavedati, da družba določa, kaj je etično sprejemljivo in kaj ni. Prvi pomislek glede uporabe avtonomnih ubojnih robotov je delovanje po živi sili. Z etičnega vidika je nesprejemljivo, da bi lahko roboti samostojno odločali o življenju in smrti ljudi. Kot drugi argument se navaja, da roboti nimajo enake sposobnosti presoje kot človek. Zato tudi ne morejo uspešno uveljavljati načela sorazmernosti, proporcionalnosti in diskriminacije. Kot tretji argument se navaja, da bi bilo delovanje avtonomnih robotov nepredvidljivo in zato tudi nesprejemljivo. (Heider, Catarrasi, 2016, str. 32–34)

5 Uvajanje in uporaba vojaških robotov v enotah Slovenske vojske

Vključevanje robotskih sistemov v opravljanje vojaških operacij zahteva celovit pristop in natančno načrtovanje. Pri tem je treba poleg zemljišča, vremena, civilnih dejavnikov in časa upoštevati še vrsto robotskih sistemov, njihove zmogljivosti in omejitve, organiziranost sil, koncept uporabe robotskih sistemov, koncept opravljanja operacij in podpore, raven usposobljenosti pripadnikov in etične ter zakonske omejitve oziroma zahteve. (Doare in dr., 2014, str. 193)

V nadaljevanju se bomo ožje usmerili na prednosti oziroma na koristi, ki jih prinašajo posamezni robotski sistemi, in poudarili vlogo, vpliv in smiselnost uporabe teh sredstev na bojišču. Glede na širok spekter robotskih sistemov se bomo omejili samo na tiste, ki so glede na trenutno organiziranost in sestavo sil SV najprimernejši in prinašajo največje koristi. Pri tem pa se je treba zavedati, da obstaja veliko različnih modelov robotskih sistemov, ki se med seboj razlikujejo po namembnosti in po svojih značilnostih. Vsak robotski sistem ima svoje prednosti in pomanjkljivosti. Prav zato smo uporabne vrednosti teh robotskih sistemov smiselno združili in posplošili.

Uporabne vrednosti srednjih kopenskih robotskih sistemov v pehotnih enotah SV:

- Modularna izvedba omogoča večnamensko uporabo teh sistemov.
- Zagotavljanje zaščite sil, neposredne ognjene podpore in zračne obrambe.
- Ubojni robotski sistemi povečujejo ognjeno moč enote in zagotavljajo natančno delovanje po ciljnih podnevi in ponoči. Platforme robotskih sistemov omogočajo

namestitvev in združevanje različnih oborožitvenih sistemov. Na platforme se lahko namestijo puškomitraljezi in mitraljezi do kalibra 12,7 mm, topovi različnih kalibrov, večcevni ali enocevni bombometi do kalibra 40 mm, protioklepna oborožitev, oborožitev zračne obrambe in postopajoče strelivo (angl. *loitering munition*). Postopajoče strelivo se lahko uporabi za bojno delovanje ali pa za pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje.

- Izboljšanje situacijskega zavedanja, možnosti pridobivanja obveščevalnih podatkov, opazovanja in izvidovanja. S pridobivanjem pravočasnih, natančnih in zanesljivih informacij o sovražniku, zemljišču, vremenu, civilistih in lastnih silah skrajšamo proces odločanja in odzivni čas ter povečamo učinkovitost in tempo bojnih delovanj.
- Odkrivanje, sledenje in označevanje ciljev, navajanje ognja in ocena bojne škode.
- Zagotavljanje prevoza dodatnega bojnega tovora ter zmanjšanje fizične obremenitve pripadnikov. Raziskave kažejo, da lahko vojak nosi 30 % lastne telesne mase in pri tem ohrani bojno sposobnost. Z vsakim dodatnim kilogramom bojne teže se sposobnost pripadnikov bistveno zmanjšuje. Prevelika teža bojnega tovora lahko povzroči poškodbe pripadnikov, povečuje porabo energije, negativno vpliva na tempo, vzdržljivost, bojno moralo, zaščito sil in na učinkovitost delovanja oboroženih sil na bojišču.
- Poveča se logistična samozadostnost enote, kar posledično pomeni zmanjšanje potrebe po oskrbovanju med delovanjem.
- Zagotavljanje podpore pri evakuaciji poškodovanih pripadnikov. Poškodovani pripadniki se na točko zbiranja ranjencev prepeljejo s posebnimi robotskimi sistemi, ki so namenjeni za evakuacijo poškodovanih. Prednost teh sistemov je, da za prenos poškodovanih ni treba uporabiti drugih pripadnikov. To pomeni, da lahko poškodovane evakuiramo brez večjega vpliva na fizično obremenitev vojakov in na bojno moč enote, kar pa je pri delovanju najpomembnejše. Hkrati pa se zagotovi tudi večja hitrost in varnost premika poškodovanih, kar pa posledično vpliva tudi na povečanje možnosti preživetja in na bojno moralo.
- Možnost izvleke in vleke vozil.
- Odkrivanje radiološke, biološke ali kemične kontaminacije.
- Odkrivanje min s talnim sistemom za odkrivanje min na daljavo (angl. *Ground Standoff Mine Detection System – GSTAMINDS*) in nevtralizacija min.
- Zagotavljanje retranslacije zveze in motenje sovražnikovih zvez.
- Zadimljenje in osvetljevanje bojišča.
- Nameščene naprave, senzorji in kamere omogočajo opazovanje in delovanje podnevi in ponoči (dnevna in nočna kamera, laserski merilnik razdalje, lasersko označevanje ciljev omogoča navajanje ognja).
- Interoperabilnost z izkrcano pehoto in z drugimi robotskimi sistemi. Na platformo robotskega sistema je lahko dodan tudi brezpilotni letalnik, ki ga lahko enota

uporabi za zbiranje obveščevalnih podatkov, za opazovanje ali izvidovanje, za retranslacijo zveze, za identifikacijo ciljev, navajanje ognja in oceno bojne škode.

- Roboti lahko delujejo na kopnem in na vodi (amfibija).
- Zagotavljanje vira energije za polnjenje baterij različnih tehničnih sredstev.

Primeri takih robotskih sistemov so MAARS (angl. *Modular Advanced Armed Robotic System*), SWORDS (angl. *Special Weapons Observation Reconnaissance Detection System*), W-MUTT (angl. *Weaponized Manned-Unmanned Utility Transport*) in THeMIS (angl. *Tracked Hybrid Modular Infantry System*). Sistemi so glede na velikost in zmogljivost primerni za uporabo na ravni voda in višjih enot. Robotski sistemi, kot sta na primer *Hunter WOLF* (angl. *Wheeled Offload Logistics Follower*) in *Mule*, so namenjeni prevozu dodatnega tovora in so primerni za uporabo na ravni oddelka in višjih enot.

Dodane vrednosti uvajanja majhnih kopenskih robotskih sistemov v enote SV:

- Sredstva so modularna, majhna in lahka. To pomeni, da jih lahko pripadniki ves čas prenašajo s seboj in da jih lahko uporabijo takoj, ko jih potrebujejo.
- Sistemi se lahko uporabijo v podeželskem in mestnem okolju. Uporabljamo jih lahko na prostem, v zaprtih prostorih in tudi pod površjem. Zelo primerni so za naloge iskanja in reševanja.
- Odkrivanje radiološke, kemične in biološke kontaminacije.
- Ti sistemi izboljšajo situacijsko zavedanje, omogočijo pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje.
- Odkrivanje, sledenje in označevanje ciljev, navajanje ognja in ocena bojne škode.
- Zagotavljanje retranslacije zveze in s tem posledično tudi vzdrževanje zvez.
- Nekateri robotski sistemi omogočajo tudi vključevanje orožja in se na podlagi z njim ravna kot s taktičnimi bojnimi robotskimi sistemi (na primer *Dogo* – polavtomatska pištola 9 mm).

Majhni kopenski roboti so primerni za uvajanje v pehotne, specialne, inženirske enote in enote RKBO ter v enote vojaške policije. Primeri takih robotskih sistemov so *Dogo*, *Iris* in *Avatar*. Ti robotski sistemi so primerni za uporabo na ravni oddelka in višjih enot.

SV ima v uporabi dva brezpilotna letalnika kratkega dosega, ki ju poznamo pod nazivom Belin in Galeb. Poleg teh dveh sistemov pa bi bilo smiselno uvesti v enote SV tudi mikro in mini brezpilotne letalnike. Dodane vrednosti uporabe teh sredstev bi bile:

- Izboljšanje situacijskega zavedanja, možnosti pridobivanja obveščevalnih podatkov, opazovanja in izvidovanja.
- Zagotavljanje večjega tempa delovanja in sinhronizacije delovanja.
- Večja zaščita sil, kontrola in nadzor nad delovanjem.
- Identifikacija, sledenje in označevanje ciljev, navajanje ognja in ocena bojne škode.
- Avtomatizirana izdelava karte nekega območja zemljišča.

- Sredstva so majhna in lahka, kar pomeni, da jih lahko pripadniki ves čas prenašajo s seboj in da jih lahko uporabijo takoj, ko jih potrebujejo.
- Zagotavljanje združevanja z drugimi robotskimi sistemi.

Mini in mikro robotske sisteme lahko uporabljajo tako sile za bojevanje kakor sile za bojno podporo za zagotovitev delovanja in za podporo poveljevanja. Mini in mikro roboti so najprimernejši za uvajanje v pehotne, specialne, obveščevalno-izvidniške, artilerijske in logistične enote. Mikro brezpilotni letalniki, kot so na primer *Black Hornet*, *Mosquito*, *MicroStar* in *Black Widow*, so primerni za taktično uporabo na ravni oddelka, voda in čete. Mini brezpilotni letalniki so primerni za taktično uporabo na ravni čete in bataljona. Primeri takih mini brezpilotnih letalnikov so *Wasp*, *Raven*, *Quatnic Recon*, *Vapor 55*, *Mikado* in *Pointer II*.

Inženirske enote SV imajo v operativni uporabi dva robotska sistema, in sicer Telerob 302601 Teodor in Robot 510 PackBot. Za povečanje zmogljivosti inženirskih enot in s tem tudi zagotavljanje učinkovite podpore drugim enotam SV na področju premičnosti in preživetja pa bi bilo v te enote smiselno uvesti tudi modularne večnamenske inženirske robote. Uporabne vrednosti uvajanja takih sistemov v inženirske enote SV bi bile:

- Odkritje in nevtralizacija eksplozivnih sredstev.
- Odstranjevanje ovir in izdelava prehodov čez minske in žične ovire.
- Izvleka in vleka poškodovanih vozil.
- Pomoč pri opravljanju inženirskih gradbenih del.
- Dekontaminacija zemljišča.
- Natovarjanje, raztovarjanje in prevoz tovora na platformi.
- Možnost združevanja z brezpilotnimi letalniki.
- Zagotavljanje večje zaščite sil.

Primer takega modularnega večnamenskega robotskega sistema je *ACER* (angl. *Armored Combat Engineer Robot*), ki je primeren za taktično uporabo na ravni voda in višjih enot.

Dodane vrednosti uvajanja robotskih sistemov v logistične enote SV:

- Izvajanje oskrbovalnih konvojev brez posadke, kar posledično pomeni manjše število angažiranih pripadnikov za opravljanje naloge in večja zaščita sil.
- Natovarjanje in raztovarjanje tovora s pomočjo robotov, kar pomeni zmanjšanje fizične obremenitve pripadnikov in povečanje storilnosti.
- Avtomatizirana evakuacija poškodovanih (angl. *Casualty Evacuation – CASEVAC*) pripadnikov v nevarnem okolju (prisotnost min, kontaminirano območje, ognjeno delovanje sovražnika ...). Tako se pripadniki ne izpostavljajo nevarnostim, ki jim pretijo pri evakuaciji, prav tako pa ni potrebno njihovo angažiranje pri prenašanju poškodovanih na točko zbiranja ranjencev ali na kakšno drugo odrejeno lokacijo. Manjše angažiranje sil za evakuacijo pomeni tudi zmanjšanje fizične obremenitve pripadnikov, večjo zaščito sil in ohranjanje bojne

moči enote. Primer takega robota sta sistema *BEAR* (angl. *Battlefield Extraction Assist Robot*) in *Boğaç 6x6*.

- Platforme robotskih sistemov se lahko uporabljajo tudi za prevoz drugih manjših sistemov brez posadke. Primer take platforme je *G-Gator*.
- Zagotavljanje podpore funkciji zbiranja obveščevalnih podatkov.

Robotske sisteme, ki so namenjeni avtomatiziranim evakuacijam poškodovanih pripadnikov in za prevoz drugih manjših sistemov brez posadke, lahko uporabljajo tako sile za bojevanje kakor sile za bojno podporo, za zagotovitev delovanja in za podporo poveljevanja. Drugi robotski sistemi so primerni za uporabo v enotah za zagotovitev delovanja, in sicer na ravni čete in višjih enot.

Robotske sisteme lahko uporabljamo tudi za varovanje pomembnih objektov, območij in lokacij. S premičnimi in statičnimi robotskimi sistemi lahko varujemo meje, vojaške baze, poveljniška mesta, letališča in pristanišča, skladišča in drugo ključno vojaško ali civilno infrastrukturo. Statični sistemi so nameščeni na nekem mestu, medtem ko premični robotski sistemi opravljajo naloge z vzpostavljanjem opazovalnic in s patroljiranjem. Z uporabo teh sistemov zmanjšamo število pripadnikov, ki bi jih bilo treba angažirati za opravljanje teh nalog in hkrati povečamo zaščito sil. Na platformo so lahko vgrajeni različni senzorji in ubojna ali neubojna sredstva. Ti robotski sistemi izboljšujejo situacijsko zavedanje, omogočajo oceno stanja in statusa varovanega objekta, območja ali lokacije in zagotavljajo detekcijo, sledenje, prepoznavanja ter nevtralizacijo sovražnika oziroma vsiljivcev. Prednost teh sistemov je tudi v tem, da lahko en operater istočasno nadzira delovanje več sistemov. Primer statičnega robotskega sistema je Samsung SGR-A1, ki opravlja nalogo varovanja demilitarizirane cone med Severno in Južno Korejo.

5.1 Vključevanje in uporaba vojaških robotov v srednji pehotni četi

Operativno okolje bo v prihodnosti še bolj kompleksno, nepredvidljivo in negotovo, kot je to danes. Tako okolje bo od oboroženih sil zahtevalo učinkovit manever, razpršenost enot, visok tempo delovanja, prilagodljivost, vzdržljivost sil, natančnost delovanja in vključevanje sodobnih zmogljivih sil. Skladno s tem napredne države razvijajo in preizkušajo različne projekte in koncepte, s katerimi želijo doseči učinkovito vključevanje robotskih sistemov in obstoječih zmogljivosti.

Srednje pehotne čete (SrPEHČ) lahko opravljajo širok spekter taktičnih nalog. Glede na velikost, sestavo in organiziranost sil so te enote primerne za vključevanje robotskih sistemov in posledično tudi za oblikovanje srednjih pehotnih robotskih čet (SrPEHRČ). Vključevanje robotskih sistemov v srednje pehotne robotske čete bi omogočilo zmanjšanje fizične in kognitivne obremenitve pripadnikov, povečanje zaščite sil, vzdržljivosti sil, hitrosti premika in manevra, neposredne in posredne ognjene moči, situacijskega zavedanja in podpore poveljevanja ter kontrole. S tem bi se posledično povečala tudi natančnost, učinkovitost, prilagodljivost, čas trajanja delovanja sil in bojna morala pripadnikov SV.

Osnovna predpostavka predloga vključevanja robotskih sistemov v srednje pehotne čete je, da manevrska četa ohrani svoje zmogljivosti in da se robotski sistemi pridodajo k že obstoječim zmogljivostim srednjih pehotnih čet. Koncept vključevanja robotskih sistemov temelji na načelu prilagodljivosti, razpoložljivosti in učinkovitosti. Vključevanje robotskih sistemov je odvisno predvsem od organiziranosti sil, od obstoječe in zahtevane zmogljivosti, vrste naloge, vpliva zemljišča in vremena na delovanje, sovražnikovih zmogljivosti in od razpoložljivosti robotskih sistemov. Na podlagi teh lastnosti se lahko vključevanje robotskih sistemov izvede celovito na ravni srednjih pehotnih čet ali pa le v posameznih enotah znotraj njih.

Razpredelnica 1: Predlog oblikovanja SrPEHRC v SV (Pintarič B., 2021)

ENOTA		ROBOTSKI SISTEM	ŠT.	KORISTNI TOVOR/NAMEN
POVELJSTVO SrPEHČ SREDNI UGV CASEVAC MINI UAS		SREDNI UGV COMMAND	1	Senzorji, kamere in drugi koristni tovor. Sledenje lastnih sil, zagotavljanje zveze, retranslacija in motenje zveze, satelitska povezava, obveščevalna zagotovitev, združevanje z brezpilotnimi letalniki, prevoz dodatne hrane, vode, opreme, streliva in drugih sredstev, zadimljenje bojišča ...
		SREDNI UGV CASEVAC	1	Štiri (4) nosila in medicinska oprema za evakuacijo in oskrbo poškodovanih (CASEVAC).
		MINI UAS	1	Izboljšanje situacijskega zavedanja, pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje.
1. SrPEHV 2. SrPEHV 3. SrPEHV	POVELJSTVO SrPEHV	MIKRO UAS	1	Izboljšanje situacijskega zavedanja, pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje.
		SREDNI UGV (DODATNI TOVOR)	2	Senzorji, kamere in drugi koristni tovor. Zagotavljanje samozadostnosti enote za 72 ur (prevoz dodatne opreme, streliva in drugih sredstev), retranslacija zvez, zadimljenje bojišča, odkrivanje RKB-kontaminacije ...
		MAJHNI UGV	1	Senzorji, kamere in drugi koristni tovor. Izboljšanje situacijskega zavedanja, izvidovanje, odkrivanje RKB-kontaminacije, odkrivanje, sledenje in označevanje ciljev, retranslacija zveze, ocena bojne škode ...
	1. SrPEHO 2. SrPEHO	MAJHNI UGV	1	Senzorji, kamere in drugi koristni tovor. Izboljšanje situacijskega zavedanja, izvidovanje, odkrivanje RKB-kontaminacije, odkrivanje, sledenje in označevanje ciljev, retranslacija zveze, ocena bojne škode ...
		MIKRO UAS	1	Izboljšanje situacijskega zavedanja, pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in izvidovanje.
3. SrPEHO	UBOJNI SREDNI UGV	2	Ubojni koristni tovor: – neposredna ognjena podpora (možnosti: top 20, 25 ali 30 mm/M2 12,7 mm/AB 40 mm/PM 7,62 mm); – protioklepna oborožitev (2 kos); – sistem zračne obrambe (2 raketi). Senzorji, kamere in drugi koristni tovor.	
ODDELEK MINOMETOV		SREDNI UGV (DODATNI TOVOR)	2	Senzorji, kamere in drugi koristni tovor. Prevoz minometov 60 mm in/ali 120 mm, streliva, dodatnega tovara, zadimljenje in osvetljevanje bojišča ...

Pri uvajanju robotskih sistemov je treba posebno pozornost nameniti tudi zagotavljanju sposobnosti enote za premik v območje delovanja. Manjši robotski sistemi se lahko prevažajo v vozilih, medtem ko se lahko večji robotski sistemi natovorijo na tovorna vozila ali pa se preprosto priklopijo na bojna vozila in se premikajo kot vlečena vozila. Pri vključevanju vojaških robotov v manevrske enote je treba upoštevati dejstvo, da bi preveliko število teh sistemov lahko imelo tudi negativen vpliv na kontrolo in nadzor v času bojevanja, na premičnost, logistične procese in na stroške vzdrževanja teh sredstev.

V razpredelnici 1 je opisana osnovna ideja oziroma koncept uvajanja in uporabe robotskih sistemov v pehotnih enotah SV. Če za izvedbo naloge nimamo na razpolago robotskih sistemov, enota deluje kot srednja pehotna četa.

Predlagani koncept vključevanja robotskih sistemov je ob upoštevanju osnovnih predpostavk, dejavnikov in načel primeren tudi za vključevanje robotskih sistemov v srednjo bataljonsko bojno skupino (SrBBSk) in v srednji bojni izvidniški bataljon (SrBIBn).

6 Sklep

Robotski sistemi, ki so podprti z umetno inteligenco, spreminjajo način vojskovanja in naravo oboroženih spopadov, saj omogočajo uporabo novih načinov oziroma konceptov delovanja enot in sredstev na bojišču. Vojaški roboti povečujejo bojno moč in zmanjšujejo stopnjo vpletenosti ljudi v neposredno bojevanje, s čimer se povečuje tudi stopnja zaščite sil. Ti sistemi omogočajo hitrejšo in učinkovitejšo zbiranje, obdelavo in posredovanje velikih količin informacij in podatkov, hitrejši proces sprejemanja odločitev in povečujejo obseg, hitrost, natančnost ter učinkovitost bojnih delovanj. To pomeni, da ti sistemi zagotavljajo hitrejšo in učinkovitejšo izvedbo cikla *opazuj, orientiraj, odloči in deluj*. Hitrost in učinkovitost delovanja oboroženih sil pa sta dejavnika, ki sta ključna za doseganje prednosti oziroma prevlade na bojišču in posledično tudi za doseganje zmage v spopadih. Za optimalno uporabo zmogljivosti robotskih sistemov in umetne inteligence je treba razviti in izgraditi vse elemente zmogljivosti po metodologiji DOTMLPFI in k uvajanju ter uporabi teh sredstev pristopiti celovito in sistematično. Posebno pozornost je treba nameniti interoperabilnosti in komplementarnosti robotskih sistemov ter drugim zmogljivostim, saj se s tem zagotavljajo tudi osnovni pogoji za varno in učinkovito uporabo teh sistemov na bojišču. Kljub številnim prednostim in zmogljivostim robotskih sistemov, ki so podprti z umetno inteligenco, človek ostaja ključni dejavnik na bojišču in ohranja osrednjo vlogo pri načrtovanju, pripravi, opravljanju, vodenju in presoji vojaških delovanj. Doseganje uspeha v boju je v veliki meri odvisno od inteligence, usposobljenosti, motivacije, znanja, izkušenj, inovativnosti, intuicije in ustvarjalnosti ljudi. Človek je odgovoren za načrtovanje, sprejemanje odločitev, za delovanje in za nadzor robotskih sistemov. Trenutno roboti nimajo razvitih takih sposobnosti, da bi lahko uspešno nadomestili ljudi. Prav tako nimajo razvitih sposobnosti, s katerimi bi lahko celovito zaznali kompleksno operativno okolje, kar pa lahko privede do neželenega ravnanja in do negativnih posledic. Pomanjkljivosti in ranljivosti robotskih sistemov so

v mednarodnem okolju izzvale in vzpodbudile težnje ter zahteve, da morajo ti sistemi delovati pod nadzorom človeka, ki lahko ob spremembi situacije ali ob zaznavi napak aktivnost pravočasno zaustavi, preusmeri ali spremeni.

Uporaba vojaških robotov je danes realnost. Tehnološki razvoj bo v prihodnosti usmerjen v doseganje večje avtonomije delovanja robotskih sistemov, s katerimi se bo nadomestilo in dopolnilo ljudi pri opravljanju nalog, ki so zapletene, kognitivno zahtevne, enolične, nevarne in zdravju škodljive. Višja stopnja avtonomije bo omogočila odpravo številnih pomanjkljivosti delovanja robotskih sistemov in zagotovila izkoriščanje mogočih prednosti, ki jih ponujajo avtonomni robotski sistemi. Ti sistemi bodo sposobni samostojno opravljati premike, zaznavati in identificirati cilje ter avtonomno sprejemati odločitve, na kakšen način in kdaj bo kdo deloval. Ta scenarij v pravnem, varnostnem in etičnem smislu odpira celo vrsto vprašanj. Glede na smernice razvoja in glede na zmogljivosti lahko v prihodnosti pričakujemo, da bodo vojaški roboti in sistemi umetne inteligence vključeni v številne ključne vojaške sisteme in da se bo vloga ter uporaba teh sistemov na bojišču vztrajno povečevala.

7 Literatura in viri

1. AFC PAM 525-2 Future Operational Environment: Forging the Future in an Uncertain World 2035-2050 (U.S. Army Futures Command, TRADOC G-2). Dostopno na: <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/mad-scientist/b/weblog/posts/check-out-the-army-futures-command-s-new-afc-pamphlet-525-2-future-operational-environment-forging-the-future-in-an-uncertain-world-2035-2050>, 5. 1. 2021.
2. Dakič Prelec, D., 2009. *Robotizirano vojskovališče kopno-voda-zrak*. Revija Obramba. Ljubljana: Defensor.
3. Doare, R., idr. 2014. *Robots on the Battlefield: Contemporary Perspectives and Implications for the Future*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
4. Furlan, B., idr. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
5. Galliot, J., 2016. *Military Robots: Mapping the Moral Landscape*. New York: Routledge.
6. Heider, A., Catarrasi, B., 2016. *Future Unmanned System Technologies: Legal and Ethical Implications of Increasing Automation*. Kalkar: The Joint Air Power Competence Centre.
7. Kolak, A., Mali, F., 2018. Vojaški robotski sistemi: Merila za razvrščanje v skupine in družbeno-etične dileme. *Sodobni vojaški izzivi*. 20(4), str. 71–84.
8. Krishnan, A., 2009. *Killer Robots: Legality and Ethicality of Autonomous Weapons*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
9. Pešec, M., 2020. Vpliv razvoja umetne inteligence na nacionalno varnost. *Sodobni vojaški izzivi*. 22, (1), str. 109–128.

10. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2). Uradni list RS, št. 59/2019.
11. Robek, A., idr. 2019. *Možnosti razvoja avtomatiziranih in avtonomnih sistemov s podporo za delovanje UxV MORS199/2019-ON-JNNV*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
12. Sancin, V., Švarc, D., Ambrož, M., 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

Uporaba Natove direktive pri načrtovanju in izvedbi skupinskih usposabljanj in vaj v Slovenski vojski

Application of the NATO directive in the planning and implementation of group training and exercises in the Slovenian Armed Forces

Povzetek

Slovenska vojska se od vstopa v Nato nenehno prilagaja novim teorijam in praksam bojevanja, kar zahteva tudi prilagajanje na usposabljanja za bojevanje v sodobnem okolju. Z vse večjim mednarodnim sodelovanjem in skupnimi usposabljanji sta povezana tudi poenoteno načrtovanje in izvedba usposabljanj in vaj, čemur sledi tudi Slovenska vojska. Zato se pojavlja vprašanje vpeljave Natovega temeljnega dokumenta za načrtovanje skupinskih usposabljanj in vaj v Slovensko vojsko in njegove smiselne uporabe. S primerjavo procesa načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v Slovenski vojski ter Natu se želi predstaviti načrtovanje po Natovi direktivi, ki se v zavezništvu uporablja kot osrednji dokument za načrtovanje vsake vaje. Ker podobnega dokumenta v SV do sedaj še nismo izdali, se zdi nujno predstaviti smiselno obliko vseh stopenj načrtovanja: terminološko usklajenost; vloge in odgovornosti vseh sodelujočih po posameznih korakih načrtovanja; glavne prispevke in osrednje izdelke, ki bodo vhodni produkti za skupinska usposabljanja in vaje. S celotno primerjavo veljavnih procesov načrtovanja v Slovenski vojski in Natu se pojavlja vprašanje, ali trenutno veljavni dokumenti omogočajo celovito načrtovanje, skladno z direktivo Nata, in ali je ta vsebinsko primerna za proces načrtovanja in izvedbe skupinskih usposabljanj v Slovenski vojski. Hkrati pa v prispevku predstavljamo premisleke o tem, kakšen krovni dokument bi bil skladen z Natovo direktivo in obenem zadosten za načrtovanje skupinskih usposabljanj v Slovenski vojski.

Ključne besede: skupinsko usposabljanje, vaje, načrtovanje, izvedba, direktiva.

Abstract

The Slovenian Armed Forces have been adapting to new theories and practices in combat operations since joining NATO. This requires adaptation to combat training in a modern environment. Greater international cooperation and joint training are linked to the unified planning and implementation of training and exercises, which is followed in the Slovenian Armed Forces. This raises the question of the implementation and appropriate use in the Slovenian Armed Forces of NATO's basic document for the planning of group training and exercises. We wish to present the planning process in accordance with the NATO directive, which is the central document used in the Alliance

for the planning of each exercise, by comparing the planning process for group training and exercises in the Slovenian Armed Forces and NATO. There has not been a similar document used in the SAF, and it seems necessary to present an appropriate form for all planning stages: terminological consistency; roles and responsibilities of all participants at each planning step; and the main contributions and core products which follow as input training products in group training and exercises. A full comparison of the current planning processes in the Slovenian Armed Forces and NATO raises the question of whether the currently valid documents enable comprehensive planning in accordance with the NATO directive, and whether it is substantively suitable for the planning and implementation of group training in the Slovenian Armed Forces. It also encourages consideration of what kind of an umbrella document would correspond to the NATO directive, and be sufficient for the planning of group training in the Slovenian Armed Forces.

Key words: *group training, exercises, planning, implementation, directive.*

1 Uvod

Slovenska vojska (SV) ima pri zagotavljanju varnosti Republike Slovenije ključno vlogo. Izhajajoč iz njene vloge v osamosvojitveni vojni, ki je bila podlaga za njeno uspešnost, je po letu 1991 in vstopu v EU in Nato vzpostavila celovit sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja (VIU). S pridobivanjem znanj in izkušenj skozi leta do danes smo postali kredibilen akter zagotavljanja varnosti v domovini, kakor tudi kot članica povezav v globalnem okolju. S spremembami globalnega varnostnega okolja se mora vsem izzivom nenehno prilagajati tudi SV. Za izvrševanje njenih osnovnih nalog se morajo oblikovati novi pristopi in oblike usposabljanja, skladni z nacionalnimi in mednarodnimi zahtevami.

V prispevku se želi predstaviti proces načrtovanja skupinskih usposabljanj (SU) in vaj s poudarkom na tehničnem načrtovanju vaje po direktivnem navodilu in skozi predpisan osemnajstmesečni cikel, ki bi lahko postal normativna podlaga pri vseh prihodnjih načrtovanjih skupinskih usposabljanj in vaj v SV. Poudarek je na predstavitvi osrednjega dokumenta, direktivi zavezništva Nato *BI-Strategic Command Directive 075-003, Collective Training & Exercise Directive (BI-SC 075-003 (CT&ED))*, ki jo bomo primerjali z veljavnimi dokumenti načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV. Uvodoma želimo predstaviti celoten cikel od priprave vhodnih dokumentov do izvedbe vaje na ravni SV, kjer imamo veljavne doktrine, direktive, navodila, pravilnike, priročnike, standardne operativne postopke (SOP), ki se nanašajo bodisi na usposabljanje poveljstev in enot (PE), vojaška izobraževanja in usposabljanja, učenje iz izkušenj, ugotavljanje pripravljenosti. S primerjavo procesa načrtovanja v SV in Natu pa se želi predstaviti, kako je to področje urejeno in kako skladna je krovna dokumentacija z zavezniško direktivo, ki je pravzaprav vodilo vsakega načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj. Ob tem se vztrajno nakazuje tudi vprašanje oblikovanja enotnega krovnega dokumenta za načrtovanje, primerljivega z Natovo direktivo, ki ga nimamo.

2 Opredelitev skupinskih usposabljanj

Skupinska usposabljanja se lahko opredeljujejo v kontekstu usposabljanja poveljstev in enot SV, kakor tudi kot usposabljanja v sklopu načrtovanja vaje. Poznamo usposabljanja skupin, posadk, enot, poveljstev in štabov, ki vključujejo postopkovna urjenja in praktično uporabo doktrin, načrtov in postopkov za doseg in ohranjanje taktičnih, operativnih in strateških zmogljivosti.

Krovna zakonska podlaga vseh usposabljanj v SV je Zakon o obrambi (ZObr, 37. člen), ki določa, da je vojaško izobraževanje in usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe prva naloga Slovenske vojske.

Vojaška doktrina pa kolektivno delovanje opredeli tako: Kolektivno delovanje dosegamo z razumevanjem in upoštevanjem vojaške doktrine ter s skupinskim usposabljanjem in vojaškimi vajami, na katerih se uri in krepi. Zato poveljniki enot uporabljajo različne metode, s katerimi zagotavljajo, da so njihove enote v čim večji meri pripravljene za najtežje razmere vojskovanja. Skupinska usposobljenost je poleg bojne morale temelj kolektivnega delovanja in pomemben element vojskovalne moči. S skupinskim usposabljanjem se izpolnijo pogoji za usklajeno in usmerjeno kolektivno delovanje, s katerim dosežemo enotnost naporov in največje učinke na določenem prostoru in ob določenem času. (Furlan, 2006, str. 23)

Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja vsebinsko umešča skupinska usposabljanja v sklop usposabljanj v poveljstvih in enotah SV. Potekajo kot:

- usposabljanje skupin, posadk oborožitvenih sistemov in oddelkov,
- usposabljanje enot ravni voda in višje,
- usposabljanje poveljstev in štabov. (Pešec, 2013, str. 32)

Usposabljanje enot izhaja iz poslanstva enote in je usklajeno s seznamom bistvenih nalog (SBN) ter operativnim ciklom enote. Naloge iz seznama bistvenih enot so tiste, ki določajo vsebino usposabljanja posameznika, poveljstva in enote kot celote. Izvaja se s taktičnimi urjenji in vajami, taktičnimi vajami z bojnim streljanjem in vajami z minskoeksplozivnimi sredstvi. (Pešec, 2013, str. 33)

Usposabljanje poveljstev in štabov je namenjeno izboljševanju načrtovanja, usklajevanju in izvajanju aktivnosti ter drugim funkcijam, ki se nanašajo na bojno poslanstvo enote. Štabi in poveljstva se usposabljujejo na poveljniških in štabnih urjenjih in vajah, taktičnih vajah in računalniško podprtih vajah. Usposabljanje na vajah je prednostno namenjeno doseganju predpisanih standardov na področjih: timskega dela; učinkovite izmenjave informacij; priprave in podajanja ocen, poročil, odločitev; priprave načrtov; izrekanja povelj oziroma izdajanje ukazov; učinkovitega združevanja dela strokovnih organov rodov in služb; izvajanja nalog, ki so opredeljene v načinih uporabe oziroma v nalogah za sodelovanje. (Pešec, 2013, str. 34)

Po direktivi BI-SC 075-003 (CT&ED) je temeljni namen skupinskih usposabljanj izboljšanje skupinske operativnosti ali postopkovne učinkovitosti skozi skupinsko

aktivnost med za to pripravljenimi pogoji usposabljanja. V procesu načrtovanja vaj se izvedejo še ta skupinska usposabljanja: usposabljanje po funkcionalnih službah (FST – *Functional Services Training*), usposabljanje po funkcionalnih področjih (FAT – *Functional Area Training*), usposabljanje med funkcionalnimi področji (XFAT – *Cross-Functional Area Training*), usposabljanje ključnih vodij (KLT – *Key Leader Training*), načrtovanje kriznega odzivanja (CRP – *Crisis Response Planning*), usposabljanje poveljstev (BST – *Battle Staff Training*). Omenjena usposabljanja so posamezni koraki v ciklu vsake vaje in pomembni mejniki za njeno izvedbo.

Končna in najvišja oblika usposabljanja poveljstev in enot za uspešno izpolnjevanje danih poslanstev po predpisanih kriterijih pripravljenosti pa so vaje, s katerimi se usposablja poveljstva in enote ter se preverjata njihova usposobljenost in pripravljenost za delovanje v miru, izrednem stanju, vojni ali krizah v regionalnem oziroma širšem strateškem okolju, ob naravnih in drugih nesrečah ter v mednarodnih operacijah in misijah. (SOP PSSV št. 17-000.)

2.1 Proces načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV

Proces načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj zajema celoten cikel od priprave vhodnih dokumentov do izvedbe vaje. V SV celotno načrtovanje vaje, kadar sami načrtujemo in smo v vlogi nosilca vaje, poteka redko, saj večinoma sodelujemo na vajah drugih organizatorjev. Kadar pa sami načrtujemo vaje, se nam pojavlja vprašanje krovnih navodil, po katerih naj sledimo pri načrtovalnem procesu do izvedbe vaje.

V SV so trenutno veljavne doktrine, direktive, navodila, pravilniki, priročniki, standardni operativni postopki, ki se bodisi nanašajo na usposabljanje poveljstev in enot, vojaško izobraževanje in usposabljanje, učenje iz izkušenj, ugotavljanje pripravljenosti, nikakor pa ni nikjer opredeljen celoten proces načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj, kjer bi bile določene vloge, stopnje, koraki in analize skozi celoten cikel načrtovanja do izvedbe določene vaje, kakor tudi poenotena terminologija – tj. prevzeti izrazi iz Natovih dokumentov.

Navodilo za usposabljanje poveljstev in enot v Slovenski vojski proces usposabljanja opisuje kot kontinuirano usklajevanje med dolgoročnim, kratkoročnim in izvedbenim načrtom usposabljanja ter sledi operativnemu ciklu enote. Sestavljen je iz teh korakov:

- Prvi korak je pridobivanje in analiza dokumentov, ki določajo cilje, poslanstvo, naloge in vsebine delovanja enote, ter izdelava seznama bistvenih nalog.
- Drugi korak je analiza in določitev virov za usposabljanje.
- Tretji korak je izdelava seznama bojnih postopkov ob upoštevanju dokumenta, ki obravnava pregled opravil in postopkov delovanja enot za vsako nalogo iz seznama bistvenih nalog.
- Četrti korak je analiza stopnje usposobljenosti s preučevanjem vseh ocenjevanj posameznikov in enot ter zbira/določitev standardov usposobljenosti.
- V petem koraku se izvedejo postopki izdelave načrtov usposabljanja. (*Navodilo za usposabljanje poveljstev in enot v Slovenski vojski*, str. 5)

V direktivi za vojaško izobraževanje in usposabljanje ter priročnikih in navodilu za usposabljanje poveljstev in enot so skupna usposabljanja opredeljena samo kot oblika usposabljanja skupin, posadk, enot, poveljstev in štabov, ki se po navadi končajo z vajami. Vendar pri tem ni opisan postopek načrtovanja skupinskih usposabljanj, ki sodijo v sklop izvedbe vaje kot celote, tega pa v Slovenski vojski nimamo opisano. Omenjeni dokumenti dajejo le teoretično podlago, podrobnega opisa posamičnih skupinskih usposabljanj in izvedbe vaje pa ne.

Direktiva za usposabljanje v poveljstvih in enotah Slovenske vojske opredeljuje in daje okvir za načrtovanje skupinskega usposabljanja. Določa, da mora tako usposabljanje temeljiti na poslanstvu enote in mora biti usklajeno s seznamom bistvenih nalog (SBN). Potekati mora znotraj operativnega cikla enote. Za doseganje zahtevane oziroma potrebne stopnje usposobljenosti enote in za zagotovitev uspeha mora biti seznam bistvenih nalog jasna podlaga za razvoj in izdelavo načrta usposabljanja enote. Usposabljanje v poveljstvih in enotah SV mora biti načrtovano, organizirano in izvedeno tako, da se ustvarijo pogoji in razmere, ki so čim bolj podobni resničnim bojnim situacijam. (Direktiva za usposabljanje v poveljstvih in enotah Slovenske vojske, str. 3)

Načrtovanje vaj je del izdelave letnega Poslovnega plana SV. Poteka skladno s pristojnostmi posamezne ravni odločanja in je usklajeno s *Pravilnikom o vajah v obrambnem sistemu, Doktrino vojaškega izobraževanja in usposabljanja* in določili Natove direktive za skupinska usposabljanja in vaje. (SOP PSSV št. 17-000.)

Osnovne podlage za načrtovanje vaj so: *Srednjeročni obrambni program; Letne usmeritve poveljnika zavezništva v Evropi za izobraževanje, usposabljanje, vaje in evalvacijo; Usmeritve ministra za obrambo kot podlaga za izdelavo poslovnega plana; Vizija načelnika GŠSV za dvoletno obdobje; Načrt izgradnje zmogljivosti; Načrt operativnih zmogljivosti; Bilateralni in multilateralni načrti mednarodnega vojaškega sodelovanja; Usmeritve z mednarodnih načrtovalnih konferenc s področja SU in vaj.* (SOP PSSV št. 17-000.)

Načrt pripravi Direktorat za obrambne zadeve na predlog SV in Urada Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Vlada RS s potrditvijo načrta odobri udeležbo sil SV na mednarodnih vojaških vajah in izvedbo skupinskih usposabljanj ter vaj s tujimi oboroženimi silami doma. Prav tako je v načrtu opredeljeno tudi sodelovanje SV na celovitih vajah obrambnega sistema in vajah varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, na katerih lahko sodelujejo tudi sile SV. (SOP PSSV št. 17-000.)

Predstavljeni postopek je edini podrobno opisani postopek, ki ga imamo na operativni ravni v SV. Opredeljen je v SOP PSSV: *Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV.* Vendar je omenjeni postopek načrtovanja vaj vsebina, ki obsega le proces načrtovanja vaj na dolgi rok. Ključno za nas je tehnični pristop načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV, in sicer skozi osemnajstmesečno obdobje pred izvedbo vaje, kar zajema tudi skupinska usposabljanja. Pri tem ugotavljamo, da imamo v SV dobro opredeljeno dolgoročno načrtovanje vaj, vendar manjka normativno navodilo ali pravilnik, ki bo na strateški ravni natančno opisoval stopnje načrtovanja, vloge, izdelke, dogodke in celoten

proces vsakega skupinskega usposabljanja ter vaje posebej, ki ga kot organizatorji želimo izvesti v SV in bo skladen z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED).

3 Proces načrtovanja vaj po direktivi BI-SC 075-003 (CT&ED)

Proces načrtovanja in izvedbe vaje je zasnovan tako, da zagotavlja osnovno strukturo za pripravo in izvajanje skupinskih usposabljanj in vaj čez 12- do 18-mesečno obdobje. Začetek usposabljanj in vaj je načrtovalni proces, končajo pa se po opravljenih analizah in poročanju o celotnem procesu načrtovanja. Ob tem vidimo nujnost sledenja načrtovanja tudi v SV, ker bi to pripeljalo v boljši izkoristek časa in pravilnost izdelave dokumentov in načrtovalnih dogodkov ter posledično tudi bolj organizirano izvedbo vaje. Direktiva zaveznitva BI-SC 075-003 (CT&ED) določa stopnje načrtovalnega procesa, ki bi ga v SV morali usvojiti in smiselno uvesti v uporabo. Vse stopnje po zaporedju, kot je opisano v direktivi, bi bilo smiselno prilagoditi na organiziranost, naloge in poslanstvo poveljstev in enot v SV ter razumljivo predstaviti smiselno uporabo pri načrtovanju skupinskih usposabljanj in vaj v SV. Skratka, obdelane štiri stopnje načrtovanja tvorijo operativni postopek, ki bi lahko bil podlaga za izdelavo normativnega krovnega dokumenta za načrtovanje in izvedbo skupinskih usposabljanj in vaj na ravni SV, primerljivega namreč v tem trenutku nimamo.

Proces načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj je sestavljen iz štirih stopenj:

- prva stopnja: priprava podatkov o vaji,
- druga stopnja: načrtovanje in priprava dokumentov vaje,
- tretja stopnja: skupinska usposabljanja in izvedba vaje,
- četrta stopnja: analize in poročanja.

Temelj je poznavanje ključnih izrazov, glavnih akterjev, dokumentov in dogodkov, ki se pojavljajo kot osnovni v ciklu načrtovanja vsake vaje. Ob tem pa se kot vselej pojavlja vprašanje tvorjenk kratic in njihovih prevodov. Zdi se nam, da bi bilo prvo nujno poenotiti ključne izraze, ki se uporabljajo pri načrtovanju skupinskih usposabljanj in vaj, ki bodo skladni z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED).

Glede na to, da je Republika Slovenija članica Nata in da pripadniki SV aktivno sodelujejo na mednarodnih vajah in operacijah, obstaja namera uporabe kratic, ključnih izrazov, okrajšav, izrazov in definicij v angleškem izvornem pomenu, npr. vadbenci (TA – *Training Audience*). Angleške izvirne kratice, s prevodom v slovenski jezik, bodo uporabljene tudi v nadaljevanju. Namenoma se niso oblikovale slovenske kratice, da bi čimbolj približali angleške, ki se uporabljajo v Natu.

4 Prva stopnja: priprava podatkov o vaji

Edini namen prve stopnje je priprava podatkov o vaji (EXSPEC – *Exercise Specification*) in določitev splošnih zahtev vaje, določitev namena in ciljev ter pripraviti učinkovite zasnove vaje za njeno uresničevanje. Cilj te stopnje je, da častnik za načrtovanje vaje (OSE

– *Officer Scheduling the Exercise*) objavi odobren dokument s podatki o vaji (EXSPEC) po konferenci poveljnikov za potrditev podatkov o vaji (CECC – *Commanders' EXSPEC Confirmation Conference*). Preden je mogoče določiti vajo, je treba upoštevati številne temeljne dokumente, ki so različni za vaje na strateški, operativni in taktični ravni. Častnik za načrtovanje vaje vodi prvo stopnjo ob podpori skupine za načrtovanje vaje (XPG – *Exercise Planning Group*), ki jo tvorijo določeni pripadniki njegovega štaba, kot so: izvršilni častnik za vajo (OPR – *Officer with Primary Responsibility*), glavni vadbenec in, če je določen, častnik za usmerjanje vaje (ODE – *Officer Directing the Exercise*).

EXSPEC je dokument, ki se pripravi na podlagi osmih ključnih dejavnosti:

1. oblikovanje in izdaja poslovnika (TOR – *Terms of Reference*) skupine za načrtovanje vaje (XPG),
2. priprava in vodenje sestankov skupine za načrtovanje vaje (XPGM – *Exercise Planning Group Meeting*),
3. vodenje delavnice za izdelavo ciljev vaje (EO – *Exercise Objectives*),
4. priprava in zbiranje prispevkov za podatke o vaji (EXSPEC),
5. izvidovanje prizorišč vaje,
6. izvedba konference za podatke o vaji (ESC – *Exercise Specification Conference*),
7. izvedba konference poveljnikov za potrditev podatkov o vaji (CECC) in
8. seznanitev s podatki o vaji (EXSPEC).

S to stopnjo se želi doseči skupno razumevanje vseh sodelujočih v procesu priprave dokumenta s podatki o vaji, ki vsebuje cilje, namene in potek načrtovanja skupinskega usposabljanja in vaje.

Dokument s podatki o vaji je ukaz, ki ga častnik za načrtovanje vaje pošlje vodji vaje (OCE – *Officer Conducting the Exercise*) za načrtovanje, izvedbo in analizo vaje. Povezuje sodelujoča/podporna poveljstva/organizacije, da se povežejo namen (EA – *Excercise Aim*) in cilji vaje (EO) na zgodnji stopnji ter zagotovijo temelji za podrobno načrtovanje vaje. Vsebovati mora ustrezne prispevke, pričakovanja in zahteve. Častnik za načrtovanje vaje mora podpisati dokument s podatki o vaji 12 do 18 mesecev pred podfazo IIIB (operacija) tretje stopnje. To zagotovi, da ni nejasnosti glede sodelovanja in razpoložljivosti sredstev. Ključnega pomena je, da se podatki o vaji objavijo takoj po konferenci poveljnikov CECC. Ko je dokument s podatki o vaji odobren, je veljaven, dokler častnik za načrtovanje vaje podatkov ne spremeni.

Za vsako vajo se za vloge častnikov za načrtovanje vaje, vodje vaje, častnikov za usmerjanje vaje in izvršilnih častnikov za vajo (OSE, OCE, ODE, OPR) določijo poveljniki ali štabni častniki, določijo se tudi vadbenci. V nadaljevanju so opredeljene vloge in odgovornosti na tej stopnji načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj. Nekatere od teh vlog se lahko združijo glede na velikost in obliko vaje.

Častnik za načrtovanje vaje je odgovoren za izdelavo dokumenta s podatki o vaji in je zadolžen za oblikovanje skupine za načrtovanje vaje. Skupino vodi izvršilni častnik za

načrtovanje vaje (OSE OPR), ki ga določi častnik za načrtovanje vaje. Sestavljena pa je iz predstavnikov (v skupini mora biti vsaj izvršilni častnik za vajo) vodij vaje, vadbencev in častnikov za usmerjanje vaje (če so določeni) in drugih podpornih poveljstev/agencij. Skupina za načrtovanje vaje izdelava dokument s podatki o vaji, ki ga potrdijo sodelujoči na konferenci poveljnikov za potrditev podatkov o vaji in ga na koncu izda častnik za načrtovanje vaje.

Vodja vaje in častnik za usmerjanje vaje (če je določen) sta zadolžena za svetovanje častniku za načrtovanje vaje v procesu izdelovanja dokumenta s podatki o vaji. Vadbenci izberejo osnovne zahteve po skupinskem usposabljanju in vaji ter dejavno sodelujejo pri zastavljanju ciljev vaje. Države, ki prispevajo sile (TCN – *Troop Contributing Nations*) za taktično vajo (LIVEX – *Live Exercise*), zagotovijo informacije o svojih prispevkih, pričakovanih in zahtevah za vajo. Z vložki podpore države gostiteljice v zvezi z zmogljivostmi in dogovori država gostiteljica (HN – *Host Nation*) pomaga častniku za načrtovanje vaje na tej stopnji, vodji vaje pa na naslednjih stopnjah.

Osrednjo odgovornost pri tem ima izvršilni častnik za vajo, ki ga določi častnik za načrtovanje vaje. Oblikuje poslovnik skupine za načrtovanje vaje (XPG TOR), ki je podlaga za oblikovanje skupine. Častnik za načrtovanje vaje:

- pripravi in izvede sestanek skupine za načrtovanje vaje (XPGM), katerega cilj je začeti izdelavo dokumenta s podatki o vaji (EXSPEC);
- izvede delavnico za pripravo ciljev vaje, med katero se ti cilji izoblikujejo, in pripravi, zbere in združi vse prispevke, da lahko izda prvi osnutek dokumenta s podatki o vaji;
- z izvidovanjem potrdi lokacije za izvedbo vaje, ki ustrezajo merilu dostopnosti in stroškom podpore države gostiteljice (HNS – *Host Nation Support*);
- skupaj s skupino za načrtovanje vaje izvede konferenco o podatkih o vaji, na kateri se pregleda osnutek dokumenta s podatki o vaji;
- organizira konferenco poveljnikov za potrditev podatkov o vaji, katere namen je potrditi dokument s podatki o vaji in omogočiti razprave o morebitnih izzivih;
- kot zadnji korak pred objavo dokumenta s podatki o vaji potrdi vloge, odgovornosti in pristojnosti poveljnikov vadbencev in ključnih sodelujočih, kot je zapisano v končnem osnutku tega dokumenta.

Izvršilni častnik za načrtovanje vaje izdelava končno različico dokumenta s podatki o vaji, ki ga potrdi častnik za načrtovanje vaje, in ga pošlje skupini za načrtovanje vaje, vodji vaje, državi gostiteljici, vadbencem, častniku za usmerjanje vaje, podpornim agencijam in sodelujočim državam, da se lahko nadaljuje proces načrtovanja vaje druge stopnje – načrtovanje in priprava dokumentov vaje. Če je zahtevano, se dokument s podatki o vaji pošlje tudi v nadrejeno poveljstvo.

5 Druga stopnja: načrtovanje in priprava dokumentov vaje

Osnovni namen te stopnje je zagotoviti podrobno členitev dejavnosti in korakov načrtovanja ter pripravo dokumentov vaje. To stopnjo vodi vodja vaje, začeni takoj, ko je objavljen dokument s podatki o vaji, nato pa se nadaljuje v proces priprave elaborata vaje (EXPLAN – *Exercise Plan*), modulov scenarija in nabora sil (FG – *Force Generation*).

Druga stopnja je namenjena pripravi šestih glavnih dokumentov, ki se uporabljajo pri nadaljevanju načrtovanja vaje.

- a) Cilji usposabljanja so podlaga, na kateri se oblikujejo, pripravljajo, izvajajo in ocenjujejo vaje. Vadbenci in vodja vaje se morajo sporazumeti glede prednostnih nalog za usposabljanje vadbencev (bistvene naloge, ki jih je treba izvesti) in sredstev, ki so nujna, da se omogoči usposabljanje. Za vsako vajo se pripravi specifične in podrobne cilje vaje, ki se bodo uporabili, izpolnili in ocenili. Izvršilni častnik za izvedbo vaje je odgovoren za celoten proces priprave ciljev usposabljanja.
- b) V navodilu za načrtovanje vaje vodje vaje so podrobne usmeritve in navodila vodje vaje o tem, kaj se pričakuje z izvedbo vaje in kako jo je treba umestiti v operativni kontekst. V njem se objavijo ločeno pripravljene cilje usposabljanja. Navodila morajo obravnavati zahteve za scenarije in možnosti za doseganje ciljev vaje ter morajo biti na voljo, preden glavna načrtovalna skupina (CPT – *Core Planning Team*) začne izdelovati elaborat vaje. Izvršilni častnik za izvedbo vaje, ki ga podpirata glavna načrtovalna skupina in vsebinski strokovnjaki, pripravi osnutek navodila za načrtovanje vaje.
- c) Elaborat vaje je glavni izdelek vodje vaje na stopnji načrtovanja in priprave dokumentov vaje, ki je pripravljen na uporabo za vse, vključene v proces načrtovanja, izvedbe in analize vaje. Omogoči odločitve in usmeritve vsem sodelujočim in natančno usmeri proces načrtovanja in izvedbe vaje skladno z usmeritvijo častnika za načrtovanje vaje. Sklicuje se na dokument s podatki o vaji, vendar ne zajema njegove vsebine. Elaborat ni zasnovan oziroma namenjen temu, da bi ga uporabljali vadbenci v svoji operativni vlogi – zato se operativnih informacij ne vključi vanj, razen strukture poveljevanja in kontrole sil, ki je najpomembnejša prvina za oblikovanje skupine za nadzor vaje (EXCON – *Exercise Control*).
- d) Moduli scenarija. Skladno z operativni postopki in procesi se vadbencem razpošljejo dokumenti o scenariju, informacije in podatki, ki naj bi jih uporabljali v svojih operativnih vlogah. Ti izdelki vključujejo operativne in referenčne podatke in informacije iz petih preostalih modulov scenarija:
 - prvi modul: geostrateška situacija (izdana že v prvi stopnji);
 - drugi modul: območje operacije;
 - tretji modul: strateški začetek;
 - četrti modul: informacija o načrtovanju kriznega odzivanja – ta modul izrecno podpira drugo fazo, načrtovanje kriznega odzivanja, ki jo izvajajo vadbenci z

- zahtevanimi operativnimi dokumenti na višji ravni in potrebnimi informacijami za podporo procesu zahteve po informacijah (RFI – *Request for Information*);
 - peti modul: informacija o aktivaciji in razmestitvi sil;
 - šesti modul: informacija o izvedbi – ta modul vključuje informacije za začetek vaje (STARTEX – *Start Exercise*) in seznam glavnih dogodkov/seznam glavnih incidentov (MEL/MIL – *Main Event List/Main Incident List*), priprava tega seznama pa poteka po posebnem procesu.
- e) Nabor sil in priprava računalniško podprte vaje (CAX – *Computer Assisted Exercise*).
- f) Priprava seznama glavnih dogodkov/seznama glavnih incidentov (MEL/MIL).

Vloge in odgovornosti sodelujočih na tej stopnji: Ko častnik za načrtovanje vaje izda dokument s podatki o vaji, se vodenje načrtovanja vaje in priprave proizvodov preda vodji vaje, častnik za načrtovanje vaje pa prevzame nadzorno in podporno vlogo. Vodja vaje je odgovoren za organizacijo in izvajanje na drugi stopnji in aktivira glavno načrtovalno skupino, da se lahko opravijo ključne naloge in izdelajo glavni dokumenti vaje.

Ko je častnik za usmerjanje vaje imenovan, prevzame posamezne vloge in odgovornosti v podporo vodji vaje, kakor je določeno v dokumentu s podatki o vaji in navodilu za načrtovanje vaje med tretjo stopnjo, običajno ima vlogo usmerjevalca vaje (EXDIR – *Exercise Director*). Vadbenci in drugi udeleženci ob podpori njihovih timov za načrtovanje vaje (EPT – *Exercise Planning Team*) svojo organizacijo predstavijo glavni načrtovalni skupini, skladno s prispevki njihovih štabnih vsebinskih strokovnjakov, ki prispevajo k izvedbi ključnih nalog in glavnih prispevkov.

Na drugi stopnji načrtovanja in priprave izdelkov imamo obsežne kategorije, ki potekajo vzporedno in jih vodi vodja vaje ob podpori glavne načrtovalne skupine. Če je določen tudi častnik za usmerjanje vaje, potem vodi pripravo dokumentov.

Uvodoma vadbenci zastavijo cilje vaje: izvršilni častnik za izvedbo vaje izda poslovnik glavne načrtovalne skupine (CPT TOR) in navodilo za načrtovanje vaje (OCE EPG). Vsi sodelujoči preučijo zahteve in omejitve. Na podlagi predhodnih analiz in ob podpori glavne načrtovalne skupine se izdajo navodila za izvedbo vaje, ki jo potrdi vodja vaje. Izvršilni častnik za izvedbo vaje organizira prvi sestanek glavne načrtovalne skupine (CPTM) in opravi izvidovanje lokacij vaje, zbere in združi prispevke skupine, da preuči nadaljnji potek priprave načrta vaje in izdelava njegov uvodni osnutek, pripravi začetno načrtovalno konferenco (IPC – *Initial Planning Conference*) in jo izvede. Zapisnik s konference pošlje zaradi razumevanja trenutne situacije. Natančno načrtuje in določi nadaljnje korake: pripravi in predloži drugi modul scenarija (območje operacije), da se podpre temeljno usposabljanje. V nadaljevanju se skliče drugi sestanek glavne načrtovalne skupine in opravi izvidovanje lokacij vaje, pregleda se osnutek elaborata vaje. Skupina pripravi in razpošlje tretji modul (strateški začetek) ter četrti modul scenarija (informacija o kriznem odzivanju), da se podpreta temeljeno usposabljanje in načrtovanje kriznega odzivanja. Osrednji dogodek, ki ga organizira vodja vaje, je priprava glavne načrtovalne konference (MPC – *Main Planning Conference*),

pripravi tudi zapisnik konference, da se lahko ocenjuje in poda nadaljnje usmeritve za načrtovanje vaje. Skupina pripravi in razpošlje peti modul scenarija (aktivacija in razmestitev sil), pripravi šesti modul scenarija (informacija o izvedbi) in po potrebi skliče sinhronizacijsko konferenco poveljnikov (CSC – *Commanders' Synchronisation Conference*). Izvršilni častnik za izvedbo vaje oblikuje končno obliko elaborata vaje in ga izda, da omogoči izvedbo tretje in četrte stopnje načrtovanja vaje. Vodja vaje dokonča podatke za modeliranje in simulacije (za podporo izvedbe vaje). Izvršilni častnik za informacijsko podporo (CIS OPR) organizira tehnično usklajevalno konferenco (TCC – *Technical Coordination Conference*). V sklepni fazi tretje stopnje izvršilni častnik za izvedbo vaje vzporedno organizira končno usklajevalno konferenco (FCC – *Final Coordination Conference*) za nadaljnjo pripravo vaje.

6 Tretja stopnja: skupinska usposabljanja in izvedba vaje

Namen tretje stopnje načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj je zgoščeno izključno na usposabljanje enot, poveljstev in štabov. Začetek stopnje je temeljeno usposabljanje, nadaljevanje pa načrtovanje kriznega odzivanja. Konča jo izvedba vaje in ocenjevalna faza.

Glavne vloge in odgovornosti na tej stopnji so:

Vodja vaje je odgovoren za vsako podfazo (razen individualnega usposabljanja vadbencev), skliče udeležence, določi območja usposabljanja, vzpostavi in vodi skupino za nadzor vaje, vodi podfaze in pripravi in vodi preglede podfaz.

Usmerjevalec vaje v imenu vodje vaje vodi skupino za nadzor vaje, ki je odgovorna za doseg in izpolnitev namena in ciljev vaje ter ciljev usposabljanja.

Skupina za nadzor vaje je namensko oblikovana tipu, obliki in osredotočenosti aktivnosti. Vadbenci se ožje usmerijo predvsem na operativne vloge in odgovornosti, njihovi prispevki so zajeti v načrtu dela (dokument s podatki o vaji – EXSPEC) in podrobno opisani v elaboratu vaje.

Vodja ocenjevanja (DIREVAL – *Director of Evaluation*) med ocenjevalnimi postopki usklajuje ocenjevalne skupine, kot je določeno v elaboratu vaje.

Skupine za ocenjevanje imajo dostop, ne da bi ob tem motile potek vaje, do vseh območij za vajo, vključno na primer s skupino za nadzor vaje (EXCON – *Exercise Control*) in situacijskim centrom (SITCEN – *Situation Centre*), pa tudi dostop do potrebnih informacij, sestankov in orodij skupine za nadzor vaje, npr. podatkovne baze seznamov glavnih dogodkov/seznam glavnih incidentov. Za izvedbo posebnih analiz in zahtev se lahko oblikuje posebna skupina za analize.

Celica za usklajevanje združevanja zmogljivosti (CICC – *Capability Integration Coordination Cell*) usklajuje vse dejavnosti združevanja zmogljivosti med vajo pod vodstvom in skladno z usmeritvami vodje celice, kakor je določeno v dokumentu s podatki o vaji in njenem načrtu.

Stopnja izvedbe skupinskih usposabljanj in vaj je razdeljena na faze in podfaze, ki so namenjene potrebnim usposabljanjem vadbencev več mesecev pred izvedbo vaje.

a. Prva faza (temeljno usposabljanje) – splošen opis

Pomembno se je zavedati, da prva faza ni nadomestek za individualno usposabljanje, kakor je opisano v pristopu k izobraževanju in usposabljanju, saj je usposabljanje usmerjeno zlasti na potrebe druge in tretje faze ter skladno z okvirjem in scenarijem vaje. Treba je previdno načrtovati ves seznam datumov za usposabljanje, da se najbolje uporabijo omejena sredstva, ki so v podporo zahtevam za individualno in skupinsko usposabljanje. Vsaka podfaza temeljnega usposabljanja je lahko samostojni proces načrtovanja z administrativnimi navodili, načrti in koraki, kakor je določeno v elaboratu vaje.

– Podfaza IA – notranje (individualno in skupinsko) usposabljanje.

Da bi izboljšali individualne veščine na funkcionalnih področjih in sistemih poveljevanja in kontrole, vadbenci opravijo samostojno notranje usposabljanje. Notranje individualno in skupinsko usposabljanje se izvede po presoji poveljnikov vadbencev, ki uporabljajo objekte za izobraževanje in usposabljanje. To usposabljanje poveljstev poteka brez podpore častnika za usmerjanje vaje. Ta podfaza lahko vključuje: akademski seminar, usposabljanje po funkcionalnih službah in po funkcionalnih področjih, usposabljanja profesionalnega razvoja, delavnice in razprave v skupinah. Podfaza naj bi izboljšala temeljno znanje vsakega pripadnika štaba pri izvajanju dolžnosti z njegovega funkcionalnega področja pri nadaljnjem skupinskem usposabljanju.

– Podfaza IB – akademski seminar in usposabljanja med funkcionalnimi področji izvede vodja vaje/poveljnik vadbencev, da se doseže skupno razumevanje poslanstva vaje in se vadbenci seznanijo z novimi koncepti in izkušnjami iz preteklih vaj. S tem se želi zagotoviti, da vsi vadbenci popolnoma razumejo združene procese. Med nekajdnevним usposabljanjem med funkcionalnimi področji štab prejme natančne podatke in deluje v podobnih medfunkcijskih skupinah skozi ključne točkah štabnega procesa in bojnega urjenja.

– Podfaza IC – usposabljanje ključnih vodij (KLT), je individualno usposabljanje ključnih vodij pod odgovornostjo poveljnika vadbencev za določeno vajo ali prihodnjo vojaško operacijo. Vodja vaje/poveljnik vadbencev izvede usposabljanje ključnih vodij, da se z metodo DMP (*Decision-making Process*) oblikujejo odločitve in usmeritve, kohezivnost tima in izpostavi skupno razumevanje izbranih tem in priprave vaje.

– Podfaza ID – usposabljanje poveljstev (BST). Vodja vaje/vadbenci izvede/-jo usposabljanje poveljstev, da se konča integracija štaba in da se štab pripravi za vodenje medfunkcijskih procesov, za urjenje združenega poročanja in funkcionalne podpore, za oceno pripravljenosti štaba in priprave na poveljniško štabno vajo (CPX – *Command Post Exercise*). Bojno usposabljanje poveljstev se izvede na poveljniškem mestu po zmernem bojnem ciklu. Skupina za nadzor vaje pripravi preprosto situacijo, da se podpre tehnično in postopkovno urjenje. Urjenje je izvedeno brez pritiska in

brez zunanjih vplivov na delo poveljniškega mesta. Neodvisno od operativne situacije mora biti vadbenec sposoben urjenja postopkov, kolikor je to treba za doseg zastavljenih standardov. Potek dela je pomembnejši kot izdelki. Velikost in obseg bojnega usposabljanja poveljstev določa, katere metode (vinjete, seznam glavnih dogodkov/seznam glavnih incidentov) in orodja (igre vlog, mentorji) uporabiti za doseg ciljev usposabljanja. Usposabljanje poveljstev običajno načrtujejo in izvedejo poveljniki vadbencev in z lastnimi zmogljivostmi, kot je opredeljeno v elaboratu vaje. Lahko je samostojno, združeno s podfazo IIIA ali se takoj nadaljuje v podfazo IIIB. Usposabljanje poveljstev ni namenjeno temu, da bi bilo generalka za izvedbo vaje.

b. Druga faza – načrtovanje kriznega odzivanja

Načrtovanje kriznega odzivanja je posebej namenjeno temu, da vadbenci načrtujejo proces delovanja (OPP – *Operations Planning Process*). Vadbencem se zagotovijo politično-vojaški in vojaški strateški dokumenti, potrebni za sprožitev posebnih stopenj procesa načrtovanja delovanj. Dokumente, ki so primerni za simulirano nujno situacijo, vnaprej izdelata častnik za usmerjanje vaje. Vadbenci uporabijo direktivo za načrtovanje celovitih operacij (COPD – *Comprehensive Operations Planning Directive*), pa tudi druge direktive in njihove standardne operativne postopke, da aktivirajo ustrezne krizne organizacije poveljstva, izvedejo proces načrtovanja delovanj, pridobijo potrebne operativne podatke in informacije, vzpostavijo in ohranjajo zavedanje o situaciji, pridobijo razumevanje situacije in izdelajo izdelke faze načrtovanja kriznega odzivanja v veljavnem časovnem okviru. Pri načrtovanju kriznega odzivanja se upošteva korake:

- Četrty modul scenarija in izbrani elementi lastnih sil petega modula scenarija morajo biti dostavljeni vadbencem, da lahko sami dokončajo ta korak. To mora biti organizirano skladno s stopnjami procesa načrtovanja delovanja. Vključuje skupni napor v procesih nabora sil, sprejemu, namestitvi, nadaljnjih premikih in integraciji (RSOM&I – *Reception, Staging and Onward Movement and Integration*) in vzdrževanja ter načrtovanja, opisanega v dokumentu s podatki o vaji in elaboratu vaje, da se omogoči pravilna priprava baze podatkov.
- Prispevki vadbencev vključujejo: zamisel za delovanje (CONOPS – *Concept of Operations*), operativne načrte, zagotovitev skupne združene izjave o zahtevah (CJSOR – *Combined Joint Statement of Requirements*), izjavo o zahtevah za zmogljivosti na vojskovališču (TCSOR – *Theatre Capability Statement of Requirements*), zahteve za popolnitev v krizi (CE – *Crisis Establishment*), vzdrževanje in druge posebne funkcionalne načrte itn.
- Podfaza IIA – strateško-operativna raven načrtovanja kriznega odzivanja. Častnik za usmerjanje vaje, če je določen, izpelje strateško/operativno združeno načrtovanje kriznega odzivanja. Namen tega je oblikovati in prispevati k načrtovanju kriznega odzivanja nadrejenega, da uri večšine in se pripravi na načrtovanje kriznega odzivanja. Podfaza navadno traja vsaj deset dni.

– Podfaza IIB – operativno-taktična raven načrtovanja kriznega odzivanja. Vadbenci izpeljejo združeno operativno/taktično načrtovanje kriznega odzivanja in s tem oblikujejo sposobnost poveljniške skupine in štaba za izvedbo načrtovanja kriznega odzivanja z nadrejenimi in podrejenimi, da urijo veščine za operativno skupino za povezovanje in izvidovanje (OLRT – *Operational Liaison and Reconnaissance Team*) ter pripravijo načrte in ukaze. Podfaza IIB naj bi navadno trajala vsaj 10–14 dni. Podporni koraki k podfazama IIA in IIB so: priprava območij za usposabljanje, aktivacija skupin za načrtovanje združenega delovanja (JOPG – *Joint Operations Planning Groups*) in skupin za načrtovanje delovanja (OPG – *Operation Planning Group*) na matičnih lokacijah, izmenjava zahtevanih elementov za povezavo, aktivacija in napotitev skupine za povezovanje in izvidovanje (po potrebi), vzpostavitev in vzdrževanje skupine za nadzorovanje vaje (vključujoč z moštvi za usposabljanje), aktivacija ocenjevanja, aktivacija celice za usklajevanje združevanja zmogljivosti (po potrebi), izvedba in nadzor načrtovanja kriznega odzivanja, opazovanje in ocenjevanje načrtovanja kriznega odzivanja.

c. Tretja faza – izvedba

– Podfaza IIIA – izvedba aktivacije sil, napotitev, proces sprejema, namestitve, nadaljnjih premikov in integracije (RSOM-I). Vodja vaje ali vadbenci izvede/-jo aktivacijo sil, napotitev in RSOM-I, da se razširi odzivnost in integriteta poveljstva sil ter konsolidirajo ukazi in baze podatkov med pripravo vaje. Dva do trije dogodki so nujni za sprožitev aktivacije sil, napotitve in procesa sprejema, namestitve, nadaljnjih premikov in integracije. Tipi in oblike teh dogodkov so odvisni od namena vaje in ciljev vaje in usposabljanje. Če se podfaza IIIA izvede kot usposabljanje poveljstev/v obliki poveljniške štabne vaje, vezano na podfazi IIB in IIIB, so koraki podobni tistim, opisanim v podfazi IIIB.

– Podfaza IIIB – izvedba načrtovanja in izvedba operacije. Ta faza je vrhunec vsega dosedanjega usposabljanja. Običajno se sestavljanje scenarija začne le nekaj tednov pred izvedbo te faze, in sicer, da se vadbencem zagotovijo posodobljeni podatki o krizni situaciji, ki umetno poustvarijo potek politične situacije. Vadbenci načrtujejo in izvedejo operacije, da si razvijajo operativne in postopkovne veščine, s čimer se okrepi pripravljenost enote in poveljstva, pripravi interoperabilnost enote. Po potrebi se izdela strateško sporočilo. V podfazi IIIB se predstavi izbrani časovni okvir ali časovni okviri načrta delovanja, izdelani v drugi fazi in uporabljeni v podfazi IIIA. Pred začetkom faze IIIB različni elementi strukture vaje izvajajo notranje usposabljanje, kot so priprave za vadbence, priprava in preverjanje komunikacijsko-informacijskih sistemov, usposabljanje skupine za nadzor vaje in usposabljanje skupine za ocenjevanje.

d. Četrta faza – ocenitev

Ob koncu tretje faze (izvedba) vodja vaje ali vadbenci pripravi/-jo in opravi/-jo pregled po opravljeni nalogi (AAR – *After action review*), po potrebi ob podpori usmerjevalca vaje.

- Pregled po opravljeni nalogi pokaže, ali je bila izvedba vaje skladna s cilji usposabljanja (TO – *Training Objective*). Vadbencem (poveljnikom in/ali določenim štabnim častnikom) odgovori na vprašanja: Kakšen je bil namen? Kaj se je dejansko zgodilo? Kaj je potekalo dobro (in kako lahko to ohranimo)? Kaj je potekalo slabo (in kako lahko to izboljšamo)?
- V pregledu po opravljeni nalogi ni priložnosti za kritiziranje. Koraki, ki podpirajo ta dokument, so: zbiranje ključnih opažanj; priprava pomembnih ugotovitev, sklepov in priporočil; pregled prizorišč(a) izvedbe vaje po opravljeni nalogi; vzpostavitev AVK-povezljivosti z vsemi prizorišči izvedbe vaje in izvedba pregleda po opravljeni nalogi.

7 Četrta stopnja: analize in poročanja

Namen četrte stopnje je zagotoviti podrobne podatke o dejavnostih vaje med stopnjama analize in poročanja. Ta stopnja vključuje opazovanja med vajo in po vaji, analize in poročanje vadbencev in podpornih organizacij vodji skladno z zahtevami in postopki, določenimi v načrtu vaje. Ta stopnja se za vodjo vaje uradno konča, ko predloži svoje končno poročilo o vaji (FER – *Final Exercise Report*), čeprav se prepoznane izkušnje/naučene izkušnje in najboljše prakse, posebne analize in drugo lahko nadaljujejo tudi po tem časovnem okviru.

Namen poročil in številnih analiz ter ocenjevanj je zagotovitev povratnih informacij, ki so specifične za vajo in vadbence. Vendar pa lahko obstajajo tudi specializirane analize, katerih namen je obravnava vprašanj, ki so neodvisna od neke vaje in vadbencev. Podrobne podatke o vseh dejavnostih opazovanja, analize, ocenjevanja, ne glede na to, ali so značilni samo za vajo/vadbence ali ne, je treba navesti v ustreznem delu oziroma prilogi elaborata vaje.

Splošno obstajajo različne skupine, ki sodelujejo pri izvedbi opazovanja, analize, ocenjevanja in eksperimentiranja. Ocenjevalci so dodeljeni zato, da ocenijo raven uspešnosti vadbencev. Za usklajevanje teh skupin skrbi vodja ocenjevanja. Skupine, specifične za vajo, so imenovane zato, da zbirajo opažanja in podajo začetne ocene za vključitev v pregled po opravljeni vaji, končno poročilo o vaji itn. Med opazovalci oziroma v skupini za usposabljanje (TT – *Training team*) so opazovalec in učitelji (O/T – *Observer/Trainers*) ter vsebinski strokovnjaki (SME – *Subject Matter Expert*), ki zagotavljajo opazovanje štabne ravni vadbencev na funkcijskih področjih. Skupine za usposabljanje so navadno v dveh vlogah hkrati: kot opazovalci, ki spremljajo nastop in operativne prakse vadbencev, in kot učitelji, ki učijo vadbence pri izvedbi njihovih štabnih dolžnosti. Vsak cilj usposabljanja naj bi opazoval vsaj en opazovalec/učitelj iz skupine za usposabljanje. Skupina za usposabljanje tesno sodeluje z izkušenim (*senior*) mentorjem, ki svetuje usmerjevalcu vaje glede delovanja in nastopa vadbencev. Druge/neodvisne skupine so prisotne zato, da izvajajo analize/eksperimente, ki niso neposredno povezani

z namenom vaje, cilji vaje ali cilji usposabljanja. Direktor vaje je glavni usklajevalni organ, odgovoren za izvedbo in usklajevanje med temi skupinami.

Obstajajo tri glavne kategorije prispevkov: poročila o vaji, poročila o posebni analizi in poročila o uspešnosti. Poročila o vaji in poročila o uspešnosti so usmerjena v vadbence, medtem ko je poročilo o posebni analizi neodvisno od vadbencev.

a) Poročila o vaji obravnavajo ustreznost načrtovanja in izvedbe vaje v smislu uresničevanja ciljev vaje in usposabljanja.

– Končno poročilo o vaji vodje vaje (OCE FER) je veljavno poročilo o vaji za častnika za načrtovanje vaje, ki ga je treba zagotoviti najpozneje 75 dni po pregledu po opravljeni nalogi (AAR – *After Action Review*). Med drugim vsebuje tudi povzetek informacij o tem, v kolikšni meri so bili med vajo doseženi cilji vaje in usposabljanja, pa tudi opažanja/opredeljene izkušnje glede bistvenih operativnih zmogljivosti usposabljanja in prihodnjih vaj. Končno poročilo o vaji temelji na prispevkih iz: pregleda o opravljeni vaji, razprave po vaji (PXD – *Post Exercise Discussion*) in poročila o prvem vtisu (FIR – *First Impression Report*), pa tudi na ustreznih analizah. V končno poročilo vključuje ocene vaje, ki jih podajo vadbenci, pa tudi prispevke vseh udeležencev. Osebu iz skupine za načrtovanje vaje, glavne načrtovalne skupine, skupine za nadzorovanje vaje, častniku za usmerjanje vaje (če je vključen) in osebu iz drugih skupin za analizo ter ocenjevanje je v elaboratu vaje lahko dodeljena naloga, da pomagajo vodji vaje pri pripravi končnega poročila o drugih dogodkih in dokumentih, povezanih z njim. Posebni dogodki v zvezi z vajo in poročila, ki prispevajo informacije za končno poročilo, vključujejo:

- Ugotovitve, predstavljene v pregledu po opravljeni vaji, tvorijo začetno, prvo raven analize tretje faze. Večina opažanj in začetnih vtisov, zajetih med to dejavnostjo, je podlaga za poročilo o prvem vtisu, ki po drugi strani prispeva informacije za pripravo končnega poročila.
- Obstajajo tri obvezna poročila o prvem vtisu, ki morajo biti predložena po prvi stopnji, načrtovanju kriznega odzivanja in pregledu po opravljeni nalogi. Vsako sodelujoče poveljstvo in agencija mora ta poročila predložiti častniku za načrtovanje vaje ali vodji vaje, in sicer: *poročilo o prvem vtisu I* (FIR I) častniku za načrtovanje najpozneje 15 dni po izdaji dokumenta s podatki o vaji (EXSPEC), *poročilo o prvem vtisu II* (FIR II) vodji vaje najpozneje 15 dni po načrtovanju kriznega odzivanja in *poročilo o prvem vtisu III* (FIR III) vodji vaje najpozneje 15 dni po pregledu po opravljeni vaji.
- Poročila o prvem vtisu vsebujejo prvo oceno vaje ali njenih podfaz. Vsako poročilo o prvem vtisu naj vključuje tudi seznam opredeljenih izkušenj (LIL – *Lessons Identified List*).
- Vodja vaje izvede razpravo o vaji v 30 dneh po pregledu o opravljeni vaji. Cilji razprave po vaji so: izmenjava izkušenj in zamisli med udeleženci, razprava o dejavnostih sil in poveljstev med vajo, zlasti o namenu in ciljnih vaje, in takojšnja

opredelitev doseženih prepoznanih izkušenj/naučenih izkušenj in najboljših praks. Sodelujoči so častnik za načrtovanje vaje, vodja vaje, častnik za usmerjanje vaje in poveljniki vseh sodelujočih vadbencev na vaji. Podrobnosti in usklajevanja med razpravo o vaji so opredeljena v elaboratu vaje. Program razprave je običajno objavljen v sklepih poročil o prvem vtisu, njena vsebina pa prispeva k izdelavi končnega poročila o vaji.

- Seznam opredeljenih izkušenj poda ključna opazovanja in opredeljene izkušnje, skladne s postopkom učenja iz izkušenj.
- b) Poročila o posebnih analizah/eksperimentiranju. Kadar so opredeljene zahteve po analizi natanko določenih ciljev, ustrezne skupine za analizo predložijo poročila, kakor je določeno v elaboratu vaje.
- c) Poročila o uspešnosti obravnavajo uspešnost organizacij, ki podpirajo usposabljanje/vajo ali uresničevanje specifičnih ciljev glede uspešnosti vadbencev. Vključujejo:
- Poročila o usposabljanju se lahko zahtevajo za dogodke, izvedene med fazo temeljnega usposabljanja, ali za samostojne dogodke kolektivnega usposabljanja, npr. usposabljanja poveljstev. Poročila o usposabljanju lahko pripravijo subjekti skupinskih usposabljanj in vaj, kot so častniki za usmerjanje vaje. V elaboratu vaje mora biti opredeljeno, za katere od dogodkov usposabljanja so potrebna poročila za vodjo vaje.
 - Kadar dokument s podatki o vaji določa zahteve za ocenjevanje višje nadrejenih, skupine za ocenjevanje predložijo poročila, kot je določeno v elaboratu vaje.

Vloge in odgovornosti v tej stopnji so:

Častnik za načrtovanje je odgovoren za pripravo prispevkov za poročilo o prvem vtisu (FIR I), prispevkov za razpravo o vaji in pregled in odobritev končnega poročila o vaji. Vodja vaje je odgovoren za pripravo poročila o prvem vtisu (FIR II in III), vodenje in pregled po opravljeni nalogi, razpravo po vaji ter izdelavo končnega poročila o vaji. Častnik za usmerjanje vaje je odgovoren za predložitev poročil o prvem vtisu I do III in podporo pri pregledu po opravljeni nalogi in razpravah po vaji. Vodja ocenjevanja je odgovoren za predložitev poročila o ocenjevanju do ustreznih poveljnikov. Poveljniki vadbencev so odgovorni za predložitev poročil o prvem vtisu I do III in podporo pri pregledu po opravljeni vaji ter razpravah po vaji. Vsi sodelujoči na vaji so odgovorni, da prispevajo k učenju iz izkušenj.

Zadnja stopnja načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj je sestavljena iz teh korakov:

- d) Zagotavljanje usklajevanja in odpravljanja neskladij je naloga, ki zagotavlja, da se uskladi različno zbiranje podatkov, ki podpirajo to stopnjo, kakor tudi, da se zmanjša in omogoči minimalen vpliv neskladij, ki bi lahko vplivala na vadbence. Usklajevanje se začne najpozneje do druge stopnje načrtovanja vaje.
- e) Od skupin za analizo, eksperimentiranje in ocenjevanje se lahko zahtevajo različne metode zbiranja podatkov. Zbiranje opažanj in podatkov med stopnjo operativnega izvajanja v okviru vaje poteka skladno s postopki, določenimi v direktivah/

standardnih operativnih postopkih poveljstev vadbencev, ustreznih prilogah v elaboratu vaje za skupino za nadzorovanje vaje in standardnih operativnih postopkih skupin za analizo in evalvacijo.

- f) Analize in ocenjevanja se izvedejo skladno s časovnimi okviri njihovih mandatov in znotraj njih, kot so določeni v elaboratu vaje.
- g) Ena od ključnih dejavnosti četrte stopnje je izdelava in izdaja različnih izdelkov, ki so rezultat predhodno opisanega zbiranja podatkov in analitičnih dejavnosti. Narava, globina in širina podatkov za vsak izdelek se določi v elaboratu vaje, pri čemer nekateri izdelki neposredno podpirajo vodjo vaje, druge dokumente pa lahko naročijo zunanji udeleženci vaje zunaj pristojnosti vodje vaje.
- h) Prenos ključnih opažanj in izkušenj v proces učenja iz izkušenj je nujen za izboljšanje operativnih zmogljivosti in prihodnjih vaj. Proces učenja iz izkušenj je sestavni del celotnega načrtovalnega procese vaje, skozi vse stopnje in faze.

8 Primerjava procesa načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj med SV in Natom

Z raziskovanjem in spremljanjem področja dela sektorjev, oddelkov in odsekov, ki se ukvarjajo za načrtovanjem in izvedbo skupinskih usposabljanj in vaj na operativni in strateški ravni SV, je ugotovljeno, da ne obstajajo krovni dokumenti, ki se na vseh stopnjah skladajo z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED).

Glede na izkušnje in pogovore je edini dokument v SV, ki opredeljuje temeljne korake načrtovanja in izvedbe posameznega skupinskega usposabljanja in vaje v SV, standardni operativni postopek *Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV*, ki najbolje opredeljuje postopke, dokumente, dogodke in vloge pri načrtovanju in je skladen z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED). Dokument razčleni osnovne stopnje načrtovalnega procesa, med katerimi se pri pripravi podatkov o vaji najbolj osredinja na dogodke, skupne aktivnosti, definiranje ciljev vaje in ciljev usposabljanja, razvija se scenarij vaje in nadzorni elementi vaje. Posebno pozornost nameni konferenci za podatke o vaji (ESC). V drugi stopnji SOP opisuje pripravo dokumentov za vajo ter osrednje načrtovalne konference in pripravo elaborata vaje. Na ključni stopnji vaje oziroma izvedbi dokument splošno omeni skupinska usposabljanja in načrtovanje kriznega odzivanja, neposredno izvedbo vaje ter prve vtise o vaji, ki sklenejo tretjo stopnjo. Zadnja stopnja načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj so analize in poročanje, ki jo začneta pregled vaje po opravljeni nalogi in razprava o vaji, konča pa izdelava končnega poročila o vaji. V usklajevalnem delu dokument opredeli finančno zagotovitev, materialne storitve in poimenovanje vaj.

Kot omenjeno, je ta SOP edina, vendar pa skrajšana in približna različica direktive BI-SC 075-003 (CT&ED), ki obravnava načrtovanje skupinskih usposabljanj in vaj v SV po vseh

potrebnih korakih. Ko sami v SV načrtujemo vajo in ko sami pripravimo dokumente, dogodke, scenarij, strukturo, elaborat in določimo vloge in odgovornosti udeležencem, vadbencem ter izvajalcem skupinskih usposabljanj in vaj, pa naletimo na pomanjkanje znanja in krovnih dokumentov, ki bi bili uporabni za načrtovanje, vodenje in izvedbo vseh postopkov, ki so nujni v ciklu vaje na vseh ravneh. Trenutno veljavni in najbolj uporabni dokument celotnega procesa načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV na operativni ravni je omenjeni SOP, osnovan na direktivi BI-SC 075-003 (CT&ED). Vendar pa ni narejen na podlagi slovenskih normativnih dokumentov. Ob tem se nam vsiljuje razmišljanje po oblikovanju bolj natančnega in prenovljenega SOP oz. navodila, priročnika, pravilnika na strateški ravni SV, ki bi še bolj normativno opredelil vse stopnje načrtovanja, s konkretnimi odgovornostmi, vlogami, dogodki, izdelki in predpisanimi prilogami, kako se kaj pripravi in izvede – to v omenjenem SOP sedaj manjka.

Če primerjamo ta SOP PSSV z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED), lahko ugotovimo, da direktiva veliko podrobnejše že v uvodu opisuje temeljne nazive in ključne pojme, ki se uporabljajo v nadaljevanju, skozi celotno načrtovanje in izvedbo skupinskih usposabljanj in vaj. Osnovne prvine, ki manjkajo v vseh veljavnih dokumentih SV, ki se ukvarjajo z usposabljanjem, so predstavitev osnovnega namena, glavnih izdelkov in vlog sodelujočih na posamezni stopnji načrtovanja vaje, kar v Natovi direktivi podrobno predstavijo skozi ves proces načrtovanja, na podlagi katerega se enostavno sledi celotnemu načrtovanju. Podrobno so opisani koraki in predstavljene vse priloge, ki so vsebinske podlage za pripravljane izdelkov za skupinska usposabljanja in vaje. Zavezniška direktiva gre pri tem zelo široko in strateško na vsa področja načrtovanja, kar je mogoče preobširen pristop za SV. Vendar pa so taki postopki potrebni za konkretnjšo in lastno načrtovanje procesa skozi pripravljalno obdobje do izvedbe. Ob tem se ponuja nujnost prenove SOP *Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV* ali priprava drugega krovnega normativnega dokumenta za načrtovanje skupinskih usposabljanj in vaj v SV, še posebno zdaj, ko je prenovljena tudi direktiva BI-SC 075-003 (CT&ED).

9 Uporabnost postopkov Natove direktive pri procesu načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV

Ali so postopki načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj po direktivi Nata BI-SC 075-003 (CT&ED) uporabni pri procesih načrtovanja v SV? Izhajajoč iz izkušnje pri načrtovanju vaje preverjanja končnih operativnih zmogljivosti PSSV, Goreča zarja 2020, med katero se je želelo izvesti celoten proces načrtovanja in izvedbe vaje skladno z direktivo, lahko potrdimo, da zagotovo. Sledenje direktivi je bilo preprosto in z ne preveč truda je lahko vsak načrtovalec ali udeleženec sledil načrtovalnemu procesu. Na vsaki stopnji se je vedelo, kateri izdelki sledijo, kaj je namen načrtovanja in katere vloge imajo udeleženci. Pri izvedbi načrtovalnih dogodkov pa je bilo na podlagi direktive takoj znano, katera podlaga za nadaljevanje mora biti izpolnjena oziroma izdelana, da se lahko delo nadaljuje na naslednjo stopnjo.

Pri celotnem procesu načrtovanja direktiva BI-SC 075-003 (CT&ED) podrobneje opisuje in predstavlja tudi temeljne predloge krovnih načrtovalnih dokumentov ter v nadaljevanju razčleni vse potrebne postopke celotnega cikla. Direktiva je vodilo za pripravo in izvedbo načrtovalnih sestankov med stopnjami; razčleni vse podlage za pripravo poslovnikov, načrtov in poročil; določi organizacijska navodila za oblikovanje vodstva vaje; osnovno podlago za izdelavo scenarija, skladno s cilji; določa seznam glavnih dogodkov/seznam glavnih incidentov, ki vključuje zgodbo, dogodke in incidente, oblikovane tako, da sprožijo proces odločanja in dejavnosti, s katerimi vadbenci dosežejo zastavljene cilje; vsebuje navodila in usmeritve za izvedbo procesa učenja iz izkušenj med vsemi stopnjami in fazami dogodkov skupinskih usposabljanj in vaj; zagotavlja postopke za pripravo koncepta vaje, ciljev vaje in usposabljanja ter za oblikovanje, pripravo, izvedbo in vrednotenje vaje; opredeli tip in obliko skupinskih usposabljanj in vaj. Vsega naštetega ne najdemo v veljavnih krovnih dokumentih, ki se trenutno uporabljajo bodisi na taktični, operativni in strateški ravni SV. Zato lahko potrdimo, da bi bila direktiva BI-SC 075-003 (CT&ED) ob ustrezni oblikovni in smiselni predelavi zelo dobrodošla in vredna razprave, kako in v kateri obliki izdelati enoten krovni dokument za skupinska usposabljanja in vaje v SV.

10 Predlog krovnega dokumenta

Nedvomno je, da bi v SV potrebovali krovni dokument, ki bi opisal celoten postopek načrtovanja vaje skozi predpisan večmesečni cikel, prilagojen nalogam SV. Predhodno opisano razmišljanje prikazuje predlagan postopek uporabe vseh načrtovalnih stopenj, skladnih z direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED), kot podlago za oblikovanje nadaljnjih vsebin normativnega krovnega dokumenta za načrtovanje skupinskih usposabljanj in vaj v SV. Ob tem razmišljamo, v kakšni oziroma kateri obliki in kolikšnem obsegu. Direktiva BI-SC 075-003 (CT&ED) se lahko uporablja kot SVS, vendar se kot taka zdi preobsežna in na mestih preširoka za raven in naloge enot SV.

Ker je SOP *Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV* trenutno edini dokument, primerljiv z zavezniško direktivo, se ponuja razmislek vsebinske osvežitve in njegove razširitve. Na drugi strani pa se nam zdi, da bi bilo bolj smiselno izdelati strateški krovni dokument v obliki navodila ali pravilnika z vsemi vsebinskimi predlogami po zgledu direktive BI-SC 075-003 (CT&ED). Uvodoma bi bilo treba poenotiti izrazje (kratice in termini), ki se uporablja v zavezništvu, opredeliti namen, vloge in odgovornosti sodelujočih ter v nadaljevanju smiselno oblikovati osnovne štiri stopnje načrtovanja, s ključnimi izdelki in načrtovalnimi dogodki med stopnjami; vsemi podlagami za pripravo poslovnikov, načrtov in poročil; organizacijskimi navodili; podlagami za izdelavo scenarija; procesom za oblikovanje seznama glavnih dogodkov/seznama glavnih incidentov in na koncu podati navodila ter usmeritve za izvedbo procesa učenja iz izkušenj.

11 Sklep

SV je preteklo obdobje oblikovala sistem usposabljanja, ki je temelj nadaljnega razvoja kolektiva in posameznika in temelji na prvi alineji 37. člena Zakona o obrambi, ki določa, da so vojaško izobraževanje in usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe prva naloga SV. Na podlagi te naloge se je začel graditi celosten sistem, usmerjen na usposabljanje poveljstev in enot ter posameznika v SV. V nadaljevanju so bili izdelani: *Vojaška doktrina*, ki opredeli kolektivno delovanje, *Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja* pa razčleni skupinska usposabljanja po poveljstvih in enotah. Ob teh osnovnih normativnih dokumentih so bili oblikovani še *Priročnik za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske*, *Navodilo za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske* in *Direktiva za usposabljanje v poveljstvih in enotah Slovenske vojske*.

Trenutno veljavni krovni dokumenti v celoti opredeljujejo področje načrtovanja in izvedbe vojaškega izobraževanja in usposabljanja, se pa je ob tem po vključevanju Slovenije v Nato in povečanim sodelovanjem enot SV in posameznikov na mednarodnih vajah, šolanjih in delovanju v mednarodnih strukturah pokazala potreba za poznavanje in uporabo zavezniških normativnih dokumentov, ki se nanašajo na podrobnejše načrtovanje in izvedbo skupinskih usposabljanj in vaj.

Ob preučevanju predhodno omenjenih trenutno veljavnih virov želimo podati poglobljen in natančen pogled, razčlenitev načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV. Na podlagi prakse in pogovorov po enotah SV smo dobili potrditev, da se pri načrtovanju opiramo le na pridobljene izkušnje in na direktivo BI-SC 075-003 (CT&ED), ki se uporablja v angleškem izvirniku, ter na edini uporabni dokument, ki opredeljuje proces načrtovanja po direktivi Nata, SOP PSSV, ki je prilagojena skrajšana izdaja.

Izhajajoč iz tega in na podlagi izkušenj iz načrtovanja vaj je preučitev direktive BI-SC 075-003 (CT&ED) nujna za pridobitev poenotnega razumevanja osnovnih izrazov, stopenj načrtovanja in smiselnost uporabe v celotni SV. Ob tem pa se želi vzpodbuditi razmišljanje k pripravi celostnega normativnega dokumenta kot edinega, ki bi se ukvarjal z načrtovanjem skupinskih usposabljanj in vaj.

Z ožjo usmerjenostjo na proces načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj po direktivi BI-SC 075-003 (CT&ED) 075-003 in primerjave s trenutno veljavnimi dokumenti, ki opisujejo vojaška izobraževanja in usposabljanja poveljstev in enot SV, je treba primerjati in oblikovati smiselne osnovne stopnje načrtovanja, temeljne dokumente, vloge sodelujočih, postopke in strokovne izraze, ki bi se uporabljali pri načrtovanju in izvedbi skupinskih usposabljanj in vaj v SV. To bi bil temelj za oblikovanje vodil in predlogov za pripravo krovnega, enotnega, osnovnega in edinega dokumenta za načrtovanje celotnega procesa.

Ker trenutno veljavni normativni dokumenti, kot so *Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja*, *Direktiva za usposabljanje v poveljstvih in enotah Slovenske vojske*, *Priročnik* in *Navodilo za usposabljanje PE SV* ter preostali, ki opredeljujejo načrtovanje VIU, ne omogočajo celovitega procesa načrtovanja skupinskih usposabljanj in vaj v SV skozi večmesečni cikel pred vajo, je razmišljanje o novem normativnem dokumentu

nujno. Prav tako pa bi lahko bila direktiva BI-SC 075-003 (CT&ED) ob ustrezni oblikovni in smiselni predelavi za SV zelo dobrodošla in vredna razprave o uporabi. Glede na to, da se na PSSV že uporablja SOP, ki je grob osnutek direktive, je ena izmed možnosti priprava novega SOP, vendar se glede na obsežnost dokumenta in na raven načrtovanja ponuja razmišljanje o pripravi v uvodu odstavka omenjenih krovnih dokumentov. Kot ena izmed izbir pa se lahko predlaga tudi uporaba direktive BI-SC 075-003 (CT&ED) v obliki slovenskega vojaškega standarda.

12 Literatura in viri

1. Bl-Strategic Command directive 075-003, Collective Training & Exercise Directive working draft, 28. 1. 2020.
2. Furlan, B., Rečnik, D., Vrabič, R., Maraš, V., Cerkovnik, J., Špur, B., Šonc, M., Tušak, M., Ivanuša, M., Gorjup, B., Kojadin, M., Lasič, K. in Unger, M., 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
3. Pešec, M., 2013. *Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja*. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
4. Zakon o obrambi (ZObr). Uradni list RS, št. 139/20 z dne 9. 10. 2020 – neuradno prečiščeno besedilo št. 9.
5. Pravilnik o vajah v obrambnem sistemu. Uradni list RS, št. 100/2013 z dne 6. 12. 2013.
6. Slovenska vojska. *Direktiva za usposabljanje v poveljstvih in enotah Slovenske vojske*, št. 603-107/2018-2 z dne 24. 7. 2018.
7. Slovenska vojska. *Priročnik za usposabljanje poveljstev in enot SV*. št. 603-39/2011-1 z dne 13. 1. 2011.
8. Slovenska vojska. 2006. *Navodilo za usposabljanje PE SV*, št. 0070-32/2006-2 z dne 18. 8. 2006.
9. Slovenska vojska. 2008. *Priročnik za analize po izvedenih aktivnostih*, št. 804-10/2008-5 z dne 4. 2. 2008.
10. Slovenska vojska. 2015. *Direktiva za delovanje sistema učenja iz izkušenj v Slovenski vojski*. št. 8041-10/2015-1 z dne 13. 3. 2015.
11. Slovenska vojska. 2017. *SOP PSSV št. 17-0001: Načrtovanje, organiziranje in izvedba vaj sil SV*, št. 804-237/2017-1 z dne 13. 07. 2017.

Vloga Slovenske vojske v boju proti terorizmu

The role of the Slovenian Armed Forces in counter-terrorism

Povzetek

Terorizem je ena izmed oblik hibridnih groženj in del hibridnega bojevanja, ki je razširjeno v svetu. Čeprav v Republiki Sloveniji še ni prišlo do terorističnega napada, ima Slovenska vojska vse zakonske podlage za sodelovanje v boju proti terorizmu. Nekatere ukrepe izvaja že sedaj kot sestavni del rednega delovanja v domovini in tujini. Zato ima nekatere zmogljivosti, ki so izurjene, opremljene in popolnjene za bojevanje proti terorizmu. Republika Slovenija ima izdelan državni načrt zaščite in reševanja (ZiR) ob terorističnem napadu, ki pa potrebuje prenovo. Od njegovega nastanka leta 2005 do danes namreč še ni bila opravljena nacionalna vaja, s katero bi načrt preizkusili.

Ključne besede: terorizem, Slovenska vojska, normativni akti, hibridne grožnje, boj proti terorizmu, zmogljivosti.

Abstract

Terrorism is a form of hybrid threat, and part of the world's hybrid warfare. The Slovenian Armed Forces have a legal basis for cooperating in the fight against terrorism, although there has not yet been a terrorist attack in the Republic of Slovenia. They already implement certain measures as part of their regular activities in Slovenia and abroad. They possess certain capabilities which are trained, equipped and manned in order to counter terrorism. The Republic of Slovenia has prepared a National Emergency Response Plan in the event of a terrorist attack, which, however, needs to be updated. Since its creation in 2005, no national exercise has yet been conducted to test the Plan.

Key words: terrorism, Slovenian Armed Forces, normative acts, hybrid threats, counter-terrorism, capabilities.

1 Uvod

Države so po terorističnih dogodkih v ZDA leta 2001 začele uveljavljati najrazličnejše načine boja proti terorizmu, ki je vključeval tako vojaška posredovanja kakor mehkejše prijeme oziroma njihove kombinacije. V zadnjih letih pa se je izoblikoval model celovitega pristopa (angl. *Comprehensive Approach*), ki je v boju proti terorizmu začel odpravljati njegove vzroke. Povezal je vso družbo (državne in nedržavne akterje, gospodarske družbe, posameznike in skupine), saj se samo obrambno-varnostni aparat s to problematiko ne more uspešno boriti. Ta pristop uporabljajo tudi države članice Evropske unije (EU) in Severnoatlantskega zaveznitva (Nata).

Ali je v Republiki Sloveniji (RS) ta pristop mogoč, je morda že uveljavljen in kako bi ta pristop moral biti uveden v Slovenski vojski (SV), da bi bili s svojim bojevanjem učinkoviti proti terorizmu? Kakšno vlogo v konceptu boja proti terorizmu ima Slovenska vojska, kakšne so njene zakonske podlage in s katerimi enotami in zmogljivostmi lahko prispeva k boju proti terorizmu tako v Republiki Sloveniji kakor v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM)? Na ta vprašanja želimo odgovoriti v prispevku.

2 Ureditev področja boja proti terorizmu v Republiki Sloveniji

Republika Slovenija je leta 2019 sprejela Nacionalno strategijo za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma (NSPTNE). V strategiji je določeno, da bo Republika Slovenija še naprej aktivno sodelovala, podpirala in se pridruževala mednarodnim pobudam in ukrepom v boju proti terorizmu, ki so bili sprejeti znotraj Organizacije Združenih narodov (OZN), EU, Nata, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in Sveta Evrope (po NSPTNE, 2019, str. 3).

Beseda terorizem izhaja iz francoske besede *terreur* ali *terror* in pomeni močan, ekstremen strah (Krunić, 1997, str. 171). Terorizem je politično dejanje in politično motivirana oblika nasilja (Vodovnik, 2011, str. 27), ki je lahko v več oblikah:

- dejanja posameznika, ki deluje samostojno, t. i. osamljeni volk (angl. *lonely wolf*);
- radikalizem (verskega, političnega ipd.);
- ekstremizem (levega, desnega ali islamskega).

Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1 RS) definira terorizem: »Kdor z namenom, da bi uničil ali hudo ogrozil ustavne, gospodarske, socialne ali politične temelje Republike Slovenije ali druge države ali mednarodne organizacije, da bi hudo zastrašil prebivalstvo oziroma da bi prisilil vlado Republike Slovenije ali druge države ali mednarodno organizacijo, da nekaj stori ali opusti, stori ali grozi, da bo storil, eno ali več od naslednjih [kaznivih] dejanj ...« (KZ-1 RS, 108. člen.)

Iz navedenih definicij lahko v grobem razberemo, da je terorizem množično širjenje strahu in uporaba ekstremnega nasilja kot poskus udejanjenja sprememb ne glede na to, kako so spremembe motivirane.

Terorizem in spremljajoči dogodki ter aktivnosti imajo lahko velik vpliv na nacionalno varnost, ki jo v najsplošnejšem pomenu opredeljujemo kot varnost naroda ali nacije. Zajema varnost državnega ozemlja (tudi varnost zračnega prostora in ozemeljskih voda), varnost življenja in imetja ljudi, ohranjanje in vzdrževanje nacionalne suverenosti ter uresničevanje temeljne funkcije družbe. V današnjem času je nacionalna varnost osebna in politična dobrina (Grizold v Sotlar, 2020, str. 55).

Slovenska vojska ima za boj proti terorizmu podlago tako v nacionalnih normativnih aktih kakor aktih EU in Nata. V nadaljevanju so navedeni nekateri ključni dokumenti, ki so normativna podlaga Slovenske vojske za boj proti terorizmu v Republiki Sloveniji, EU in Natu.

2.1 Nacionalne normativne podlage

Zakon o obrambi Republike Slovenije (ZObr):

ZObr v 37. členu določa naloge SV, med drugim tudi:

- Sodeluje pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah ne glede na to, ali jih povzroči človek s svojo dejavnostjo oziroma so posledica delovanja naravnih sil. O sodelovanju odločajo Vlada Republike Slovenije (VRS), minister za obrambo na predlog poveljnika civilne zaščite ali po pooblastilu načelnik Generalštaba SV.
- Sodeluje s Policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja na podlagi operativno-taktičnega načrta Policije in predhodne odobritve VRS (ZObr, 37. člen).

Če na terorizem primarno gledamo kot na kazniva dejanja, ki so storjena z nekim namenom, potem je treba omeniti, da je ena izmed ključnih nalog vojaške policije (VP) odkrivanje, preprečevanje in preiskovanje kaznivih dejanj (KD). ZObr v 65. členu določa naloge vojaške policije, v 66. členu pa pooblastila, za katere določa, da jih lahko opravlja pod pogoji, ki so predpisani za Policijo. Tako je v 3. alineji 1. odstavka tega člena predpisano, da opravlja varnostne in protiteroristične preglede, preglede prevoznih sredstev, prtljage in objektov ter okolišev objektov, ki so posebnega pomena za obrambo. V 67. členu določa območja pristojnosti, kjer vojaška policija lahko uporablja pravice in pooblastila, ki so:

- v objektih in okoliših objektov posebnega pomena za obrambo;
- na območju tabora, kadar so enote zunaj vojašnice;
- zoper vojaške osebe ne glede na to, kje se te nahajajo (Zobr, 65.–67. člen).

Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV):

Naloge in načine opravljanja nalog Slovenske vojske določa tudi Zakon o službi v Slovenski vojski (19. do 25. člen), najpomembnejši za obravnavano težavo pa so od 22. do 24. člena.

V 22. členu so opredeljene mednarodne obveznosti, ki jih SV izvršuje v mednarodnih organizacijah oziroma na podlagi sprejetih pogodb, ki pa so med drugim tudi sodelovanje v dejavnostih za preprečevanje terorističnih pojavov ali drugih pojavov ogrožanja stabilnosti in varnosti (ZSSloV, 22. člen).

Prav tako sodelovanje pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ureja Zakon o službi v Slovenski vojski v 23. členu, ki navaja da Slovenska vojska skupaj s silami za zaščito, reševanje in pomoč sodeluje pri reševanju in iskanju iz zraka, na morju in kopnem ter pri evakuaciji slovenskih državljanov, ki so neposredno ogroženi v tujini (ZSSloV, 23. člen).

V 24. členu je določeno, da Slovenska vojska lahko sodeluje s Policijo pri varovanju državne meje, pri varovanju nekaterih objektov ali območij ter opravljanju drugih nalog oziroma ponuja pomoč tudi drugim državnim organom (ZSSloV, 24. člen).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2):

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 2019 je temeljni dokument s področja zagotavljanja nacionalne varnosti, ki pa ima podlago v Ustavi Republike Slovenije.

Sistem nacionalne varnosti je organiziran iz treh podsistemov, to so:

- obrambni sistem,
- sistem notranje varnosti,
- sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije v mednarodnem varnostnem okolju opredeljuje petnajst (15) tveganj in groženj, med katerimi so navedene tudi hibridne grožnje in terorizem ter nasilni ekstremizem (ReSNV-2, 2019, str. 11).

2.2 Normativne podlage Evropske unije

Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU):

V 222. členu Pogodba o delovanju Evropske unije določa solidarnostno klavzulo, ki se aktivira, če je država članica Evropske unije žrtev terorističnega napada. Za aktivacijo se lahko uporabijo tudi vojaška sredstva, da se prepreči morebitne teroristične grožnje¹ oziroma se zaščiti prebivalstvo in ustanove pred morebitnim terorističnim napadom (Pogodba o delovanju Evropske unije, 222. člen).

Načrt izvajanja varnosti in obrambe (NIVO):

V 14. točki je navedba o strateški prednostni nalogi po zaščiti Unije in njenih prebivalcev. Kakršna koli grožnja državi članici Evropske unije je grožnja vsem drugim in grožnja prebivalcem Evropske unije, saj se nobena članica ni zmožna samostojno upreti grožnjam (Načrt izvajanja varnosti in obrambe, 14. točka).

2.3 Normativna podlaga Nata

Severnoatlantska pogodba (SAP):

V 5. členu Severnoatlantske pogodbe je določeno, da se oborožen napad na eno ali več pogodbenic Nata šteje kot napad na vse pogodbenice. Pogodbenice soglašajo, da bo, če do takega oboroženega napada pride, vsaka izmed njih ob uresničevanju pravice do individualne in kolektivne varnosti pomagala napadenim pogodbenicam takoj individualno in skupaj z drugimi pogodbenicami dogovorjeno in usklajeno, da se ponovno vzpostavi in vzdržuje varnost severnoatlantskega območja. Za tako pomoč lahko uporabijo oborožene sile (Severnoatlantska pogodba, 5. člen).

¹ Teroristične grožnje lahko grozijo pred napadom v fazi zaznave grožnje, lahko pa tudi še po napadu, ko se storilcev še ni odkrilo in prijelo.

2.4 Pomen celovitega pristopa

Celovit pristop je postal okvir za boj proti terorizmu in boj proti radikalizaciji. Pomeni večdimenzionalen pristop, v katerega je vključeno veliko število vladnih oddelkov, agencij, organov in služb (vključenost celotne družbe), s tem pa reševanje težave ne leži na plečih enega samega udeleženca, vendar se razdeli na vse udeležence. Modelu, ko sta se z omenjeno problematiko ukvarjala samo dva udeleženca (Policija in pravosodje), smo bili priča некоč. Potreba po celovitem pristopu se je pojavila zaradi zapletene in večplastne narave težave.

Celovit (varnostni) pristop pomeni predvsem, da sta dejavnika notranje in zunanje varnosti neločljivo povezana kot civilni in vojaški vidik. Razširja se onstran pristojnosti ministrstev in oddelkov, ki so tradicionalno odgovorni za varnost in zajemajo instrumente iz področnih politik, kot so ekonomske in socialne zadeve, povezave, razvoj, okolje, poljedelstvo, finance, transport in infrastruktura, izobraževanja, informacije in komunikacije ter tudi zdravje. Celovit pristop mora temeljiti na sodelovalnem odnosu med vladnimi in nevladnimi udeleženci, pri čemer morajo vpleteni razumeti varnost kot celovit paket.

Terorizem je mogoče reševati samo s koordiniranimi ukrepi, ki so prilagojeni tako, da lahko izpolnjujejo globalne in tudi mednarodne izzive. V našem nacionalnem interesu mora biti pripravljenost, da sodelujemo v mednarodnem boju proti terorizmu, izboljševanju mednarodnih protiterorističnih režimov in da podpiramo napore Združenih narodov, EU in Nata. Obojestransko in večnacionalno sodelovanje je ključnega pomena za uspešne domače dejavnosti na področju boja proti terorizmu.

Strategija EU za boj proti terorizmu iz leta 2005 vsebuje štiri (4) stebre, ki so:

- Preprečevanje – namen je preprečevanje radikalizacije in novačenja v teroristične skupine.
- Zaščita – namen je zaščita državljanov in infrastrukture ter zmanjšanje izpostavljenosti napadom.
- Pregon – namen je čezmejni pregon teroristov.
- Odzivanje – namen je priprava na posledice terorističnih napadov, njihovo obvladovanje in zmanjševanje (SEUBPT, 2005, str. 3).

2.5 Ureditev celovitega pristopa boja proti terorizmu v Republiki Sloveniji in Slovenski vojski

Upravljanje groženj, ki izhajajo iz Resolucije o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, zahteva celovit vladni pristop. Temu primerno mora biti vzpostavljeno tesno in učinkovito sodelovanje ter koordinacija med akterji nacionalnovarnostnega sistema, torej med obrambo, nacionalno varnostjo (organi pregona, pravosodjem idr.) in

sistemom varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Vse vladne službe so dolžne ves čas ocenjevati elemente nacionalne in mednarodne varnosti in izpostavljenosti grožnjam s svojega področja odgovornosti in sprejeti potrebne ukrepe za njihovo upravljanje in odvratanje. To je mogoče samo tako, da so vladni in drugi viri uporabljeni zbrano in usklajeno.

Z naraščanjem kompleksnosti ogrožanja mora naraščati tudi kompleksnost odzivanja, kar pomeni, da morajo sodelovati ti udeleženci:

- Policija.
- Obveščevalne službe (civilne in vojaške službe, skladno s svojimi pristojnostmi ter glede na območje delovanja, v Republiki Sloveniji ali v mednarodnih operacijah in na misijah).
- Finančna uprava, skupaj s carino (odkrivanje sumljivih finančnih transakcij, ki bi bile lahko namenjene financiranju terorističnih dejanj in pretoku blaga po ozemlju Republike Slovenije).
- Civilna zaščita (odpravljanje posledic terorističnih dejanj skupaj z drugimi udeleženci, ki sodelujejo v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami).
- Oborožene sile (izvidovanje, zavarovanje (kritične) infrastrukture, pomoč v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, izvajanje protiterorističnih ukrepov, protiteroristično delovanje, podpora državnim organom pri preiskovanju terorističnih dejanj).
- Ministrstvo za zdravje (zagotavljanje zdravstvenega varstva, predvsem ob odpravljanju posledic terorističnega dejanja).
- Laboratoriji (identifikacija bioloških in kemičnih agensov). Zagotavljajo jih lahko javni zavodi Republike Slovenije, pogodbeni partnerji ali SV.
- Diplomacija (predvsem uradno komuniciranje s partnerskimi službami držav) (Prezelj, 2007, str. 68–69).

2.6 Vodenje kriznega upravljanja v boju proti terorizmu

2.6.1 Krizno upravljanje v Republiki Sloveniji

Informacijo o terorističnem napadu storilec, oškodovanec, priča ali žrtev običajno sporoči na interventno številko 112 (Regijski center za obveščanje (ReCO)) ali 113 (Operativno-komunikacijski center Policije (OKC)). Regijski center za obveščanje nato usklajuje izvedbo ukrepov iz izdelanega državnega načrta zaščite in reševanja ob uporabi orožij ali sredstev za množično uničevanje v teroristične namene oziroma terorističnem napadu s klasičnimi sredstvi. Aktivira tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč (ZRP). Skladno z Zakonom o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (VNDN, 71. člen) med sile za zaščito, reševanje in pomoč sodi tudi Slovenska vojska. Operativno vodenje

sil za zaščito, reševanje in pomoč opravljajo poveljniki civilne zaščite ali osebe, ki jih oni pooblastijo, vodje intervencije (ZVNDN, 84. člen).

Če pri zaščiti, reševanju in pomoči sodeluje tudi Slovenska vojska, njihovo delovanje vodijo vojaški poveljniki, ki jih usmerja poveljnik civilne zaščite ali vodja intervencije (ZVDN, 83. člen).

Po Prezljju (2007, 83) je kompleksnost terorističnega ogrožanja tako velika, da že ob srednji intenzivnosti zahteva aktivacijo velikega dela nacionalnovarnostnega sistema. Torej en podsystem nacionalne varnosti ne more več samostojno obvladovati dogodka, takrat se upravljanje dogodka prenese na Vlado Republike Slovenije (Vuga in Ferlin, 2018, str. 22). To je kompleksna kriza.

Za krizno upravljanje je ustanovljen Nacionalni center za krizno upravljanje (NCKU), ki ob kompleksni krizi vzpostavi pogoje za delo Vlade Republike Slovenije in drugih akterjev kriznega upravljanja. V Nacionalnem centru za krizno upravljanje se sprejemajo vsa poročila iz Operativnega centra Slovenske vojske, Operativno-komunikacijskega centra Generalne policijske uprave in Centra za obveščanje Republike Slovenije (CORS). Vsi ukrepi kriznega upravljanja se iz Nacionalnega centra za krizno upravljanje posredujejo v vse omenjene operativne centre in to je tudi edini uradni komunikacijski kanal med izvedbenimi deli podsystemov nacionalne obrambe.

2.6.2 Krizno upravljanje v mednarodnih operacijah in na misijah

Vsak incident, ki se zgodi na območju delovanja misije, se upravlja prek taktičnega operativnega centra (TOC) skladno z mandatom in pristojnostmi posamezne misije. Taktični operativni center zbira informacije s kraja incidenta, pridobiva podatke od različnih kolektorjev² in pridobiva usmeritve nadrejenega, največkrat načelnika sektorja za operativne zadeve.

V upravljanje incidenta, še posebej, če je občutljive narave, se vključi tudi poveljnik misije oziroma v njegovi odsotnosti njegov namestnik. Poveljnik misije je posredno odgovoren za vse enote, ki jih ima pod svojim poveljem, kar vključuje tudi odgovornost za njihovo opremo in življenja pripadnikov.

3 Vloga Slovenske vojske v boju proti terorizmu

Slovenska vojska je skladno z Vojaško doktrino in normativnimi podlagami vključena v boj proti terorizmu v Republiki Sloveniji kakor tudi v mednarodnih operacijah in na misijah, predvsem z izvajanjem protiterorističnih ukrepov, protiterorističnim delovanjem in odpravljanjem posledic terorističnega dejanja. Pri odpravljanju posledic terorističnih napadov sodeluje skladno z načrti varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

² Kolektorji so lahko prisotni na terenu ali informacije pridobivajo v službenih prostorih. Informacije združujejo po svojem področju in jih posredujejo v taktični operativni center.

Poudariti je treba, da je območje pristojnosti Slovenske vojske vezano na objekte in okoliše objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, ter na območje vojaških taborov, na drugih območjih pa Slovenska vojska sodeluje z drugimi ustanovami in službami v Republiki Sloveniji. Na območju odgovornosti mednarodnih operacij in misij pa naloge in pristojnosti določata Ukaz za delovanje (OPORD) in morebitne omejitve Vlade Republike Slovenije.

Tak primer sodelovanja z drugimi ustanovami v Republiki Sloveniji je sodelovanje Slovenske vojske pri podpori Policije pri širšem varovanju južne državne meje.

3.1 Normativne podlage

Nacionalna strategija za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma je normativni dokument izvršilne veje oblasti, Vlade Republike Slovenije, ki je bil izdan ob koncu leta 2019. Razdeljena je na pet (5) poglavij, v katerih so osnovni pojmi, načela, cilji, razmere in elementi ogrožanja Republike Slovenije. V zadnjih dveh poglavjih pa so na kratko opisane dejavnosti, ki jih Republika Slovenija udejanja v mednarodnem okolju, ter odgovornost za uresničevanje strategije.

Republika Slovenija obsoja kakršno koli obliko terorizma in nasilnega ekstremizma, ker uničuje temeljne vrednote demokratične družbe, ima negativen vpliv na gospodarstvo, trajnostni razvoj in nacionalno varnost (NSPTNE, 2019, str. 3).

Nacionalna strategija za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma poudarja izpostavljenost Republike Slovenije različnim vplivom zaradi posebnega geostrateškega položaja in njene vloge pri zagotavljanju miru in stabilnosti na kriznih območjih in v regiji, zato bi bila lahko ogrožena njena nacionalna varnost (NSPTNE, 2019, str. 4). V nadaljevanju so v strategiji našteje njene dejavnosti v mednarodnih operacijah in na misijah Evropske unije ter dejavnostih Združenih narodov za zagotavljanje miru.

3.2 Doktrinarne oblike delovanja Slovenske vojske v boju proti terorizmu

Boj proti terorizmu je v Vojaški doktrini (VD) določen kot podporno delovanje Slovenske vojske, prav tako tudi zaščita, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah, zaščita kritične infrastrukture, zagotovitev varnosti ipd. (Petelin, 2006, str. 50)

Temeljni namen zaščite, reševanja in pomoči je obvarovati udeležence pred uničenjem, poškodbami in drugimi posledicami nesreč oziroma vsaj omejiti posledice. Namen Slovenska vojska uresničuje z različnimi dejavnostmi, od katerih so za obravnavano temo zanimive dejavnosti zaščite, reševanja, pomoči in odpravljanje posledic nesreč (Petelin, 2006, str. 83).

Dejavnosti zaščite, reševanja in pomoči obsegajo vrsto dejavnosti, od katerih so za zoperstavljanje terorizmu najpomembnejše prva in nujna medicinska pomoč, varstvo pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, radiološka, kemična in biološka zaščita, pomoč ogroženim ter zagotavljanje splošnih pogojev za življenje (Petelin, 2006, str. 83).

Nekatere izmed dejavnosti Slovenska vojska opravlja v preventivni fazi, nekatere pa po teroristični dejavnosti.

Vojaška doktrina določa, da Slovenska vojska v boju proti terorizmu sodeluje pri izvajanju protiterorističnih ukrepov in protiterorističnem delovanju ter odpravljanju posledic terorističnega napada. Medtem ko večina dejavnosti boja proti terorizmu spada med podporno delovanje Slovenske vojske, pa protiteroristično delovanje spada med ofenzivno delovanje (Petelin, 2006, str. 85).

3.2.1 Protiteroristični ukrepi

»Protiteroristični ukrepi so uporaba zaščitnih ukrepov z namenom zmanjšanja ranljivosti sil, posameznikov in lastnine za terorizem, vključno z omejenimi reakcijami in onemogočanjem teroristov s strani vojske. Protiteroristični ukrepi obsegajo zbiranje in izmenjavo obveščevalnih podatkov, varnost pripadnikov in enot, varovanje infrastrukture, aktivno sodelovanje v načrtovanju kriznega upravljanja, taktične ukrepe za obvladovanje terorističnih incidentov in druge varnostne ukrepe.« (Petelin, 2006, str. 85)

Vsi pripadniki Slovenske vojske izvajajo preventivne ukrepe za lastno varnost in varnost enote, predvsem z varnostnim osveščanjem in spremljanjem dogajanja v svojem delovnem okolju. Med to spremljanje dogajanja sodi tudi spremljanje, odkrivanje in javljanje sprememb v obnašanju ter morebitni radikalizaciji sodelavcev.

Pripadniki Sektorja za vojaško obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno dejavnost (SVOPVD) sodelujejo z Obveščevalno varnostno službo pri izmenjavi obveščevalnih podatkov in spodrejenimi štabnimi varnostnimi in obveščevalnimi organi ter varnostnimi službami. Od njih zbirajo obveščevalne podatke in operativno zanimive informacije, ki jih analizirajo in pripravijo podlage za nove odločitve načelnika Generalštaba Slovenske vojske. V pomoč so jim obveščevalno-izvidniške enote Slovenske vojske, ki s skupino analitikov analizirajo zbrane informacije z različnimi kolektorji oziroma iz odprtih virov. Pripravijo celovito poročilo, ki je lahko ključnega pomena za omilitev oziroma preprečitev terorističnega napada. S svojimi brezpilotnimi letali pa pridobivajo slikovno gradivo iz zraka, ki ga predajo v analizo Policiji. V Sektor za vojaško obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno dejavnost je umeščen tudi Oddelek za vojaško policijo (OVP), ki strokovno usmerja vojaško policijo pri odrejanju taktičnih ukrepov za onemogočanje teroristov ter pri odrejanju protiterorističnih ukrepov. Sektor skupaj z Obveščevalno varnostno službo pripravi oceno ogroženosti za enote in vojaške objekte.

Pripadniki Slovenske vojske sodelujejo pri varovanju objektov in okolišev objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, kot so vojašnice, skladišča, varovanje priveza vojaške ladje, varovanje lokacije Generalštaba Slovenske vojske in Ministrstva za obrambo ter druge objekte in okoliše objektov.

S Policijo sodelujejo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja skladno z njihovimi operativno-taktičnimi načrti. S tem preprečujejo nezakonite migracije po ozemlju Republike Slovenije, med katerimi se skrivajo tudi teroristi.

Pripadniki rodu inženirstva s svojim znanjem in predvsem tehničnimi sredstvi zagotavljajo postavitve in vzdrževanje fortifikacijskih ukrepov za preprečevanje in odvracanje terorističnih napadov na objekte posebnega pomena za obrambo ter začasne tehnične ovire za preprečevanje nezakonitih prehodov državne meje.

Izvidniki rodu jedrske, radiološke, kemične in biološke obrambe (JRKBO) zaznavajo in preprečujejo teroristično uporabo sredstev za jedrsko, radiološko, kemično in biološko obrambo. Poleg odkritja opravijo tudi identifikacijo, pripravijo za zavarovanje kemične in biološke agense in jedrske ter radiološke snovi.

Vojaška zdravstvena enota s svojim strokovnim osebjem sodeluje pri izvajanju ukrepov psihološke obrambe, predvsem pa sodeluje z medicinskimi in veterinarskimi ekipami za preprečevanje širjenja okužb nalezljivih bolezni.

Petnajsti polk vojaškega letalstva (15. PVL) z bojnimi letali Pilatus PC9 varuje zračni prostor Slovenske vojske. Pri tem jim v sistemu kolektivne varnosti pomagajo tudi članice Nata s prestrezniki in lovci. Če obstaja utemeljen sum, da se v zrakoplovu nahaja domnevni terorist, enota tak zrakoplov pospremi na letališče oziroma primerno pristajalno stezo. Če skuša terorist storiti teroristični napad z uporabo zrakoplova, ga bojna letala spremljajo v našem zračnem prostoru in ga na ustni ukaz ministra za obrambo uničijo.

Enota za specialno delovanje (ESD) je usposobljena za specialno izvidovanje in opazovanje, neposredne akcije in vojaško pomoč. S svojim znanjem lahko spremlja gibanje teroristov tako v urbanih kakor ruralnih in težko prehodnih terenih in jih s primerne razdalje opazuje. Tako lahko zagotavlja potrebne informacije o gibanju in delovanju teroristov, kar bi pripomoglo k zgodnemu opozarjanju vseh udeležencev, preprečitvi ali vsaj ublažitvi posledic terorističnega napada ter prijettju teroristov.

V sestavi 430. mornariškega divizijona (430. MOD) deluje vod za uničevanje neeksplodiranih ubojnih sredstev (VUNUS) in odred za specialno podvodno delovanje (OSPD), ki sta usposobljena za odkrivanje in uničevanje neeksplodiranih ubojnih sredstev (NUS) in improviziranih eksplozivnih naprav (IEN) v morju, jezerih in rekah, kakor tudi v objektih in okoliših objektov, ki so posebnega pomena za obrambo. Mednje vključujemo tudi priveze vojaških ladij ne glede na to, ali gre za stalne ali začasne, slovenske oziroma tuje.

Vojaška policija zagotavlja tudi nabor pripadnikov, ki zagotavljajo fizično varnost najvišjim predstavnikom Slovenske vojske, najvišjim predstavnikom Republike Slovenije in tujcem, ki se nahajajo v Slovenski vojski oziroma vrhovnemu poveljniku obrambnih sil v vojnem času. Pripadniki so usposobljeni, opremljeni in motivirani za neprekinjeno fizično varovanje na kopnem, v morju in zraku. Prek oddelka za varovanje objektov (EVO) varujejo objekte posebnega pomena za obrambo, in sicer lokaciji Ministrstva za obrambo in Generalštaba Slovenske vojske na Vojkovi cesti v Ljubljani. Varovanje je tako fizično kakor tehnično, po videonadzornem sistemu. Poleg specialističnega znanja s področja varovanja imajo vsa potrebna znanja za zavarovanje kraja kaznivega dejanja. S temi ukrepi preprečujejo storitev kaznivega dejanja.

Vojaška policija je poleg Obveščevalno varnostne službe v Slovenski vojski edina pristojna za obravnavo kaznivih dejanj, ki so bila storjena v Slovenski vojski. To pristojnost ji dajejo policijska pooblastila in Zakon o obrambi. Za obravnavo kaznivih dejanj je usposobljen vsak vojaški policist, dodatno pa imajo posebna specialistična znanja pripadniki Oddelka kriminalistov vojaške policije (OKRIM VP), ki je umeščen v strukturo Specializirane enote vojaške policije (SEVP).

Specializirana enota vojaške policije ima v svoji sestavi še dve enoti, ki sta pomembni za zoperstavljanje terorizmu, to sta Posebna enota za specialno taktiko (PEST) in Oddelek za protibombno zaščito vojaške policije (OPBZ).

Posebna enota za specialno taktiko ima poleg drugih veščin in znanj tudi posebna znanja za vodenje protiterorističnega boja, ima potrebno specialistično opremo ter vozila z balistično zaščito. Svoje znanje vsakoletno preizkuša na vajah v Slovenski vojski ter v sodelovanju s sorodnimi enotami iz sosednjih držav. V sklopu protiterorističnih ukrepov varuje konvoje, fizično varuje osebe, preprečuje ugrabitve in opravlja protiteroristične preglede prostorov, prevoznih sredstev in prtljage.

Oddelek za protibombno zaščito vojaške policije ima posebna znanja za odkrivanje, zavarovanje in uničenje improviziranih eksplozivnih naprav, ki so bila uporabljena pri kaznivem dejanju, iz njega izvirajo ali so bila z njim pridobljena. Na teh napravah opravljajo tudi zavarovanje sledov kaznivega dejanja za uspešen potek nadaljnjega kazenskega postopka pred sodiščem.

Enota za komunikacijske in informacijske sisteme (EKIS) zagotavlja delovanje komunikacijskih in informacijskih sistemov v Republiki Sloveniji in tujini ter zagotavlja podporo poveljevanju in kontroli. V sodelovanju z drugimi vezisti Slovenske vojske zagotavlja delovanje sredstev zvez ob izpadu stacionarnih sredstev komunikacij (telefon, GSM, internet). Ob terorističnem dejanju in izpadu sredstev komunikacij lahko zagotavlja nadomestne komunikacije za potrebe intervencijskih služb.

Slovenski kontingenti v mednarodnih operacijah in na misijah sodelujejo pri izvajanju protiterorističnih ukrepov skladno z Ukazom za delovanje, usmeritvami Vlade Republike Slovenije ter skladno s poslanstvom in nalogami enote.

3.2.2 Protiteroristično delovanje

»Protiteroristično delovanje je ofenzivna aktivnost, ki vključuje napade na teroristične organizacije, objekte, morska in zračna plovila ter izoliranje in zajetje teroristov.« (Petelin, 2006, str. 85)

Ukrepe protiterorističnega delovanja v Slovenski vojski izvajajo pripadniki Sektorja za vojaško obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno dejavnost in Oddelek za vojaško policijo s svojim vojaškim obveščevalnim delovanjem, pri katerem jim pomagajo podrejeni štabno varnostni organi, enote vojaške policije ter Enota za specialno delovanje. Sodelujejo še nekatere druge enote Slovenske vojske, ki so naštetje v nadaljevanju.

Pehotne enote 1. in 72. brigade zagotavljajo širše zavarovanje območja delovanja, predvsem pri naskoku na objekt oziroma pri vstopu v objekt, kjer se storilec terorističnega napada nahaja. Prav tako z izvidniškimi elementi in elementi brezpilotnih letal zagotavljajo obveščevalne podatke o gibanju storilca terorističnega napada.

Vojaška policija ima v svoji sestavi pripadnike, ki so dodatno usposobljeni iz večšin pogajanja, predvsem iz psihologije delovanja ugrabiteljev in žrtev. Poznajo taktiko, tehnike in procedure delovanja protiterorističnih enot oziroma enot za reševanje izoliranega osebja.

Pripadniki Posebne enote za specialno taktiko so usposobljeni in opremljeni za vojaškopolijske naloge, kjer je stopnja tveganja najvišja, torej tudi za prijetje teroristov.

Pripadniki Enote za specialno delovanje opravljajo neposredne akcije, predvsem na območju mednarodnih operacij in misij oziroma tujine, kjer za svoje delovanje ne potrebuje policijskih pooblastil. Na območju Republike Slovenije pa potrebujejo za kakršne koli neposredne akcije zoper teroriste policijska pooblastila in zakonsko nimajo podlage za svoje delovanje.

Enota za specialno delovanje lahko v Republiki Sloveniji ponuja podporo vojaški policiji tudi s širšim oziroma ožjim blokiranjem območij, kjer se teroristi nahajajo.

Slovenski kontingenti v mednarodnih operacijah in na misijah bi bili ob terorističnem delovanju vključeni edino z elementi vojaške policije in Enote za specialno delovanje.

Razlika v protiterorističnem delovanju Enote za specialno delovanje na območju odgovornosti misije je v tem, da za delovanje ne potrebuje policijskih pooblastil, vendar samo navedbo nalog v Ukazu za delovanje in izključenost omejitev za delovanje Vlade Republike Slovenije.

3.2.3 Odpravljanje posledic terorističnega napada

»Odpravljanje posledic terorističnega napada vključuje naloge, ki jih Slovenska vojska izvaja v podpori zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah.« (Petelin, 2006, str. 85)

Slovenska vojska ima za delovanje pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah izdelan načrt sodelovanja, ki se imenuje Načrt VIHRA-21. V Načrtu VIHRA-21 ima Poveljstvo sil Slovenske vojske (PSSV) te naloge:

- Z zmogljivostmi radioloških, kemijskih in bioloških enot opravlja radiološko, kemijsko in biološko izvidovanje ogroženih območij, označuje kontaminirano zemljišče, jemlje vzorce in jih analizira v mobilnih radioloških, kemijskih in bioloških laboratorijih, ureja dekontaminacijo ljudi, sredstev in zemljišča, zagotavlja točkovne meteorološke podatke in opravlja radiološko, kemijsko ter biološko spremljanje mesta dogodka.
- Organizira zaščito in reševanje pripadnikov Slovenske vojske ter sredstev, ki jih upravlja.

- Pomaga pri evakuaciji civilnega prebivalstva.
- Pomaga pri zagotavljanju pogojev za nastanitev in oskrbo ogroženega prebivalstva ob evakuaciji.
- Zagotavlja ustrezno psihološko pomoč v razpoložljivem obsegu glede na okoliščine nesreče.
- Usklajuje sodelovanje enot in služb Slovenske vojske pri opravljanju nalog za zaščito, reševanje in pomoč.
- Zagotavlja uporabo materialnih sredstev Slovenske vojske za zaščito, reševanje in pomoč.
- Opravlja druge naloge svoje pristojnosti (VIHRA-21, 2021, str. 3).

V sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami lahko Slovenska vojska prispeva človeške sile, ki jih večinoma lahko zagotovita največji enoti v Slovenski vojski, 1. in 72. brigada. Pripadniki lahko opravljajo lažja fizična dela, kot so ročno odstranjevanje materiala, prevoz materialnih sredstev, ročno čiščenje površin in zagotavljanje oskrbe z električno energijo s pomočjo premičnih električnih agregatov.

Logistična brigada (LOGBR) lahko nudi transport potrebnih materialnih sredstev, transport človeške sile, tako s tovornimi vozili kakor z avtobusi. Sposobna je zagotavljati oskrbo s pitno vodo z možnostjo prečiščevanja, pripravo toplih obrokov s terensko kuhinjo ter postavitve in vzdrževanje terenskih nastanitvenih zmogljivosti. Prav tako lahko postavi premestljive kapacitete za tuširanje in zagotavlja komunalne storitve z odvozom sive vode. S tankovsko četo lahko zagotavlja podporo premičnosti v primeru barikad, lahko pa tudi odstrani ovire na cesti in zagotovi izveleko vozil.

Vojaška zdravstvena enota (VZE) lahko pri odpravljanju posledic terorističnih napadov sodeluje s svojimi medicinskimi ekipami, veterinarskimi ekipami in laboratorijem za jedrsko, radiološko, kemijsko in biološko obravnavo materialov. Ima zmogljivost vzpostavitve lahke premične bolnišnice ROLE-2LM. Ob uporabi umazanih bomb je jedrski, radiološki, kemijski in biološki laboratorij zmožen analize odvzetih vzorcev. Njihove veterinarske ekipe so zmožne presojati ustreznost živil, vode in surovin ter vzpostaviti epidemiološki center znotraj veterinarske enote (VETE). Medicinske ekipe so usposobljene, opremljene in popolnjene za nudenje medicinske prve pomoči, opravljanje triaže poškodovanih, oživljanja, stabilizacije in medicinske evakuacije poškodovanih. Ob masovnih žrtvah lahko Vojaška zdravstvena enota vzpostavi ROLE-2LM, jo popolni in opravlja delo v njej.

Petnajsti polk vojaškega letalstva bi s svojimi zrakoplovi, predvsem helikopterji, prispeval velik delež pri hitrosti transportov poškodovancev do bolnišnic. Nekaj helikopterjev Cougar AS532 AL je opremljenih tudi z medicinskim modulom, ki ga lahko hitro namestijo v večnamenski helikopter. Z letalom Falcon 2000EX lahko opravljajo medicinsko strateško evakuacijo poškodovanih.

Slovenska vojska ima v uporabi različno infrastrukturo, ki bi lahko pri ukrepih za odpravo posledic terorističnega napada služila kakor nastanitvena kapaciteta za intervencijske službe, žrtve in druge oškodovance. Enote Slovenske vojske imajo v upravljanju tako vojašnice kakor strelišča in vadbene poligone.

Enote vojašnice lahko ponudijo logistično podporo z oskrbo s hrano in pitno vodo, ki jo pripravijo v vojašnici in jo z lastnimi zmogljivostmi oziroma ob podpori usposobljenega kadra iz Slovenske vojske v terenskih pogojih tudi razdelijo.

3.3 Opredelitev vloge Slovenske vojske v boju proti terorizmu

Nacionalna strategija za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma si kot strateške cilje določa:

1. Preprečevanje radikalizacije, ki vodi v nasilni ekstremizem ali terorizem.
2. Zaščito pred terorističnimi dejanji in dejanji nasilnega ekstremizma.
3. Preprečevanje terorističnih dejanj in dejanj nasilnega ekstremizma.
4. Izboljšanje pripravljenosti na ukrepe po terorističnem napadu.
5. Pregon storilcev kaznivih dejanj terorizma (NSPTNE, 2019, str. 5).

3.3.1 Kako lahko Slovenska vojska prispeva k uresničitvi ciljev Nacionalne strategije za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma?

3.3.1.1 Preprečevanje radikalizacije, ki vodi v nasilni ekstremizem ali terorizem

Tveganje, da bi Slovenska vojska v svoje vrste sprejela radikaliziranega pripadnika brez znane zgodovine, je majhno, vendar obstaja. Navedbe iz Nacionalne strategije za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma, da se družinski člani z znaki radikalizacije pogosto najprej srečajo znotraj družine, kar lahko vodi v različne oblike sovražnosti in v uporabo nasilja (NSPTNE, 2019, 6), nas navdajajo z optimizmom, da jih v sklopu varnostne preverbe pred vključitvijo Obveščevalno varnostne službe izloči iz nabora mogočih kandidatov za zaposlitev v Slovenski vojski.

V Slovenski vojski je treba vložiti napore v ozaveščanje pripadnikov, da sta nasilni ekstremizem in tudi terorizem kaznivi dejanji in da se bo v Slovenski vojski vodila ničelna toleranca do te težave.

Posebno pozornost je treba nameniti pripadnikom, ki nezadovoljstvo s svojo kariero v Slovenski vojski izražajo tako na odkrit kakor prikrit način, s pisanjem v različnih forumih na spletu in tudi z besednim izražanjem. Do radikalizacije velikokrat prihaja, ko so pripadniki s svojim življenjem in statusom v družbi nezadovoljni. To tveganje se lahko dokaj učinkovito zmanjša z načrtovanjem kariernih poti pripadnikov Slovenske vojske, vodenjem skozi kariero, načrtnim grajenjem pripadnika za karierni razvoj in

doslednim izpolnjevanjem dogovorov, ki se vsakoletno opravljajo znotraj rednih letnih razgovorov ter priznavanjem njihove pomembne vloge v Slovenski vojski.

3.3.1.2 Zaščita pred terorističnimi dejanji in dejanji nasilnega ekstremizma

Teroristi za svoje delovanje poleg finančnih sredstev potrebujejo tudi orožje, strelivo in eksploziv oziroma sestavine za izdelavo eksplozivne naprave. Te lahko dobijo na črnem trgu prek delovanja kriminalnih združb, z vlomi v prostore gospodarskih družb, ki se ukvarjajo s prodajo takega blaga oziroma vlomi v objekte državnih organov, tudi v skladišča Slovenske vojske.

Slovenska vojska ima pod svojim okriljem veliko vojaških objektov, kjer se hranijo ali skladiščijo vojaško strelno orožje in strelivo, rakete in minskoeksplozivna sredstva (MES) ter tudi nevarne snovi. Zato ima veliko odgovornost do svojih pripadnikov, družbe in države, da jih ustrezno varuje. Že sedaj se objekte varuje s tehničnim varovanjem, fizičnim varovanjem in posebnimi odzivnimi skupinami, ki po potrebi posredujejo na objektu. Tudi v prihodnje je treba skrbno varovati skladišča in orožarne ter tudi transport vojaškega strelnega orožja in streliva zato, da se morebitne storilce odvrne od tega, da bi se dokopali do vojaškega strelnega orožja, streliva, raket in minskoeksplozivnih sredstev.

Varovanje informacijsko-komunikacijske infrastrukture (IKI) Ministrstva za obrambo in Slovenske vojske je glavni interes za njuno delovanje. Tukaj imamo še posebej v mislih informacijski sistem (delovne postaje, programe, senzorje) za nadzor vojaškega prostora v Centru za nadzor in kontrolo zračnega prostora. Prav tako lahko sem vključimo tudi varovanje informacijsko-komunikacijske infrastrukture na letališču v Cerkljah ob Krki.

Slovenska vojska lahko v sklopu varovanja informacijsko-komunikacijske infrastrukture pomaga z vrhunsko usposobljenimi informatiki, ki bodo vzdrževali infrastrukturo ter skrbeli za njeno varovanje. Kot mogoča ogrožanja se omenjajo napadi z računalniškim črvom, izsiljevanjem ključnega osebja, v zadnjem času pa so najbolj znane uporabe naprav z vgrajeno umetno inteligenco.

Slovenska vojska bo tudi v prihodnje sodelovala pri varovanju južne državne meje z Republiko Hrvaško, da bi preprečevala nezakonite migracije, prehode teroristov ter orožja, streliva in snovi za izvrševanje terorističnih napadov. Te naloge bo ob nespremenjeni zakonodaji opravljala pod vodstvom Policije, strokovno in profesionalno.

3.3.1.3 Preprečevanje terorističnih dejanj in dejanj nasilnega ekstremizma

Pomemben del preprečevanja terorističnih dejanj in dejanj nasilnega ekstremizma je zbiranje, analiziranje in razpošiljanje obveščevalnih podatkov, ki jih v sklopu dela v Slovenski vojski zbirajo štabno varnostni organi, vojaška policija in predvsem Obveščevalno varnostna služba z obveščevalno celico.

Izmenjava obveščevalnih podatkov mora potekati med vsemi obveščevalnimi službami v Republiki Sloveniji, torej Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo, Obveščevalno varnostno službo in obveščevalno službo Policije. Na ta način morajo v vojsko priti informacije, ki so potrebne za njeno varno delovanje, varnost moštva, opreme, tehnike in objektov.

Slovenska vojska lahko znotraj tega cilja naredi zelo veliko pri zaščiti vojaškega strelnega orožja, streliva, raket in minskoeksplozivnih sredstev zato, da to blago ne pride v roke teroristom oziroma nasilnim ekstremistom. Največ bo naredila z doslednim varovanjem objektov in varnostnim ravnanjem pripadnikov med izvajanjem operativnih nalog, usposabljanj in med vzdrževanjem. Ne sme se dogajati, da se med izvedbo nalog enot SV izgubljajo strelivo, eksplozivni deli, snovi za izdelavo eksplozivnih naprav in navsezadnje tudi vojaško strelno orožje.

3.3.1.4 Izboljšanje pripravljenosti na ukrepe po terorističnem napadu

Slovenska vojska že sedaj sodeluje pri odpravljanju posledic terorističnega napada skladno z VIHRA-21. Ob terorističnem napadu bo Slovenska vojska najprej opravljala naloge, ki vplivajo na varnost pripadnikov, objektov in materialnih sredstev Slovenske vojske v širšem območju napada.

Ob terorističnem napadu v objektih in okoliših objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, morata vojaška policija in Obveščevalno varnostna služba storiti vse, da izsledita storilca oziroma storilce kaznivega dejanja, storilca pridržita in zavarujeta vse dokaze, ki bi bili lahko v nadaljnjem postopku pred sodiščem obremenilni za storilca. Glede na dosedanjo prakso in zakonske omejitve glede preiskovanja kaznivih dejanj, za katere je predpisana zaporna kazen nad tri leta, je pričakovati, da bo Obveščevalno varnostna služba prevzela preiskavo primera.

Ukrepe, ki jih vojska izvaja že sedaj, je treba preigravati in tako identificirati morebitne vrzeli v načrtih in postopkih, ki so predpisani. Najlažje to storimo v sklopu vaj, ki so ciljno usmerjene.

3.3.1.5 Pregon storilcev kaznivih dejanj terorizma

Ne glede na to, ali je storilec terorističnega napada civilna oziroma vojaška oseba, vojaška policija skladno z zakonom ne sme preiskovati kaznivih dejanj, za katere je predpisana zaporna kazen tri leta ali več, vendar pa lahko pri preiskavi sodeluje skupaj z Obveščevalno varnostno službo. Nekatera preiskovalna dejanja lahko opravi za njih po njihovem zaprosilu. Vsekakor lahko opravi zavarovanje sledov kaznivega dejanja, ki so lahko pozneje predmet postopka pred sodiščem.

Na območju misije mora vojaška policija opraviti vse postopke, da zavaruje sledove kaznivega dejanja, če jim grozi uničenje zaradi različnih razlogov, pa jih mora nemudoma zavarovati. Druge vloge pri pregonu storilca kaznivega dejanja vojaška policija nima.

3.4 Predlog ureditve področij bojevanja proti terorizmu v Slovenski vojski

V Republiki Sloveniji in Slovenski vojski je treba vzpostaviti splošno ozaveščenost o hibridnih grožnjah nacionalni varnosti in pomenu njihove prepoznavne. Treba je spremeniti splošno mnenje, da Republika Slovenija teroristično ni ogrožena, saj to preprosto ne more biti podlaga, na kateri bi Republika Slovenija gradila nacionalno varnost. Izhajati je treba iz predpostavke, da obstaja možnost terorističnega napada in se v tej smeri pripravljati. Tako nas terorističen napad ne bo presenetil tako, da nacionalni varnosti sistem ne bi bil odporen.

V sestavo Sekretariata za nacionalno varnost (SNAV) je treba umestiti ministra za obrambo, saj vodi dva podsistema nacionalne varnosti. Nedopustno je namreč, da v tako pomembnem organu Vlade Republike Slovenije za odzivanje na grožnje in nevarnosti nacionalne varnosti ni ministra za obrambo, medtem ko je v sestavi minister za notranje zadeve. S tem dajejo vtis, da gre za težavo notranje varnosti, ki jo bo rešila Policija sama. Vemo, da celovit pristop boja proti terorizmu zahteva aktivacijo najširšega prebivalstva, predstavnikov vseh vladnih služb in organov ter vseh podsistemov nacionalne varnosti.

Ob najmanjšem sumu, da gre za teroristični napad, je treba takoj preiti v kompleksno krizo, ki jo upravlja Vlada Republike Slovenije. V odzivanju na teroristični napad je čas pomemben dejavnik, ki ohranja človeška življenja in zmanjšuje škodljive posledice za družbo in njeno okrevanje. Zato je zelo pomembno, da se nanj odzove zelo hitro in v najširšem naboru udeležencev boja proti terorizmu.

Dosedanja praksa iz delovanja v sistemu zaščite in reševanja je pokazala, da je Slovenska vojska aktivirana veliko prepozno in za naloge, ki niso v njeni domeni. Državni načrt zaščite in reševanja (v Slovenski vojski VIHRA-21) je treba prilagoditi tako, da se takoj aktivira najširši nabor udeležencev boja proti terorizmu. Bolje je, da se udeležence aktivira in se pozneje ugotovi, da se jih ne potrebuje, kakor pa, da se jih ne aktivira in zaradi neaktivacije nastanejo dodatne škodljive posledice. To velja predvsem za aktivacijo zmogljivosti Slovenske vojske za boj proti terorizmu, saj so zmogljivosti in enote ves čas na delovnem mestu ali v pripravljenosti in tako na razpolago v najkrajšem mogočem času.

Nujno je treba določiti kritično infrastrukturo v Republiki Sloveniji, njeno varovanje bi prevzela Slovenska vojska, če je subjekti zasebnega varovanja in Policija ne bi mogli varovati. Slovenska vojska že sedaj varuje vse objekte kritične infrastrukture iz zraka, saj zagotavlja varovanje zračnega prostora tako z zmogljivostmi 15. polka vojaškega letalstva kakor z rodnom zračne obrambe.

Nemudoma je treba organizirati in opraviti državno vajo zaščite in reševanja s področja boja proti terorizmu, na kateri bi sodelovali vsi udeleženci nacionalne varnosti, tudi Slovenska vojska, in bi zajela javne površine, objekte in okoliše objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, kritično infrastrukturo in zasebno lastnino. Z upravljanjem kriznega odzivanja bi preverili delovanje državnega načrta ob terorističnem napadu v praksi in definirali pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba odpraviti. S tega področja v

Republiki Sloveniji še ni bila organizirana in opravljena vaja na državni ravni. Največji približek temu je bila reševalna vaja, ki jo je na tematiko masovnih žrtev organizirala Mestna občina Ljubljana skupaj z Univerzitetnim kliničnim centrom Ljubljana in drugimi leta 2016. Reševalna vaja je vključevala masovne žrtve na nogometni prireditvi.

Nujno je sistemsko urediti izmenjavo podatkov in informacij znotraj elementov nacionalnovarnostnega sistema, ki ni na zadovoljivi ravni. Za izmenjavo informacij, podatkov, odločitev in podobno v zvezi s sodobnimi grožnjami (terorizem, cyber) in njihovo zaščito pa je tak sistem nujen.

4 Sklep

Vse analize in ocene kažejo, da je Republika Slovenija varna država in da je nevarnost terorističnega napada nizka. Nekateri menijo, da je nizka zato, ker ima Republika Slovenija z vsemi državami odlične prijateljske odnose. Terorizem po definiciji spada med nesreče, ki jih povzroči človek s svojo dejavnostjo, za upravljanje z njimi pa je pristojna Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR). Leta 2005 je tako izdelala Državni načrt zaščite in reševanja ob uporabi orožij ali sredstev za množično uničevanje v teroristične namene oziroma ob terorističnem napadu s klasičnimi sredstvi, ki je podrobno definiran, razmejene pa so tudi pristojnosti vseh udeležencev. Do današnjega dne načrt še ni bil ažuriran. Državni načrt po svoji vsebini že združuje elemente celovitega pristopa v boju proti terorizmu, saj je v načrt zajeto največje število udeležencev, med njimi pa je vsekakor nujno vzajemno sodelovanje.

Republika Slovenija ni uspela organizirati, opraviti in usklajevati niti ene same nacionalne vaje na tematiko boja proti terorizmu, na kateri bi preverila delovanje, usposobljenost in usklajenost vseh udeležencev, ki sodelujejo v boju proti terorizmu, ne glede na to, v katerem delu. Verjetno gre to pripisati dejstvu, da je Republika Slovenija varna država in da terorističnih napadov nihče ne pričakuje. Pomemben del vaje bi bil tudi ugotoviti, na katerih področjih bi se ukrepanje lahko izboljšalo ter navsezadnje tudi odzivne čase udeležencev.

Vlada Republike Slovenije je v prvi polovici leta 2017 ustanovila Medresorsko delovno skupino za protiterorizem, nato pa sta pretekli še dve leti in pol, da smo dobili najvišji dokument s področja boja proti terorizmu – Nacionalno strategijo za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma. Objavljena je bila konec leta 2019, kar verjetno kaže na dejstvo, da grožnje nacionalni varnosti v Republiki Sloveniji ne presojamo resno. Akcijski načrt, ki bo določal ukrepe in aktivnosti na omenjenem področju, še ni bil izdelan, kar kaže na to, da se tudi problematike ne jemlje dovolj resno.

Slovenska vojska je sposobna delovati v celovitem pristopu v boju proti terorizmu, saj že v tem času, brez terorističnih napadov, izvaja nekatere protiteroristične ukrepe. Sedaj varuje objekte in okoliše objektov, ki so posebnega pomena za obrambo, skrbi za varnost vojaških oseb, civilnih oseb, kadar se nahajajo v objektih, in varnost vrhovnega poveljnika obrambnih sil v vojni ali izrednem stanju. Nekaterne enote pa se namensko

usposabljaajo za naloge, ki vključujejo tudi delovanje znotraj boja proti terorizmu. V preteklosti pa je Slovenska vojska že velikokrat dokazala, da je zmožna sodelovati pri zaščiti in reševanju ter odpravljanju posledic naravnih nesreč. Za svoje delovanje ima podlago v normativnih aktih in je prepoznana kot udeleženec boja proti terorizmu tako v Republiki Sloveniji kakor v mednarodnih operacijah in na misijah.

Komunikacijska pot med Policijo in Slovensko vojsko je sistemsko določena in ob kriznem upravljanju poteka prek Nacionalnega centra za krizno upravljanje. Gre za vertikalno povezanost in komunikacijsko pot, po kateri se prenašajo informacije, podatki, ukazi in naloge. V praksi pa pogrešamo horizontalno komunikacijsko pot, ki je precej hitrejša, čas pa je v boju proti terorizmu eden ključnih dejavnikov uspešnosti pri zmanjševanju škode.

5 Literatura in viri

1. *Implementation plan on security and defence*. 2016. Dostopno na: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf, 7. 1. 2021.
2. Krunic, Z. 1997. Terorizem – temeljne značilnosti pojava, ki mu ni videti konca. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. Ljubljana 48. str. 171–178. Dostopno na: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/1997/02/RKK1997-02_ZoranKrunic_Terorizem-TemeljneZancilnosti.pdf, 11. 1. 2021.
3. *Nacionalna strategija za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma (NSPTNE)*. 2019. Dostopno na: http://www.irvd.si/wp-content/uploads/2020/05/NSPTNE_besedilo.pdf, 26. 1. 2021.
4. *Načrt za delovanje SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (Načrt VIHRA-21)*. PSSV. 2021.
5. NATO's military concept for defence against terrorism. 2016. Dostopno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm, 24. 2. 2021.
6. *Obrambna strategija Republike Slovenije*. 2013. Ljubljana: MORS.
7. *Partnerski akcijski načrt proti terorizmu*. 2010. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2004-02-0016?sop=2004-02-0016>, 7. 1. 2021.
8. Petelin, D. ur. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
9. Prečiščena različica pogodbe o delovanju Evropske unije. 2012. Uradni list Evropske unije, št. C326/47. Dostopno na: https://www.iusinfo.si/Priloge/EUII/12012E_TXT-SI.pdf, 2. 12. 2020.
10. Prezelj, I. 2007. Nujnost medresorskega sodelovanja in koordiniranja v boju proti terorizmu: nekateri primeri iz Republike Slovenije. *Bilten Slovenske vojske* 9 (2). 2007, 65–80.
11. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS*. 2020. Ljubljana: MORS.
12. Severnoatlantska pogodba. 2004. Uradni list RS, št. 21/2004. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2004-02-0016?sop=2004-02-0016>, 7. 1. 2021.

13. Sotlar, A. *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: Konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem*. 2020. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. STATISTA. *Number of terrorist attacks in Europe in 2019*. Dostopno na: <https://www.statista.com/statistics/746674/number-of-terrorist-attacks-in-the-european-union-eu/>, 17. 12. 2020.
15. *Strategija EU za boj proti terorizmu (SEUBPT)*. 2005. Dostopno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/SL/pdf>, 26. 1. 2021.
16. Vodovnik, A. 2011. *Primerjava sistemske urejenosti boja zoper terorizem v Avstriji, Hrvaški, Nemčiji, Nizozemski, Veliki Britaniji in Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Dostopno na: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_vodovnik-andraz.pdf, 14. 1. 2021.
17. Vuga, Beršnak J., Ferlin, A. 2018. *Priprave in odziv na kompleksno krizo*. Ljubljana: MORS. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Publikacije/Priprave-in-odziv-na-kompleksno-krizo.pdf>, 3. 2. 2021.
18. Zakon o obrambi. Uradni list RS, št. 103/2004 – uradno prečiščeno besedilo 1.
19. Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN)-NPB5. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO364>, 27. 1. 2021.

Pomen vključevanja vidika spola v Slovenski vojski

The importance of gender integration in the Slovenian Armed Forces

Povzetek

Prispevek usmerja razmišljanje k vključevanju vidika spola v delovne procese in krizne razmere za doseganje višje ravni odzivnosti, usposobljenosti, učinkovitosti in povezljivosti sil, ki bodo v prihodnosti krepile sodelovanje Slovenske vojske (SV) z vojaškimi zaveznitvi z vključevanjem v mednarodne operacije in na misije (MOM), v odzivne sile Severnoatlantske zveze (angl. *North Atlantic Treaty Organization*, Nato) in Evropsko unijo (EU). Tako Slovenska vojska prispeva k varnosti v Republiki Sloveniji (RS) in mednarodnem prostoru. Vključevanje vidika spola v vojski smo raziskovali prek različnih dejavnikov izobraževanja, vodenja in poveljevanja, organizacijske kulture in klime, ki soustvarjajo okolje enakovredne obravnave spolov za doseganje nacionalne in tudi mednarodne učinkovitosti. Ugotovili smo, da uravnotežene skupine prek izhodišča vidika spola zmorejo ustvariti učinkovitejše in trajnostno vzdržnejše rešitve delovanja. Poleg tega smo zaznali tudi dvom anketiranih, da poveljniška struktura v Slovenski vojski vidika spola ne vključuje dovolj v naloge poveljstev in enot, kar se kaže kot težava organizacije. Svetovalci za vidik spola tudi niso vedno vključeni v podporo in svetovanje poveljnikom, s čimer se znižuje učinkovitost delovanja enot. Ugotovljen delež anketiranih ne pozna svetovalca za vidik spola v enoti zadnje razporeditve, kar je poziv poveljujočim v Slovenski vojski in tudi svetovalcem za vidik spola, da v enotah zaživijo.

Ključne besede: vidik spola, vključevanje, svetovalec, poveljnik, Slovenska vojska.

Abstract

This paper discusses the integration of gender perspective in work processes and crisis situations in order to achieve a higher level of responsiveness, training, efficiency and interoperability of the forces, which will strengthen the SAF's cooperation with military alliances in the future, and their involvement in international operations and missions, in the NATO Response Forces, and in the European Union. In this way, the SAF contributes to security in the Republic of Slovenia and internationally. The paper explores gender integration in the SAF through various factors of education, command and control, and the organizational culture and climate, which co-create an environment of gender equality in order to achieve both national and international efficiency. The authors determined that balanced groups (through the prism of gender perspective) are able to

create more efficient and sustainable solutions. The respondents expressed their doubts about the SAF's command structure sufficiently integrating the gender perspective into the tasks of commands and units, which is reflected as a problem in the organization. Gender advisors are not always involved in supporting and advising commanders, thus reducing the efficiency of units. A share of respondents was not familiar with a gender advisor in units. This is an appeal to the Slovenian Armed Forces' commanders and gender advisors to include the latter in the lower units.

Key words: *gender perspective, integration, advisor, commander, Slovenian Armed Forces.*

1 Uvod

Slovenska vojska se je prisiljena nenehno spreminjati in prilagajati vplivom iz okolja, če želi uspešno uresničevati postavljene cilje organizacije. Poleg tega deluje v različnih okoljih, v katerih je nemogoče predvideti vse spremembe. Glavni namen obravnave vključevanja vidika spola v prispevku je ugotoviti zaznavanje vključitve vidika spola v Slovenski vojski, ki omogoča, da lahko ocenimo učinke vsakodnevnih odločitev na »ženske« in »moške«. Vključitev vidika spola nam omogoča prepoznavanje vlog med spoloma in vedenj, ki jih družba pripisuje spoloma, ki pogosto stvari vidita drugače. To pa nam pomaga, da okoliščine vidimo z različnih zornih kotov. Primerna delovna klima in ustrezen sistem izobraževanja in usposabljanja, ki temelji na visokih standardih, pripomoreta k razvoju in oblikovanju sodobne, profesionalne in učinkovite vojske, ki je primerljiva in sposobna sodelovanja s partnericami v zavezništvu. Zanimalo nas je vključevanje Agende 1325 o ženskah miru in varnosti (ŽMV) in vidika spola v programe, učne načrte in opravljanje vojaškega izobraževanja in usposabljanja (VIU) poveljujočega častniškega potenciala. Poleg odgovorov na vprašanje, kako vključevanje vidika spola vpliva na opravljanje nalog v delovnih procesih in kriznih razmerah v Slovenski vojski, pojasnimo tudi vlogo svetovalcev za vidik spola glede vodenja s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev.

Vključevanje vidika spola prek usposobljenih vodij in vodenja v urejeni organizacijski kulturi in klimi krepi smisel vojaške organizacije ter spoštovanje skupno sprejetih načel zavezništva z mednarodnimi organizacijami. Največji izziv današnjega časa izhaja prav iz kulture organizacije, saj ta lahko ustvarja klimo harmoničnega sodelovanja v enakovrednih odnosih med spoloma oziroma jo ruši. Veliko potenciala žensk lahko ostaja neizpolnjena zaradi morebitnih stereotipnih neenakosti med ženskami in moškimi. Če želimo ustvariti pravičnejše okolje v vojaški organizaciji, moramo neenakosti v množici predsodkov med spoloma odpraviti in si prizadevati za učinkovito delovno okolje, v katerem bodo vsi zaposleni enako cenjeni in obravnavani ne glede na spol. Težišče vključevanja vidika spola se kaže v razvoju, načrtovanju, izobraževanju in usposabljanju, analizah in evalvacijah, opravljanju vojaških operacij ter drugih vojaških nalog. Vse bolj se razume, kako sta vključevanje vidika spola in vključevanje žensk v vse izzive Natovega dela bistvenega pomena za mir in varnost. Načelo vključevanja izraža pomen enakosti spolov v Natovih politikah, programih in projektih (NATO, 2021).

Raziskovanje je usmerjeno k povezovanju pomembnih vsebinskih spoznanj s primerjalno metodo zbiranja različnih virov in literature, ki obravnava raziskovalno področje. Metodo sinteze in metodo kompilacije uporabimo pri združevanju in povzemanju ugotovitev in oblikovanju sklepov z metodo uporabe izpiskov, citatov in navedb drugih avtorjev. Z metodo analize in primerjave zbranih podatkov proučujemo medsebojna razmerja primarnih in sekundarnih virov, kot so knjige, študije, zborniki, strokovna publikacija, normativni dokumenti, medmrežni zapisi svetovnega spleta in druga strokovna dela ter objavljene raziskave s področja zanimanja. Z deskriptivno metodo opišemo osnovne pojme teoretičnega dela naloge, izpostavimo analizo vsebine obstoječih pisnih virov in proučevanja ugotovitev ter spoznanj o pomenu vključevanja vidika spola v Slovenski vojski tako v nacionalno kot mednarodno strukturo. Metodološki konglomerat sestavlja vsebina iz podane literature in virov, anketne analize s poudarkom na prejetem znanju, osebnem razmišljanju ter izkušnjah.

Z raziskovalnega vidika na ciljnem prebivalstvu proučujemo kritično oceno o prepoznavnosti pomena vključevanja vidika spola v Slovenski vojski, kjer zaznamo razlike pri obravnavi med spoloma. Izbor utemeljujemo s tem, da so predlagani anketirani primeren vzorec, čeprav ta ni reprezentativen, predvsem zato, ker bo večina izmed njih po uspešno končanem kariernem višjem štabnem tečaju opravljala dela in naloge na različnih štabnih oziroma predvsem poveljniških položajih v Slovenski vojski. Koristnost prispevka se navsezadnje kaže tudi v tem, da je to področje v Slovenski vojski še dokaj neraziskano oziroma je ena izmed prvih raziskav s tega področja, kar je bil precejšen izziv.

2 Teoretični vidik vključevanja vidika spola v Slovenski vojski

2.1 Vključevanje vidika spola

Ko govorimo o pomenu vključevanja vidika spola v Slovenski vojski, moramo najprej razumeti, kako raznovrstnosti in značilnosti med spoloma vodijo do sprejemanja celovitih odločitev in k doseganju večje učinkovitosti opravljanja nalog ter doseganja ciljev znotraj nacionalnega in mednarodnega sodelovanja. Nespametni, naivni in lahkomiselni sodobni človek danes ne tekmuje le proti drugim narodom in naravi, temveč že proti nasprotnemu spolu. Znanost nas uči, da pri moških hkrati delujeta bodisi leva polovica možganov (čustvena) bodisi desna (razumska), kar pomeni, da lahko obenem uporabljajo samo razum ali pa samo čutila in čustva ali le ego. Pri ženskah pa so okoliščine drugačne, saj pri njih ves čas sočasno delujejo tako čustva in čutila kot inteligenca ter ego (Pešec, 2020, str. 3–9). Enakost žensk in moških v sozvočju pomena vidika spola opredeljuje, da morajo biti ženske in moški ne le zakonsko, temveč tudi v praksi enako prepoznavni, razpolagati morajo z enako družbeno močjo, biti enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja ter imeti enako korist od rezultatov družbenega napredka. Nikakor pa enakost žensk in moških ne pomeni zanikanja razlik med spoloma (Hays Gilpin, Whitley, 2000, str. 12–13). V 60. in 70. letih se je po Hays Gilpin in Whitleyju

(2000, str. 16) večina akademikov začela zanimati za spolne stereotipe in preučevati vpliv predsodkov ter predpostavk na znanost. Moški so prikazani kot močnejši, agresivnejši, dominantnejši, aktivnejši in na splošno pomembnejši od žensk. Nasprotno pa so ženske predstavljene kot šibke, pasivne in odvisne.

Sodobne vojske potrebujejo v svoji sestavi tako pripadnice kot pripadnike na vseh ravneh in na različnih dolžnostih. Kot sta že navedli Jelušič in Pešec (2002, str. 7–8), se v oboroženih silah 21. stoletja zrcali nova družbena, politična in varnostna podoba sveta. Sodobne oborožene sile se spoprijemajo z novimi izzivi v temeljito spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju in hitrim razvojem sodobnih oborožitvenih sistemov ter načinom popolnjenja vojske glede na spolno razlikovanje. Zastopanost žensk v oboroženih silah je predvsem odvisna od splošnega položaja in vlog v sodobni družbi. Ženske kot pripadnice vojsk v zgodovini zasledimo v nekaterih gverilskih enotah in pozneje v drugi svetovni vojni kot pomožno in tehnično osebje v medicinskih, sanitetnih in prometnih službah ter službah zvez. Do konca hladne vojne so pridobivale pomen. V 21. stoletju pa so vključene v opravljanje vojaških vlog in nalog, ki niso tradicionalne za ženske. Kljub napredku vključevanja žensk v bojne enote ostaja še vedno odprto vprašanje o njihovi aktivni prisotnosti pri krepitvi obrambe na nacionalni in/ali mednarodni ravni. Vključenost po spolu se kaže v kakovostnem in ne v količinskem smislu. Pripadnice so kot pripadniki Slovenske vojske v bojnem delovanju danes zastopane v vseh vrstah sil Slovenske vojske za bojevanje, bojno podporo, zagotovitev delovanja in podporo poveljevanja (Furlan in dr., 2006, str. 27). Pri vse pogostejši zapletenosti civilno-vojaškega sodelovanja, odnosov z javnostmi in pridobivanja obveščevalnih podatkov so dopolnilne zmogljivosti moškega in ženskega kadra bistvene.

2.2 Nato, Agenda 1325 o ženskah, miru in varnosti (ŽMV) ter normativna izhodišča v Slovenski vojski

Od sprejetja Resolucije Varnostnega sveta Organizacije Združenih narodov št. 1325 (2000) (Resolucija 1325) je bilo sprejetih še deset (10) resolucij: št. 1820 (2008), 1888 (2009), 1898 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013), 2122 (2013), 2242 (2015), 2467 (2019), 2493 (2019) in 2538 (2020). Resolucija 1325 in vse z njo povezane resolucije skupaj tvorijo Agendo 1325 o ženskah, miru in varnosti, ki v mednarodnem prostoru pomeni vse večji poudarek na sprejemanju zavez, novih ukrepov, uvajanju sistemskih rešitev in razvoju področja vidika spola (Slovenska vojska, 2020, str. 2). Od sprejetja Resolucije 1325 naprej je vloga žensk pri zagotavljanju miru in varnosti na nacionalni in svetovni ravni deležna vedno večje pozornosti (NATO, 2020b). Leta 2007 sta Nato in Evroatlantski partnerski svet (EAPC) sprejela svojo prvo politiko o uresničevanju Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti. Ta politika je utrla pot nadaljnjemu vključevanju vidika spola in uravnoveženosti spolov v Natovo vojaško in civilno strukturo in vključevanju načela enakosti spolov v politike in programe Nata. Natova direktiva Bi-strateškega poveljstva 40-1 (Bi-SCD 40-1) od leta 2009 naprej zagotavlja uresničevanje Resolucije 1325, povezanih resolucij in vključitev vidika spola v Nato. Prvo Direktivo za uresničevanje

Resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov št. 1325 in št. 1820 o ženskah, miru in varnosti je Generalštab Slovenske vojske (GŠSV) izdal leta 2009 (Slovenska vojska, 2020, str. 2). Leta 2010 je Nato sprejel prvi akcijski načrt, usmerjen k rezultatom, za uresničevanje politike Nata/Evroatlantskega partnerskega sveta o ženskah, miru in varnosti, ki se pregleduje vsaki dve leti. Nato opredeljuje spol kot družbeno lastnost, ki se je moški in ženske naučijo s socializacijo in ki določijo položaj ter vrednost osebe v trenutnih okoliščinah. Oboroženi konflikti in krizne razmere ustvarjajo različne spolne izkušnje za moške, ženske, dečke in deklice. Nato vključitev vidika spola uporablja kot način ocenjevanja razlik med spoloma med ženskami in moškimi, ki se kažejo v družbenih vlogah in medsebojnem vplivanju, v razdelitvi moči in dostopu do virov (NATO, 2021). Deleži v Natu niso določeni, ker zaposlovanje temelji na usposobljenosti. Pripravijo se letna poročila o napredku in poročila o spremljanju, da se opišejo dosežki in trendi ter da se izdelajo priporočila (NATO, 2020a). Prvi Nacionalni akcijski načrt (NAP) za uresničevanje Resolucij 1325 in 1820 o ženskah, miru in varnosti je Republika Slovenija sprejela leta 2010 in drugega za obdobje od leta 2018 do 2020. V Strategiji sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah (2010) tudi zasledimo uresničevanje resolucij 1325 in 1820 o ženskah, miru in varnosti. Normativna izhodišča v Slovenski vojski za vključitev vidika spola v delovne procese in krizne razmere, ki vplivajo na učinkovito opravljanje nalog, določa Direktiva št. 01-08 za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter vključevanje vidika spola v SV (v nadaljevanju Direktiva št. 01-08) z dne 27. maja 2020. Uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v Slovenski vojski poteka na nacionalni ravni prek Ministrstva za zunanje zadeve (Slovenska vojska, 2020, str. 2).

2.3 Vloga svetovalcev za vidik spola

Vloga svetovalcev za vidik spola na vseh ravneh poveljevanja je svetovati poveljniškemu kadru, da vidik spola vključuje v procese dela sistematično za opravljanje nalog doma in v tujini, s poudarkom na razvoju, načrtovanju, opravljanju izobraževanj in usposabljanj, analizah in evalvacijah, opravljanju vojaških operacij ter drugih vojaških nalog (Slovenska vojska, 2020, str. 3). Svetovalci za vidik spola na ravni Generalštaba Slovenske vojske, Poveljstva sil SV (PSSV), Centra vojaških šol (CVŠ) in brigad Slovenske vojske (BR SV) so temeljno strokovno posvetovalno telo. Namen je proučevanje in oblikovanje konceptov skozi strokovno diskusijo in združitvijo teorije s prakso. Posvetovalno skupino vodi svetovalac na Generalštabu Slovenske vojske, ki strokovno usmerja, načrtuje in predlaga napotitve svetovalcev iz enot Slovenske vojske na strokovna izobraževanja in usposabljanja (Slovenska vojska, 2020, str. 8). Nadomešča ga namestnik, svetovalac za vidik spola iz Poveljstva sil Slovenske vojske (prvi namestnik) in/ali svetovalac na ravni Centra vojaških šol (drugi namestnik) oziroma iz brigad. Štabni organi in funkcijska področja upoštevajo usmeritve, ki jih uskladijo neposredno s kontaktno točko, po potrebi pa tudi neposredno s svetovalcem za vidik spola (Slovenska vojska, 2020). Čeprav obstajajo ti strokovnjaki, ki v strukturi poveljevanja sil delajo na področju za

vidik spola, je poveljnik vedno odgovoren, da zagotovi pravilno vključitev vidika spola (NATO, 2021). Junija 2015 se je ustanovila prva dolžnost svetovalca za vidik spola za polni delovni čas v Slovenski vojski, na Generalštabu Slovenske vojske in v brigadah ter Centru vojaških šol (Tkavc, 2016d, str. 58).

2.4 Vojaško izobraževanje in usposabljanje častnikov o vidiku spola

Slovenska vojska razvija sodobno organiziran, celovit in enovit sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja (Furlan in dr., 2006, str. 35). Programi vojaškega izobraževanja in usposabljanja izobrazijo in usposobijo častnico ali častnika za poveljniške dolžnosti, s katerimi pridobijo pristojnosti za poveljevanje in kontrolo, usmerjanje in koordinacijo vojaških sil ali kontrolo nad njimi. Center vojaških šol je nosilec nadaljevalnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja častnic in častnikov Slovenske vojske. Poveljniško-štabna šola (PŠŠ) je z vsebinami programov primerljiva s šolami držav članic Nata, na zahtevnostni ravni pa s programom podiplomskega študija v javnem izobraževalnem sistemu (MORS, 2021b).

Vidik spola je vključen v vojaško izobraževanje in usposabljanje v Centru vojaških šol:

- V programu splošnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja kandidatov v Šoli za častnike (ŠČ) pridobivajo in razvijajo specifične kompetence s poudarki na načelu enakosti in enakopravnosti (MORS, 2015a, str. 2–3).
- V programu štabnega šolanja (ŠŠ) častnic in častnikov Slovenske vojske, predmetno področje Modul 2 (M2) – Poveljevanje, voditeljstvo in etika podaja znanja iz procesa sprejemanja odločitev na ravni neposrednega in posrednega vodenja enot. Slušateljice in slušatelji so po uspešno opravljenem Modulu 2 sposobni sprejeti in upoštevati spolno enakost (MORS, 2015b, str. 3).
- Program višjega štabnega tečaja (VŠT) zagotavlja dopolnilno strokovno vojaško izobraževanje in usposabljanje slušateljicam in slušateljem za opravljanje dolžnosti v činu majorja v enotah in poveljstvih Slovenske vojske. Predmetno-specifična zmožnost (kompetenca) podaja razumevanje in analiziranje vojaške organizacije in družbe ter pomen poznavanja večkulturnosti, posebnosti spola, ideologije ter medkulturne komunikacije za ustreznejše odzivanje voditelja (poveljujočega) na organizacijski ravni (Slovenska vojska, 2019, str. 10).

2.5 Interno vključevanje vidika spola v Slovenski vojski in eksterno na primeru Kosovskih sil (KFOR)

Z interno smerjo se uresničujejo načela enakosti spolov s težiščem na načrtovanju, gradnji zmogljivosti in zagotavljanju uravnotežene strukture po spolu na vseh ravneh ter na položajih odločanja za zagotovitev pogojev uresničevanja Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v mednarodnem prostoru in doma (Slovenska vojska, 2020, str. 3).

Za dolgoročen sistemski razvoj Slovenske vojske, vzpostavljanje in ohranjanje pripravljenosti ter učinkovitost gradnje njenih zmogljivosti se vidik spola vključuje v (Slovenska vojska, 2020):

- razvoj sil in vojaških zmogljivosti Slovenske vojske,
- kadrovsko politiko,
- načrtovanje, analize in evalvacije, poročanja in opravljanje nalog na vseh ravneh poveljevanja,
- štabne procese, funkcijska področja, rodove in službe Slovenske vojske,
- procese odločanja, vodenje in poveljevanje,
- vojaška izobraževanja in usposabljanja posameznika in kolektivnega usposabljanja štabov, poveljstev in enot Slovenske vojske,
- sistemske rešitve: vzpostavitev svetovalcev za vidik spola na vseh ravneh strukture Slovenske vojske (na strateški, operativni in taktični ravni),
- dejavnosti na nacionalni in mednarodni ravni,
- druge procese in naloge Slovenske vojske.

Naslednja opredelitev deluje v eksterni smeri vključevanja vidika spola v vojaške operacije in druge oblike vojaškega delovanja v kriznih razmerah. Naloge se opravljajo v Republiki Sloveniji, v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM) ter v Mednarodni strukturi Slovenske vojske v tujini (MSSVT) skladno s koncepti in usmeritvami mednarodnih in regularnih organizacij ter nacionalnimi zavezami (Slovenska vojska, 2020, str. 3).

Sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah, kot navajata Jelušič in Pešec (2002, str. 12 in 14), pripadnikom Slovenske vojske poleg pridobitve delovnih izkušenj in novih znanj pomeni vir hitrega in precejšnjega zaslужka, zato se jih veliko prijavlja za tako delo zunaj države, ob tem pa morajo vse več vojaških nalog v domovini prevzeti pripadnice. Delo v mirovnihi operacijah ne izpostavlja nasilja, temveč ravno nasprotno, teži k vzdrževanju miru in humanitarni dejavnosti, kar omogoča pripadnicam večjo številčnost na območju delovanja. Prisotnost žensk verjetno še dodatno znižuje bojovniške namere, kar pripomore k nižanju povečevanja nasilja v vojski kot tudi širše v družbi.

Skupine za nadzor in povezavo (LMT), ki jih Republika Slovenija napoti v Kosovske sile mednarodno oboroženih sil pod Natovim poveljstvom (KFOR) na Kosovo, delujejo od leta 2008 na območjih Leposavić, Vučitrn, Istok, Klina, Gračanica in Srbica. Skupinam za nadzor in povezavo je skupen koncept delovanja »začutiti utrip prebivalstva« s sodelovanjem z vsemi lokalnimi skupnostmi, ekonomskimi, socialnimi in verskimi predstavniki na območju delovanja kot tudi navezovanje stikov z mednarodnimi in vladnimi ter nevladnimi organizacijami. Zaradi kulturnih raznovrstnosti morajo biti tako ženske kot moški, ki delujejo na terenu, usposobljeni za marsikatere odzive. Po spolu mešana sestava skupin za nadzor in povezavo prispeva k višji učinkovitosti pri opravljanju nalog v mednarodnih operacijah in na misijah (Slovenska vojska, 2020). Direktiva št. 01-08 navaja, da poveljniška struktura zagotavlja pripadnike in pripadnice

na vseh ravneh in dolžnostih v strukturi Slovenske vojske in z napotitvami v Mednarodno strukturo Slovenske vojske v tujini in v mednarodne operacije in na misije upošteva po spolu mešane sestave skupin na področjih in dolžnostih, pri katerih je stik z lokalnim prebivalstvom neposreden. Ne moremo pa vedno le posploševati po spolu in napotiti žensko k ženski ali moškega k moškemu sogovorniku. Upoštevati je treba tudi in predvsem visoko usposobljenost ter značilne kompetence delovanja, ki ne izpostavljajo večje ustreznosti pri delitvi na spol. Celostne informacije o dogajanju na območjih delovanja na Kosovu učinkovito prispevajo k odločitvam poveljnika Kosovskih sil, ki pa jih lahko pridobi samo, če jih skupine za nadzor in povezavo zagotovijo.

2.6 Častniški kader kot človeški viri

Medtem ko je uravnoveženost spolov v kateri koli organizaciji le del enačbe glede vključenosti, so statistike o uravnoveženosti spolov dragocene. Na vključevanje vidika spola v delovne procese in krizne razmere pomembno vpliva poveljujoči kader. Statistika podatkov po spolu Sektorja za kadre Generalštaba Slovenske vojske na dan 5. 11. 2020 prikazuje skupno število 6.358 vseh zaposlenih v Slovenski vojski, skupaj z vojaškimi osebami, ki delo opravljajo na Ministrstvu za obrambo. V kadru je 5.317 (83,6 %) moških in 1.041 (16,4 %) žensk. Delež častnic je 1,93 %, delež častnikov pa 14,52 %.

Nato se zavezuje, da bo vsako leto spremljal in objavljal svoje statistične podatke o uravnoveženosti spolov. V Natovem mednarodnem vojaškem štabu delež vseh žensk pomeni 17 % osebja (NATO, 2019, str. 93). Slovenska vojska se s 16,5 % približuje Natovemu povprečju zastopanosti skupnega ženskega deleža prebivalstva v svojih strukturah.

2.7 Situacijsko zavedanje in vloga poveljnika

Direktiva št. 01-08 opredeljuje poveljujočim v Slovenski vojski, da morajo opraviti postopke in ukrepe, ki bodo zagotavljali neprestano uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti in vključevanje vidika spola na vseh ravneh poveljevanja doma ter na misijah. Poveljniki Slovenske vojske na podlagi direktive določijo izvedbo nalog štabom in drugim organom v sestavi, ki so dolžni vključiti vsebino direktive v svoje delo in naloge ter redno vključevati vidik spola. Redno morajo spremljati vključevanje vidika spola v podrejenih enotah in poročati po liniji vodenja in poveljevanja (PINK). Poveljniki slovenskih kontingentov (SVNKON) v mednarodnih operacijah in na misijah so odgovorni za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter vključevanje vidika spola v opravljanje nalog v mednarodnih operacijah in na misijah (Slovenska vojska, 2020, str. 3 in 8). Po Kaliču (2019, str. 95) je vojaška organizacija zaradi svojih konformističnih lastnosti nagnjena k prepričanju, da vzgaja, izobražuje in karierno razvija dobre voditelje, zato na tem področju težko razvija samokritičnost. Uspešni poveljniki so gradniki učinkovite in uspešne organizacije. Organizacijska kultura mora preprečevati nastajanje in razvijanje slabih poveljnikov, ki ne bi zaznavali ter preprečevali

nezaželenih ravnanj, navezujočih na diskriminacijo spola (Kalič, 2019, str. 96), in ki v delovne procese ne bi vključevali vidika spola.

2.8 Vojaška organizacijska kultura in klima

Poveljniki so odgovorni za stanje organizacijske kulture, njenih lastnosti in uveljavljanje vojaških vrednot, zato mora biti vsak poveljujoči izobražen, da na dolžnosti poveljnika enote združuje smisel, smer, cilje in motivacijo za profesionalno vodenje posameznikov in enot. Ključno vlogo imajo tudi pri ustvarjanju organizacijske klime, ki se mora kazati v transparentnih kadrovskih postopkih z vključevanjem poštenega in pravičnega obravnavanja obeh spolov enako. Učinkovito delovno okolje svojih poveljujočih ne postavlja pred vprašanja o pomenu vključevanja vidika spola v delovne procese in krizne razmere. Izhajamo iz stališča, da je pomen vključevanja vidika spola v Slovenski vojski neizogibnega pomena za uspešno opravljene naloge in doseganje ciljev. Izziv za vodstvo organizacije je ustvariti uspešno delovno okolje, ki ne bo vključevalo predsodkov in neenakosti. Če organizacija nima svoje identitete, se posamezniki nimajo z ničemer identificirati (Kalič, 2019, str. 96). Pomembno je, da se pripadnice in pripadniki Slovenske vojske na vseh ravneh zavedajo pomena enakosti spola ter vidika spola. Poveljnik kot posameznik s svojimi osebnostnimi lastnostmi, izkušnjami, strokovnimi kompetencami, etičnostjo, vrednotami in slogom vodenja odločilno vpliva na oblikovanje organizacijske kulture (Kalič, 2019, str. 97).

Vprašanje večje zastopanosti žensk v vojaški organizaciji navajata Jelušič in Pešec (2002, str. 10), kar lahko razumemo tudi kot dokaz povečane pravičnosti v delitvi družbenih bremen. Slovenska vojska v svoji organizaciji še ni sprejela cilja o določitvi ženskega deleža, se pa približuje odstotku pripadnic, ki je dosežen v Natu. Ženske bodo morale prehoditi še dolgo pot do tedaj, ko bodo v vojaških organizacijah zastopane podobno, kot so v drugih dejavnostih oziroma skladno z dejstvom, da pomenijo polovico svetovne delovne sile. Z izgubljanjem družbenega ugleda pa obstaja možnost, da se feminizira tudi Slovenska vojska, saj bo prisiljena, da popolni svoje vrste z razpoložljivim kadrom na trgu dela. S prihodom pripadnic v organizacijsko klimo se pogled na pogum spremeni, saj prisotnost ženskega spola vodi v racionalizacijo nekaterih utečenih, vendar emocionalnih načinov urjenja (npr. moške je v družbi sprejemljivo uriti tako, da so pripravljene na smrt, kar je za pripadnice v civilni javnosti teže sprejemljivo). Posledice feminizacije vojske lahko motijo posamezne vojaške poveljnike, v smislu, da ženske zmanjšujejo učinkovitost vojske, zato bi jih bilo treba izločiti iz bojnih nalog. Po Jelušič in Pešec (2002, str. 12–13) povzemamo mnenje Blacka (2001, str. 10), ki trdi, da v spopadih vsepovsod izključevanje žensk lahko vodi v popolno izključitev iz vojaške organizacije, ker ni mogoče natančno določiti, kje se opravljajo bojne naloge in kje je zaledje. Tkavc (2016a, str. 17) navaja, da med spoloma obstaja različnost, ki bi morala biti prepoznana kot prednost in ne kot slabost. V smislu opravljanja vojaških nalog pa opredeljuje, da je vključevanje vidika spola za doseganje operativne učinkovitosti bistvenega pomena (Tkavc, 2016b, str. 8).

3 Raziskovalna analiza vključevanja vidika spola v Slovenski vojski

Zaradi spoštovanja ukrepov Vlade Republike Slovenije za zaježitev širjenja okužb s covidom-19, ozirajoč se na epidemiološke razmere v državi in časovno omejitev vojaškega izobraževanja in usposabljanja v 25. višjem štabnem tečaju, prispevek v raziskavo vključuje nereprezentativno ciljno prebivalstvo častniškega potenciala Slovenske vojske kot nosilca strokovnega znanja, visoko specializiranih teoretičnih znanj, veščin in praktičnih znanj. To so tisti človeški viri, ki so ustrezno izobraženi in usposobljeni za učinkovito opravljanje del in nalog ter ključni intelektualni kapital vojaške organizacije, ki s svojimi znanji, izkušnjami, veščinami, lastnostmi, osebnostmi, zanosom, ustvarjalnostjo, odzivnimi možnostmi ter sposobnostmi prinašajo vrednost organizaciji. Anketna raziskava je bila opravljena na vzorcu ciljnega prebivalstva slušateljic in slušateljev 25. višjega štabnega tečaja, ki so obiskovali Poveljniško-štabno šolo, ki deluje v sestavi Centra vojaških šol. Anketirani so opravljali dela in naloge na različnih štabnih oziroma poveljniških dolžnostih v Slovenski vojski. Po uspešno končanem tečaju bo večina izmed njih opravljala nove zadolžitve na višjih majorskih in podpolkovniških formacijskih dolžnostih, lahko tudi v vlogi poveljnikov polkov in bataljonov. V anketi je sodelovalo in odgovorilo na vse trditve trideset od enaintrideset slušateljic in slušateljev. V anonimni anketi, ki je bila opravljena med 8. 1. 2021 in 8. 2. 2021, avtorica prispevka ni sodelovala.

Analiza izbranih trditev temelji predvsem na pridobljenih dosedanjih izkušnjah anketirank in anketirancev ter znanju, ki so ga pridobili na vojaškem izobraževanju in usposabljanju v Centru vojaških šol. Zato smo oblikovali polstrukturiran anketni vzorec trditev, ki je sestavljen iz zaprtih izbirnih trditev ter mogočih odprtih mnenj anketiranih. Zaprti tip trditev nam omogoča lažjo obdelavo podatkov, odprti tip pa je omogočal, da so anketirani lahko napisali dodatno mnenje, svoje prepričanje in izkušnje. V tem delu vprašalnika smo torej ponudili možnost, da se pri trditvah dodajo mnenja, vendar večina vprašanih te možnosti ni izkoristila. Pri statistični analizi izbranih trditev so bile uporabljene tako kvalitativne kot kvantitativne metode raziskovanja, saj se lahko samo s kombinacijo obeh obdržijo prednosti in zmanjšajo slabosti obeh načinov raziskovanja. Vprašalnik je bil enak za oba spola.

Anketo sestavljajo štirje sklopi, ki si sledijo v zaporedju obravnave vidika spola, izobraževanja, vodenja in poveljevanja, organizacijske kulture in klime ter sociodemografskih podatkov. Z analizo sklopov štiriindvajsetih trditev je bilo mogoče odgovoriti z lestvico stopnje strinjanja od ena (1) do pet (5). Trditve so ovrednotene z ordinalno mersko lestvico oziroma ordinalnimi spremenljivkami, ki vrednosti podatkov uredijo od najmanjše do največje (v naši anketi od 1 do 5: od 1 – sploh se ne strinjam, do 5 – popolnoma se strinjam), pri čemer je sredinska vrednost nevtralna (neopredeljeni). Mnenja so obdelana z opisno statistiko.

Analiza sociodemografskih spremenljivk s pomočjo osnovne statistike prikazuje profil največjega deleža sodelujočih v anketi glede:

- Spola – 27 anketiranih (90 %) je moških.
- Stana – 27 anketiranih (90 %) je poročenih oziroma imajo partnerje.
- Starostnega obdobja – 19 anketiranih (63 %) je v starostni skupini od 45 do 54 let.
- Stopnje splošne izobrazbe – 12 anketiranih (40 %) ima opravljen študijski program prve bolonjske stopnje (strokovni in univerzitetni).
- Zadnje formacijske dolžnosti – 18 anketiranih (60 %) je opravljalo poveljniške dolžnosti.
- Podrejenih – 12 anketiranih (40 %) je poveljevalo 21 ali več podrejenim.
- Delovne dobe – 15 anketiranih (50 %) ima 20 let ali več delovne dobe.

3.1 Vidik spola

V prvem in hkrati najpomembnejšem sklopu raziskave enajstih trditvev smo ugotavljali razumevanje vidika spola, v katerem so anketirani izrazili izkušnje s trditvami pri vključevanju uresničevanja Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti žensk iz lokalnega okolja in tudi pripadnic Slovenske vojske v mednarodnih operacijah ali na misijah za zagotavljanje miru in varnosti. Potem smo ugotavljali pomen po spolu mešane sestave skupin za nadzor in povezavo in prispevek k večji učinkovitosti pri opravljanju nalog. Omenjamo tudi pomembne trditve, ki se nanašajo na vključevanje moških v Agendo 1325 o ženskah, miru in varnosti in vključitev vidika spola v delovne procese ter krizne razmere za načrtno doseganje ciljev. Prav tako ugotavljamo, ali se svetovalci za vidik spola udeležujejo na vseh ravneh poveljevanja in če so prepoznavni v enotah. Kot zadnje izpostavimo trditve pomena enakovrednega obravnavanja spolov.

3.2 Izobraževanje

V drugem sklopu treh trditvev smo ugotavljali povezavo glede ustreznosti vojaško izobraženih in usposobljenih pripadnic in pripadnikov Slovenske vojske, pri katerem je ključni namen ugotoviti, ali je ozaveščanje o pomenu uresničevanja Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti skozi vojaški izobraževalni sistem za učinkovito opravljanje nalog implementirano v praksi.

3.3 Vodenje in poveljevanje

Tretji sklop petih trditvev raziskave smo posvetili pomenu vključevanja vidika spola, vključevanju svetovalcev za vidik spola ter zagotavljanju po spolu mešanih skupin za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti po poveljniški strukturi v nacionalnem in mednarodnem okolju. Hkrati smo oblikovali trditve o popolnitvi pripadnic na poveljniških dolžnostih v Slovenski vojski.

3.4 Organizacijska kultura in klima

V nadaljevanju četrtega sklopa petih trditev so morali anketirani oceniti oziroma izbrati stopnjo trditve glede zagotavljanja enakovredne obravnave spola na karierni poti, ki temelji na upoštevanju usposobljenosti za delo. Nadaljevali smo z razmišljanjem o ustvarjanju učinkovite soodvisnosti vključevanja vidika spola v procese dela. Na kratko smo poskušali obravnavati tudi področja razumevanja predsodkov in stereotipov, ki bi lahko negativno vplivali na medsebojne odnose, kar pa bi lahko spreminjalo organizacijsko kulturo in klimo.

3.5 Pregled analize anketiranih

Analiza odgovorov na prvo trditev (*Uspešno uresničevanje Agende 1325 ŽMV je pomembno v zagotavljanju varnega in stabilnega okolja*) je pokazala, da 86 % anketiranih to potrjuje. Z drugo trditvijo (*Aktivno vključevanje žensk iz lokalnega okolja v MOM vpliva na bolj celovito doseganje miru in varnosti*) se strinja 77 % anketiranih. Analiza odgovorov pri tretji trditvi (*Napotitev pripadnic SV v MOM povečuje uspešnost vključevanja lokalnih žensk v zagotavljanje mirnega in stabilnega okolja*) kaže na pozitivno mnenje 66 % anketiranih. Ugotovili smo, da 60 % anketiranih meni, da je za učinkovitost smiselna po spolu mešana sestava skupine za nadzor in povezavo, kar se nanaša na četrto trditev (*Po spolu mešana sestava skupine za nadzor in povezavo (LMT) v SVNKON KFOR prispeva k večji učinkovitosti v izvedbi nalog LMT*). Analiza odgovorov pri peti trditvi (*Za uspešno uresničevanje Agende 1325 ŽMV in integracije vidika spola je pomembna tudi vključenost moških*) kaže, da 87 % anketiranih meni, da morajo biti moški in tudi ženske del uresničevanja Agende in vključevanja vidika spola. Šesto trditev (*Integracija vidika spola je vodena s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev*) pozitivno zagovarja 77 % anketiranih. Sedma trditev (*Seznanjen/a sem kdo je svetovalec/ka za vidik spola v enoti kjer sem nazadnje delal/a*) s 67 % odgovori anketiranih razkriva mnenje, da preostali anketirani niso seznanjeni, kdo je oseba v enoti, ki je svetovalec/-ka za vidik spola. Z osmo trditvijo (*Svetovalci za vidik spola delujejo na vseh ravneh poveljevanja in so podpora poveljniku*) se 47 % anketiranih strinja, kar je odstopajoč podatek. V deveti trditvi (*Enakovredna obravnava pripadnikov in pripadnic SV, je pomembna na vašem področju dela*) kar 86 % anketiranih opredeljuje, da jim je pomembna enakovredna obravnava spola na področju dela zadnje razporeditve. Anketirani se strinjajo tudi z deseto trditvijo (*Integracija vidika spola v delovne procese (interni vidik), vpliva na izvajanje nalog v SV*), ki jo potrjujejo s 57 %. Podobno anketirani (64 %) razmišljajo pri enajsti trditvi (*Integracija vidika spola v krizne razmere (eksterni vidik), vpliva na izvajanje nalog v SV*). Glede dvanajste trditve (*Ustrezno vojaško izobraženi in usposobljeni pripadniki in pripadnice SV so pogoj za učinkovito izvajanje nalog v SV*) 90 % anketiranih meni, da je pomembno ustrezno vojaško izobraževanje in usposabljanje, kamor sodi tudi pomen vidika spola. Da izobraževanja pomembno prispevajo h ključnemu ozaveščanju pomena uresničevanja Agende, meni 70 % anketiranih ob trinajsti trditvi (*Vojaška izobraževanja in usposabljanja igrajo ključno vlogo pri ozaveščanju o pomenu uresničevanja Agende 1325 ŽMV*). Pomembno je

mnenje o štirinajsti trditvi (*Na vojaških izobraževanjih in usposabljanjih sem pridobil/a zadostna znanja o vidiku spola za implementacijo Agende 1325 ŽMV v praksi*), pri kateri samo 43 % anketiranih meni, da so na vojaškem izobraževanju in usposabljanju prejeli dovolj znanj o vidiku spola za implementacijo Agende v prakso. Ugotovitev je v tem pogledu zaskrbljujoča. S petnajsto trditvijo (*Poveljniška struktura SV uspešno integrira vidik spola v delo poveljstev in enot (PE) SV*) se samo 27 % anketiranih strinja, da se vidik spola uspešno vključuje v poveljstva in enote po poveljniški strukturi v SV, kar je prav tako zaskrbljujoča ugotovitev. Samo 13 % anketiranih pri šestnajsti trditvi (*Poveljniki v strukturi SV redno vključujejo svetovalce za vidik spola v podporo in svetovanje*) navaja, da poveljniki redno vključujejo svetovalce za vidik spola v podporo in svetovanje, temu nasprotuje 47 % anketiranih, ki pa se s to trditvijo ne strinjajo oziroma vanjo niso tako prepričani. Pri sedemnajsti trditvi (*Poveljniki SVNKON se zavedajo pomena integracije vidika spola in uresničevanja Agende 1325 ŽMV v MOM*) le 40 % anketiranih meni, da se poveljniki slovenskih kontingentov zavedajo pomena vključevanja vidika spola v mednarodnih operacijah in na misijah, kar kaže na to, da se nekateri poveljniki tega ne zavedajo. Anketirani se ob osemnajsti trditvi (*Poveljnik SVNKON KFOR ima vpliv na nabor sil za zagotavljanje po spolu mešane sestave LMT*) samo s 44 % strinjajo, da ima poveljnik slovenskega kontingenta vpliv na izbor kadra po spolu. Devetnajsto trditev (*Na poveljniških dolžnostih v SV je razporejenih dovolj pripadnic SV*) potrjuje 50 % anketiranih, kar pa je lahko zavajajoče, saj je najvišji delež anketirancev moškega spola. Z dvajseto trditvijo (*V SV se zagotavlja enakovredno obravnavo v kariernih poteh pripadnic in pripadnikov*) se strinja 37 % anketiranih, skoraj enak delež (36 % anketiranih) pa se z njo ne strinja. Enaindvajseti trditvi (*Edini kriterij za oba spola pri zasedbi odgovornejšega formacijskega delovnega mesta v SV, je upoštevanje usposobljenosti za delo*) nasprotuje 60 % anketiranih, z njo pa se strinja le 13 %, kar kaže na to, da usposobljenost za delo oziroma vrednost organizacije ni pravilno ovrednotena. Vpliv na organizacijsko kulturo in klimo ima tudi pomen uresničevanja vidika spola, kar potrjuje 56 % anketiranih v dvaindvajseti trditvi (*Vključevanje vidika spola v procese in delo vpliva na ustvarjanje dobre organizacijske kulture in klime v SV*). Da stereotipi ostajajo prisotni v Slovenski vojski, meni 67 % anketiranih pri triindvajseti trditvi (*V SV so še vedno prisotni predsodki in stereotipi, ki vodijo do neenake obravnave v praksi*). Ob zadnji, štiriindvajseti trditvi (*Uvedba kvot po spolu v SV bi lahko negativno vplivala na medsebojne odnose*) se 73 % anketiranih strinja, da delež ne bo prispeval k uspešnejši implementaciji vidika spola v delovne procese.

V sklopih odprtih mnenj, ki so jih anketirani dodajali k trditvam, ni mogoče najti prevladujočih ali enotnih mnenj. Večinoma gre za precej osebne odgovore. Pomembno je, da anketirani izrazijo svoje mnenje, ki lahko pripomore k izboljšanju organizacijske kulture in klime. Ti pa posledično vplivata tako na izobraževalne procese kot na vodenje in poveljevanje, ki naj bi imelo enake učinke na oba spola. Precej visok odstotek anketiranih pri anketnih trditvah ni izrazilo mnenja, ostajajo neopredeljeni. Najvišji delež se kaže s 40 % glede trditev vodenja in poveljevanja, sledita mu sklopa organizacijske kulture in

klime ter izobraževanja, ki sta s 27 % enaka. Skupni delež neopredeljenih anketiranih se glede na zgornje sklope trditev giblje v povprečju od 15 % do 31 %.

3.6 Predlogi in izzivi glede ugotovitev iz analize raziskave

- V Slovenski vojski je treba iskati in razvijati izvirne rešitve in ukrepe proti spolnim stereotipom in diskriminaciji za razvoj zmožnosti ter veččin obeh spolov. Predlagani cilj je prevetriti dosedanje analize in izboljšati kakovost raziskovanja z ozaveščanjem o nujnosti vključevanja vidika spola v različne raziskave, ki bodo spodbujale k enakosti spolov v nacionalnem in mednarodnem delovnem okolju pripadnic in pripadnikov Slovenske vojske.
- Pomanjkanje upoštevanja pomena vidika spola je tesno povezano z manjkajočo prisotnostjo žensk na vseh ravneh poveljevanja v Slovenski vojski.
- V obdobja poročila kot letni poslovni načrt umestiti delovno področje o vključevanju vidika spola v Slovenski vojski.
- S Stratkomom (Strateško komuniciranje, angl. *Strategic Communication*) je treba v medijih stalno prikazovati oziroma objavljati dobre prakse o vidiku spola v Slovenski vojski v mednarodnem in tudi v nacionalnem okolju.
- Uvesti spodbude in enakovredno obravnavo obeh spolov pri prijavi na novo delovno dolžnost, ki mora biti ovrednotena z zahtevo o usposobljenosti kandidata/-ke.
- Poziv vojaški organizaciji, ki jo večinoma zastopa moško prebivalstvo, da razmisli o počutju žensk, ki vstopajo v patriarhalno okolje.
- V delovne naloge je treba vključiti dimenzijo vidika spola.
- V Sloveniji se pri pisanju in v izgovorjavi večinoma uporablja oblika za moški spol za nagovarjanje tako moških kot žensk. Z izmenično uporabo moških kot ženskih jezikovnih oblik v Slovenski vojski bo vloga žensk v delovnem okolju opaznejša.
- Infrastruktura v Slovenski vojski ni povsod prilagojena vidiku spola (skupne sanitarije in tuši). Ugotovitev izhaja tudi iz Resolucije VS OZN 2538 (2020), ki pravi, da v državah članicah Nata primanjkuje pozornosti do ustrezne infrastrukture in objektov za ženski spol ob upoštevanju posebnih potreb in zahtev glede varnosti in zasebnosti.
- Uvajanje novih oborožitvenih sistemov, tehnologije, uniform in drugega v Slovenski vojski zahteva premislek, na kakšen način jih bodo uporabljali pripadniki in na kakšen pripadnice in tudi, kako bo upoštevanje vidika spola prispevalo k učinkovitosti opravljanja nalog in doseganja ciljev organizacije, ker sta sposobnost ter telesna konstrukcija spolov različna.
- Skupine za nadzor in povezavo se na terenu dnevno srečujejo s pomembnimi sogovorniki s področja gospodarstva, kjer pridobivajo ogromno lokalno pomembnih informacij, ki jih Republika Slovenija ne izkoristi za interese svojega gospodarstva.

- V Republiki Sloveniji o učinku vojaških spopadov glede mešanih ekip po spolu ni ne dokazov ne analiz. Proučiti je treba druge države, ki te izkušnje že imajo in ključne ugotovitve vključiti v vojaška izobraževanja in usposabljanja, kar bi pripomoglo k ozaveščanju novih veščin bojevanja za utrjevanje obrambe Republike Slovenije.
- Pri izbiri med enako dobrimi kandidatkami in kandidati v Slovenski vojski imajo načeloma prednost moški. Okrepiti je treba transparentnost kadrovskih postopkov in preveriti usposobljenost kadrovskih delavcev in dvigniti zavedanje organizacijske kulture in klime pri odvrčanju stereotipov. Morda bi bilo lažje, če bi se začeli pogovarjati o pravičnosti med spoloma in ne o enakosti.
- V učne načrte vojaškega izobraževalnega sistema je treba implementirati vidik spola kot samostojni splošni predmet.
- V Centru za elektronsko izobraževanje (CEI), učilnici Ministrstva za obrambo, pri samostojnem izobraževanju priprav na delovanje v silah KFOR najdemo aplikacijo Vidik spola v MOM. Pred napotitvijo v mednarodno operacijo in na misijo morajo kandidatke in kandidati v sklopu priprav na napotitev med individualnimi vojaškimi veščinami (IVV) izpolniti tudi omenjeno. Pri izpolnitvi aplikacije lahko zasledimo, da ni ažurna glede novih oziroma spreminjajočih se dogodkov. Naslednja pomanjkljivosti je, da reševalka oziroma reševalec pridobi potrdilo samo s preletom aplikacije. Na koncu predstavitve vidika spola v mednarodnih operacijah in na misijah ni izbirnih vprašanj za ponovitev in utrditev znanja.
- V Center za elektronsko izobraževanje bi lahko bila dodana tudi aplikacija o vidiku spola, ki vpliva na delo v nacionalnem okolju oziroma celovita aplikacija vidika spola, ki bi vključevala tako interni kot eksterni vidik o vključevanje vidika spola v Slovenski vojski. Obvezno bi morala biti vključena v individualne vojaške veščine in bi jo morali kot vsakoletni obvezni predmet izpolniti vsi zaposleni v Slovenski vojski, ne samo napoteni v mednarodno operacijo in na misijo. Aktivnost bi pripomogla k dvigu osveščenosti o pomenu vključevanja vidika spola v Slovenski vojski.
- Center za elektronsko izobraževanje naj na seznam obveznih predmetov individualnih vojaških veščin uvrsti tudi Natov e-tečaj o vidiku spola ADL 169 o izboljšanju operativne učinkovitosti glede na spol (angl. *Improving Operational Effectiveness by Gender Perspective*) in druge e-tečaje po presoji in predlogih svetovalca za vidik spola pri Centru vojaških šol, kot izhaja iz Direktive št. 01-08 (Slovenska vojska, 2020, str. 6).
- Dolžnost svetovalke ali svetovalca za vidik spola (izvzet je Generalštab Slovenske vojske) bi morala biti opredeljena kot samostojna formacijska dolžnost, ne le dodatek nekaterim vojaškim dolžnostim. S tem bi dolžnost pridobila polni pomen in namen.

4 Sklep

V prispevku nas je zanimala kritična ocena prepoznavnosti pomena vključevanja vidika spola v interno in eksterno delovno okolje. Za doseganje višje učinkovitosti delovanja v Slovenski vojski smo v raziskavi ciljnega prebivalstva analizirali, ali primerna delovna klima in ustrezen sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja pripomoreta k razvoju zavedanja ter oblikovanju vključevanja vidika spola v Slovenski vojski. Analiza raziskave je opravljena na podlagi ponavljajočega se deleža sodelujočih v anketi, ki je prikazal izobraženega častnika s VII. stopnjo splošne izobrazbe v zrelih petdesetih letih na poveljniški dolžnosti poveljnika čete, zaposlenega več kot 20 let in v zakonskem oziroma partnerskem razmerju.

V prispevku smo hkrati preverjali, ali vključevanje vidika spola v delovne procese in krizne razmere vpliva na opravljanje nalog v Slovenski vojski. Rezultati raziskave so pokazali, da je uspešno uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti pomembno pri zagotavljanju varnega in stabilnega okolja. K celovitemu doseganju miru in varnosti pripomore aktivno vključevanje žensk iz lokalnega okolja v mednarodne operacije in na misije. Hkrati napotitev pripadnic Slovenske vojske v mednarodne operacije in na misije povečuje uspešnost vključevanja lokalnih žensk v zagotavljanje mirnega in stabilnega okolja. K višji učinkovitosti vključevanja vidika spola pri opravljanju nalog pripomore po spolu mešana sestava skupine za nadzor in povezavo. Vključevanje vidika spola tako v interne kot eksterne procese mora slediti razumevanju vidika spola, ki upošteva in vključuje družbeno pogojene vloge enakovredne obravnave med ženskami in moškimi, kar vodi do celostnejših rešitev in večje učinkovitosti pri opravljanju nalog in doseganju ciljev v Slovenski vojski. Družba kot celota ima koristi od njenega napredka. Ženske in moški bi morali enakovredno sodelovati na vseh ravneh mirovnega procesa, zato morajo biti v agendo vključeni tudi moški. Anketirani se strinjajo, da je enakovredna obravnava pripadnikov in pripadnic Slovenske vojske pomembna za učinkovitejše opravljanje nalog in doseganje ciljev organizacije. Vključevanje vidika spola nam omogoča vpogled v vsakodnevne odločitve moških in žensk. Ne le zakonsko, temveč tudi v praksi morata biti spola enako prepoznavna, razpolagati morata z enako družbeno močjo, biti enako udeležena na vseh področjih javnega in zasebnega življenja ter imeti enako korist od rezultatov družbenega napredka. Kot velja v delovnih procesih v internem okolju, je treba uvesti vse več ukrepov, da bi zagotovili enakovredne obravnave vidika spola tudi z delovanjem v kriznih procesih. Pomembno sporočilo povzamemo tudi iz odprtih mnenj, ki so bila podana v tem primeru, in sicer, ne drži, da se v Slovenski vojski enakovredno obravnavata oba spola ter da se bosta verjetno takrat, ko bosta zastopana v enakem številu. Anketirani so mnenja, da je vojaško izobraževanje in usposabljanje neobhodni pogoj za učinkovito opravljanje nalog v Slovenski vojski, kamor sodi tudi pomen vidika spola, kot tudi, da imajo vojaška izobraževanja in usposabljanja ključno vlogo pri ozaveščanju o pomenu uresničevanja Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti. Preseneča rezultat analize pri ugotovitvi, da anketirani niso enotnega mnenja, da so na vojaškem izobraževanju in usposabljanju pridobili zadostna znanja o vidiku

spola za implementacijo Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v praksi. Nizek odstotek strinjanja s trditvijo kaže, da morda anketirani izhajajo iz predpostavke, da je bilo na vojaškem izobraževanju in usposabljanju tako v Šoli za častnike kot na štabnem šolanju in tudi morda na višjem štabnem tečaju premalo poudarka oziroma premalo ur namenjenih vidiku spola. Poraja se vprašanje, ali je bila vsebina vidika spola skozi vojaški izobraževalni sistem podana v zadostni količini glede vsebine in na razumljiv način. To pomeni, da je vsebini vidika spola treba še naprej posvečati več pozornosti. Anketirani pri svojem delu potrebujejo znanja o vidiku spola, da jih bodo lahko implementirali v cilje Slovenske vojske. Raziskava je pokazala, da se anketirani ponovno ne strinjajo, da poveljniška struktura Slovenske vojske uspešno vključuje vidik spola v delo poveljstev in enot Slovenske vojske, kar je prav tako zaskrbljujoče in posredno vpliva na učinkovitost vključevanja vidika spola v delovne procese ter opravljanje nalog. Malo strinjanja kaže na pomanjkanje znanja in na to, da je treba še več pozornosti nameniti vključitvi vidika spola v vojaško izobraževanje in usposabljanje. Manjši odstotek anketiranih se strinja s trditvijo o zavedanju poveljnikov slovenskih kontingentov pomena vključevanja vidika spola in uresničevanju Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v mednarodnih operacijah in na misijah. To pomeni, da bi morali poveljniki v mednarodnih operacijah in na misijah področju vidika spola nameniti večjo pozornost. Sodelujoči v anketi niso prepričani, da ima poveljnik slovenskega kontingenta v Kosovskih silah vpliv na nabor sil za zagotavljanje po spolu mešane sestave skupine za nadzor in povezavo. Morda anketirani menijo, da se poveljnikov vpliv lahko izrazi že v fazi priprav načrtovanja sil, kjer lahko spremlja odzive na naloge kandidatov za napotitev v mednarodne operacije in na misije. Vpliva na nabor po spolu mešane sestave skupin poveljnik ob pomanjkanju kadra v Slovenski vojski zagotovo nima. Poveljnika poleg navedenega lahko ovirajo pri izboru spola tudi zahteve oziroma pogoji, ki jih kandidatke in kandidati morajo izpolnjevati za napotitev v mednarodno operacijo in na misijo ter tudi na območje delovanja. Največji delež anketiranih v raziskavi je moškega spola, zato so lahko prisotna zavajajoča mnenja, da je na poveljniških dolžnostih v Slovenski vojski razporejenih dovolj pripadnic. Nasprotni spol morda opredeljuje ženske kot konkurenco oziroma kot oviro pri svojem napredovanju na višje poveljniške dolžnosti. Kateri častniški profili po spolu bodo imeli možnost napredovanja, bo pokazal čas v sožitju z zahtevami in cilji delovnih procesov ter pri premagovanju stereotipov. Je pa tako vznemirljivo mnenje polovice anketiranih zagotovo zaskrbljujoče. Organizacijska kultura in klima v Slovenski vojski, ki ne zagotavljata enakovredne obravnave na kariernih poteh pripadnic in pripadnikov, negativno vplivata na vključevanje vidika spola v delovne procese in krizne razmere. Morda so anketirani izhajali iz lastnih izkušenj. Da usposobljenost za delo ni edini kriterij, ki omogoča napredovanje, kaže nezadovoljstvo anketiranih, kjer organizacijska kultura dopušča odklone, da morda neusposobljeni kadri lahko zasedejo odgovornejša delovna mesta. Stanje ruši klimo, kar lahko posledično vpliva na opravljanje nalog obeh spolov. Tematika enakovrednega obravnavanja spolov na kariernih poteh je v anketi prikazala skoraj enako mnenje med prepričanimi in manj prepričanimi. Anketirani slušateljci se s 7 % ne strinjata s trditvijo, neopredeljena pa je ena pripadnica s 3 %.

Slušatelji, sodelujoči v anketi, se strinjajo s trditvijo v 37 %, 30 % se jih ne strinja, 23 % pa je neopredeljenih. Razberemo lahko, da usposobljenost za delo pri anketiranih ni ovrednoteno kot prava vrednota organizacije, je pa zagotovo pomembno izhodišče ob zavedanju, da je enakovredna obravnava v sistemu še kako pomembna za učinkovito opravljanje nalog tako v nacionalnem kot mednarodnem okolju. V nadaljevanju spoznavamo, da dobra polovica anketiranih meni, da vključevanje vidika spola v procese in delo vpliva na ustvarjanje dobre organizacijske kulture in klime v Slovenski vojski. Večina anketiranih meni, da stereotipi ostajajo prisotni v Slovenski vojski. Na samo vključevanje spola v delovne procese vplivajo tudi stereotipi, ki jih anketirani zaznavajo v delovnih procesih. Višji odstotek anketiranih meni, da so v Slovenski vojski še vedno prisotni predsodki in stereotipi, ki vodijo do neenake obravnave v praksi. Stereotipi so prisotni tudi danes, na primer, da so moški rojeni vodje, da ženske nočejo biti vodje ali ženske ne znajo brati zemljevidov. Pri izbiri med enako dobrimi kandidati imajo prednost moški, kar je lahko stereotip ali dejstvo. Uvedba deleža po spolu v Slovenski vojski bi lahko negativno vplivala na medsebojne odnose. Anketirani menijo, da deleži ne bodo prispevali k uspešnejši implementaciji vidika spola v delovne procese. Pri deležih ne gre za zagotavljanje enakih možnosti in vprašanje enakopravnosti, temveč za doseganje meril pripravljenosti in usposobljenosti za opravljanje nalog. Raziskava je pokazala, da vključevanje vidika spola v delovne procese in krizne razmere vpliva na opravljanje nalog v Slovenski vojski.

V nadaljevanju raziskave smo v prispevku analizirali, ali je vloga svetovalcev za vidik spola vodena s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev. Analiza je pokazala, da se anketirani strinjajo s trditvijo, da je vključevanje vidika spola vodeno s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev, svojo vlogo svetovalci za vidik spola kažejo v delovnih procesih doma in v tujini. Pričakovani rezultat, da so vsi anketirani seznanjeni o tem, kdo ima vlogo svetovalca za vidik spola v enoti, v katero so bili nazadnje razporejeni, bi moral pokazati, da to potrdijo vsi sodelujoči v anketi. Vendar to ni bilo tako. V odprtih mnenjih svojih odločitev niso komentirali sodelujoči, ki menijo drugače. Negativno mnenje lahko pomeni, da niso seznanjeni s svetovalcem za vidik spola v njihovi enoti ali pa lahko povzamemo, da svetovalca v njihovi enoti ni bilo, saj so funkcijsko umeščeni le od ravni brigade do Generalštaba Slovenske vojske. Podobno so se odločali anketirani pri trditvi, da svetovalci za vidik spola delujejo na vseh ravneh poveljevanja svetovalno in da so podpora poveljniku. Nižji delež od polovice anketiranih se strinja s to trditvijo. Skoraj polovica jih meni, da poveljniki svetovalcev za vidik spola v delo ne vključujejo redno, kar je zaskrbljujoče. V odprtih mnenjih zasledimo razmišljanje, da poveljniki vključijo svetovalce za vidik spola šele takrat, ko pride do sporov (ko je že prepozno). Iz komentarjev lahko razumemo, da se vloga svetovalcev razume predvsem v smislu internega reševanja sporov, kot bi na primer lahko bilo nadlegovanje. To je lahko skrb vzbujajoče ali pa je še vedno prisotno pomanjkanje zavedanja in znanj o vlogi svetovalcev. Prva funkcija svetovalca za vidik spola je bila ustanovljena na Generalštabu Slovenske vojske leta 2015. Direktiva št. 01-08 z opredelitvijo vloge in nalog svetovalcev pa je bila izdana šele v letu 2020, kar pomeni, da je vključevanje vidika spola še v razvoju.

Natančnejših opredelitev nimamo, zato ne moremo z gotovostjo trditi o vrsti incidentov. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da odzivnost poveljnikov ni pravočasna, kar kaže na potrebo po okrepitvi odgovornosti funkcije poveljnika. Pri tej trditvi ugotavljamo, da ni skladna z Direktivo št. 01-08 (Slovenska vojska, 2020, str. 3 in 8), ki poveljujočim nalaga, da morajo opraviti postopke in ukrepe, ki bodo zagotavljali neprestano uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti in vključevanje vidika spola na vseh ravneh poveljevanja v Slovenski vojski in na misijah. Poveljniki v Slovenski vojski na podlagi direktive določijo naloge štabom in drugim organom v sestavi, ki so dolžni vključiti vsebino direktive v svoje delo in naloge ter redno vključevati vidik spola. Anketirani so se pri izbiri števila na lestvici strinjanja ali nestrinjanja verjetno odločali na podlagi svojih lastnih izkušenj ali prenosa izkušenj. Vključevanje vidika spola v delovne procese (interni vidik) in tudi v krizne razmere (eksterni vidik) po izboru anketiranih vpliva na opravljanje nalog v Slovenski vojski. Vloga svetovalcev za vidik spola oba vidika usmerja k načrtnemu doseganju ciljev.

Vloga svetovalcev za vidik spola se kaže skozi vojaško izobraževanje in usposabljanje poveljniške strukture Slovenske vojske kot tudi skozi lastna funkcionalna izobraževanja, tečaje, seminarje in konference, na katerih posamezniki in posameznice pridobivajo nove izkušnje in utrjujejo že pridobljena znanja. Spreminjajoče se sodobno varnostno okolje in vojaške grožnje postavljajo vedno nove izzive, v katere je treba učinkovito umestiti oba spola. Anketirani se v celoti ne strinjajo, da poveljniška struktura Slovenske vojske uspešno vključuje vidik spola v delo poveljstev in enot Slovenske vojske, kar ne kaže v korist vloge svetovalcev za vidik spola, da je vodena s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev. Če svetovalcev za vidik spola poveljujoči ne vključijo v koncepte nalog enot, vključevanje vidika spola ne doseže učinka. Izstopa ugotovitev v analizi, da je vloga svetovalcev za vidik spola prepoznana kot želena pri vključevanju vidika spola v delovne procese. To priznanje svetovalcem za vidik spola ustvarja dobra izhodišča za gradnjo ustrezne organizacijske kulture in klime v Slovenski vojski in plemeniti poslanstvo.

V prispevku prikazani primeri dobrih praks vodenja s poslanstvom za načrtno doseganje ciljev so primer učinkovitosti Slovenske vojske pri opravljanju nalog in doseganju ciljev s ključnim upoštevanjem sestave mešanih skupin za nadzor in povezavo po spolu. Hkrati Direktiva št. 01-08 opredeljuje pomen vključevanja vidika spola v Slovensko vojsko in vlogo svetovalcev za vidik spola, ki je vodena za načrtno doseganje ciljev (Slovenska vojska, 2020, str. 2). Iz analize raziskave ugotavljamo, da je vloga svetovalcev za vidik spola vodena s poslanstvom, vendar še ne dosega vseh načrtovanih ciljev. Pridobljene ugotovitve bi lahko prispevale k bolj organiziranemu vodenju, k uspešnosti in učinkovitosti vodstvene strukture Slovenske vojske za vključevanje vidika spola v interne ter eksterne procese dela. Nedvomno je za doseganje učinkovitosti vidika spola pri opravljanju nalog in doseganju ciljev organizacije prednost človeški dejavnik, ne zaradi deleža, temveč zaradi pomena usposobljenosti. Dognanja, do katerih smo prišli pri pripravi in izdelavi tega prispevka, nedvoumno potrjujejo, da bodo potrebna nadaljnja raziskovanja kot tudi stalna spremljanja stanja o vključevanju vidika spola in uresničevanju Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti v nacionalnem in mednarodnem okolju glede na

učinkovitost opravljanja nalog in doseganje ciljev Slovenske vojske. Število domače strokovne literature in znanstvenih člankov na temo pomena vključevanja vidika spola v Slovenski vojski je zelo malo. Dostopnost virov, ki opisujejo in analizirajo delovanje vidika spola je zato omejena. Kljub nekaterim pomanjkljivostim in omejitvam imajo izsledki te raziskave neko vrednost, predvsem za prakso. Prav tako raziskava kaže neko področje zaznavanja razlik pri obravnavi med spoloma v Slovenski vojski. Koristnost te raziskave se navsezadnje kaže tudi v tem, da je to področje v Slovenski vojski še dokaj neraziskano oziroma je ta naloga ena prvih raziskav s tega področja. Hitreje se širi zavest o vidiku spola, hitreje bo dosegla ustrezno mesto v organizacijski kulturi in klimi, ki bo omogočala njeno poglobljeno vključitev v praksi.

Pridobljene ugotovitve bi lahko prispevale k višjemu zavedanju vodstvene častniške strukture pri vključevanju vidika spola v Slovenski vojski, kot tudi pri uveljavitvi mogočih sprememb, ki bi v ospredje postavile pomembnosti raznovrstnosti obeh spolov za učinkovitejše opravljanje nalog in doseganje ciljev organizacije. Obravnava tematike v prispevku o vidiku spola je podlaga za nadaljevanje raziskovalnega dela o proučevanju vključevanja vidika spola v Slovenski vojski.

5 Literatura in viri

1. Black, J. 2001. *War in the New Century*. London and New York. Continuum, str. 10.
2. Furlan, B., Rečnik, D., Vrabič, R., Maraš, V., Cerkovnik, J., Špur, B., Šonc, M., Tušak, M., Ivanuša, M., Gorjup, B., Kojadin, M., Lasič, K., Unger, M. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, str. 27 in 35.
3. Hays Gilpin, K., Whitley, D. S. 2000. *Arheologija spolov*. Ljubljana: Škuc, str. 12–16.
4. Jelušič, L., Pešec, M. 2002. *Seksizem v vojaški uniformi*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede, str. 7–14.
5. Kalič, F. 2019. *Deformirana organizacijska kultura in nezaželeni pojavi voditeljstva v vojski*. *Sodobni vojaški izzivi*, letnik 21(4), str. 95–97.
6. MORS. 2015a. *Program splošnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja kandidatov za častnike Slovenske vojske št. 603-55/2015-21 z dne 30. 10. 2015*. Dokument MORS, str. 2–3.
7. MORS. 2015b. *Program štabnega šolanja častnikov Slovenske vojske št. 603-55/2015-16 z dne 23. 7. 2015*. Dokument MORS, str. 3.
8. MORS. 2021b. *Poveljniško-štabna šola*. Dostopno na: <http://www.slovenskavojska.si/struktura/center-vojaskih-sol/poveljnisko-stabna-sola/> [26.1.2021]. Dokument SV.
9. NATO. 2019. *The Secretary General's Annual Report 2019. NATO Public Diplomacy Division*. Dostopno na: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf [26.1.2021], str. 93.
10. NATO. 2020a. *Gender balance and diversity in NATO*. Dostopno na: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_64099.htm?selectedLocale=en [26.1.2021].

11. NATO. 2020b. *NATO PARLIAMENTARY ASSEMBLY. UNSCR 1325 AT 20: Achievements and remaining challenges in Implementing the Women, Peace and Security Agenda*. Dostopno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50080.htm [26.1.2021].
12. NATO. 2021. *HQSACT Office of the Gender Advisor*. Allied Command Transformation. Dostopno na: <https://www.act.nato.int/gender-advisor> [26. 1. 2021].
13. Pešec, A. 2020. *Ženske in moški: odnosi, komunikacija in harmonija*. Ljubljana. Narodna univerzitetna knjižnica, str. 3–9.
14. Slovenska vojska. 2020. *Direktiva št. 01-08 za uresničevanje Agende 1325 o ženskah, miru in varnosti ter vključevanje vidika spola v Slovenski vojski*, št. 804-114/2020-1 z dne 27. 5. 2020. Dokument SV, str. 2–8.
15. Slovenska vojska. 2019. *Učni načrt programa višjega štabnega tečaja častnikov SV št. 603-61/2019-26 z dne 12. 8. 2019*. Dokument SV, str. 10.
16. Tkavc, S. 2016a. *Uvodnik. Resolucija 1325 in vloga vidika spola*. Sodobni vojaški izzivi, letnik 18 (3). Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske, str. 17.
17. Tkavc, S. 2016b. *Za doseganje operativne učinkovitosti je vključevanje vidika spola bistvenega pomena*. Revija Slovenska vojska. 24 (10), str. 8.
18. Tkavc, S. 2016d. *Nekatere dobre prakse na področju vidika spola ter izvajanja resolucije VS OZN 1325 v 25 letih Slovenskih oboroženih sil. Some of the best practices in gender perspective and the implementation of UNSCR 1325 in the 25 years of Slovenian Armed Forces*. Sodobni vojaški izzivi, letnik 18 (3). Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske, str. 58.

Rusko hibridno delovanje in vloga zasebnega vojaškega podjetja Wagner

Russian hybrid operation and the role of the private military company Wagner

Povzetek

Konceptualni model vojskovanja, ki ga je Rusija uporabila pri aneksiji polotoka Krim in takoj za tem še v intervenciji na vzhodu Ukrajine, je Zahod prepoznal kot hibridni koncept vojskovanja in ga kot takega v svojih analizah tudi obravnava. Vojaški analitiki Zahoda ocenjujejo, da je Rusija pri posredovanju v Ukrajini uporabila tako imenovano Gerasimovovo doktrino vojskovanja. Pri tem sta glavno vlogo na bojišču imela predvsem dva dejavnika hibridnega vojskovanja. Prvi in najpomembnejši instrument moči so bile informacije. Drugi ključni dejavnik ruskega hibridnega vojskovanja je bil vojaški instrument moči, ki pa je bolj kot na uporabi konvencionalnih sil temeljil na uporabi manjših taktičnih enot, kot so specialne sile in zasebna vojaška najemniška podjetja (npr. Wagner). Ta so v ukrajinskem konfliktu in tudi v posameznih poznejših konfliktih po svetu (Libija, Sirija, Srednjeafriška republika, Venezuela itn.), v katere se je Rusija vključila predvsem zaradi povečanja lastnih ekonomskih interesov, imela in še imajo glavno vlogo.

Ključne besede: Rusko hibridno delovanje, Gerasimovova doktrina, ruska zasebna vojaška podjetja, zasebno vojaško podjetje Wagner.

Abstract

The conceptual model of warfare, which Russia used in the annexation of the Crimean peninsula and immediately afterwards in the intervention in eastern Ukraine, has been recognized by the West as a hybrid concept of warfare, and is analyzed as such. Western military analysts estimate that Russia used the Gerasimov doctrine of warfare in its intervention in Ukraine. Two factors of hybrid warfare played a primary role on the battlefield. The first and most important instrument of power was information. The other key factor in Russian hybrid warfare was the military instrument of power which, however, involved the use of smaller tactical units, such as special forces and private military mercenaries (e.g. Wagner), rather than the use of conventional forces. These private military mercenaries have played and still play a key role in the Ukrainian conflict, and in later conflicts around the world (Libya, Syria, Central African Republic,

Venezuela, etc.) in which Russia became involved, mainly due to the expansion of its own economic interests.

Key words: *Russian hybrid operation, Gerasimov doctrine, Russian private military companies, private military company Wagner.*

1 Uvod

Izraz *hibridna vojna* je bil v zadnjih nekaj letih nenehno prisoten v informacijskem prostoru Ukrajine in Evrope. Mogoče ga je bilo opaziti tako v vojaški terminologiji kakor v pogovornem jeziku politikov. V sedanjosti pa je nedvomno namenjen pojasnitvi posebnosti spopada med Rusijo in Ukrajino. Tako je Rusija, namesto da bi odprto uporabljala vojaško moč za zavarovanje svojih političnih ciljev v Ukrajini, sprejela pristop, s katerim naj bi Kremlju zagotovila »verodostojno zanikanje«, hkrati pa zmanjšala stroške, povezane z neposrednim sodelovanjem oboroženih sil. Kriza v Donbasu, na vzhodu Ukrajine, kjer se je faza nasilja začela v drugi polovici aprila 2014, je postala pomemben primer preoblikovanja ruskih paravojaških formacij v kvazi zasebne vojske oz. zasebna vojaška podjetja ali družbe (angl. *private military companies*, PMC). Dogajanje v Donbasu je Rusiji ponudilo edinstveno priložnost, da preizkusi ofenzivne in protiofenzivne sposobnosti svojih paravojaških sil proti razmeroma šibkemu nasprotniku. Hkrati je vojna na ukrajinskem vzhodu postala sestavni del procesa »naravne selekcije«, ki je omogočil preizkus učinkovitosti ruskih zasebnih vojaških podjetij, ki so tvorile »jedro« vojaških sil, saj so bile napotene na vojaške naloge v Sirijo. Govorimo lahko o večjem številu paravojaških skupin in formacij, ki so sodelovale pri sovražnostih v Ukrajini, vendar so pomembnejšo vlogo imela predvsem zasebna vojaška podjetja, med katerimi je posebej izstopalo zasebno vojaško podjetje Wagner (Sukhankin, 2019).

V prispevku podrobneje analiziramo te vojaške dejavnosti Rusije v Ukrajini in opredeljujemo vlogo nevojaških akterjev oziroma ruskih zasebnih vojaških podjetij, za katere trdimo, da so imela bistveno vlogo pri uspehu Rusije v vojaški operaciji v Ukrajini. Na podlagi opravljene analize poskušamo odgovoriti na vprašanja, v kolikšnem obsegu in v kakšnih oblikah se hibridno delovanje oboroženih sil Rusije pojavlja na kriznih žariščih ter ali Rusija za doseg vojaških ciljev uporablja tudi posrednike, kot je na primer zasebno vojaško podjetje Wagner.

2 Pojem ruskega hibridnega vojskovanja

Z rusko priključitvijo Krima leta 2014 je hibridna vojna postala moderna beseda v akademskih in političnih krogih. Vendar so se vojaške in politične razsežnosti vojne kmalu močno razširile in presegle njen koncept. Ukrajinski konflikt je bil bolj »sestavljena« kot »hibridna« vojna. Sredstva in metode, ki so jih udeležene strani uporabljale, so značilne za zgodnje postsovjetsko obdobje skupaj z nekaterimi novimi vojaškotehničnimi elementi in tudi s klasično vojno ter strategijami hladne vojne. Konflikt je ponovno pokazal pomen kopenskih čet in oborožitve za evropsko varnost.

Prav tako je verjetno postavil standard za morebitne prihodnje konflikte v postsovjetski regiji (Minasyan, 2015). Konflikt na vzhodu Ukrajine bi lahko obravnavali kot primer hibridne vojne, ki poteka v širši ruski kampanji za regionalni revizionizem in globalni vpliv (Monaghan, 2019, str. 13). General Gerasimov je ta pristop v svojem znanstvenem poročilu¹ predstavil ruski akademiji vojaških znanosti februarja 2013 kot mejnik za hibridno vojno, ki je formalno vključevala nevojaške ukrepe (politične, gospodarske in informacijske/propaganda) in prikrite vojaške akcije (Minasyan, 2014).

General Gerasimov ni izumil koncepta hibridne vojne, niti ni to izključno ruski vojaški koncept. Bojne akcije, ki jih izvajajo konvencionalne in neregularne sile in vključujejo elemente »hibridne vojne«, so bile pogoste v skoraj vseh oboroženih spopadih. Ti elementi vključujejo angažiranje zasebnih vojaških podjetij, uporniške in protiuپorniške vojne ter terorizem, pa tudi pogosto uporabo informacijske vojne in dejavnosti, katerih cilj je omajati in porušiti gospodarski ter politični ustroj sovražnika. Sočasna kombinacija regularne in neregularne vojne v istem operativnem okolju je ena glavnih značilnosti hibridne vojne.

Sestavljeno vojskovanje (vojna) je hibridna kombinacija regularnega in neregularnega vojskovanja, državljanske vojne in neprikritega sodelovanja redne vojske. Sestavljeno naravo konflikta lahko opazujemo v zimskih bitkah 2014–2015 za zavzetje letališč v krajih Donjeck in Debaltsevo. V bojih se je ukrajinska vojska spoprijela z mešanico lokalnih proruskih paravojaških borcev, ruskih prostovoljcev, pripadnikov ruskih rednih elitnih enot in specialcev, ki so se borili pod oznakami ljudske republike Lugansk in Donjeck in celo z nekaj rednimi ruskimi motoriziranimi in mehaniziranimi bataljonskimi bojnimi skupinami. Ugotavljamo, da sestavljena vojna vključuje tudi mešanico klasičnih in sodobnih načinov vojskovanja skupaj z uporabo zastarelega in hkrati tudi najsodobnejšega orožja ter opreme. Ukrajinski konflikt je sestavljena vojna tudi v tehničnem smislu, o čemer priča uporaba brezpilotnih letal (BPL), digitalnih sistemov poveljevanja, nadzor komunikacij in izrazita obveščevalna dejavnost. Prav tako so bili bojni tanki varovani z naprednimi sistemi protitankovske in protizračne obrambne, mehanizirane enote pa so bile podprte z artilerijskimi in raketnimi sistemi. V ukrajinskem konfliktu smo bili prvič po drugi svetovni vojni priče kopenske bitke z uporabo številnih tankovskih in motoriziranih pehotnih sil (Minasyan, 2015). Treba je dodati, da ruski teoretiki uporabljajo izraz »*gibridnaya voina*« kot opis hibridne vojne (angl. *hybrid warfare*) takrat, ko trdijo, da je pojem ruske hibridne vojne le mit.² Ruski teoretiki poudarjajo, da hibridna vojna ni ruski koncept, temveč zahodni, pri tem pa trdijo, da je to način vojskovanja, ki ga Zahod trenutno uporablja proti Rusiji (Monaghan, 2016).

¹ Gerasimov, 2013. The Value of Science in Prediction (Vrednost znanosti v predvidevanju), Military-Industrial Kurier. Dosegljivo na: <https://www.ies.be/files/Gerasimov> (Dostopno 23. 12. 2020).

² Na primer: Pukhov, 2015. Mit o hibridni vojni (angl.: The Myth of Hybrid Warfare). Nezavisimaya Gazeta, Dostopno na: <http://nvo.ng.ru> (Dostopno 28. 12. 2020).

2.1 Gerasimovova doktrina

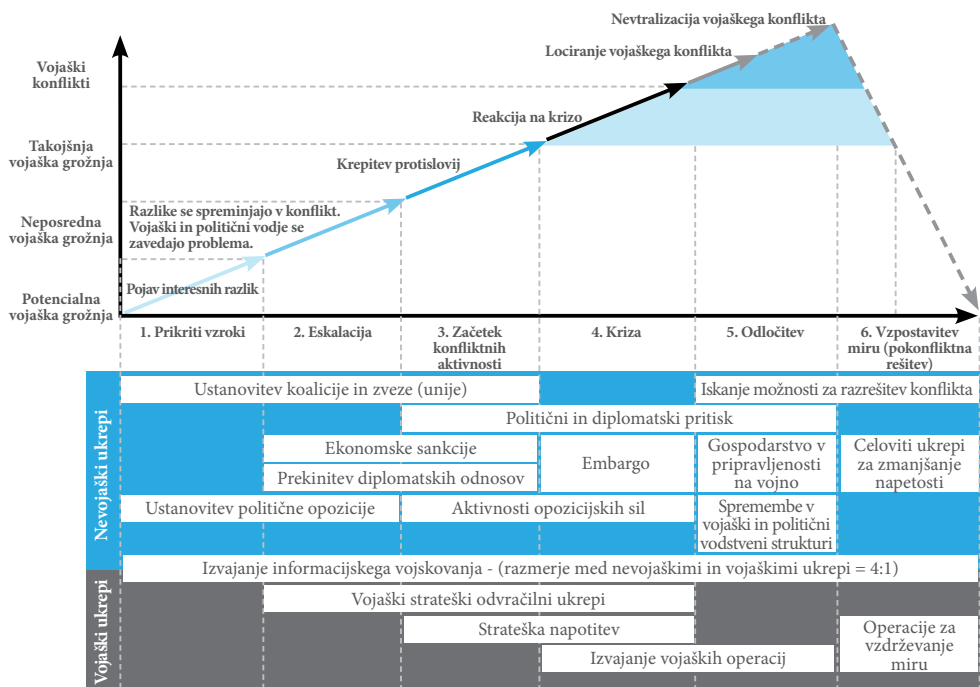
Vodilna teza generala Gerasimova je, da se sodobni konflikt bistveno razlikuje od paradigme druge svetovne vojne in tudi od hladne vojne. Sodobni konflikt tako vsebuje nenapovedane vojne, hibridne operacije, ki združujejo vojaške in nevojaške dejavnosti in manjše namensko sestavljene sile. Gerasimov trdi, da moderna vojna temelji na obveščevalnih podatkih in prevladi v informacijskem prostoru. Informacijske tehnologije so zmanjšale prostorsko, časovno in informacijsko vrzel med vojsko in vlado. Cilji so doseženi v oddaljeni brezkontaktni vojni. Strateška, operativna in taktična raven ter ofenzivne in obrambne aktivnosti pa so zato postale manj prepoznavne. Gerasimov je razvil model za sodobno rusko vojskovanje z naslovom Vloga nevojaških metod pri reševanju meddržavnih sporov, ki je prikazan na sliki 1. Njegov model predvideva šest stopenj razvoja konfliktov, za katere je značilna uporaba nevojaških ukrepov, vendar pa se vojaško angažiranje povečuje, ko se konflikt približuje rešitvi. Model je teoretična prilagoditev novih idej o vojni, vendar se nekateri elementi idej nanašajo na rusko nekonvencionalno vojskovanje v Ukrajini in na Krimu v letih 2013–2014 (USASOC, 2015).

1. **Prikriti vzrok.** V začetni fazi, ki bo verjetno dolgotrajna, se proti nasprotnemu režimu oblikuje politična opozicija. Rusija uporablja strateške odvrtačilne ukrepe in vodi široko, celovito in trajno kampanjo informacijske vojne, da oblikuje okolje za uspešno rešitev konflikta. Na tej stopnji je zaznana potreba za načrtovanje vojaške dejavnosti (USASOC, 2015, str. 19).
2. **Stopnjevanje.** Če se konflikt stopnjuje, Rusija vrši politični, diplomatski in gospodarski pritisk na napaden režim ali nedržavne akterje, da bi tako osamila nasprotnika. V tej fazi se začnejo vojaški in politični voditelji v regiji in v tujini zavedati razvijajočega se konflikta in zavzemajo lastna javna stališča (prav tam, str. 19).
3. **Začetek konfliktnih dejavnosti.** Tretja stopnja se začne, ko nasprotne sile v konfliktni regiji začnejo dejavnosti druga proti drugi. To je lahko v obliki demonstracij, protestov, subverzije, sabotaž, atentatov in paravojaških spopadov. Krepitev konfliktnih dejavnosti postaja neposredna vojaška grožnja ruskim interesom in nacionalni varnosti. Na začetku te faze konflikta Rusija začne strateško razporejati svoje sile proti konfliktni regiji (USASOC, 2015, str. 19).
4. **Začetek konfliktnih dejavnosti.** Tretja stopnja se začne, ko nasprotne sile v konfliktni regiji začnejo z dejavnostmi druga proti drugi. To je lahko v obliki demonstracij, protestov, subverzije, sabotaž, atentatov in paravojaških spopadov. Krepitev konfliktnih dejavnosti postaja neposredna vojaška grožnja ruskim interesom in nacionalni varnosti. Na začetku te faze konflikta Rusija začne strateško razporejati svoje sile proti konfliktni regiji (USASOC, 2015, str. 19).
5. **Kriza.** Ko se kriza zaostri, Rusija začne izvajati vojaške operacije, ki jih spremlja močno diplomatsko in gospodarsko prepričevanje. Informacijska kampanja se nadaljuje zato, da postane okolje ugodno za rusko posredovanje (prav tam, str. 19).
6. **Odločitev.** V tej fazi rusko vodstvo išče najboljše poti za rešitev konflikta. Ključni vidik odločitve je sprememba vojaškega in političnega vodstva konfliktna regije ali države – kar Nato imenuje »sprememba režima«. Cilj je spremeniti politično,

vojaško, gospodarsko in družbeno resničnost v regiji/državi tako, da se s tem olajša vzpostavitev miru, reda in normalizacija odnosov (prav tam, str. 19).

- Obnova miru.** V zadnji fazi, ki se lahko spet zavleče, Rusija nadzoruje celovite ukrepe za zmanjšanje napetosti in izvaja operacije za vzdrževanje miru. Ta stopnja vključuje diplomatske in politične ukrepe, potrebne za vzpostavitev pokonfliktne obnove, ki se nanaša na prvotni vzrok konflikta (prav tam, str. 19).

Slika 1: Glavne faze (stopnje) razvoja konflikta in vloga nevojaških metod pri meddržavnem reševanju konfliktov po Gerasimovu (prirejeno po USASOC, 2015, str. 18)

Gerasimov napoveduje skrito uporabo sil, kot so paravojaške in civilne uporniške enote, in poudarja, da se je treba zanašati na asimetrične in posredne metode vojskovanja. Potem trdi, da mora vojna poleg fizične resničnosti vključevati tudi informacijski prostor, kjer je mogoče sprotno usklajevanje uporabljenih sredstev in orodij. Velik poudarek daje usmerjenim napadom, ki se uresničujejo za sovražnikovimi bojnimi linijami, uničenju sovražnikove kritične infrastrukture, tako glede njegovih vojaških kot civilnih elementov, če je le mogoče v kratkem času. Gerasimov prav tako zagovarja množično uporabo specialnih sil in tudi robotskega orožja, na primer brezpilotnih letal. Kot trdi Gerasimov, bi bilo treba redne sile angažirati šele v poznih fazah konflikta, pogosto pod krinko mirovnih sil ali sil za krizno upravljanje (Gerasimov, 2013).

3 Ruska kampanja hibridnega vojskovanja v Ukrajini

Način, na katerega je Rusija uporabila silo proti Ukrajini od začetka leta 2014, je nekatere opazovalce opozoril, da sodeluje v »hibridni vojni«. Namesto da bi odprto uporabljala vojaško moč za zavarovanje svojih političnih ciljev v Ukrajini, je Rusija sprejela natančnejši pristop, s katerim naj bi Kremlju zagotovila »verodostojno zanikanje«, hkrati pa zmanjšala stroške, povezane z neposrednim sodelovanjem oboroženih sil.³ Tudi na vzhodu Ukrajine je Moskva vztrajno zavračala očitke o neposredni vpletenosti v oborožene sovražnosti med Kijevom in uporniškimi skupinami. Kljub temu je upornikom zagotavljala diplomatsko podporo, pa tudi strelivo velikega kalibra in logistiko. Obstajajo pa tudi trdni dokazi, da so se nekatere ruske enote borile z ukrajinskimi silami v regiji Donbas (Teifukova in Erol, 2017).

Ob tem Freedberg dodaja, da so ruske dejavnosti v Ukrajini resnično študija primera, ki definira delovanje v kibernetnem prostoru in uporabo elektromagnetnega spektra (angl. *cyber-electromagnetic activities* – CEMA) kot tudi obveščevalne dejavnosti. Poudari, da je to resnično učinkovita sinergija vseh zmogljivosti v kombinaciji s kinetičnimi sredstvi, da se tako ustvari želen učinek na bojišču (Freedberg, 2015).

3.1 Informacijsko delovanje

Najpomembnejša značilnost informacijske vojne, ki je omogočila priključitev Krima, je ruski nadzor s pomočjo večinske rusko govoreče manjšine in somišljenikov na polotoku. Cilj ruske informacijske vojne na Krimu je bil na skrivaj zavajati, zmesti, prepričevati in privabljati tam živečo rusko govorečo populacijo. To je način, ki je koristen za ruske politične cilje in je v tem primeru vzbujal porast proruskih čustev in tako legitimiral nezakonita dejanja Rusije. V praksi je bil tako Krim nezakonito priključen in to dejanje je bilo na videz uzakonjeno s tako imenovanim krimskim »referendumom«. To se je zgodilo, ker so rusko govoreči državljani Ukrajine, ki so bili deležni psihološke in informativne obravnave (toksikacija), resnično sodelovali pri separatističnem puču in aneksiji Krima Rusije (Darczewska, 2014, 83). Dejstvo, da rusko govoreča manjšina na Krimu pomeni 58,5 % celotnega prebivalstva, je še povečalo verjetnost, da bo operacija uspešna (prav tam, str. 34).

Rezultati tega tako imenovanega »referenduma« so bili del medijske propagande dezinformacij znotraj hibridne vojne. Krimski glas⁴ je bil uspešen pri sporočanju rezultatov referenduma, saj naj bi po poročanju omenjenega medija pri 80-odstotni volilni udeležbi 97 odstotkov prebivalstva glasovalo za odcepitev. V resnici pa je bila volilna udeležba le 30-odstotna, polovica sodelujočih (50 odstotkov) pa je glasovala proti

³ Rusija na primer ni začela tradicionalne invazije, da bi Krim oddaljila od nadzora Kijeva; namesto tega je spodbujala lokalne proruske demonstracije, na ozemlje Ukrajine napotila vojaške skupine brez oznak pripadnosti (tako imenovane »majhne zelene može«), ki so zasedle uradne vladne stavbe in nadzirale lokalni referendum, da bi prizadevanjem za priključitev dala legitimnost.

⁴ Krimski glas je bil proruski spletni medij v Ukrajini.

neodvisnosti (Rusnáková, 2017 v Murphy, 2016). V informacijski vojni na Krimu je bila uporabljena tudi medijska cenzura. Pretežno število ukrajinskih televizijskih programov so nadomestili ruski. Vse od prihoda ruskih čet na Krim je bila večina ukrajinskih televizijskih kanalov blokiranih, nadomestili so jih z ruskimi (Rusnáková, 2017 v Jovanovski, 2014). Pri tem Giles dodaja, da je Rusija tudi uspešno prevzela nadzor nad telekomunikacijami skupaj z domnevno neodvisnim internetom in tako uspešno osamila Krim od neodvisnih novic iz tujine. Tako je bila javnost na Krimu deležna le informacij o dogodkih v Ukrajini, ki jih je ustvarila izključno Rusija, kar je močno olajšalo rusko priključitev polotoka (Rusnáková, 2017 v Giles, 2016).

Za rusko informacijsko delovanje na Krimu je značilno tudi delovanje proruskih trolov in agitatorjev, ki jih je plačeval Kremelj. Ti so širili dezinformacije na blogih, spletnih mestih ali družbenih omrežjih, predvsem pa v javnih razpravah. Nekatere najbolj splošno znane razširjene dezinformacije o Krimu so tiste, ki trdijo, da je bil Krim vedno ruski, saj je tudi rusko ministrstvo za obrambo na svoji uradni spletni strani objavilo, da je Krim pripadal Rusiji pred 160 milijoni let in da mora Rusija ruske manjšine na Krimu zaščititi pred kijevskimi skrajneži in nacionalisti. Ukrepi naj bi imeli višje cilje kot samo priključitev Krima, ki je prikazana kot zmožnost ruske hibridne vojne na operativni ravni. Rusija vodi hibridno vojno tudi na taktični in strateški ravni, tako da cilja tudi na preostalo Ukrajino, ZDA in na Nato. Ruska stran je razširila dezinformacije, da namerava Nato pod vodstvom ZDA na polotoku Krim postaviti vojaško oporišče za delovanje proti Rusiji, da sta ZDA in Nato vdrla v spletno stran krimskega referendumu in da je polotok ponovno ogrožen s fašizmom/nacizmom, saj naj bi ukrajinsko vlado sestavljali fašisti/nacisti (Rusnáková, 2017, str. 360).

Uporabljena ruska propaganda med krimsko operacijo je segla celo tako daleč, da so proruski mediji objavili informacijo, da je mogoče za nazaj razveljaviti darilno pogodbo takratnega sovjetskega predsednika Hruščova, ki je leta 1954 s sprejetim zakonom Ukrajini podaril Krimski polotok. Trdili so tudi, da Ukrajina sploh ne obstaja in da je le del Ruskega imperija. Zasledimo tudi trditev, da Ukrajincev kot ljudstva sploh ni, so kvečjemu le mali Rusi (Snyder, 2014).

3.2 Kibernetski napadi na infrastrukturo

V ruski doktrini je kibernetika varnost podrejena informacijski varnosti, kibernetiki prostor pa je le del »informacijskega prostora« (Jaitner, 2015). V Kijevu so zabeležili številne kibernetične napade, ki pa so se stopnjevali po odločitvi ruskega parlamenta za vojaški poseg na Krimu. Odločitev ruske vlade je povzročila vrsto dogodkov v kibernetičnem prostoru, saj so rusko sponzorirane kibernetične skupine, skupine hekerjev in cyber kriminalcev začele delovati proti sovražniku (Paganini, 2014).

Vodja ukrajinske varnostne službe SBU5 Valentyn Nalivaichenko je četrtega marca 2014 med ruskim posredovanjem na Krimu med tiskovno konferenco obvestil širšo javnost,

⁵ SBU: Ukrajinska varnostna služba (ukrajinsko: Sluzhba bezpeky Ukrainy).

da je ukrajinski telekomunikacijski sistem na udaru. Izjavil je, da so napadalci uporabili opremo, nameščeno znotraj omrežij Ukrtelecom v regiji Krim, ki je bila pod nadzorom ruskih sil. Napadalci so motili telefonske linije ukrajinskih poslancev in pripadnikov SBU. Dogodek je še zaostрил odnose med državama, vlada v Kijevu je sabotazo označila kot vojno dejanje. Pripadniki, neidentificirane skupine in paravojaške formacije so vstopili v pisarne ponudnika telekomunikacijskih storitev Ukrtelecom na Krimu in prekinili telefonske in internetne vodnike (Paganini, 2014). Ukrajinski nacionalni operater telekomunikacij Ukrtelecom se je februarja 2015 pritožil, da sta dva oborožena moška napadla njegovo pisarno v Simferopolu in fizično odklopila vodnike, ki so zagotavljali povezavo med polotokom in celino (UNIAN news agency, 2015).

Ukrajinski mediji so poročali, da so bile vse komunikacijske storitve skupaj z internetom in mobilnimi napravami popolnoma onemogočene oziroma je bilo njihovo delovanje onemogočeno. Napadi so se vrstili tudi na spletu. Napadene so bile številne ukrajinske spletne strani (Paganini, 2014). Tuji mediji pa so poročali, da so bile stacionarne, internetne in mobilne storitve na polotoku Krim skoraj v celoti izključene. Vojaški strokovnjaki ob tem ne dvomijo, da je bil to uvod v kinetično operacijo Rusije. Rusija je podobno strategijo uporabila leta 2008, ko je v Gruziji prevzela nadzor nad vladnimi spletnimi mesti in posegla v internetne dejavnosti države, ki ni imela svoje internetne točke izmenjave (angl. *Internet exchange point* – IXP) in je bila popolnoma odvisna od tujih, predvsem od Rusije, ki ji je zagotavljala skoraj 70 % internetnih zmogljivosti. Ker naj bi imela Ukrajina na Krimu samo eno točko za internetno izmenjavo (IXP), so ruske kibernetске enote regijo zelo enostavno osamile (Paganini, 2014).

3.3 Psihološke operacije

Po doktrini ruske hibridne vojne lahko informacijske in kibernetске operacije uvrščamo med psihološke operacije. Ruske psihološke operacije so posebej usmerjene, da odvzamejo legitimnost oziroma ustrašijo nasprotnika, na drugi strani pa krepijo podobo Rusije v očeh domače in tuje javnosti ter upravičijo njena dejanja. Večina psiholoških operacij je bila izvedena s pomočjo medijev. Najboljši primer psiholoških operacij na Krimu je bilo prizadevanje, da se upraviči rusko invazijo na Krim z zanikanjem delovanja ukrajinske vlade in z vzbujanjem strahu kot političnega orodja.

S tem so povezana tudi subverzivna prizadevanja Rusije, s katerimi želijo spodkopati zakonitost ukrajinske vlade, EU, Nata in ZDA kot njenih zaveznic. Kremelj opisuje dogajanje v sosednji Ukrajini kot fašistični puč in trdi, da so vlado prevzele temne desničarske sile, ki so Moskvo prisilile, da zaščiti svojo manjšino (Rusnáková, 2017 v Harding, 2014). Proruska propaganda je širila dezinformacije, da Evropa sodeluje s fašisti, tako da podpira njihov režim. Po izjavi Kremelja je to prvič po drugi svetovni vojni, da je kakšna evropska vlada padla pod fašistični vpliv in uporabila oborožene neonaciste zoper lastni narod (Rusnáková, 2017, v Ploeg, 2016). Tako je veliko razumljivejše, od kod izvirajo teorije zarote o profašistični naklonjenosti EU, Nata in ZDA. Kombinacija dejstev, kot so pojav neobstoječe grožnje, ki jo spremlja zgodovinski strah; omejen

dostop do alternativnih medijev in informacij iz zunanjega sveta ter navidezna skrb za zaščito lastnih državljanov, naredi rusko strategijo še posebej nevarno in učinkovito (Rusnáková, 2017, str. 363). Ena od dezinformacij, ki jo je sprožila Rusija, je bila tudi, da obstaja možnost bliskovitega zračnega napada Nata na Rusijo (*Blitzkrieg*), ob tem pa je Rusija izpostavila nujnost, da se na tak napad tudi pripravi (Rusnáková, 2017 v Vasilescu, 2016).

3.4 Varnostna dejavnost

Ruska varnostna služba FSB⁶ je prav tako aktivno sodelovala v psiholoških in informacijskih operacijah ruske hibridne vojne. FSB je bila in je še vedno aktivna na Krimu, predvsem v preganjanju disidentov režima. Novi kazenski zakonik Rusije je bil posodobljen in razširjen z novimi členi, ki določajo kazni za vsa javna spodbujanja k separatizmu. Za kršitev zakona s pomočjo medijev ali interneta je zagrožena zaporna kazen do pet let. Pozivanje k separatizmu, brez uporabe medijev ali interneta, se kaznuje s štirimi leti zopora (Rusnáková, 2017, str. 365). Sprejetje dopolnjenega zakona je Rusiji omogočilo sodni pregon drugače mislečega prebivalstva na Krimu, bodisi od FSB ali njenih somišljenikov.

3.5 Zasebna vojaška podjetja

Arabska pomlad 2011 in poznejše državljanske vojne v Libiji in Siriji so prisilile rusko vojaškopolično vodstvo, da ponovno oceni vlogo paravojaških sil in nedržavnih akterjev (pa tudi načelo taktičnih in zelo vodljivih skupin) v tako imenovanih konfliktih nove generacije (hibridnih konfliktih), kar je sprožilo ustanovitev ruskih sil za posebne operacije (SOF)⁷ in ustanovitev zasebnega vojaškega podjetja Slavonski korpus. Prvi poskus Rusije, da v asimetričnem konfliktu novega tipa samostojno in tudi v povezavi z rednimi vojaškimi enotami uporabi neregularne/nedržavne akterje (slika 2), zasledimo po priključitvi Krima in ob nestabilnostih v regiji Donbas leta 2014 (Sukhankin, 2019).

4 Zasebno vojaško podjetništvo v Rusiji, primer zasebnega vojaškega podjetja Wagner

Taktika uporabe zasebnih vojaških enot v tujini, da bi končni uporabnik ostal skrit, za Rusijo ni nova. V moderni ruski zgodovini so se plačanci pojavili takoj po razpadu Sovjetske zveze. Opazimo jih v začetku devetdesetih let na vojnih območjih v takratni

⁶ FSB – Centralni varnostni biro (angl. the Federal Security Service of the Russian Federation/rus. Federal'naya sluzhba bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii).

⁷ SOF – Special Operations Forces.

Jugoslaviji in Moldaviji (Pridnestrje),⁸ pozneje pa so imeli pomembno vlogo pri okupaciji Gruzije.⁹ Po isti shemi je Kremelj pod krinko »prostovoljcev, ki jih navdihujejo ideje o zaščiti ruskih interesov,« na Krim, v Donbas in Sirijo poslal najemnike, povezane z ruskimi obveščevalnimi in varnostnimi službami (Gusarov, 2015).

Slika 2: Ruska zasebna vojaška podjetja, ki so bila udeležena v konfliktu v Ukrajini (Armed Conflict in Ukraine, 2015)

4.1 Zasebno vojaško podjetje Wagner kot posrednik v službi ruske politike

Jedro zasebnega vojaškega podjetja Wagner je nastalo jeseni 2013, ko sta ruska menedžerja zasebnega varnostnega podjetja Moran Security Group (MSG) Vadim Gusev in Jevgenij Sidorov ustanovila odred z imenom Slovanski korpus, v katerem je bilo zaposlenih 267 najemnikov. Odred je med vojno v Siriji dobil nalogo varovati tamkajšnja naftna polja in cevovode. Prav tako so člani odreda v Siriji sodelovali v bojih s teroristično skupino Islamska država (angl. *Islamic State* – IS).

⁸ Pridnestrška republika je pas ozemlja ob Ukrajini, ki je po razpadu Sovjetske zveze in kratki državljanski vojni leta 1992 razglasila neodvisnost od Moldavije. Kot neodvisno državo je ni priznala nobena članica Združenih narodov, niti Rusija. Konflikt na tem območju pa je že dolgo zamrznjen. Rusija je sicer na območje po razpadu Sovjetske zveze napotila svoje sile. Prebivalci Pridnestrške republike, ki jih je okoli 500.000, so sicer leta 2006 množično glasovali za pridružitve k Rusiji. Vir: <https://siol.net/novice> (Dostopno dne: 21. 12. 2020).

⁹ Vojna med Rusijo in Gruzijo je bila oborožen spopad med Gruzijo na eni strani ter Rusijo, Južno Osetijo in Abhazijo na drugi strani. Vojna se je začela 7. avgusta 2008 in se po posredovanju Evropske unije in Nata končala 16. avgusta 2008 (Vir: <https://old.delo.si/novice>) (Dostopno dne: 21. 12. 2020).

Podjetje Moran Security Group je bilo ob ustanovitvi sestavljeno iz nekdanjega osebja FSB in pripadnikov ruske mornarice. Zgodba o Wagnerju se začne s prošnjo sirske vlade, naslovljeno na Moran Security Group leta 2013. Sirska vlada je zaprosila za zagotovitev pomoči pri prevzemu sirske naftne in plinske infrastrukture od Islamske države, ki jo je do takrat nadzorovala (Østensen in Bukkvoll, 2018). To je bilo dve leti preden je Rusija kot država vstopila v sirski konflikt. Ker je bil tak dogovor po ruski zakonodaji nezakonit (prepoved najemniške dejavnosti), sta menedžerja zasebnega vojaškega podjetja Moran Security Group (MSG) Vadim Gusev in Jevgenij Sidorov (Žirohov, 2017) v Hongkongu ustanovilo hčerinsko družbo Slavonski korpus, ki je potem opravljala to delo. Slavonski korpus je v Sirijo poslal približno 250 pripadnikov, da bi ti ponovno povrnili infrastrukturo, ki jo je imela v lasti Islamska država, vendar so bili ti v svojih prizadevanjih večinoma neuspešni (Østensen in Bukkvoll, 2018). Ko so se pripadniki Slavonskega korpusa pozneje vrnil v Rusijo, so bili uradno obtoženi najemniške dejavnosti in enota je bila razpuščena. Dva poveljujoča častnika Slavonskega korpusa sta bila aretirana in obsojena zaradi kršenja ruske zakonodaje, ki prepoveduje najemništvo. Podjetje Moran Security je takrat zanikalo vse povezave s Slavonskim korpusom (prav tam, 2018). Večina bivših pripadnikov Slavonskega korpusa je spomladi leta 2014 sodelovala v vojaških dejavnostih v Ukrajini, kjer so tvorili jedro paravojaške organizacije z imenom Majhni zeleni možje (Žirohov, 2017).

Kljub temu neuspehu pa se zdi, da je odprava in neuspeh Slavonskega korpusa Wagnerju služila kot izhodišče za njegov nastanek. Wagner je bil kot zasebno vojaško podjetje najverjetneje resničnost že leta 2014. Wagner je trenutno mednarodno najbolj znan med ruskimi zasebnimi vojaškimi podjetji. To je predvsem zaradi njegove vloge pri podpori Assadovih sil v Siriji, v manjši meri pa tudi zaradi podpore Rusiji pri dejavnostih v Donbasu (Østensen in Bukkvoll, 2018). Poleti 2015 je bila Wagnerjeva baza za usposabljanje postavljena na jugu Rusije v vasi Molkin, ki leži 30 kilometrov južno od Krasnodarja ob avtocesti M-4 Don. Tukaj je tudi sedež 10. brigade glavnega obveščevalnega direktorata ministrstva za obrambo Rusije (v nadaljevanju GRU¹⁰) (Østensen in Bukkvoll, 2018).

Slika 3: Lastnik in vodja podjetja Wagner, Jevgenij Prigožin (<https://www.bbc.com>, 11. 12. 2020)

¹⁰ GRU – Glavni obveščevalni direktorat Generalštaba oboroženih sil Rusije (rusko: Glavnoye razvedyvatel'noye upravleniye). Ruska vojaška obveščevalna služba je splošno znana pod rusko kratico GRU. Njeno ime je bilo leta 2010 uradno spremenjeno v Glavni direktorat (ali samo GU) generalštaba, vendar se stara kratica – GRU še vedno pogosteje uporablja (Vir: <https://www.reuters.com> (Dostopno dne: 18. 1. 2021).

Skupino Wagner¹¹ naj bi podpiral in financiral 58-letni ruski poslovnež Jevgenij Prigožin (slika 3), vpliven oligarh, ki ga, upravičeno ali ne, imenujejo Putinov kuhar.¹² Tako kot Putin tudi Prigožin prihaja iz Sankt Peterburga (nekdanji Leningrad). Prigožin je lastnik velikega podjetja za oskrbo s hrano in pijačo (Quinn, 2020). Poleg tega ruski multimilijonar upravlja ruski medijski imperij, kar je izrednega pomena za Kremelj. Lastnik restavracij iz Sankt Peterburga Jevgenij Prigožin naj bi nadzoroval več kot ducat ruskih portalov, ki privabijo na desetine milijonov obiskovalcev in so bili pomembno državno propagandno orožje, ko se je predsednik Vladimir Putin na volitvah marca 2018 potegoval za ponovno izvolitev. Glede tega pa politični analitik iz Moskve Dmitrij Oreškin trdi, da Prigožin s svojo tovarno trolov in oblikovanjem aktualnih novic želi prevladati v informacijskem prostoru in si tako pridobiti Putinovo naklonjenost, pri čemer pa izkorišča tudi uspehe njegovega zasebnega vojaškega podjetja Wagner na bojiščih v Ukrajini in Siriji. Pri tem je Oreškin opozoril na Prigožinovo pogodbo z obrambnim ministrstvom v višini 1,2 milijarde ameriških dolarjev za zagotavljanje hrane in storitev za vojsko kot nagrado, ki jo je poslovnež dobil za usluge, ki jih ponuja Kremlju (Isachenkov in Titova, 2018). Zaradi svoje dejavnosti je Prigožin deležen tudi sankcij iz Washingtona (Quinn, 2020).

Skupino Wagner, o kateri zahodni mediji pogosto trdijo, da so plačanci, sestavljajo upokojeni veterani ruskih služb državne varnosti, stari od 35 do 55 let, skupaj z drugimi proruskimi somišljeniki iz nekdanjih sovjetskih republik in tudi Srbije, zaveznice Kremlja. Do decembra 2017 je bilo v skupini okoli 6000 aktivnih članov, kar je velik porast članstva od prvih 1000 v začetku leta 2016. Običajna mesečna plača članov se giblje od 1200 do 4000 ameriških dolarjev, kar je v ruski valuti enako 80.000 do 250.000 rubljev. Wagnerjevo osebje na višjih položajih in tisti, ki so dejavni na tujem, običajno prejemajo višje zneske (Quinn, 2020).

Raziskovalni novinarji so ugotovili, da so bila pripadnikom zasebnega vojaškega podjetja Wagner podeljena visoka državna odlikovanja, kar potrjuje dejstvo, da Rusija podpira podjetje Wagner in z njim sodeluje. Raziskovalni novinarji so tako identificirali vsaj 15 članov Wagnerjeve skupine, ki so prejeli državna vojaška odlikovanja za delovanje v vojaških operacijah v Ukrajini in Siriji. Med prejemniki odlikovanj sta tako poveljnik zasebnega vojaškega podjetja Wagner Dmitrij Utkin in njegov namestnik Andrej Trošev

¹¹ Poveljnik zasebnega vojaškega podjetja Wagner je Dmitrij Utkin, znan pod privzetim imenom »Wagner«. Utkin je bil do svoje upokojitve leta 2013 poveljnik 700. samostojnega oddelka specialnih sil 2. samostojne brigade GRU, razporejene v kraju Pechora na Pskovskem v Rusiji. Po upokojitvi je delal za zasebno podjetje Moran Security Group, ki je bilo specializirano za zaščito ladij pred piratskimi napadi. Utkin je tudi sodeloval v neuspehi operaciji Slavonskega korpusa v Siriji, toda po vrnitvi v Rusijo ni bil aretiran. Svoje privzeto ime naj bi Utkin dobil, zahvaljujoč svoji ljubezni do glasbe nemškega skladatelja Wagnerja in z zavzemanjem za estetiko ter ideologijo tretjega rajha. Utkin je privzeto ime Wagner uporabljal tudi v Siriji. V letih 2014 in 2015 naj bi bili Wagnerjevi pripadniki angažirani na ozemljih ljudskih republik Donjeck in Lugansk. Od jeseni 2015 so se dejavnosti zasebnega vojaškega podjetja Wagner preselile v Sirijo. Verjetno je bila prav ta enota tista, ki je imela odločilno vlogo pri napadu na Palmiro. Številni Wagnerjevi pripadniki so bili nagrajeni z medaljami Rusije (Sharogradsky, Gostev in drugi, 2016).

¹² Ta naziv je Prigožin dobil zaradi sklenjene pogodbe z obrambnim ministrstvom v višini 1,2 milijarde dolarjev za zagotavljanje hrane in storitev za vojsko in zaradi verige restavracij, ki jih vodi v bližini Sankt Peterburga, kjer je v preteklosti že gostil tudi predsednika Putina (Vir: <https://www.bbc.com>) (Dostopno dne: 12. 1. 2021).

(slika 4 in slika 5). Kljub številnim dokazom, ki nakazujejo na povezanost med zasebnimi vojaškimi podjetji in ruskimi oboroženimi silami, Kremelj te zanika.

Slika 4: Dmitrij Utkin – Wagner (desno) in njegov namestnik Andrej Trošev (levo), fotografirana skupaj s predsednikom Putinom na podelitvi odlikovanj v Kremlju. (<https://www.fontanka.ru>, 13. 12. 2020)

Slika 5: Medalje ministrstva za obrambo Rusije, podeljene članom podjetja Wagner (http://informnapalm.rocks/pmc_rush, 4. 1. 2021)

Russian MoD combat decorations awarded to the Wagner Group members	
<p>Order of Courage</p> <p>Aleksandr Karchenkov Aleksandr Kuznetsov Viktor Shapovalov Maksim Kolganov Andrey Yelmeyev Vladimir Kamynin Ruslan Sakhpov Andrey Shreyner Andrey Lebedev Yegor Svetkin Dmitry Utkin</p> 	<p>Hero of the Russian Federation </p> <p>Andrey Bogatov Andrey Troshhev</p>
	<p>Medal "For courage" </p> <p>Alexander Pichugin Maksim Kolganov Andrey Lebedev Dmitry Avdienko</p>
	<p>Medal of Suvorov </p> <p>Andrey Lebedev</p>
<p>Sources:</p> <ul style="list-style-type: none"> informnapalm.org/42529-tankisty-chvk-vagnera-na-sluzhbe-rossii-ot-donbassa-do-sirii-ustanovleny-25-naemnikov/ informnapalm.rocks/private-military-companies-in-russia-carrying-out-criminal-orders-of-the-kremlin informnapalm.org/en/operating-in-the-interests-of-the-mod/ moyaokrug.ru/kraskut/Articles.aspx?articleId=82714 www.fontanka.ru/2017/08/18/103/ www.fontanka.ru/2016/03/28/171/ www.fontanka.ru/2017/08/18/075/ 	

4.2 Udeležba zasebnega vojaškega podjetja Wagner v konfliktu v Ukrajini

Po poročilih so leta 2014 pripadniki zasebnega vojaškega podjetja Wagner med prikrito okupacijo Krima pomagali ruskim rednim vojaškim enotam zasesti objekte in razorožiti pripadnike ukrajinske vojske (Norin, 2015).

Na spletu so se 28. decembra 2014 pojavile prve fotografije ruskih bojnih vozil pehote (BVP) KamAZ-43 269 Dozor, razporejene v lugansko regijo Ukrajine. Vozila so bila pozneje izsledena v kraju Sanzharivka na območju Donjecka (Ukrajina), kjer so sestavljala del sil, ki so napadle ukrajinsko vojaško bazo Valera. Med spopadom je bilo ubitih vsaj 11 Wagnerjevih plačancev, dve bojni vozila pehote pa sta bili v spopadu uničeni (Informnapalm, 2018).

Maja 2018 je ukrajinska varnostna služba objavila posnetke prestreženih telefonskih pogovorov med poveljnikom podjetja Wagner Dmitrijem Utkinom in njegovim podrejenim Sergejem Kovalevim. Ker so takrat bitke pri Debaltsevu še vedno potekale, je Utkin Kovalevu naročil, naj izvleče razbitine uničenih ruskih vozil KamAZ-43 269 Dozor, da jih ne zaseže ukrajinska vojska. Vozila Dozor namreč uporablja samo regularna ruska vojska, če bi jih ukrajinska vojska zajela, bi to Ukrajini dalo še en prepričljiv trdni dokaz o neposredni vpletenosti Rusije v vojno v Donbasu (prav tam, 2018).

4.3 Sodelovanje zasebnega vojaškega podjetja Wagner v sirski vojni

Februarja 2018 je izbruhnil neposreden spopad med ZDA in oboroženo rusko skupino v Deir Ez Zor v vzhodni Siriji. Prvič po vietnamski vojni se je zgodilo, da so se ameriške in ruske čete spopadle med seboj. Sedmega februarja 2018 je okoli 600 borcev, večinoma pripadnikov podjetja Wagner, opremljenih z ruskimi tanki in topovi, v kraju Deir Ez Zor napadlo kurdske sile, ki so jih podpirale ZDA. Cilj Wagnerjeve skupine je bilo uničenje sovražnika in zavzetje bližnje rafinerije nafte. Skupina Wagner ni imela podatka, da se med Kurdi na tem območju nahaja več deset ameriških vojakov. Po začetku napada so Američani takoj poklicali v Washington, da naj poskrbijo za izdatno podporo iz zraka. Naslednje štiri ure so rusko enoto bombardirale sile ameriške vojske, med njimi vojaška letala, artilerija in helikopterji. V napad se je vključilo tudi letalo US AC-130, največje leteče topništvo na svetu, oboroženo z različnimi topovi in Gatlingovo večcevno strojnico. Po spopadu je na bojišču poleg veliko ranjenih obležalo tudi okoli dvesto mrtvih Wagnerjevih pripadnikov. Nihče od Američanov ni bil ranjen (Quinn, 2020). Varšavski inštitut v svojem posebnem poročilu navaja, da je bilo februarja 2018 v težkih bojih v Siriji ubitih od 100 do 300 (po različnih virih) Wagnerjevih vojaških najemnikov. Umrli so v ameriškem bombardiranju, potem ko so skupaj s sirskimi vladnimi enotami napredovali proti naftnim in plinskim poljem, ki so bila pod nadzorom sovražnih sil SDF¹³ v regiji Deir Al Zor. Kremelj je incident obravnaval kot hud politični izziv tako v tujini kakor doma (Bryjka, 2019).

¹³ SDF – Sirske demokratične sile (angl. The Syrian Democratic Forces).

Reynolds (2019) v svojem delu navaja, da je Wagner bolj potrošna kot elitna sila. Število žrtev v Siriji je bilo zelo visoko. Nekatere enote so glede na informacije novinarjev, pridobljene v intervjujih s pripadniki skupine, v eni sami pogodbi izgubile do 30 odstotkov moštva (Reynolds, 2019).

4.4 Sodelovanje zasebnega vojaškega podjetja Wagner v konfliktih v Afriki

Wagnerjevo osebje deluje tudi v oddaljenih regijah, kot je Afrika (slika 6), tako so bili pripadniki skupine nameščeni v Libiji, Sudanu in Srednjeafriški republiki (CAR). Omenjene države se nahajajo na strateško pomembnih točkah. Na primer Libija, ki leži ob bogatem Sredozemskem morju, kjer so največje naftne zaloge v Afriki (Quinn, 2020).

Moskva ohranja povezave z več odločevalci v Libiji in upa, da bo ponovno vzpostavila gospodarske in varnostne vezi, izgubljene med arabsko pomladjo. Pri tem se je Moskva zlasti spogledovala z generalom Khalifo Haftarjem, ki je prevladujoči odločevalec v vzhodni Libiji. Želja generala Haftarja je nadzorovati glavno mesto Tripoli. Tudi poslovnež in lastnik podjetja Wagner Yevgeny Prigožin se je novembra leta 2018 pridružil moskovskemu srečanju med ruskim obrambnim vodstvom in generalom Haftarjem (Reynolds, 2019). Na srečanju so razpravljali o varnostnih razmerah v Libiji, boju proti terorizmu in zagotavljanju varnosti na Srednjem vzhodu ter v Severni Afriki. Rusija, predvsem z delovanjem skupine Wagner, skupaj z Združenimi arabskimi emirati (ZAE) in Egiptom podpira generala Haftarja v njegovem boju in prizadevanjih po prevzemu oblasti od vlade Nacionalnega sporazuma v Tripoliju (angl. *Governemnt of National Accord – GNA*), ki jo priznavajo Združeni narodi (Daily Sabah with agencies, 2020).

Slika 6: Dejavnosti zasebnega vojaškega podjetja Wagner v Afriki
(<https://www.dailysabah.com>, 6. 3. 2021)

An infographic of the countries that Wagner Group operates in on the African continent, March 4, 2021. (Infographic by Adil Grey)

4.5 Sodelovanje zasebnega vojaškega podjetja Wagner v konfliktu v Venezueli

Januarja 2019 se je skupina Wagner razširila tudi v Južno Ameriko, kjer je v Venezueli, državi z največjimi znanimi nahajališči nafte na svetu, pomagala zagotavljati varnost predsedniku Nicolásu Maduru. Rosneft, ruska energetska družba pod nadzorom države, ima namreč velike interese pri upravljanju z venezuelskimi naravnimi viri (Quinn, 2020).

Po poročanju novinarja tiskovne agencije Reuters so pripadniki ruskega zasebnega podjetja odpotovali v Venezuelo, da bi zagotovili zaščito predsedniku Nicolásu Maduru (Roth, 2019). Pripadniki zasebnega vojaškega podjetja Wagner naj bi v Venezuelo odleteli z dvema čarterskima letaloma, najprej v Havano na Kubi, od koder so jih prepeljali v Caracas. V Venezuelo so prispeli 22. januarja 2019 (Sukhankin, 2019).

Januarja 2019 je uradni Kremelj na družabnem omrežju Twitter objavil informacijo o telefonskem pogovoru med ruskim predsednikom Putinom in predsednikom Venezuele Nicolásom Madurom. Ruski predsednik Putin je v pogovoru izrazil podporo legitimno izvoljenim venezuelskim oblastem zaradi poslabšanja notranjepolitične krize, ki jo je po mnenju govorcev povzročil nekdo zunaj države. Putin je še poudaril, da je uničujoče zunanje vmešavanje v notranje zadeve Venezuele groba kršitev temeljnih norm mednarodnega prava. Predsednik Maduro je podal oceno nevarnega razvoja dogodkov v njegovi državi v zadnjih dneh in izrazil hvaležnost za načelno držo Rusije. Predsednika sta ob koncu pogovora potrdila skupno željo po nadaljevanju sodelovanja med Rusijo in Venezuelo na različnih področjih (kremlin.ru).

5 Sklep

Nedavne ruske operacije v Ukrajini, zlasti integrirana uporaba milic, zasebnih vojaških podjetij, informacijskih operacij s poudarkom na domeni kibernetičnih groženj, dejavnosti obveščevalnih ter varnostnih služb kakor tudi specialnih sil, so na Zahodu vzbudile zaskrbljenost glede »novega načina vojne«, ki so ga poimenovali hibridno vojskovanje. Rusko kampanjo na Krimu in na vzhodu Ukrajine leta 2014 lahko definiramo kot hibridno vojno moderne dobe. Rusija je skozi izhodišče vojaških, političnih, ekonomskih, civilnih in informacijskih instrumentov moči uspešno odkrila in vplivala na ranljivosti v političnem, vojaškem, ekonomskem, socialnem, informacijskem in infrastrukturnem sistemu Ukrajine in tako z odliko opravila svojo nalogo. Gerasimovova doktrina, ki je po naši oceni temelj za hibridno delovanje Rusije, je vsekakor več kot omembe vredna in tako vpliva na bodoče globalno varnostno okolje, prav tako pa je temelj ruske vojaške strategije v prihodnosti in hkrati usmerja rusko zunanjo in varnostno politiko. Izkušnje, prikazane v primeru Krima, ni mogoče zanemariti zaradi velike verjetnosti, da se bo podoben način vojskovanja glede na njegovo izjemno učinkovitost znova pojavil v prihodnjih ruskih operacijah. Tako je Gerasimovova doktrina teoretična podlaga, ne samo za novo vojaško strategijo ruske vojske, temveč celo za prenovo ruskega vojaškega mišljenja. To prenovljeno razmišljanje, ki ga podpira Gerasimov, poziva k bolj iznajdljivi,

inovativni in v retoriki članka tudi agresivnejši strategiji, ki si prizadeva za revizijo mednarodnega reda, pri čemer je Rusija zelo angažirana in ima celo glavno vlogo.

Vrnitev Rusije na svetovni oder kot velike sile temelji na uporabi diplomatskih, informacijskih, varnostnih in ekonomskih orodij, ki Kremlju pomagajo, da si pridobi večjo moč. Izmed najnovjših instrumentov v tej zbirki orodij je skupina Wagner – skupina najemnikov, zvestih Kremlju, ki jih nadzira Jevgenij Prigožin, član katedre predsednika Vladimirja Putina. Ruski in zahodni mediji spremljajo naraščajoči odtis skupine iz Ukrajine, Sirije do Sudana, Srednjeafriške republike, zdaj pa tudi Libije in Venezuele. Toda kljub precejšnji pozornosti je zahodno razumevanje Wagnerjeve vloge in zmogljivosti v najboljšem primeru še vedno nepopolno. To je deloma posledica neusmiljenih moskovskih kampanj dezinformacij in prizadevanj za zanikanje odgovornosti za Wagnerjeve operacije široko po svetu. Zasebno vojaško podjetje Wagner je svoje delovanje globaliziralo in tako omogočilo ruskim vojaškim in civilnim obveščevalnim in varnostnim službam, da so lahko skozi izhodišče njegovega delovanja izkoristile njegove zmogljivosti in hkrati uspele zanikati svojo prisotnost v tujini.

Prisotnost skupine Wagner v Afriki in Južni Ameriki ponazarja vse prednosti, ki jih lahko zasebna vojaška podjetja ponujajo Rusiji. Rusiji omogoča, da tako natančno ustvari posredno vojaško prisotnost v tujini. Prav tako pa odvrzame velik del tveganja, ki bi ga vključeval običajni vdor Rusije na tuje ozemlje. Glede na rusko zakonodajo se vojaški najemniki, ki jim lahko rečemo tudi plačanci, še vedno obravnavajo kot nezakonita formacija, katere dejavnost je ob neuspehu ustrezno obtožena in sodno preganjana, kar je bilo v preteklosti že razvidno ob neuspehu Slavonskega korpusa v Siriji. Hkrati pa take entitete Rusiji dajejo sredstvo za opravljanje nalog, ki jih sicer ni mogoče opraviti po zakonitih poteh. V Afriki pa prav vojaški najemniki, kot je skupina Wagner, omogočajo Rusiji, da razširi svoj vpliv, ne da bi se zavezala dejanskemu poslanstvu oziroma bila dolžna jasno opredeliti svoje politične cilje in interese. Ker oboroženi spopad ni glavni razlog za rusko delovanje v Afriki, so tukaj plačanci zelo uporabno in koristno orodje. Tako ponujajo možnost Rusiji, da postane partnerica številnim državam, ki potrebujejo vojaško podporo in sredstva. Rusija jim z veseljem to tudi zagotovi, seveda pod njenimi pogoji in ceno.

Rusija je tako z ustanavljanjem vedno večjega števila zasebnih vojaških podjetij, kot je skupina Wagner, ustvarila močno in priročno orožje asimetričnega vojskovanja in tudi orodje za doseganje lastnih geoekonomskih ciljev ruskih elit. Z vojaškega vidika se zdi, da so bile Wagnerjeve operacije v Donbasu in Siriji deloma zasnovane tako, da preizkušajo njegovo sposobnost »nadzorovanja ozemlja«, kar je pred tem že napovedal načelnik generalštaba ruske vojske general Gerasimov. Pomembno je, da zasebna vojaška podjetja Moskvi omogočajo zanikanje vpletenosti v konflikte in prikrivajo njeno odgovornost za smrt ruskih vojakov v operacijah v tujini. Poleg tega ruska zasebna vojaška podjetja in zlasti Wagner omogočajo morebitno vključevanje tujcev (iz revnih delov postsovjetskega prostora), kar Kremlju zagotavlja dodaten vpliv v bivših državah Sovjetske zveze. Nedvomno je cilj Rusije, da se zasebno vojaško podjetje Wagner obdrži tudi v prihodnje.

6 Literatura in viri

1. Bryjka, F. 2019. *Russian »contractors« in the service of the Kremlin*, Warsaw Institute – Special Report. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/335572098_Russian_contractors_in_the_service_of_the_Kremlin, 30. 12. 2020.
2. Darczewska, J. 2014. »*The Anatomy of Russian Information Warfare: The Crimean Operation, A Case Study.*« Point of View vol. 42. Warsaw: Center for Eastern Studies. Dostopno na: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2014-05-22/anatomy-russian-information-warfare-crimean-operation-a-case-study>, 28. 12. 2020.
3. Daily Sabah with agencies. 2020. *US imposes sanctions on Russia's Wagner Group over role in Libya, Sudan.* Dostopno na: <https://www.dailysabah.com/politics/us-imposes-sanctions-on-russias-wagner-group-over-role-in-libya-sudan/news>, 18. 12. 2020.
4. Freedberg, S. J. 2015. *Army Fights Culture Gap Between Cyber & Ops: 'Dolphin Speak'*, Breaking Defense. Dostopno na: <http://breakingdefense.com/2015/11/army-fights-culture-gap-between-cyber-ops-dolphin-speak/>, 23. 12. 2020.
5. Giles, K. 2016. *The Next Phase of Russian Information Warfare.* Dostopno na: <https://www.stratcomcoe.org/next-phase-russian-information-warfare-keir-giles>, 25. 12. 2020.
6. Gusarov V. 2015. InformNapalm. *Zasebna vojaška podjetja Rusije kot instrument legaliziranega terorja.* Dostopno na: <https://informnapalm.org/15878-rossyjskye-chvk/>, 28. 12. 2020.
7. Harding, L. 2014. *Kiev's Protesters: Ukraine Uprising Was No Neo-Nazi Power-grab.* Dostopno na: <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/13/ukraine-uprising-fascist-coup-grassroots-movement>, 21. 12. 2020.
8. Isachenkov V. in Titova I. 2018. *Charged 'Putin's chef' runs news sites along with troll army.* Dostopno na: <https://apnews.com/article/e36c5768bbfe4f30916b46da3b3d0a6f>, 3. 1. 2021.
9. Jaitner, M. L. 2015. *Russian Information Warfare: Lessons from Ukraine.* Swedish Defense University. Dostopno na: https://ccdcoe.org/uploads/2018/10/Ch10_CyberWarinPerspective_Jaitner.pdf, 4. 1. 2021.
10. Jaitner M., L. and dr. Mattsson, P., A., 2015. *Russian Information Warfare of 2014.* Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/280564287_Russian_Information_Warfare_of_2014, 3. 1. 2021.
11. Jovanovski, K. 2014. *Crimea's Information War.* Dostopno na: <https://www.aljazeera.com/features/2014/3/15/crimeas-information-war>, 30. 12. 2020.
12. Monaghan, S. 2016. *Putin's Way of War. The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare.* Dostopno na: https://www.academia.edu/24314231/Putins_Way_of_War, 23. 12. 2020.
13. Monaghan, S. 2019. *Countering Hybrid Warfare. So What for the Future Joint Force?* Dostopno na: https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_8-2/PRISM_8-2_Monaghan.pdf, 23. 12. 2020.

14. Murphy, M. 2016. *Understanding Russia's Concept for Total War in Europe*. In The Heritage Foundation. Dostopno na: <https://www.heritage.org/defense/report/understanding-russias-concept-total-war-europe>, 29. 12. 2020.
15. Norin, E. 2015. *Field Commander of the Year: Wagner*. Dostopno na: <https://sputnikpogrom.com/2015-in-review/48899/warlord-of-2015/#.X9YEJ9j7tPY>, 30. 12. 2020.
16. Østensen, Å. G. in Bukkvoll T. 2018. *Russian Use of Private Military and Security Companies*. The Norwegian Defence University College. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/329736854_Russian_Use_of_Private_Military_and_Security_Companies-the_implications_for_European_and_Norwegian_Security_FFI-RAPPORT. 6. 1. 2021.
17. Ploeg, C. 2016. *In Ukraine Europe Is Collaborating With Oligarchs and Fascists*. Dostopno na: <https://international.sp.nl/nieuws/2016/02/in-ukraine-europe-is-collaborating-with-oligarchs-and-fascists>, 30. 12. 2020.
18. Roth, A. 2019. *Russian mercenaries reportedly in Venezuela to protect Maduro*. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/25/venezuela-maduro-russia-private-security-contractors>, 26. 12. 2020.
19. Rusnáková, S. 2017. *Slovak Journal of Political Sciences*, Volume 17, 2017, No. 3–4, Russian New Art of Hybrid Warfare in Ukraine. Dosegljivo na: https://www.researchgate.net/publication/321955926_Russian_New_Art_of_Hybrid_Warfare_in_Ukraine, 22. 12. 2020.
20. Snyder, T. 2014. *The Battle in Ukraine Means Everything*. Dostopno na: <https://newrepublic.com/article/117692/fascism-returns-ukraine>, 30. 12. 2020.
21. United States Army Special Operations Command (USASOC), 2015. *Little Green Men: Modern Russian Unconventional Warfare*, Ukraine 2013–2014, Fort Bragg, North Carolina. Dostopno na: http://www.jhuapl.edu/Content/documents/ARIS_LittleGreenMen.pdf, 5. 12. 2020.
22. Vasilescu, V. 2016. *NATO's Future Blitzkrieg Against Russia: The Battle For Air Supremacy*. Dostopno na: <https://www.geopolitica.ru/en/article/natos-future-blitzkrieg-against-russia-battle-air-supremacyz>, 2. 1. 2021.
23. Žirohov, M. 2017. *Landsknechts of Putin in Donbass*. Dostopno na: <https://begemot.media/power/landsknehty-putina-na-donbasse/>, 25. 12. 2020.
24. *Armed Conflict in Ukraine, 2015: Military Support for DPR and LPR Illegal Armed Groups By the Russian Federation*. <https://www.ohchr.org/Documents/issues/Mercenaries/WG/OtherStakeholders/ukrainian-hhru-submission-2.pdf>, 11. 12. 2020.
25. Gerasimov, V. 2013. »Prevision Is What Science Is Valued For«, *Voyenno-Promyshlenniy Kur'yer*. Dostopno na: <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>, 6. 12. 2020.
26. Government of Russia, 2019. *Telephone conversation with President of Venezuela Nicolas Maduro*. Dosegljivo na: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/59724>, 22. 1. 2021.

27. Minasyan, S. R. 2014. *The Last Post-Soviet War. The military-political dimension of the UKRAINIAN conflict*. Dostopno na: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-last-post-soviet-war/>, 18. 12. 2020.
28. Minasyan, S. R. 2015. »Hybrid« vs. »Compound« War, *Lessons from the UKRAINE conflict*. Political Studies at the Caucasus Institute (Armenia). Dostopno na: <https://www.ponarseurasia.org/memo/hybrid-vs-compound-war-lessons-ukraine-conflict>, 18. 12. 2020.
29. Paganini, P. 2014. »Crimea – The Russian Cyber Strategy to Hit Ukraine.« InfoSec Institute, 11 March 2014. Dostopno na: <http://resources.infosecinstitute.com/crimea-russian-cyber-strategy-hit-ukraine/>, 18. 12. 2020.
30. InformNapalm, 2018. *Russian private armies, (International Volunteer Community)*. Dostopno na: https://informnapalm.rocks/pmc_rush, 2. 1. 2021.
31. InformNapalm, 2018a. *Private military companies of Russia: Following the Kremlin's illegal orders (International Volunteer Community)*. Dostopno na: <http://informnapalm.rocks/chastnye-voennye-kompanii-rossii-vypolnjaja-prestupny-ep-rikazy-kremlja>, 2. 1. 2021.
32. Reynolds, N. 2019. *Putin's Not-So-Secret Mercenaries: Patronage, Geopolitics, and the Wagner Group*. Vir: <https://carnegieendowment.org/2019/07/08/putin-s-not-so-secret-mercenaries-patronage-geopolitics-and-wagner-group-pub-79442>, 6. 2. 2021.
33. Sukhankin, S. 2019. *Unleashing the PMCs and Irregulars in Ukraine: Crimea and Donbas*. Dostopno na: https://jamestown.org/program/unleashing-the-pmcs-and-irregulars-in-ukraine-crimea-and-donbas/#_ednref62, 26. 12. 2020.
34. Sukhankin, S. 2020. *The 'Hybrid' Role of Russian Mercenaries, PMCs and Irregulars in Moscow's Scramble for Africa*. Dostopno na: <https://jamestown.org/program/the-hybrid-role-of-russian-mercenaries-pmcs-and-irregulars-in-moscows-scramble-for-africa/>, 27. 12. 2020.
35. Quinn, S. 2020. *Skupina Wagner: Prikriti, toda smrtonosni podaljšek Putinove oborožene diplomacije*. Dostopno na: <https://www.portalplus.si/3581/skupina-wagner/>, 26. 12. 2020.
36. Teifukova, R. and S. M. Erol. 2017. *Russian hybrid war: from theory to practice*. Dostopno na: https://www.academia.edu/38178826/Russian_Hybrid_War_From_Theory_to_Practice?email_work_card=view-paper, 15. 11. 2020.
37. UNIAN news agency. 2015. *Ukrtelecom shuts down communication services in Crimea*, 2015. Dosegljivo na: <https://www.unian.info/society/1042419-ukrtelecom-shuts-down-communication-services-in-crimea-due-to-attack-on-local-branch.html>, 20. 12. 2020.

Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob epidemiji covid-19

The role of the Slovenian Armed Forces in protection, rescue and relief tasks during the Covid-19 pandemic

Povzetek

V prispevku se osredotočamo na organiziranost, usklajevanje ter udejstvovanje Slovenske vojske v nalogah zaščite, reševanja in pomoči pri zaježitvi širjenja novega koronavirusa. Učinkovitost udejstvovanja na podlagi Načrta delovanja Slovenske vojske pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah in Državnega načrta zaščite in reševanja ob pojavu epidemije nalezljive bolezni pri ljudeh smo analizirali med prvim in drugim valom razglašene epidemije covid-19. Ugotavljamo, da je bila Slovenska vojska s svojimi materialnimi in kadrovskimi zmogljivostmi skladno z načrti pravočasno pripravljena za pomaganje silam zaščite, reševanja in pomoči ter preostalim državnim organom pri zaježitvi in obvladovanju epidemije covid-19.

Ključne besede: Slovenska vojska, varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, civilna zaščita, epidemija, covid-19, kompleksna kriza.

Abstract

This article focuses on an examination of the organization, coordination and engagement of the Slovenian Armed Forces in protection, rescue and relief tasks to contain the spread of the new coronavirus at the level of the Republic of Slovenia. The effectiveness of the Slovenian Armed Forces engagement was analyzed during the first and the second waves of the Covid-19 pandemic, on the basis of the Action Plan of the Slovenian Armed Forces for Emergency Response in the Event of Natural and Other Disasters, and on the National Emergency Response Plan in the Event of an Outbreak of an Infectious Human Disease. We determined that, in accordance with the Plans, the Slovenian Armed Forces were prepared to provide effective assistance in a timely manner to the protection, rescue and relief forces and other national services in the fight against the Covid-19 pandemic.

Key words: Slovenian Armed Forces, protection against natural and other disasters, civil protection, pandemic, Covid-19, complex crisis.

1 Uvod

Sodobno mednarodno varnostno okolje postaja vedno bolj kompleksno in podvrženo nepredvidljivim spremembam, ki lahko hitro preidejo v globalne kompleksne krize. Takšno krizo predstavlja tudi pandemija bolezni covid-19, saj izpolnjuje vse dejavnike globalne grožnje, ki presega nacionalne meje in vsakršne druge, zlasti politične delitve v mednarodni skupnosti. Tako kot večina evropskih držav je tudi Republika Slovenija v reševanje te krize vključila in aktivirala svoje oborožene sile. Slovenija ima pri pojavu nalezljivih bolezni, ki pomenijo veliko grožnjo javnemu zdravju, izdelan Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije nalezljive bolezni pri ljudeh (DNZREP), ki se aktivira po razglasitvi epidemije. Ob aktivaciji državnega načrta se poleg zdravstvenih služb aktivirajo tudi sile in sredstva za zaščito, reševanje in pomoč (ZRP), v katerih sodeluje tudi Slovenska vojska. Ta ima za to pripravljene različne zmogljivosti, ki so opredeljene v DNZREP in tudi v Načrtu delovanja Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči (načrt VIHRA).

V prispevku odgovarjamo na vprašanje, kakšna je vloga Slovenske vojske v reševanju tako kompleksnih kriz, kot je epidemija covid-19, in kako je bila s svojimi zmogljivostmi pripravljena ter vključena v nalogah ZRP pri zaježitvi novega koronavirusa. Namen tega prispevka torej ni analizirati, kako je epidemija vplivala na Slovensko vojsko na področju operativnih nalog in njenega delovanja, temveč, kako in s kakšnimi zmogljivostmi se je v reševanje krize vključila Slovenska vojska v okviru DNZREP v prvem in drugem valu epidemije covid-19.

2 Krizno upravljanje v Republiki Sloveniji

Krizne situacije, predvsem tako kompleksne, kot je epidemija covid-19, zahtevajo pravočasen odziv in sprejemanje odločitev, ki največkrat presegajo predpise, namenjene običajnim razmeram – zahtevajo aktiviranje vnaprej načrtovanih mehanizmov kriznega upravljanja. Epidemije nalezljivih bolezni spadajo med zdravstvene krize, ki lahko vplivajo na več področij. Nalezljive bolezni se s pojavom globalizacije in visoke povezanosti sodobnega razvitega sveta lahko izredno hitro širijo po svetu. Pri pojavu epidemij nalezljivih bolezni je lahko ogroženo nemoteno delovanje ključnih funkcij države in družbe, lahko pa je ogrožena tudi mednarodna stabilnost. Epidemijo v prispevku razumemo kot kompleksno krizo, ki jo je treba reševati sistemsko, torej z vnaprej oblikovanimi nacionalnimi mehanizmi in postopki kriznega upravljanja. Odziv na kompleksno krizo je pri tem odvisen od različnih dejavnikov, in sicer od okolja, organizacije družbe in vključenosti družbe. Postopke spoprijemanja s krizo ter dogovore in odločitve za spoprijemanje z njo imenujemo krizno upravljanje in vodenje (KUV) (Vuga in Ferlin, 2018, 24). KUV je torej namenjeno zagotavljanju usklajenega delovanja

podsystemov sistema nacionalne varnosti, ministrstev, vladnih služb in drugih organov pri odzivanju na kompleksne, torej tudi zdravstvene krize.

Epidemija covid-19 je pred nacionalnovarnostni sistem RS postavila velik izziv. Odziv države na krizo covid-19, ki izpolnjuje vse pogoje kompleksne krize, zahteva hitro ukrepanje vseh podsystemov nacionalne varnosti RS in aktiviranje elementov KUV. Kljub temu je treba poudariti, da za reševanje epidemije v RS ni bil aktiviran sistem KUV, temveč se je Vlada RS odločila, da jo bo reševala na vladni ravni v obliki štabne organiziranosti in skladno z državnimi načrti zaščite in reševanja.

2.1 Državni načrti zaščite in reševanja ter odzivanje na kompleksno krizo

Državni načrti zaščite in reševanja spadajo med pristojnosti sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (VNDN), enega od treh ključnih podsystemov sistema nacionalne varnosti. Delovanje in naloge sistema VNDN opredeljuje Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN),¹ sprejet leta 1994. Sistem VNDN je namenjen zagotavljanju varstva ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine ter okolja pred naravnimi in drugimi nesrečami. Ta celoviti sistem organizirajo država, občine in druge lokalne skupnosti. Izvajalci nalog zaščite, reševanja in pomoči (ZRP) so sile za ZRP. To so razpoložljive zmogljivosti države, lokalnih skupnosti, gospodarskih družb, zavodov ali drugih organizacij za ZRP ob naravnih ali drugih nesrečah. V sistem ZRP sta vključeni tudi Policija in Slovenska vojska (Sotlar, Grizold, Beršnak, 2020, str. 183–184).

Vrste in vsebine načrtov odzivanja na posamezno kompleksno krizo opredeljuje Uredba o kriznem upravljanju in vodenju ter Nacionalnem centru za krizno upravljanje (2018). Ta v 15. členu opredeljuje, kaj vse morajo posamezni načrti odzivanja na posamezno kompleksno krizo vsebovati. Določa, da se lahko kot posamezni deli načrta uporabijo vsebine dokumentov s področja obrambnega načrtovanja, načrti s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter drugi predpisani načrti in dokumenti, med katere spadajo tudi državni načrti zaščite in reševanja, ki jih pripravi Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR). Slovenska vojska se torej v krizno odzivanje ob naravnih in drugih nesrečah vključuje na podlagi sprejetih načrtov zaščite in reševanja, ki ji dajejo tudi pravne podlage za delovanje v sistemu VNDN. Načrti zaščite in reševanja se izdelajo² za vsako vrsto nesreče posebej ali za več nesreč skupaj. Za primer razglasitve epidemije ali pandemije posamezne nalezljive bolezni pri ljudeh v RS je na državni ravni izdelan Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni. Ta vsebuje natančne protokole ukrepanja in je namenjen usklajenemu delovanju vseh ključnih akterjev na državni ravni. Z njim se urejajo priprava in izvajanje nalog ZRP (katerih del je tudi Slovenska vojska), vodenje sil ZRP, medresorsko usklajevanje, mednarodno sodelovanje ter navpično usklajevanje med

¹ V 71. in 72. členu ZVNDN so poleg drugih opredeljene tudi naloge Slovenske vojske, med katere skladno z njeno organizacijo in opremljenostjo spada izvajanje prve pomoči, nujne medicinske pomoči ter pomoči ogroženim in prizadetim prebivalcem (ZVNDN, 2006).

² Izdelavo načrtov zaščite in reševanja določa Uredba o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja (2012), s katero se določajo nosilci načrtovanja, vsebina, merila za izdelavo ter način izdelave načrtov.

državno, regijsko in lokalno ravno. Nalezljive bolezni v RS spremlja Nacionalni inštitut javnega zdravja (NIJZ), ki ob pojavu nalezljivih bolezni obvešča Ministrstvo za zdravje (MZ). Kadar je ogrožen ali okužen le del RS, epidemijo razglasi minister za zdravje, kadar pa je ogroženo celotno ozemlje RS, epidemijo razglasi Vlada RS. Slovenska vojska prejme obvestilo o razglasitvi epidemije iz Centra za obveščanje Republike Slovenije (CORS), kar pa še ni podlaga za aktivacijo sil Slovenske vojske za ZRP po načrtu VIHRA.

Povod za aktivacijo načrta VIHRA je aktivacija DNZREP, ki se praviloma sproži, ko je razglašena epidemija nalezljive bolezni. Aktivacija DNZREP (aktivira ga poveljnik Civilne zaščite (CZ)) omogoča, da država poleg zdravstvenih in drugih služb uporabi tudi sile in sredstva za ZRP. Predlog za aktiviranje in uporabo zmogljivosti Slovenske vojske za ZRP poda poveljnik CZ, o predlogu pa odloča vlada oziroma minister za obrambo (Vlada RS, 2020b).

3 Izvedbeni dokumenti za sodelovanje Slovenske vojske v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami

Direktiva za sodelovanje in delovanje pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (direktiva VIHRA) in Načrt delovanja Slovenske vojske pri zaščiti, reševanju in pomoči (načrt VIHRA) sta krovna dokumenta na področju sodelovanja Slovenske vojske v sistemu VNDN. Osnovana sta na strateških, načrtovalskih dokumentih, normativno pravnih aktih in državnih načrtih ZRP, ki opredeljujejo naloge Slovenske vojske v okviru sistema VNDN. Eden od teh načrtov je tudi DNZREP, ki določa naloge Slovenske vojske ob razglašeni epidemiji nalezljivih bolezni.

Skladno z direktivo VIHRA ima Slovenska vojska nalogo, da zagotavlja zmogljivosti za ZRP. Tako je omogočeno učinkovito vključevanje Slovenske vojske v sistem VNDN, skladno z vsemi predpisanimi državnimi načrti ZRP, med katerimi je tudi DNZREP. Direktiva VIHRA opredeljuje tudi, da mora biti Slovenska vojska sposobna samostojno izvajati naloge zaščite in reševanja ob naravnih in drugih nesrečah, če te prizadenejo vojaške objekte, pa tudi ob usposabljanjih, za kar so odgovorni poveljniki vojašnic in drugih vojaških objektov.

Slovenska vojska se lahko uporabi skladno z načelom postopnosti pri uporabi sil in sredstev pri zaščiti in reševanju. To pomeni, da morajo lokalne skupnosti najprej izkoristiti svoja sredstva ali sredstva sosednjih lokalnih skupnosti, šele nato se pri nesrečah velikega obsega vključi država, in če je treba, tudi Slovenska vojska. Pri tem direktiva VIHRA posebej poudarja, da sodelovanje Slovenske vojske v okviru nalog ZRP ne sme ogroziti zahtevane stopnje pripravljenosti Slovenske vojske za izvajanje vojaške obrambe ali nujnih in neodložljivih nalog, ki bi vplivale na varnost v Slovenski vojski.

Direktiva VIHRA poleg nalog in koncepta izvedbe opredeljuje tudi pregled zmogljivosti Slovenske vojske za sodelovanje pri nalogah ZRP. Te zmogljivosti namreč omogočajo opravljanje nalog, opredeljenih v državnih načrtih zaščite in reševanja. Direktiva VIHRA nadalje nalaga operativni ravni, da določi vlogo, naloge, pristojnosti, odgovornosti

poveljstev in enot skladno z državnimi načrti ZRP. Vse to je opredeljeno v načrtu delovanja VIHRA, katerega nosilec je Poveljstvo sil SV (PSSV).

3.1 Naloge Slovenske vojske v načrtu VIHRA v epidemiji

Naloge in zmogljivosti Slovenske vojske opredeljujeta DNZREP³ in načrt VIHRA. Poleg nalog in zmogljivosti za ZRP so v teh načrtih opredeljene tudi naloge za izvajanje zaščite lastnih sil z različnimi odrejenimi zdravstvenimi in zaščitnimi ukrepi. V prispevku bomo pri navajanju nalog Slovenske vojske izhajali iz DNZREP, ki so: izdelati načrt dejavnosti; zagotavljati stalno zalogo zaščitnih in drugih sredstev ter opreme za en mesec delovanja v epidemiji; zagotavljati zmogljivosti vojaške zdravstvene enote⁴ v obsegu enote Role 1 in zagotavljanje modulov ali celotno mobilno vojaško bolnišnico Role 2 ter veterinarske enote; zagotavljati zmogljivost in delovanje JRKBO-enot, med katere spadajo zmogljivosti mobilnega laboratorija, vzorčevalcev in dekontaminacije; zagotavljati enoto za prečiščevanje vode; zagotavljati zmogljivosti helikopterske enote pri opravljanju humanitarnih, oskrbovalnih, izvidovalnih in drugih nalog, pomembnih za ZRP; zagotavljati sodelovanje vojaških psihologov pri psihološki pomoči; zagotavljati logistične zmogljivosti; usklajevati izvajanje odrejenih zdravstvenih in zaščitnih ukrepov ter nalog ZRP v Slovenski vojski; usklajevati sodelovanje preostalih zmogljivosti Slovenske vojske pri opravljanju nalog; opravljati druge naloge iz svojih pristojnosti (Vlada RS, 2020b).

Na podlagi strukturne in funkcionalne urejenosti podsistemov sistema nacionalne varnosti in na podlagi vnaprej pripravljenih ter v praksi preverjenih državnih načrtov zaščite in reševanja ugotavljamo, da je Slovenska vojska kot dopolnilna sila, skladno s svojimi zmogljivostmi, racionalno vključena tudi v odzivanje na zdravstveno-epidemiološke grožnje. To je jasno tako iz DNZREP kot iz direktive in načrta VIHRA. Zadnja dokumenta posebno natančno opredeljujeta tudi vrsto sil in zmogljivosti, ki jih mora Slovenska vojska zagotavljati, prav tako pa tudi način delovanja Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah, med katerimi je tudi epidemija.

4 Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob epidemiji covid-19

V boj z novim koronavirusom se je vključila tudi Slovenska vojska. Republika Slovenija je leta 2020 dvakrat razglasila epidemijo, kar pomeni, da je bil dvakrat aktiviran tudi DNZREP, ki je podlaga za aktivacijo načrta VIHRA. V nadaljevanju bomo predstavili kronološki pregled prvega in drugega vala epidemije covid-19. Na podlagi izkušenj obeh valov bomo analitično ovrednotili vključenost enot Slovenske vojske v okviru

³ Vlada RS je julija 2020 sprejela nov DNZREP, s katerim nadomešča starejšega iz leta 2016. Načrt je bil spremenjen in dopolnjen na podlagi izkušenj iz prvega vala epidemije covid-19 (Vlada RS, 2020c).

⁴ Vojaško zdravstvo Slovenske vojske razvija zmogljivost prve (Role 1) in druge ravni (Role 2), medtem ko se tretja (Role 3) in četrta raven (Role 4) izvajata v okviru civilnih zdravstvenih ustanov ali s pomočjo zaveznikov (Slovenska vojska, 2021c).

nalog pomoči VNDN in preostalim državnim organom v boju za zaježitev epidemije covid-19.

4.1 Kronološki pregled prvega vala epidemije covid-19

V RS smo prvi primer okužbe potrdili 4. marca 2020. Enajstega marca 2020 je Svetovna zdravstvena organizacija razglasila novi koronavirus za pandemijo, dan pozneje je RS razglasila epidemijo. V RS je epidemijo nalezljive bolezni novega koronavirusa na območju celotne države razglasil minister za zdravje z Odredbo o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (covid-19) na območju Republike Slovenije (na podlagi četrtega odstavka 7. člena Zakona o nalezljivih boleznih). Predsednik vlade je za vodenje medresorske delovne skupine pooblastil poveljnika CZ. Ta je prevzel koordiniranje vseh dejavnosti pri omejevanju širjenja okužbe z novim koronavirusom (Delo, 2020). Minister za zdravje je nato poveljniku CZ podal predlog (ustno zaprosilo) za aktivacijo DNZREP.

Prvi val epidemije je bil razmeroma kratek, saj je vlada na podlagi ugodnejše epidemiološke slike 14. maja 2020 izdala odlok o njenem preklicu, ki se je začel uporabljati 31. maja 2020. Vlada je sicer 13. marca 2020 kot podporno in strokovno skupino ustanovila krizni štab. Ta je zagotavljal dodatne interventne in koordinacijske zmogljivosti, tako da je spremljal in ocenjeval varnostne razmere ter potek dogodkov, pripravljal zbirne ocene stanja in prihodnjega razvoja dogodkov, ni pa sprejemal nobenih odločitev. Krizni štab je bil z vzpostavitvijo operativnega delovanja vseh ministrstev ukinjen 24. marca 2020 (Vlada RS, 2020d).

Kljub temu da ob pojavu epidemije covid-19 vlada RS kompleksne krize ni uradno razglasila, posledično pa se ni aktiviral koncept KUV, se je Slovenska vojska kot eden izmed izvajalcev nalog ZRP vključila v reševanje krize na podlagi dokumentov in načrtov na področju VNDN. To vključitev je omogočila aktivacija DNZREP. Civilna zaščita je tako prevzela operativno in strokovno vodenje sil ZRP, med katere se s svojimi zmogljivostmi, če je treba, lahko vključi tudi Slovenska vojska.

4.2 Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči med prvim valom epidemije covid-19

Poveljnik sil SV je v epidemiji poudaril štiri ključne cilje. Ti so: ohranjanje zdravja pripadnikov in njihovih družin; ohranjanje bojne zmogljivosti in zmogljivosti zaščite in reševanja ter odzivnosti za posredovanje v kompleksni krizi; izvajanje podpore CZ; zagotavljanje popolne operativnosti v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM). Ob tem je še omenil, da je med epidemijo izredno pomembno, da se s pravimi ukrepi prepreči širjenje okužbe znotraj vrst Slovenske vojske, saj brez zdravih pripadnikov ne moremo ohranjati bojne pripravljenosti in pomagati Civilni zaščiti ter drugim državnim organom (Škerbinc, 2020).

Ob aktivaciji DNZREP se je spremenilo delovanje Slovenske vojske. GŠSV se je krizno organiziral in prilagodil delovanje Slovenske vojske. PSSV je bil nosilec načrtovanja in vodenja dejavnosti ZRP, pa tudi drugih nalog v podporo državnim organom pri preprečevanju in omejevanju širjenja novega koronavirusa. Ob pojavu epidemije ne smemo pozabiti tudi na zaščito lastnih sil, saj je morala Slovenska vojska zagotavljati operativnost, usposobljenost in pripravljenost. Zato je s številnimi ukrepi, tudi znotraj lastnih sil, morala preprečiti širjenje novega koronavirusa. Slovenska vojska se je takoj odzvala in na podlagi usmeritev NIJZ in MZ izdelala priporočila za preprečevanje širjenja virusa za pripadnike na vseh ravneh poveljevanja ter jim zagotovila ustrezno osebno zaščitno opremo. GŠSV je kmalu po razglasitvi epidemije izdal akt za vzpostavitev varne oblike dela in odsotnosti med trajanjem epidemije covid-19, s katerim je uvedel različne oblike organiziranja dela. Tako je zagotavljal uresničevanje vseh nujnih in neodložljivih nalog Slovenske vojske, kot so redne naloge, usposabljanje in delovanje na MOM, usposabljanje in delovanje sil v najvišji stopnji pripravljenosti, pomoč Policiji pri varovanju državne meje, helikoptersko reševanje ter naloge v podporo CZ in drugim državnim organom pri zajezitvi širjenja novega koronavirusa, skladno z DNZREP.

4.2.1 Naloge Slovenske vojske v okviru zaščite, reševanja in pomoči v prvem valu epidemije

Po načrtu VIHRA je bilo po aktivaciji DNZREP in načrta VIHRA za pomoč sistemu ZRP na voljo dvesto pripadnikov Slovenske vojske. Njihovo število se je skladno z epidemiološko sliko povečalo na več kot tristo. Slovenska vojska je v prizadevanjih za omejitev širjenja novega koronavirusa sodelovala s svojimi zmogljivostmi v podporo CZ in drugim državnim organom na različne načine.

V prvem valu epidemije je Slovenska vojska Civilni zaščiti in drugim državnim organom zagotavljala logistične transportne zmogljivosti. Z avtobusi in tovornimi vozili je prevažala materialna sredstva in civilne osebe z Letališča Jožeta Pučnika. Zadnje omenjene je vojska pripeljala na območja, kjer je CZ vzpostavila območje karantene za prispele državljane RS iz tujine. Izjemno pomemben je bil tudi zračni transport. Piloti 15. polka vojaškega letalstva so opravljali naloge letalskega transporta tovora z zaščitno in medicinsko opremo, ki je je v prvem valu v RS močno primanjkovalo. Od 25. marca do 16. aprila 2020 so opravili 23 letov, prepeljali 44 ljudi in 4 tone zaščitne medicinske opreme. Poleg tega je Slovenska vojska z zračnim transportom opravljala tudi naloge repatriacije slovenskih državljanov in evakuacije okuženih ter rizičnih pripadnikov Slovenske vojske iz MOM.⁵ Kot ugotavljamo, so bile v naloge ZRP vključene zmogljivosti transportnih letal, in ne helikopterjev, kot to opredeljuje načrt VIHRA, zato bi bilo smiselno, da bi se DNZREP in načrt VIHRA na podlagi izkušenj iz prvega vala posodobila z zmogljivostjo transportnega letala.

⁵ Po besedah načelnika GŠSV so se zaradi omejenih zmogljivosti transportnih letal Slovenske vojske pojavljale težave pri evakuacijah pripadnikov Slovenske vojske, ki delujejo v MOM na bolj oddaljenih območjih (Afganistan, Irak in Mali), pa tudi pri repatriaciji državljanov RS iz bližnjih držav (Pišlar, 2020b).

Ustrezna zaščita prebivalcev RS je bila v prvem valu epidemije močno odvisna tudi od zaščitnih medicinskih sredstev. Ta so se začasno skladiščila tudi v nekaterih skladiščih Slovenske vojske in URSZR. Pomanjkanje zaščitne medicinske opreme v celotni regiji in Evropi je predstavljalo povečano varnostno tveganje, zato je po prejetem zahtevku URSZR Slovenska vojska sprejela ukrepe in s 1. aprilom 2020 začela varovati objekte skladišča Roje in skladišča URSZR (Vlada RS, 2020d).

Logistična brigada (LOGBR), ki ima v sestavi Vojaško zdravstveno enoto (VZE), je bila zaradi svojih zmogljivosti težiščna enota pri nalogah preprečevanja širjenja novega koronavirusa. Zato so ji bile pridodane tudi čete JRKBO iz 1. in 72. brigade. Po načrtu VIHRA so bile iz LOGBR v naloge ZRP vključene enote Role 2, Veterinarska enota (VETE), Zdravstvena četa zahod, enota laboratorijev JRKBO (LAB JRKBO) in 670. logistični polk (670. LOGP).

V mobilnem biološkem laboratoriju Slovenske vojske so se izvajala preventivna testiranja brisov na covid-19 za potrebe pripadnikov Slovenske vojske in osebja Ministrstva za obrambo (MORS). Pretežno je šlo za preventivna testiranja pred odhodi na misije ali napotitve v tujino. Enota je bila aktivna tudi v tujini, saj je pomagala svojim silam v MOM in pripadnikom zavezništva.⁶ Po navedbah vodje biološkega laboratorija so od začetka marca do 15. oktobra 2020 v laboratoriju preučili kar 1134 brisov, ki jih je vzelo zdravstveno osebje enote VZE. Vsi pozitivni primeri so bili oddani v potrditev na Inštitut za mikrobiologijo in imunologijo v Ljubljani. Tam so vzorec ponovno preučili, ga identificirali in dokončno potrdili (Grmadnik, 2020b). Slovenska vojska je vzpostavila tudi vojaške mobilne zdravstvene skupine, ki so delovale v podporo dejavnostim konzularne službe Ministrstva za zunanje zadeve (MZZ). Te skupine so na državnih mejnih prehodih in letališčih opravljale hitre preglede slovenskih državljanov, ki jih je MZZ organizirano prilepljalo iz tujine (Pišlar, 2020a).

Med epidemijo covid-19 je bil najbolj na preizkušnji nacionalni zdravstveni sistem, ki se je v prvem valu spoprijemal predvsem s pomanjkanjem zaščitne medicinske opreme. Ob naraščanju števila okuženih z novim koronavirusom bi lahko prišlo tudi do pomanjkanja nastanitvenih kapacitet. Skladno z DNZREP je bila naloga Slovenske vojske, da takrat podpre sistem z razpoložljivimi specialističnimi in zdravstvenimi zmogljivostmi VZE, v sestavi katere je tudi mobilna vojaška bolnišnica Role 2. Vlada RS oziroma krizni štab se je takoj po razglasitvi epidemije odločil, da bosta CZ in Slovenska vojska v Vojašnici Edvarda Peperka (VEP) v Ljubljani zagotovila dodatne kapacitete, namenjene bolnikom z novim koronavirusom. Za Slovensko vojsko je to pomenilo, da je bilo treba določiti in izolirati območje v VEP ter premakniti mobilno bolnišnico Role 2 iz Maribora v Ljubljano. Civilna zaščita je medtem zagotovila mobilni stacionarij

⁶ V Eufor in v Natovo poveljstvo v Sarajevu je Slovenska vojska napotila ekipo zdravstvenih delavcev, da so testirali pripadnike. Odvzeli so več kot sto brisov. Na Kosovu so odvzeli 115 brisov, tako pri pripadnikih Slovenske vojske kot tudi pri drugih pripadnikih oboroženih sil, ki sodelujejo na misiji na Kosovu. (Pišlar, 2020b.)

(MOBSTAC),⁷ v katerem je bilo na voljo 40 postelj za težje in 80 postelj za nekoliko lažje bolnike. Zmogljivost Role 2 lahko sprejme okoli 20 bolnikov. Skupaj bi bilo v izolacijskem centru tako mogoče sprejeti kar 140 bolnikov. Če bi bilo treba zagotoviti še dodatne kapacitete, je minister za obrambo odločil, da bi lahko uporabljali tudi prostore športne dvorane vojašnice VEP, ki je v neposredni bližini izolacijskega centra. Vojaška bolnišnica Role 2 je bila nastanitveno operativna 17. marca 2020. Ob aktivaciji bi v njej oskrbo zagotavljal zdravstveni kader stalne sestave, in če bi bilo treba, tudi pogodbene rezerve. Ob tem je treba upoštevati še dejstvo, da je bil kader iz pogodbene rezerve, zaposlen v zdravstvenem sektorju, ob pojavu epidemije najbolj obremenjen. Slovenske vojska je tudi logistično pomagala Civilni zaščiti pri postavljanju MOBSTAC in hkrati zagotavljala ustrezne razmere znotraj vojašnice za nemoteno delo (Vlada RS, 2020d). Po postavitvi izolacijskega centra v VEP je sledilo vzdrževanje pripravljenosti na morebitni sprejem bolnikov. MOBSTAC in Role 2 sta bila postavljena za obvladovanje posledic epidemije covid-19, čeprav v prvem valu nista bila uporabljena.⁸

Na podlagi zahtevkov CZ so enote Slovenske vojske opravljale tudi naloge dezinfekcije. Za to sta bila odgovorni enoti ČJRKBO in VETE. Na podlagi pridobljenih informacij teh nalog za potrebe ZRP ni bilo veliko. Civilna zaščita je za dezinfekcijo v prvem valu poslala le en zahtevek, in sicer za dezinfekcijo Zdravstvenega doma Šmarje pri Jelšah.

Slovenska vojska je v prvem valu epidemije covid-19 pokazala in dokazala, da se RS in njeni državljani lahko zanesejo na njeno pomoč tudi ob pojavu zdravstvenih tveganj in groženj. V tem podpoglavju smo tudi ugotovili, da RS ob pojavu epidemije nujno potrebuje pomoč Slovenske vojske, ki lahko učinkovito pripomore k reševanju zdravstvene krize z opravljanjem najrazličnejših nalog. PSSV ocenjuje, da je bila Slovenska vojska v okviru podpore CZ in drugim državnim organom udeležena v 75 aktivnostih, pri tem pa se je udejevalo okoli devetsto pripadnikov. Za naloge ZRP je bilo med epidemijo v pripravljenosti več kot tristo pripadnikov Slovenske vojske dnevno.

Naloge Slovenske vojske pri preprečevanju širjenja okužbe novega koronavirusa so bile v prvem valu epidemije vezane predvsem na ukrepe za zaščito lastnih sil, podporo drugim državnim organom⁹ in podporo CZ. Slovenski vojski je z doslednim upoštevanjem ukrepov in uvedbo nekaterih dodatnih uspelo preprečiti širjenje novega koronavirusa tudi znotraj svojih vrst. Med pripadniki je bilo v prvem valu le sedem okuženih, od tega štirje v MOM (Škerbinc, 2020).

⁷ Kot navaja Poročilo o aktivnostih ZRP ob pojavu bolezni covid-19, se je pri tem izkazala tudi Slovenska vojska, ki je CZ pri tej nalogi logistično in fizično pomagala (Vlada RS, 2020d).

⁸ Minister za obrambo je 17. marca 2020 izjavil, da še ni dokončno jasno, za katere namene bodo kapacitete uporabljene. Ena od možnosti, ki so jo izpostavili direktorji bolnišnic in zdravstvenih zavodov, pa je bila, da bi kapacitete uporabili za krvodajalce (Vlada RS, 2020j).

⁹ Slovenska vojska je pomagala Ministrstvu za zunanje zadeve, Ministrstvu za notranje zadeve in Vladi RS.

4.3 Kronološki pregled drugega vala epidemije covid-19

Drugi val epidemije covid-19 je RS zajel oktobra 2020, ko se je po poletnih počitnicah epidemiološka slika v Evropi in tudi v RS izrazito poslabšala. Število dnevno obolelih je bilo 20. oktobra 2020, torej dan po tem, ko je bila v RS drugič razglašena epidemija, kar 1503. Skupno število takrat aktivnih primerov pa je znašalo 15.980. Za primerjavo: prvi val je dosegel vrh 26. marca 2020, ko je bilo potrjenih 61 novih okužb (Vlada RS, 2021a).

Poveljnik CZ je po razglasitvi epidemije že drugič v letu 2020 izdal sklep o aktiviranju DNZREP. Podpora sil ZRP je bila tudi tokrat usmerjena predvsem k vzdržnosti zdravstvenega sistema. Po besedah poveljnika CZ v intervjuju za revijo Slovenska vojska (Grmadnik, 2020a) je bila v prvem valu največja težava pomanjkanje zaščitnih medicinskih sredstev, v drugem pa je največji izziv predstavljala podpora zdravstvu na več področjih, predvsem na materialnem in kadrovskem. Na podlagi izkušenj iz prvega vala se je smiselno dopolnil tudi DNZREP.¹⁰ Spremembe so se nanašale zlasti na bistveno izboljšanje izpopolnjenosti načrta dejavnosti posameznih resorjev, s poudarkom na količini zaščitnih medicinskih sredstev.

4.4 Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči med drugim valom epidemije covid-19

Slovenska vojska je svoje sile za ZRP v primerih epidemije aktivirala že drugič v letu 2020. Enaindvajsetega oktobra 2020, ko je bil načrt VIHRA že drugič aktiviran v istem letu, je bilo v državi dnevno po več kot 1500 okuženih z novim koronavirusom. To se je seveda poznalo tudi v vrstah Slovenske vojske,¹¹ saj je bilo obolelih precej več kot v prvem valu. Zato je morala Slovenska vojska obvladovati tudi okužbe znotraj svojih vrst in prilagoditi delovanje nekaterih aktivnosti (prilagodile so se priprave na MOM, prekinjena so bila nenujna usposabljanja in vaje ...). Zaježitev okužb je bila nujna, da je lahko Slovenska vojska zagotavljala vse operativne naloge, med katerimi je bila tudi pomoč CZ in drugim državnim organom.

Poleg predpisanih ukrepov na državni ravni je Slovenska vojska uvedla še nekaj dodatnih, ki so bistveno pripomogli k zaježitvi širjenja novega koronavirusa. Vsi ukrepi so bili jasno opredeljeni v aktih, ki jih je podpisal poveljnik PSSV, da se z organiziranim in pravočasnim odzivanjem na vseh ravneh vodenja in poveljevanja dosledno upoštevajo predpisani ukrepi in postopkovniki, če pride do suma ali pojava obolelih v Slovenski vojski. PSSV je oblikovalo tudi strokovno svetovalno skupino Slovenske vojske, da bi

¹⁰ Dopolnitev DNZREP je bil eden od ukrepov, predlaganih v okviru poročila o aktivnostih ZRP ob pojavu bolezni covid-19 (Vlada RS, 2020d).

¹¹ Po besedah vodje strokovne svetovalne skupine za covid-19 v Slovenski vojski je bilo na začetku drugega vala okuženih 2,7 odstotka pripadnikov (medtem ko je bilo med splošno populacijo takih 1,7 odstotka). Zaradi delovanja strokovne in operativne skupine ter ustreznih ukrepov in testiranj so bile številke po treh mesecih precej nižje. Januarja 2021 je bilo v Slovenski vojski tako 0,8 odstotka okuženih (medtem ko je bilo med splošno populacijo takih 0,9 odstotka). Po ugotovitvah vodje strokovne svetovalne skupine je Slovenska vojska s hitrim prepoznavanjem okuženih in izolacijami njihovih stikov preprečila več kot 570 novih okužb. (Grmadnik, 2021.)

pripravila strokovna priporočila n ukrepe. Tako je ta skupina pripomogla k usmerjanju dela v covidnem okolju. Spremljala je epidemiološko sliko v Slovenski vojski, analizirala veljavne preventivne ukrepe, izdelovala oceno ogroženosti posameznih vojašnic, izvajala nadzore nad izvajanjem ukrepov ter vzpostavila sistem poročanja in obveščanja na sum obolelih pripadnikov. Pomagala ji je operativna skupina, ki je v bazo podatkov vnašala statuse pripadnikov Slovenske vojske, spremljala okužbe in iskala visoko tvegane stike ter odredila testiranja. Po besedah vodje strokovne svetovalne skupine je operativna skupina opravljala neke vrste »mini epidemiološko službo« (Grmadnik, 2021).

4.4.1 Naloge Slovenske vojske v okviru zaščite, reševanja in pomoči v drugem valu epidemije

Drugi val epidemije je bil glede nalog Slovenske vojske za ZRP povsem drugačen, saj je bila epidemiološka slika v Sloveniji zelo slaba, kar se je kazalo tudi v zdravstvenih ustanovah. V drugem valu je bilo sicer na voljo zadostno število zaščitne medicinske opreme, medtem ko so bile zdravstvene kapacitete zaradi visokega števila obolelih na infekcijski kliniki zelo zasedene. Glede na drugačne vrste nalog, opredeljenih v zahtevkih CZ, je Slovenska vojska v pomoč civilni sestavi za zajezitev širjenja epidemije poleg namenskih specialističnih zmogljivosti aktivirala dodatno še osemdeset pripadnikov iz dveh pehotnih vodov. Od razglasitve epidemije do konca februarja 2021 je CZ poslala v OpC PSSV 16 zahtevkov, ki so se večinoma nanašali na pomoč pri fizičnih delih in za pomoč zdravstvenim ekipam pri testiranjih s hitrimi antigenskimimi testi (HAT). Zaradi povečanih potreb po fizičnih delih in logistični pomoči je PSSV izdalo dopolnilo ukaza in aktiviralo dva pehotna voda, ki sta bila pridodana LOGBR. Fizična dela so potekala predvsem v Univerzitetnem kliničnem centru Ljubljana (UKCLJ), kamor so med drugim pripadniki Slovenske vojske pomagali prestaviti rentgenski kontejner¹² in postelje, ki so bile v izolacijskem centru v VEP. Največ dela je bilo opravljenega pri vzpostavljanju dodatnih bolnišničnih zmogljivosti v prostorih diagnostično-terapevtskega servisa Univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani.

Namenske specialistične sile Slovenske vojske za ZRP so bile v drugem valu vključene v zelo malem obsegu. Njihove naloge so bile vezane predvsem na pomoč pri testiranjih s HAT. Februarja 2021 je Slovenska vojska na prošnjo Zdravstvenega doma Ljubljana z osmimi medicinskimi tehnikami pomagala pri testiranju učiteljev, vzgojiteljev in drugih delavcev v vzgojno-izobraževalnih ustanovah RS na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. Svojo strokovno pomoč pa je Slovenska vojska ponujala tudi v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje RS na Igu, kjer je tedensko testirala slušatelje in inštruktorje gasilske šole.

¹² Rentgenski kontejner je del mobilne vojaške bolnišnice Role 2.

Omeniti je treba še namero Vlade RS pri izvedbi množičnega testiranja s HAT,¹³ pri katerem bi lahko pomagala tudi Slovenska vojska. Skladno s to namero se je PSSV, kot smo lahko razbrali iz dokumentov, odzvalo proaktivno in 27. novembra 2020 izdalo pripravljalni ukaz za sodelovanje Slovenske vojske pri izvedbi množičnega testiranja na covid-19. Tudi v tej nameri, ki se v praksi pozneje ni izvedla v taki obliki, lahko poudarimo, da se je Slovenska vojska hitro odzvala in začela načrtovati, kar se je potrebovalo za izvedbo vladnega projekta.

Zaradi dopolnitve poveljniških razmerij na operativni in taktični ravni ter možnosti oblikovanja namenskih sil za potrebe ZRP je bil načrt VIHRA med drugim valom posodobljen. Oba vala epidemije sta zahtevala uporabo različnih zmogljivosti, zato je pomembno, da je oblikovanje namenskih sil prepuščeno PSSV glede na trenutne potrebe CZ. V novem načrtu VIHRA je bil v nabor sil dodan tudi poveljniški element na taktični (LOGBR) in operativni ravni (PSSV) zaradi lažjega upravljanja in hitrega odzivanja namenskih sil Slovenske vojske za potrebe CZ. Z vzpostavitvijo namenskih poveljniških elementov na operativni ravni in taktični ravni pa je bilo v drugem valu pripravljenosti več kot tristo pripadnikov dnevno.

5 Razprava

Prvi in drugi val epidemije sta izkazovala takojšnjo potrebo po vključevanju zmogljivosti Slovenske vojske pri zaježitvi in blaženju posledic. RS ima na področju odzivanja na epidemijo ažurno izdelan državni načrte zaščite in reševanja. Slovenska vojska se v naloge ZRP vključuje skladno z direktivo in načrtom VIHRA, ki opredeljuje načine delovanja in zmogljivosti, ki jih mora Slovenska vojska zagotavljati skladno z državnimi načrti. Slovenska vojska je bila skladno s temi načrti, ki so bili aktivirani takoj po razglasitvi obeh valov epidemije marca in oktobra 2020, pravočasno pripravljena s svojimi materialnimi in kadrovskimi zmogljivostmi za pomoč silam ZRP in drugim državnim organom. Slovenska vojska je nabor sil in zmogljivosti ter odzivni čas simultano stopnjevala glede na epidemiološko sliko v državi in obremenjenost drugih nacionalnih zmogljivosti. Zaradi izjemno slabe epidemiološke slike v drugem valu je bil zdravstveni sistem v RS zelo obremenjen. Slovenska vojska je zato glede na zahteve CZ z izdajo dopolnilnih aktov aktivirala dodatne sile za fizično in logistično pomoč pri selitvah medicinske opreme ali opremljanju prostorov v UKC Ljubljana in drugih bolnišnicah. Slovenska vojska je tako pokazala hitro odzivnost z naborom dodatnih sil, ki so podprle CZ pri podpornih nalogah za pomoč zdravstvenemu sistemu. Slovenska vojska je bila pripravljena, zlasti v drugem valu, z učinkovito zaježitvijo in obvladovanjem okužbe tudi znotraj svojih vrst – z ustanovitvijo strokovne skupine covid-19. Z doslednim upoštevanjem splošnih in dodatnih ukrepov pa je zagotovila vzdržnost delovanja ključnih zmogljivosti, med katere spadajo tudi zmogljivosti za ZRP.

¹³ Z množičnim testiranjem s HAT so med prvimi v Evropi začeli na Slovaškem, v začetku novembra 2020, in sicer z antigenskimi testi za vse, ki so starejši od deset let. Pri tem so znatno sodelovali tudi pripadniki slovaške vojske. Slovaška vlada je namreč pred začetkom testiranj potrdila, da bo pri izvedbi sodelovalo do osem tisoč pripadnikov slovaških oboroženih sil (Reuters, 2020).

Zmogljivosti Slovenske vojske so se v okviru epidemije pokazale kot pomemben dopolnilni vir nacionalnih zmogljivosti pri reševanju zdravstveno--epidemioloških groženj. Epidemija covid-19 je pokazala na pomanjkanje posebnih kadrovskih in materialnih virov RS pri reševanju zdravstvene krize, zato je bila pomoč Slovenske vojske toliko bolj nepogrešljiva. Slovenska vojska je s svojimi zmogljivostmi pomagala zdravstvenim delavcem: skrbela je za logistično podporo, pomagala je pri selitvah medicinske opreme, zagotavljala je prevoz ljudi in zaščitne opreme, zagotavljala in razvažala je tople obroke ter zagotavljala celo varovanje kritične infrastrukture (skladišče URSZR). LOGBR je bila zaradi svojih zmogljivosti ena od osrednjih enot Slovenske vojske pri tej pomoči. Poleg logističnih enot je bila v preprečevanje širjenja novega koronavirusa močno vpeta tudi VZE, ki je v VEP postavila premično vojaško bolnišnico Role 2, iz katere so pozneje v UKC Ljubljana posodili tudi rentgenski kontejner. S svojim specialističnim kadrom je VZE zagotavljala mobilne skupine, ki so v prvem valu opravljale hitre preglede državljanov RS, ki so se iz tujine vračali v domovino. V drugem valu pa so enote VZE zagotavljale tudi pomoč državnim organom pri izvajanju množičnih testiranj s hitrimi antigenskimi testi. Še več, v epidemiji je Slovenska vojska pokazala svojo pripravljenost in odzivnost tudi z dodatnimi silami; zmogljivostmi, ki niso opredeljene v DNZREP (npr. letalski transport zaščitne medicinske opreme, pomoč pri selitvi zdravstvene opreme). Ena od spoznanj se nanaša tudi na precejšnjo samozadostnost reševanja zdravstvene krize, saj je RS s sinergijo vseh nacionalnih zmogljivosti, vključno z zmogljivostmi Slovenske vojske, dokazala, da je ob dobri organiziranosti in uveljavljanju ukrepov večino nalog sposobna opraviti brez opore mednarodne skupnosti. Posebno vlogo pri reševanju krize so opravljale posadke letalskih sil, ki so prevažale zaščitno medicinsko opremo in opravljale tudi naloge repatriacije slovenskih državljanov ter evakuacije okuženih in rizičnih pripadnikov iz MOM. Kljub temu smo ob analizi obeh valov epidemije zaznali vrzel pri javnih letalskih transportnih zmogljivostih, ki bi jih lahko z ustrezno modernizacijo bistveno bolj racionalno in učinkovito zagotavljala prav Slovenska vojska. Epidemija je še posebno v prvem valu jasno pokazala, da RS nujno potrebuje ustrezne vojaške letalske transportne zmogljivosti, ki bi lahko bile namenjene tudi za odzivanje na zdravstveno-epidemiološke grožnje nacionalni varnosti. V analizi prvega in drugega vala smo ugotovili, da je bila Slovenska vojska v zaježitev in obvladovanje epidemije vključena z zmogljivostmi: račnimi zmogljivostmi, različnimi zmogljivostmi JRKBO-enot, logističnimi zmogljivostmi ter zmogljivostmi vojaške zdravstvene in psihološke službe. To dokazuje, da Slovenska vojska s svojimi predvsem dvonamenskimi zmogljivostmi zelo učinkovito dopolnjuje sile ZRP tudi v epidemiji nalezljive bolezni.

Nekatere zmogljivosti Slovenske vojske, ki so bile sicer na voljo, niso bile uporabljene, npr. enote za izvajanje dezinfekcije. Skladno z normativnimi podlagami je CZ organ, ki predlaga vključevanje Slovenske vojske v naloge ZRP. Predlog za uporabo zmogljivosti poda poveljnik CZ, zato je v fazi odziva na krizo ali nesrečo bistveno, da ta pozna zmogljivosti Slovenske vojske, ki bi lahko pripomogle k odpravi posledic naravnih ali drugih nesreč.

Če želimo biti uspešni v celovitem pristopu odzivanja na kompleksne krize, je pomembno, da najdemo pravo ravnovesje nacionalnih zmogljivosti in optimalno interakcijo med civilnimi in vojaškimi akterji. Ravnovesje in interakcijo je mogoče v veliki meri izpopolniti s skupnimi usposabljanji, vajami, delavnicami vseh sestav sistema nacionalne varnosti. Prav tako je na podlagi izkušenj iz preteklih in aktualnih kompleksnih kriz treba dopolnjevati državne načrte in načrte delovanja Slovenske vojske. Zato je po vsaki krizi treba izvesti temeljito analizo, ki jo morajo opraviti skupaj vsi vpleteni v reševanje krize. Zdravstvena kriza covid-19 je glede na število vključenih akterjev sistema nacionalne varnosti zagotovo najbolj kompleksna kriza v zgodovini samostojne RS. Prve pomanjkljivosti so bile sicer odpravljene že takoj po prvem valu s posodobitvijo DNZREP. Nekatere spremembe pa so bile implementirane tudi v načrtu VIHRA, kjer ena od sprememb poveljniku PSSV daje možnost oblikovanja namenskih sil za potrebe nalog, opredeljenih v DNZREP, ter oblikovanje poveljniških elementov za poveljevanje namenskim silam ZRP, ki so pomagale CZ in drugim državnim organom. Pomembno je tudi, da se državni načrti usklajujejo med GŠŠSV in URSZR kot nosilec izdelave teh dokumentov. Naloga GŠŠSV pri tem pa je, da spremembe državnih načrtov redno spremlja in sprotno dopolnjuje direktivo VIHRA ter načrte delovanja na PSSV, ki izhajajo iz te direktive. Tudi po koncu drugega in že začetem tretjem valu bo nujno opraviti skupno analizo vključenih akterjev nacionalnovarnostnega sistema ter na podlagi ugotovitev smiselno korigirati normativne, načrtovalske in usmerjevalne dokumente s področja zaščite in reševanja. Tako bo storjen tudi pomemben korak k večji odpornosti države in družbe na prihodnje krizne situacije.

6 Sklep

Zgodilo se je tisto, kar smo mislili, da je nemogoče, tisto, česar ni nihče pričakoval, vsaj ne v taki obliki. Epidemija covid-19 je močno posegla v vsa področja človekovega življenja, ekonomsko, socialno, varnostno. V zajezitev epidemije so bili vključeni vsi subjekti nacionalnovarnostnega sistema. Zaradi take narave in dimenzioniranja posledic epidemije v družbi ta zdravstvena kriza predstavlja kompleksno krizo. Kljub temu da bi zdravstveno krizo covid-19 lahko po vseh merilih uvrstili med kompleksne krize, v RS ni bila razglašena niti kompleksna kriza niti se ni aktiviral sistem KUV. Z razglasitvijo epidemije je bil aktiviran DNZREP, ki omogoča, da se za reševanje zdravstvene krize uporabijo tudi sile in sredstva za ZRP, ki jih operativno vodi CZ. Med sile ZRP za reševanje krize ob pojavu epidemije je bila s svojimi zmogljivostmi vpeta tudi Slovenska vojska.

Kriza pomeni tudi priložnost!

Epidemija bo najverjetneje spremenila pogled na tradicionalno vlogo oboroženih sil, saj so te v številnih državah sveta odločilno pripomogle k zajezitvi in obvladovanju epidemije. Intenziteta uporabe oboroženih sil in vključenost njenih zmogljivosti sta bili sicer od države do države različni (nekatero države so npr. vojsko uporabile tudi pri mejnem nadzoru potnikov ali nadzoru nad spoštovanjem karantenskih odločb in omejitev

gibanja), po večini pa so v kritičnih trenutkih ponujale nujno podporo nacionalnim zdravstvenim sistemom. Slovenska vojska je svojimi zmogljivostmi in načrti delovanja pokazala, da je pri reševanju kriz, tudi zdravstvenih, odlično pripravljena na naloge za ZRP.

V današnjem sodobnem svetu, kjer smo vedno pogosteje priča nepričakovanim naravnim nesrečam, kjer se države spopadajo s številnimi kompleksnimi grožnjami, kjer izjemen tehnološki napredek in globalizacija lahko vsak trenutek predstavljata novo grožnjo nacionalni in mednarodni varnosti, je vključevanje oboroženih sil postalo vedno bolj pomembno, nujno in ključno. Tudi tokrat, četudi je šlo za zdravstveno krizo, so oborožene sile dokazale, da so lahko s svojim kadrom, znanjem in predvsem dvonamenskimi zmogljivostmi eden od ključnih akterjev pri zajezitvi epidemije. To je dokazala tudi Slovenska vojska. Krizo bi lahko tako slovenska politika kot drugi deležniki nacionalnovarnostnega sistema izkoristili za utrditev zaupanja vanjo in hitrejšo modernizacijo ter razvoj Slovenske vojske, saj jo nujno potrebujemo na le za opravljanje njenega temeljnega poslanstva, temveč vse pogosteje tudi za nevojaške naloge, ki izhajajo iz regresije in degradacije življenjskega okolja.

7 Literatura in viri

1. Beršnak, J., Ferlin, A., 2018. *Priprave in odziv na kompleksno krizo*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
2. CDC, 2012. Principles of Epidemiology in Public Health Practice. *Center for Disease Control and Prevention*, [online]. 18. maj. <https://www.cdc.gov/csels/dsepd/ss1978/lesson1/section11.html>, 19. 1. 2021.
3. Delo, 2020. Covid-19 je nov test solidarnosti in Slovenci bomo tudi to zmogli – pogovor s poveljnikom Civilne zaščite. *Delo.si* [online]. 12. marec. <https://www.delo.si/novice/slovenija/covid-19-je-nov-test-solidarnosti-in-slovenci-bomo-tudi-to-zmogli/>, 20. 1. 2020.
4. EU, 2020. The role of armed forces in the fight against coronavirus. *European Parliament*, [online]. 28. april. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649401/EPRS_BRI\(2020\)649401_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649401/EPRS_BRI(2020)649401_EN.pdf), 2. 12. 2020.
5. Grmadnik, J., 2020a. Podpora je usmerjena k vzdržnosti zdravstvenega sistema – Pogovor s poveljnikom Civilne zaščite. *Revija Slovenska vojska*. 8 (20), str. 5–6.
6. Grmadnik, J., 2020b. Zaščiti moramo sebe in druge. *Revija Slovenska vojska*. 10 (20), str. 5–6.
7. Grmadnik, J., 2021. V Slovenski vojski uspešno obvladujejo okužbe. *Revija Slovenska vojska*. 1(21), str. 11.
8. NIJZ, 2021. Z znanjem do boljšega zdravja. *Nacionalni inštitut za javno zdravje*, [online]. 10. januar. <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-pogosta-vprasanja-in-odgovori#se-novi-koronavirus-imenuje-sars-cov-2-ali-covid-19%3F>, 10. 1. 2021.

9. Pišlar, M., 2020a. Slovenska vojska pomaga ob epidemiji. *Revija Slovenska vojska*. 4 (20), str. 4–5.
10. Pišlar, M., 2020b. *Želim si, da bi vojaški poklic postal privlačen - pogovor z načelnikom GŠSV*. *Revija Slovenska vojska*. 5 (20), str. 9–11.
11. Pišlar, M., 2021. Zaradi zaježitvenih ukrepov le 0,8 % aktivnih primerov – Pogovor s podpolkovnikom Aleksandrom Vidergarjem. *Revija Slovenska vojska*. 1(21), str. 7–9.
12. Prezelj, I., 2005. *Nacionalni varnostni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Reuters, 2020. Slovak government sets plans for mass COVID-19 testing amid surge. *Reuters.com* [online]. 18. oktober. <https://www.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-slovakia-idUKKBN2730RD>, 5. 3. 2021.
14. Sotlar A., Grizold, A., Vuga Beršnak J., 2020. *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Slovenska vojska, 2020a. *Direktiva št. 13-02: za sodelovanje in delovanje SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (Direktiva »VIHRA«)*, GŠSV, št. 804-264/2020-1 z dne 22. 12. 2020. Dokument SV.
16. Slovenska vojska, 2020b. *Načrt delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (Načrt VIHRA-20)*. PSSV, št. 842-1/2020-185, z dne 19. 10. 2020. Dokument SV.
17. Slovenska vojska, 2021a. *Načrt delovanja SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah (Načrt VIHRA-21)*. PSSV, št. 842-1/2021-20, z dne 13. 1. 2021. Dokument SV.
18. Slovenska vojska, 2021b. *Portal kriznega odzivanja*. PSSV. Dokumenti SV.
19. Slovenska vojska, 2021c. *Vojaško zdravstvena enota*. *Slovenska vojska* [online]. <http://www.slovenskavojska.si/struktura/logisticna-brigada/vojasko-zdravstvena-enota/>, 18. 2. 2021.
20. STA, 2020a. Novi korona virus v številkah. *Slovenska Tiskovna Agencija* [online]. 5. marec. <https://www.sta.si/2731780/novi-koronavirus-v-stevilkah>, 17. 1. 2020.
21. STA, 2020b. V Sloveniji potrjen prvi primer okužbe z novim koronavirusom. *Slovenska Tiskovna Agencija* [online]. 4. marec. <https://www.sta.si/2735054/v-sloveniji-potrjen-prvi-primer-okuzbe-z-novim-koronavirusom?q=covid,sabeder>, 17. 1. 2020.
22. STA, 2020c. WHO opozarja, da številne države ne storijo dovolj proti novemu koronavirusu. *Slovenska Tiskovna Agencija* [online]. 5. marec. <https://www.sta.si/2735534/who-opozarja-da-stevilne-drzave-ne-storijo-dovolj-proti-novemu-koronavirusu>, 18. 1. 2020.
23. Škerbinc, M., 2020. Vloga sistema nacionalne varnosti ob krizi covid-19: izkušnje in nauki posameznih podsistemov na operativni ravni. Vloga Slovenske vojske v covid-19 krizi (predstavitev). E-okrogla miza: Evro-atlantski svet Slovenije (EASS) in Katedra za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. 17. 11. 2020.

24. Uredba o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja. *Uradni list RS*, št. 24/2012.
25. Uredba o kriznem upravljanju in vodenju ter Nacionalnem centru za krizno upravljanje. *Uradni list RS*, št. 28/2018.
26. Večer, 2020. Kronologija: Slovenija v mesecu in pol od prve okužbe do prvega sproščanja ukrepov. *Večer.com* [online]. 18. april. <https://www.vecer.com/slovenija/kronologija-slovenija-v-mesecu-in-pol-od-prve-okuzbe-do-prvega-sproscanja-ukrepov-10158879>, 10. 1. 2020.
27. Vlada RS, 2006. *Vojaška doktrina*. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Ljubljana.
28. Vlada RS, 2020a. 62. redna seja Vlade Republike Slovenije. *Gov.si* [online]. 24. februar. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2020-02-27-62-redna-seja-vlade-republike-slovenije/>, 17. 1. 2021.
29. Vlada RS, 2020b. *Državni načrt zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh*, št. 200-2/2020/3, z dne 23. 7. 2020. Dokument Vlade RS.
30. Vlada RS, 2020c. Pojasnilo glede novega državnega načrta zaščite in reševanja ob pojavu epidemije oziroma pandemije nalezljive bolezni pri ljudeh. *Gov.si* [online]. 24. jul. <https://www.gov.si/novice/2020-07-24-pojasnilo-glede-novega-drzavnega-nacrta-zascite-in-resevanja-ob-pojavu-epidemije-oziroma-pandemije-nalezljive-bolezni-pri-ljudeh/>, 5. 2. 2021.
31. Vlada RS, 2020d. Poročilo o aktivnostih zaščite, reševanja in pomoči ob pojavu bolezni COVID-19. *Gov.si* [online]. 17. julij. <https://www.gov.si/drzavni-organi/vlada/seje-vlade/gradiva-v-obravnavi/show/5572>, 26. 1. 2021.
32. Vlada RS, 2020e. Predsednik vlade Janez Janša: Ministrstva v pripravo na množično prostovoljno testiranje na novi koronavirus. *Gov.si* [online]. 20. november. <https://www.gov.si/novice/2020-11-20-predsednik-vlade-janez-jansa-ministrstva-v-pripravo-na-mnozicno-prostovoljno-testiranje-na-novi-koronavirus/>, 2. 3. 2021.
33. Vlada RS, 2020g. Slovenija razglasila epidemijo novega koronavirusa. *Gov.si* [online]. 12. marec. <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-slovenija-razglasila-epidemijo-novega-koronavirusa/>, 8. 1. 2021.
34. Vlada RS, 2020h. Spremenjeno diagnosticiranje za realnejše načrtovanje ukrepov za obvladovanje epidemije. *Gov.si* [online]. 14. marec. <https://www.gov.si/novice/2020-03-14-spremenjeno-diagnosticiranje-za-realnejse-nactrtovanje-ukrepov-za-obvladovanje-epidemije/>, 10. 1. 2020.
35. Vlada RS, 2020j. V Vojašnici Edvarda Peperka pripravljena kapaciteta za namestitev ljudi ob epidemiji. *Gov.si* [online]. 17. mar. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2020-03-17-v-vojasnici-edvarda-peperka-pripravljena-kapaciteta-za-namestitev-ljudi-ob-epidemiji/>, 25. 2. 2021.
36. Vlada RS, 2021a. Aktualni podatki o epidemiji COVID-19 v Sloveniji. *Gov.si* [online]. 26. februar. <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/aktualni-podatki/>, 27. 2. 2021.
37. Vlada RS, 2021b. Koronavirus (SARS-CoV-2). *Gov.si* [online]. 16. feb. Dostopno na: <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/>, 16. 2. 2021.

38. Vuga, Beršnak J., ur., 2016. *Upravljanje kompleksnih kriz v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
39. Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025 (ReDPROSV25). *Uradni list RS*, št. 99/2010.
40. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (ReSNV-2). *Uradni list RS*, št. 59/2019.
41. Zakon o interventnih ukrepih za zaježitev epidemije covid-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo (ZIUZEOP). *Uradni list RS*, št. 49/2020.
42. Zakon o obrambi (ZObr). *Uradni list RS*, št. 103/2004 – uradno prečiščeno besedilo 1.
43. Zakon o spremembi Zakona o Vladi Republike Slovenije (ZVRS-I). *Uradni list RS*, št. 55/2017.
44. Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN). *Uradni list RS*, št. 51/2006.

Organiziranost in vloga vojaške strateške rezerve Slovenske vojske na operativni in taktični ravni

Organization and role of the military strategic reserve of the Slovenian Armed Forces at the operational and tactical levels

Povzetek

S sprejetjem Doktrine vojaške strateške rezerve leta 2012 je Republika Slovenija želela zagotoviti dopolnitev vojaških zmogljivosti SV za izvajanje vojaške obrambe, če bi se izrazito poslabšale razmere v mednarodnem varnostnem okolju. V doktrini opredeljen koncept vojaške strateške rezerve (VSR), ki naj bi omogočal pravočasno povečanje obsega in sestave SV, predvsem na področju organiziranosti in sestave enot VSR, ni v celoti operacionaliziran. V prispevku analiziramo organiziranost in sestavo enot VSR SV, njihovo vlogo in naloge na operativni in taktični ravni, s poudarkom na nalogah in sestavi enot nižje taktične ravni. Na podlagi pregleda normativnih, strateških in doktrinarnih dokumentov ter dokumentov SV ugotavljamo, kakšno vlogo in naloge naj bi imele enote, popolnjene z VSR, ter kakšni sta njihova trenutna organiziranost in sestava. Naloge in sestavo primerjamo s primerljivimi sestavami oboroženih sil izbranih držav članic zveze Nato. Na podlagi analize in primerjave podajamo predlog organiziranosti in sestave enot SV, popolnjenih z VSR.

Ključne besede: vojaška strateška rezerva, koncept vojaške strateške rezerve Republike Slovenije, osnovna bojna enota, bojne funkcije, večrodovsko bojevanje.

Abstract

The Republic of Slovenia wished to ensure the replenishment of the SAF's military capabilities for the provision of military defence in the event of a marked deterioration in the international security environment by the adoption of the Military Strategic Reserve Doctrine in 2012. The concept of the military strategic reserve, which is defined in the doctrine, is meant to enable a timely increase in the size and structure of the SAF, especially in the organization and structure of the military strategic reserve units. This paper analyzes the organization and structure of the SAF's military strategic reserve units, and their role and function at the operational and tactical levels, with an emphasis on the tasks and structure of lower tactical units. It determines the role and tasks of the military strategic reserve units, and their current organization and structure, based on a review of normative, strategic, doctrinal, and SAF documents. The tasks and structure are compared to similar armed force structures of selected NATO member states. A

proposal is made for the organization and structure of the SAF's military strategic reserve units, based on the analysis and comparison in this paper.

Key words: *military strategic reserve, concept of the military strategic reserve in the Republic of Slovenia, basic combat unit, combat functions, all-arms warfare.*

1 Uvod

Doktrino vojaške strateške rezerve (MORS, 2012) je Vlada RS sprejeta leta 2012. Z njo je želela zagotoviti dopolnitev vojaških zmogljivosti SV za izvajanje vojaške obrambe, če bi se izrazito poslabšale razmere v mednarodnem varnostnem okolju. Koncept VSR pa naj bi glede na poslabšane varnostne razmere omogočal pravočasno strateško preoblikovanje SV. Kljub opredeljenim konceptualnim rešitvam izvajanje doktrine na izvedbeni ravni SV še vedno ostaja sorazmerno nejasno in nedefinirano, predvsem z vidika organiziranosti in strukturiranosti enot VSR. V prispevku bomo analizirali organiziranost in sestavo enot VSR SV, njihovo vlogo in naloge na operativni in taktični ravni, s poudarkom na nalogah in sestavi enot nižje taktične ravni. Pri tem bomo izhajali iz opredelitev, konceptov in zahtev, navedenih v bistvenih normativnih in izvedbenih dokumentih. Ugotoviti bomo poskušali, kakšno vlogo in naloge naj bi imele enote, popolnjene z VSR, ter kakšni sta trenutna organiziranost in sestava enot, popolnjenih z VSR, v SV. Ugotovitve bomo primerjali z enotami VSR oboroženih sil izbranih držav članic zveze Nato. Na podlagi analize in primerjave bomo v sklepu prispevka podali predlog organiziranosti in sestave enot SV, popolnjenih z VSR. Predlog organiziranosti in sestave bo utemeljen na nalogah v povezavi z bojnimi funkcijami in s primerjavo podobnih enot oboroženih sil izbranih držav članic Nata.

2 Vojaška strateška rezerva

Vojaška rezerva ima dva pomena. V prvem gre za vojaško enoto ali podenoto v zaledju. Njen namen je okrepitev oziroma podpora druge vojaške enote, ki je zašla v težave. V drugem pomenu pa so to rezervne sile, katerih namen je nadomeščanje stalnih oboroženih sil v vojni ali drugih kriznih razmerah. (Bowyer, 1999, str. 165.) Vojaške rezerve v širšem smislu predstavljajo človeške in materialne vire, ki sestavljajo podlago vojaškega potenciala države. Ker jih potrebujejo oborožene sile, se imenujejo tudi državne vojne (vojaške) rezerve ali nacionalne obrambne rezerve in se razlikujejo od blagovnih rezerv oziroma civilnih rezerv, ki jih gospodarstvo države uporablja za vojno. Vojaške rezerve predstavljajo tudi kontingenti nabornikov in usposobljenih vojaških obveznikov ter materialno-tehnična sredstva, namenjena za dopolnitev oboroženih sil, oziroma splošni človeški in materialni dejavnik, ki se lahko angažira v različnih oblikah oboroženega boja (Gažević idr., 1974, str. 147).

Vojni leksikon strateško rezervo opisuje kot del oboroženih sil in materialnih sredstev v rezervi vrhovnega poveljstva ali pristojnega strateškega poveljstva, s katerim se lahko v nekem trenutku odločilno vpliva na potek ali rezultat oboroženega boja. Kot

strateško rezervo pa opredeljuje tudi rezerve usposobljenih ljudi in materialnih sredstev, namenjenih za popolnitev oboroženih sil, oziroma celotne materialne potencialne, ki se lahko angažirajo v različnih oblikah oboroženega boja (Petrović idr., 1981, str. 590). Strateška rezerva je posebna kadrovska in materialna rezerva vojske, ki omogoča dopolnitev in povečanje zmogljivosti njenih sil ter prevzemanje določenih nalog pri izvajanju vojaške obrambe (Bokal idr., 2009, str. 90). Oblikovanje strateških rezerv pa se izvaja po dolgoročnih postopkih, zato v večini držav rezerva kopenskih sil ni aktivna in se mora mobilizirati v kriznem obdobju (Dupuy idr., 1993, str. 2287–2288).

Razlikovati je torej treba med strateško rezervo in VSR. Izraz strateška rezerva je širši in se uporablja za vse vire, ki imajo strateški pomen, ali postopke in aktivnosti, s katerimi se dosegajo strateški cilji, in pa tudi za planske ukrepe, povezane s strateškimi načrti. Izraz VSR ima ožji pomen in se konkretno nanaša na zamisli in rešitve, povezane s sestavami in viri zanje, pa tudi na ukrepe in dejavnosti, ki so namenjeni vzpostavitvi, delovanju in uporabi za vojaške namene. V tej povezavi je VSR del strateške rezerve, in ne njena edina sestavina (Šteiner, 2016, str. 74).

Na podlagi tega lahko ugotovimo, da ima VSR tri vidike: materialnega, kadrovskega in konceptualnega. Osnova vojaškega potenciala vsake države so človeške rezerve, zato so kadrovski vidik vsi razpoložljivi človeški viri države (kontingenti nabornikov in vojaških obveznikov), ki se lahko angažirajo v različnih oblikah oboroženega boja in so namenjeni za popolnitev in dopolnitev stalnih oboroženih sil v vojni ali drugih kriznih razmerah. V konceptualnem smislu pa je VSR način in pomembno sredstvo države, s katerim lahko oborožene sile povečajo svoj obseg in formirajo nove vojaške enote ter tako neposredno vplivajo na povečanje svojih bojnih zmogljivosti. S kadrovskega vidika VSR predstavljajo državljani RS, ki so ali bodo razporejeni v rezervno sestavo SV. Rezervna sestava obsega vse vojaške obveznike, ki niso pripadniki mirnodobne sestave SV in so dolžni služiti v rezervni sestavi, pogodbene rezerviste in državljane, ki so del rezervne sestave zaradi obveznosti iz pogodbe po prenehanju službe v stalni sestavi SV. Konceptualni vidik VSR pa predstavlja koncept preoblikovanja SV, ki izhaja iz Doktrine VSR (MORS, 2012) in iz nje izhajajočih dokumentov, v katerih je opredeljeno, kako se z razpoložljivim kadrovskim potencialom pravočasno povečata obseg in sestava SV.

3 Osnovna bojna enota

Pri opredelitvi osnovne bojne enote se bomo navezali na študijo Osnovna bojna enota SV (angl. *Basic Combat Unit of the Slovenian Armed Forces*) (Himelrajh, 2017). Ta daje celovit vpogled v dejavnike, ki vplivajo na sestavo in organizacijo osnovne bojne enote. Ugotovitve lahko s kritičnim vrednotenjem uporabimo pri opredeljevanju osnovne bojne enote VSR, predvsem z vidika bojnih funkcij in koncepta večrodovskega¹ bojevanja

¹ Razlikovati je treba med termini (1) »združen« (angl. *joint*) – sodelovanje več kot ene zvrsti oboroženih sil iste države; (2) »skupno« (angl. *combined*) – sodelovanje elementov več držav, uporablja se tudi angl. termin *multinational*; (3) »večrodovsko« (angl. *combined arms*) – sodelovanje več rodov oboroženih sil (Brinc idr., 2006, str. 53, 135, 161). V SV se za prevod angl. termina *combined arms* uporablja termin večrodovsko bojevanje oz. večrodovske enote.

(angl. *combined arms concept*). Študija temelji na pregledu pomembnih normativnih in strateških dokumentov RS in SV, konceptu večrodovskega bojevanja ter izkušnjah in sklepih zadnjega večjega preoblikovanja organizacije ameriške kopenske vojske (angl. *United States Army*) iz divizijske organiziranosti v brigadno. Cilj študije je bil opredeliti, kakšna naj bi bila osnovna bojna enota SV. Himelrajh ugotavlja, da bi morala biti osnovna bojna enota SV lahka pehotna četa (LPČ) z organskimi elementi za bojno podporo (angl. *combat support enablers*). Z organiziranostjo, temelječo na omenjeni osnovni bojni enoti, bi bila SV učinkovitejša pri uresničevanju svojega poslanstva. Za opredelitev osnovne bojne enote VSR je z vidika študije pomembna predvsem povezava med konceptom večrodovskega bojevanja in osnovno bojno enoto oziroma kakšne zmogljivosti večrodovskega bojevanja naj bi imela osnovna bojna enota. Za opredeljevanje zmogljivosti študija uporablja metodologijo DOTMLPFI,² zlasti elemente doktrine, organizacije in opreme kot najpomembnejših gonil pri razvoju zmogljivosti. Himelrajh tudi ugotavlja, da na voljo ni znanstvenih virov, ki bi ustrezno razložili pomen osnovne bojne enote, kljub temu da se pojem zdi del običajnega vojaškega besedišča. Pojem se zelo redko omenja v znanstveni vojaški literaturi, ne zasledimo ga v strokovni in doktrinarni literaturi SV, ni opredeljen v Natovem terminološkem slovarju (AAP-06, 2019), ne najdemo ga niti v slovarju Ministrstva za obrambo Združenih držav Amerike (DOD Dictionary, 2020) ali v katerem drugem doktrinarnem viru ameriške vojske. Po Himelrajhu je pojem enota delovanja (angl. *unit of action*), oblikovan med zadnjim večjim preoblikovanjem organizacije ameriške kopenske vojske, najbližji opis koncepta, povezanega z osnovno bojno enoto. Publikacija poveljstva za usposabljanje in doktrino ameriške vojske (angl. *Training and Doctrine Command – TRADOC*) enoto delovanja opredeli kot najmanjšo večrodovsko enoto, ki je sposobna samostojno delovati (TRADOC Pamphlet 525-3-90, 2002, str. 25).

4 Bojne funkcije

Bojne funkcije predstavljajo funkcionalne kategorije zmogljivosti, ki se uporabljajo za ustvarjanje posebnih učinkov v kopenskem delovanju. Bojne funkcije izvajajo kombinacije enot, ki spadajo v te funkcionalne kategorije, in predstavljajo glavne dejavnosti, ki sestavljajo gradnike variant delovanja (koncept delovanja). Funkcije se med seboj podpirajo, povezujejo in dopolnjujejo, pri čemer je poveljevanje v središču sprejemanja odločitev. Poveljnik zagotavlja skladen koncept delovanja z oblikovanjem načina, kako bo vsaka funkcija prispevala k doseganju končnega stanja (AJP-3.2(A), 2017, str. 2-14). Bojne funkcije, kot jih opredeljuje Vojaška doktrina SV (Vlada RS, 2006),

² V širšem pomenu je zmogljivost razumljena kot kompleksna kombinacija funkcionalnih elementov DOTMLPFI (angl. *doctrine, organization, training, material, leadership, personnel, facilities, interoperability*, DOUOVKII – doktrina, organizacija, usposobljenost, oprema, voditeljstvo, kadri, infrastruktura, interoperabilnost). V začetni fazi razvoja neke zmogljivosti naj bi načrtovalci praviloma izvedli študijo skladno z načeli DOTMLPFI, temeljita in z analizami podprta študija vseh elementov zmogljivosti pa bistveno olajša in racionalizira nadaljnje faze njene vzpostavitve ter omogoči njeno poznejše učinkovito delovanje in doseganje pričakovanih učinkov (Vink, 2008, str. 14; Marinelli, 2007, str. 8; Jasper, 2008; povzeto po Ržen, 2013, str. 18–19).

se deloma razlikujejo od bojnih funkcij, opredeljenih v trenutno veljavnih doktrinarnih dokumentih zavezništva (AJP-3.2(A), 2017) (gl. razpredelnico 1).

Razpredelnica 1: Bojne funkcije (prirejeno po AJP-3.2(A), 2017, str. 2-15; Vojaška doktrina SV, 2006, str. 64)

AJP-3.2(A)	Vojaška doktrina SV
Poveljevanje (angl. <i>command</i>)	Poveljevanje
Manever (angl. <i>maneuver</i>)	Manever
Ognjeno delovanje (angl. <i>fires</i>)	Ognjena podpora
Obveščevalna dejavnost (angl. <i>intelligence</i>)	Obveščevalna zagotovitev
Vzdrževanje sil (angl. <i>sustainment</i>)	Zagotovitev delovanja
Zaščita sil (angl. <i>protection</i>)	Premičnost, oviranje in preživetje
	Zračna obramba
Informacijsko delovanje (angl. <i>information activities</i>)	

Razlikovanje je posledica dejstva, da so bojne funkcije v doktrini prevzete iz doktrinarnih dokumentov zavezništva, ki so bili sodobni v času njenega izida in ki so bili do leta 2021 posodobljeni, medtem ko se Vojaška doktrina SV v tem času ni posodobila. Bojne funkcije so v povezavi z nalogami VSR podlaga za določanje zmogljivosti osnovne bojne enote VSR in za opredelitev njene organiziranosti. Prav tako pa z njimi primerjamo enote VSR oboroženih sil izbranih držav članic Nata.

5 Koncept večrodovskega bojevanja

Namensko organiziranje je temeljno načelo oblikovanja sil SV za vse načine in vrste delovanja. Osnovni pristop organiziranja za bojno delovanje je združevanje enot rodov v četne, bataljonske in brigadne bojne skupine glede na poslanstvo. Združevanje povzroča učinke, ki se medsebojno dopolnjujejo ali utrjujejo. Bistvo uveljavljanja tega načina organiziranja sil je učinkovita usklajenost vseh bojnih funkcij (Vlada RS, 2006, str. 28).

Za katere koli oborožene sile je neizvedljivo, da bi imele eno vojaško enoto, ki bi bila sposobna opravljati naloge v celotnem spektru vojaških operacij, v vseh zemljiščnih razmerah in proti vsem vrstam groženj. Skladno s tem je treba razumeti, da večrodovsko bojevanje poteka na različne načine in v različnih oblikah. Oborožene sile omenjeni izziv rešujejo z organizacijsko zasnovo enot ali pa z namenskim organiziranjem glede na naloge. Sodobno večrodovsko bojevanje se izvaja na ravni čete in višje. Pri organizacijski zasnovi enot je treba biti previden, na kateri ravni in v kakšnem obsegu združevati rodove. Združevanje rodov zahteva poveljnika (četna raven) in štab (raven bataljona in višje), katerih namen je uravnotežena uporaba vseh razpoložljivih sredstev (funkcij) kot odgovor na spremembe v operativnem okolju. To samo po sebi predstavlja zelo zahtevno nalogo. Usklajevanje uporabe artilerije in pehote je sorazmerno preprosto. Bolj zapleteno postane z usklajevanjem zračnih zmogljivosti, raketnih sistemov dolgega dosega,

zmogljivosti elektronskega bojevanja itn. Veliko število zmogljivosti na nižjih ravneh ima lahko negativen vpliv na učinkovitost enote. Rezultat uravnotežene organizacijske zasnove enot v povezavi s sposobnostjo namenskega organiziranja glede na naloge je prilagodljivost za izvajanje operacij v sodobnem kompleksnem operativnem okolju (Himmelrajh, 2017, str. 32–33).

Koncept večrodovskega bojevanja torej po definiciji temelji na sodelovanju vsaj dveh ali več rodov. V razširjenem pomenu je njegov cilj usklajevanje in hkratna aplikacija bojnih funkcij, tako da se te med seboj dopolnjujejo oziroma vzajemno utrjujejo. Najnižja raven, na kateri je mogoča integracija bojnih funkcij, je brigadna (pogojno bataljonska) raven. Na četni ravni, brez štaba, je mogoče združevati samo nekatere rodove (Himmelrajh, 2017, str. 66).

6 Vloga vojaške strateške rezerve RS

Podlago za vlogo VSR RS daje Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (ReSNV-2, 2019). V njej je zapisano, da povečevanje celovite odpornosti države in družbe na področju vojaške in civilne obrambe predstavlja pomemben element nacionalne sposobnosti spoprijemanja s potencialnimi vojaškimi grožnjami. Prav tako podpira odvrčalno in obrambno držo zavezništva. Nacionalno sposobnost, pripravljenost in odzivnost obrambnega sistema na vojaške in druge grožnje RS zagotavlja z ustreznim obsegom, sestavo, opremljenostjo in usposobljenostjo vojaških in civilnih zmogljivosti. Obrambna sposobnost države se zagotavlja z razvojem ustreznih obrambnih zmogljivosti in uporabo zmogljivosti za podporo drugim podsistemom nacionalnovarnostnega sistema RS prek sistemskih rešitev. Te ob izrazitem poslabšanju razmer v mednarodnem varnostnem okolju omogočajo dopolnitev, preoblikovanje in povečanje obsega obrambnih sil države. Jedro obrambnih sil RS sestavlja SV, ki je nosilka razvoja vojaških zmogljivosti in vojaške obrambe države. Poslanstvo SV je z vojaškimi zmogljivostmi zagotavljati vojaško moč RS kot najmočnejši in skrajni instrument države za uveljavljanje oziroma uresničevanje njenih nacionalnih interesov in nacionalnovarnostnih ciljev (Vlada RS, 2012).

Glede na zapisano je vloga VSR zagotavljanje kredibilnih vojaških zmogljivosti SV, ki z ustreznim obsegom, sestavo, opremljenostjo in usposobljenostjo uspešno izvaja odvrčanje in obrambo pred vojaškimi in drugimi grožnjami ter tako podpira obrambno politiko RS. Predpogoj za to je pravočasno zaznavanje ogroženosti države, ki zagotovi pravočasno odločanje pristojnih organov RS za vzpostavitev povečanih zmogljivosti SV. VSR neposredno zagotavlja ohranjanje vzdržljivosti SV pri vojaški obrambi RS in ji tako omogoča uresničevanje poslanstva ter izpolnitev dodeljenih nalog v vojni ali izrednih razmerah. Pri tem je treba opozoriti, da so najpomembnejši vidiki kredibilnosti organiziranost, opremljenost in usposobljenost VSR. Svojo vlogo VSR pri povečani ogroženosti RS uresničuje na tri načine. Prvi je s popolnjevanjem mirnodobne sestave SV. V tej povezavi je treba upoštevati predvsem državljane z že odsluženim vojaškim rokom in pridobljeno vojaško evidenčno dolžnostjo. Drugi vidik je popolnjevanje novo oblikovanih enot, ki se oblikujejo na podlagi koncepta VSR. Tretji vidik pa je

popolnjevanje izgub v enotah mirnodobne sestave in novo oblikovanih enotah pri bojnem delovanju.

7 Koncept vojaške strateške rezerve RS

Skladno z Doktrino VSR RS sestava SV ni omejena na trenutno stanje popolnjenosti in opremljenosti. Predpogoj za aktiviranje koncepta VSR je tako predhodno povečanje mirnodobnega obsega in sestave SV. Koncept VSR se aktivira s ponovno uvedbo vseh sestavin vojaške dolžnosti. Po njegovi aktivaciji se najprej popolnita poveljstvi teritorialnih polkov (TERP), ki prevzameta vojaški del priprave in izvedbe mobilizacije enot. Poleg bojnih zmogljivosti se zaradi povečanja potreb po usposabljanju po teritorialnem načelu vzpostavi potrebno število učnih centrov za usposabljanje. Najpozneje v enem mesecu se oblikuje nova sestava poveljstev, v katera se začne razporejati predvideni častniški in podčastniški kader. Poveljstva in enote (PE) se smiselno razvrstijo v višje kategorije pripravljenosti, ustrezno pa se tudi skrajšajo dolžine njihovih operativnih ciklov. Po mesecu in pol se začne vpoklic vojaških obveznikov z vojaškimi znanji, ki se vključijo v enote SV, kjer se začne njihovo dopolnilno usposabljanje. V tem času se z oborožitvijo in opremo popolnijo novo oblikovane enote, PE se popolnijo s kadri, vzpostavi pa se tudi nova sestava poveljevanja in kontrole (PINK) SV. MORS najpozneje v dveh mesecih zagotovi zmogljivosti za izvajanje nabora, napotitve na služenje vojaškega roka, mobilizacije in materialno-zdravstvene oskrbe. V petih mesecih morajo enote, popolnjene z VSR, doseči začetne operativne zmogljivosti, kar pomeni, da so enote popolnjene z oborožitvijo in opremo ter vojaškimi obvezniki, ki so končali služenje vojaškega roka. Po sedemmesečnem usposabljanju in pripravah enote dosežejo končne operativne zmogljivosti in so eno leto po aktivaciji koncepta VSR usposobljene za delovanje. V tem času so hkrati tudi zagotovljeni pogoji za mobilizacijo PE v okviru povečanih zmogljivosti SV. Najpozneje v enem letu ima tako SV vzpostavljene operativne zmogljivosti v obsegu do dodatnih 25.000 pripadnikov in je pripravljena za delovanje v vojni. Po doseženih operativnih zmogljivostih se nadaljuje služenje vojaškega roka in popolnjevanje enot SV, s čimer se zagotavljata operativna rezerva in popolnjevanje izgub SV. Po enem letu je vzpostavljen sistem nepretrgane oskrbe in nadomeščanja enot ter sistem stalnega dopolnjevanja poveljniškega kadra. Tako so zagotovljeni pogoji za nepretrgano opravljanje nalog iz poslanstva SV in pogoji za učinkovito obrambo RS (MORS, 2012).

Težava opisanega koncepta VSR je, da ni operacionaliziran in ne predvideva vzpostavljene sestave VSR, prav tako pa nikoli ni bil preizkušen v praksi. Pri njegovi aktivaciji bi se odločevalske in upravne sestave RS ter obrambni sistem znašli pred številnimi izzivi, od katerih bodo ključni izpostavljeni v nadaljevanju. Prvi izziv predstavlja potreba po povečanju mirnodobne sestave SV, saj bi bilo za izvedbo koncepta VSR najprej treba povečati stalno sestavo. Trenutna sestava sil bi se razformirala in postala neoperativna, pri oblikovanju nove sestave sil pa bi bilo treba računati tudi na povečanje potreb po poveljniškem kadru (Šteiner v Šteiner, 2016, str. 80). Drugi izziv predstavlja usmeritev, da

mobilizacija poteka po teritorialnem načelu, njen vojaški del pa predstavljajo teritorialna vojaška poveljstva, ki jih razen TERP ni več (Krek v Šteiner, 2016, str. 103–107). Koncept ne upošteva ukinitve vojaških teritorialnih poveljstev (VTP), saj predvideva, da se bodo ob njegovi aktivaciji najprej popolnila ta in prevzela pripravo in izvedbo mobilizacije. TERP, ki so prevzeli del nalog ukinjenih VTP, pa teh zmogljivosti nimajo (Kukec v Šteiner, 2016, str. 146). Tretji izziv predstavlja dejstvo, da VSR nima vzpostavljene sestave oziroma koncept ne predvideva sestave SV po njegovem aktiviranju, kar je predpogoj za pravočasno načrtno in organizirano uresničenje vloge rezerve v zagotavljanju zmožnosti za delovanje SV, kot to predvideva Vojaška doktrina SV (Vlada RS, 2006, 30). V povezavi s tem niso določeni bojna moč, značaj in sestava prostorskih sil, kadrovskih jeder, meril in opremljenosti in roki bojne uporabe enot VSR. Koncept pa tudi ne obravnava njenih nalog v bojnem delovanju in njenih omejitev v bojnem nadzoru ozemlja, stabilizacijskem delovanju v podporo državnim organom ter silam za zaščito in reševanje (Kukec v Šteiner, 2016, str. 146). Četrty izziv predstavljajo začetne operativne zmogljivosti SV, popolnjene s pripadniki VSR, ki so odslužili vojaški rok, in naj bi bile dosežene v 150 dneh po aktiviranju koncepta VSR, v 210 dneh od začetnih operativnih zmogljivosti pa bi se usposobile nove enote za delovanje. Ker je nabor prenehal leta 2003, prostovoljno služenje je nezadostno, obvezna rezerva pa je bila ukinjena leta 2010, je odprto vprašanje, kako bo organizirano usposabljanje celotnega kontingenta te rezerve, ko ne bo več usposobljenih obveznikov (Kukec v Šteiner, 2016, str. 146).

Potočnik (Šteiner, 2016, str. 258) poleg teh izzivov poudari še nekatere druge vidike problematičnosti koncepta VSR. Prvo težavo po njegovem predstavlja razpoložljivi kader. Uprave za obrambo sicer izvajajo vpise v vojaško evidenco, vendar državljani, vpisani v vojaške evidence,³ nimajo vojaškega usposabljanja, prav tako ne spremljamo njihove sposobnosti za opravljanje vojaške službe. SV nima pripravljenih načrtov, kako te evidence uporabiti in kako ravnati, če bi bilo treba ukrepati. SV ima tudi pogodbeno rezervo, ki pa ni namenjena rasti VSR, temveč zapolnitvi trenutno aktivne sestave SV. Drugo težavo predstavlja čas za uresničitev koncepta VSR. Ob upoštevanju tempa sodobnega vojskovanja in razvijanja kriznih situacij SV ne bo imela leto dni časa, da se pripravi na morebitno grožnjo. Odločitev za mobilizacijo VSR bi morala politika sprejeti zelo hitro, pri tem pa ni nikakršnega zagotovila, da bo kriza oziroma vojna prerasla v spopad takih razsežnosti, ki bi ogrožal tudi Slovenijo. Predvidevanje, da bodo pristojni organi na podlagi strokovnih ocen pravočasno sprejeli odločitve leto dni vnaprej, je nestvarno. Sodobne grožnje so izrazito prilagodljive, nenadne in silovite, ko pa se pojavijo, je navadno že prepozno za razpravo o tem, kako in če sploh se nanje odzvati. Tretjo težavo predstavlja pomanjkanje častniškega in podčastniškega kadra v SV za zapolnitev vrzeli, ki bi jo prineslo povečanje za 25.000 pripadnikov. Ob trenutnem kadrovske položaju in popolnjenosti SV se postavlja vprašanje, kje najti kader, ki bo

³ Zakon o vojaški dolžnosti v 1. členu dopušča, da lahko pri izvajanju vojaške dolžnosti sodelujejo tudi ženske, vendar jih ne vpisujemo v vojaške evidence, s čimer se zanemarja velik del za vojaško službo sposobnih državljanov. Glede na trenutne demografske smernice in majhnost kadrovskega bazena RS številka ni zanemarljiva.

v enem letu usposobil VSR. Velik del SV, predvsem njen najbolj usposobljeni del, bi bil vezan na opravljanje operativnih nalog, katerih število bi se v krizi zagotovo povečalo. Slabše usposobljen kader pa ne more zagotavljati potrebne kakovosti usposabljanja VSR. Pri tem je treba upoštevati tudi dejstvo, da bi bilo usposabljanje v izrednih razmerah zelo oteženo, predvsem pa počasno.

8 Naloge enot VSR SV

Doktrina VSR ne opredeljuje sestave VSR, prav tako ne definira nalog, ki naj bi jih opravljale enote VSR. Te so skladno z doktrino namenjene dopolnitvi zmogljivosti SV za izvajanje oboroženega boja oziroma za bojno delovanje. Naloge, ki naj bi jih opravljale enote, popolnjene z VSR, zasledimo v Zakonu o obrambi, Vojaški doktrini SV in dokumentih SV. Zakon o obrambi omenja dopolnilne sile,⁴ sestavljene iz enot, organiziranih po teritorialnem načelu, ki jim opredeljuje naloge bojnega nadzora ozemlja, bojnega zavarovanja objektov posebnega pomena za obrambo, oviranja in logistične oskrbe. Zakon tudi opredeljuje, da je del dopolnilnih sil namenjen sprejemu, nastanitvi in logistični podpori zavezniških sil (ZObr, 40. člen). Vojaška doktrina SV v okviru namenskega organiziranja omenja prostorske sile, kjer je na podlagi prostorskega pristopa pri organiziranju sil del SV na taktični ravni oblikovan v enote, ki jim poveljujejo VTP. Kot smo ugotovili v prejšnjih poglavjih, so po ukinitvi VTP del njihovih nalog prevzeli TERP, zato lahko naloge iz doktrine prenesemo na njih in njihove podenote. Skladno z Vojaško doktrino SV so namenjene predvsem delovanju v zaledju in na začasno zasedenem ozemlju. Naloge, ki jih pri tem opravljajo, pa so nadzor in varovanje zaledja ter pomembne infrastrukture, upravljanje vojaške infrastrukture, naloge teritorialne logistike, izvajanje omejene inženirske podpore, defenzivno delovanje ter delna logistična podpora zavezniškim silam v okviru podpore države gostiteljice (PDG, angl. *host nation support* – HNS) (Vlada RS, 2006, str. 28). V dokumentih SV so kot naloge LPČ navedeni nadzor in varovanje prostora ter pomembnih objektov, zagotavljanje delne logistične podpore zavezniškim silam v okviru PDG in sodelovanje v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (VNDN).

Glede na doktrino VSR so enote VSR namenjene dopolnitvi zmogljivosti SV za bojno delovanje in kot take predstavljajo dopolnilne sile. Z opredelitvami nalog VSR v omenjenih dokumentih lahko ugotovimo, da se opredelitve teh terminsko nekoliko razlikujejo, vendar jih lahko kljub temu povzamemo v šest bistvenih nalog (gl. razpredelnico 2):

- nadzor in varovanje prostora s poudarkom na defenzivnem delovanju,
- nadzor in varovanje pomembnih objektov,
- zagotavljanje premičnosti in oviranja,

⁴ Zakon opredeljuje, da se sile SV glede na namen delijo na sile za posredovanje, glavne in dopolnilne sile (ZObr, 40. člen). Takšna delitev sil je bila sodobna v času sprejetja zakona in se je kazala v takratni sestavi in organiziranosti SV. Trenutna sestava in organiziranost SV ne sledita zakonskim določilom, temveč temeljita na delitvi sil, ki izhaja iz Vojaške doktrine SV, na podlagi katere se sile SV delijo glede na vlogo v bojnem delovanju, sposobnost premeščanja in pripravljenost za delovanje (Vlada RS, 2006, str. 26).

- zagotavljanje delne logistične podpore zavezniškim silam v okviru PDG,
- sodelovanje v sistemu VNDN,
- zagotovitev delovanja.

Razpredelnica 2: Naloge enot VSR (vir: avtor)

Zakon o obrambi	Vojaška doktrina SV	Dokumenti SV	Sinteza
Bojni nadzor ozemlja	Nadzor in varovanje zaledja	Nadzor in varovanje prostora	Nadzor in varovanje prostora s poudarkom na defenzivnem delovanju
	Defenzivno delovanje		
Bojno zavarovanje objektov posebnega pomena za obrambo	Nadzori in varovanje pomembne infrastrukture	Nadzor in varovanje pomembnih objektov	Nadzor in varovanje pomembnih objektov
Oviranje	Izvajanje omejene inženirske podpore		Zagotavljanje premičnosti in oviranja
Sprejem, nastanitev in logistična podpora zavezniških sil	Logistična podpora zavezniškim silam v okviru PDG	Zagotavljanje delne logistične podpore zavezniškim silam v okviru PDG	Zagotavljanje delne logistične podpore zavezniškim silam v okviru PDG
		Sodelovanje v sistemu VNDN	Sodelovanje v sistemu VNDN
Logistična oskrba	Naloge teritor. log.		Zagotovitev delovanja
	Upravljanje z vojaško infrastrukturo		

9 Organiziranost in naloge enot VSR v oboroženih silah Poljske in Latvije

9.1 Poljska

Poljske oborožene sile se delijo na pet zvrsti: kopenske sile, zračne sile, mornarico, specialne sile in sile teritorialne obrambe (TO). Skladno s strategijo nacionalne varnosti Poljske je poslanstvo oboroženih sil zagotavljati ugodne in varne razmere za uresničevanje nacionalnih interesov z odpravljanjem zunanjih in notranjih groženj, zmanjševanjem tveganj, pravilnim ocenjevanjem prevzetih izzivov in spretnim izkoriščanjem priložnosti. Kopenske sile, zračne sile in mornarico dopolnjuje 20.000 pripadnikov pogodbene rezerve. Poljska je dolžnost služenja vojaškega roka ukinila leta 2009. Dolžnost je veljala za vse moške državljane, starejše od devetnajst let, prostovoljno pa so se lahko služenja udeležili pri starosti sedemnajst let. Zadnji obvezniki so bili na služenje vpoklicani decembra 2008 in so služenje končali do konca leta 2009. Poljska je leta 2015 kot peto zvrst oboroženih sil ponovno uvedla TO, ki je bila razpuščena leta

2008. Na novo oblikovane enote TO bi po vzoru sistema ameriške nacionalne garde, če bi prišlo do ruske invazije, opravljale naloge zaledne zaščitnice (angl. *rear guard*), prav tako pa bi lahko sodelovale pri odzivanju na različne krize in naravne nesreče. Oblikovanje TO je potekalo v štirih fazah, v okviru katerih naj bi se do leta 2021 oblikovalo 17 brigad in poveljstvo v Varšavi. Načrt vzpostavitve enot je predvideval popolnitev z 10.000 prostovoljci letno. V načrtih pa je bilo predvideno, da bo TO polno operativnost dosegla do leta 2021, ko naj bi bila popolnjena s približno 53.000 pripadniki. Enote naj bi bile popolnjene s 5000 pripadniki stalne sestave, ki bi popolnjevali poveljniške dolžnosti, in s pripadniki pogodbene rezerve, ki bi se letno udeleževali 30-dnevnega usposabljanja s poudarkom na hibridnem bojevanju. V nasprotju z rezervnimi silami, ki se ob mobilizaciji vključijo v enote preostalih zvrsti poljskih oboroženih sil, so sile TO zasnovane za samostojno delovanje v lokalnem okolju in popolnjene s prostovoljci iz tega okolja. Po navedbah poljskih vojaških načrtovalcev naj bi takšna organiziranost omogočala najučinkovitejše delovanje v hibridni vojni (Poljske oborožene sile, 2021).

Enote TO sledijo upravni delitvi Poljske, ki je razdeljena na šestnajst provinc. V vsaki provinci je vzpostavljena brigada. Izjema je osrednja provinca, ki ima zaradi pomena glavnega mesta Varšave vzpostavljeni dve brigadi TO. Za mobilizacijske naloge in zvezo z lokalnimi oblastmi je v vsaki od šestnajstih provinc vzpostavljen vojaški štab, blizu katerega je tudi poveljstvo teritorialne brigade. Brigade so sestavljene iz lahkih pehotnih bataljonov, ki imajo od štiri do pet LPČ, poleg tega pa ima vsaka brigada še poveljniško četo, četo zvez, inženirsko četo in četo za oskrbo. Vsaka pehotna četa je vezana na najmanjšo poljsko upravno enoto (okraj) in ima približno tristo pripadnikov, usposabljanje čete pa je osredotočeno na zemljepisne in druge lastnosti okraja, ki mu pripadajo (Poljske oborožene sile, 2021).

Skladno s strategijo nacionalne obrambe je glavni namen TO prispevek k razvoju koncepta totalne obrambe. Doktrina TO pa kot njeno poslanstvo navaja upiranje vojaški agresiji in obrambo države ter podporo obrambnim podsistemom na področju notranje varnosti, javne uprave in lokalnih skupnosti. Ključni vidiki operativne uporabe TO so: (1) izvajanje kopenskih operacij; (2) stalna območja odgovornosti in taktična premičnost (znotraj provinc); (3) formacije enot, ki temeljijo na lahki pehoti z robustnimi oborožitvenimi sistemi za protiklepní boj in zračno obrambo (Klisz, 2020). Na podlagi poslanstva enote TO izvajajo te naloge:

- izvajanje obrambnih dejavnosti v sodelovanju z operativnimi silami in podpornimi elementi nevojaškega obrambe;
- protidiverzantski in protidesantni boj ter izvajanje nekonvencionalnih dejavnosti;
- sodelovanje pri varovanju sprejema in razvoja zavezníških sil;
- sodelovanje v sistemu kriznega upravljanja ter VNDN, pri zaščiti premoženja ter v iskalnih in reševalnih akcijah (Poljske oborožene sile, 2021).

Vzpostavljanje TO poljskih oboroženih sil še ni končano. Do novembra 2020 je bilo vzpostavljenih štirinajst brigad, končno stanje pa predvideva približno 50.000

pripadnikov, razporejenih v 17 brigad (z več kot 50 lahкими pehotnimi bataljoni), centre za usposabljanje, šolo za podčastnike, poveljniško-logistični bataljon in odsek za kibernetiko delovanje. Razvojni načrt predvideva postopno doseganje operativnih zmogljivosti na podlagi koncepta začetnih in končnih operativnih zmogljivosti. Končne operativne zmogljivosti za izvajanje nevojaškega kriznega odzivanja so predvidene med letoma 2022 in 2025, medtem ko naj bi končne operativne zmogljivosti za izvajanje vojaških operacij na taktični ravni dosegli med letoma 2024 in 2027 (Klisz, 2020).

9.2 Latvija

Latvijske oborožene sile so sestavljene iz kopenske vojske, letalstva, mornarice in nacionalne garde, v vojni pa se lahko okrepijo tudi z mejno stražo (policijo). Poveljnik oboroženih sil je general s tremi zvezdicami, ki s podporo združenega štaba poveljuje neposredno enotam ravni brigade, hkrati pa je tudi vojaški svetovalec ministra za obrambo in predsednika republike. Ministrstvo za obrambo in združeni štab sta na istem mestu, del njunih funkcij pa je integriran. Vojska šteje približno 5000 pripadnikov stalne sestave. Obvezno služenje vojaškega roka so ukinili, za ponovno uvedbo pa bi morali spremeniti ustavo (Humar v Šteiner, 2016, str. 87). Poslanstvo oboroženih sil je ohranjanje suverenosti in ozemeljske celovitosti države ter zaščita njenega prebivalstva pred tujo ali domačo oboroženo agresijo. Poslanstvo uresničujejo z zagotavljanjem obrambe države, njenega zračnega prostora in nacionalnih teritorialnih voda, s sodelovanjem v odzivu na različne krize in naravne nesreče ter s sodelovanjem v mednarodnih mirovnikih operacijah. Po podatkih iz leta 2018 je bilo v oboroženih silah 5500 pripadnikov stalne sestave in 8000 pripadnikov nacionalne garde, od katerih jih je bilo približno 5000 upokojenih pripadnikov stalne sestave. Skladno s konceptom nacionalne obrambe naj bi oborožene sile obsegale 17.500 pripadnikov, od tega 6500 pripadnikov stalne sestave, 8000 pripadnikov nacionalne garde in 3000 usposobljenih pripadnikov rezervne sestave. Usposabljanje rezervne sestave se je začelo leta 2015 (Latvijske oborožene sile, 2021).

Nacionalna garda predstavlja glavno rezervno komponento kopenskih sil in je po obsegu največji del celotne sestave oboroženih sil. Organizirana je v štiri regionalne brigade in štirinajst teritorialnih lahkih pehotnih bataljonov, ki delujejo kot mobilizacijski centri. Pred letom 2007 je bila sestavni del kopenskih sil, nato pa je bila preoblikovana v samostojno zvrst oboroženih sil (Latvijske oborožene sile, 2021).

Naloge nacionalne garde so:

- izvajanje teritorialne obrambe samostojno ali v podporo drugim zvrstem oboroženih sil,
- zagotavljanje bojne pripravljenosti in pripravljenosti za mobilizacijo,
- opravljanje podpornih nalog za druge zvrsti oboroženih sil,
- varovanje pomembnih objektov v vojni ali drugih grožnjah,
- odpravljanje posledic naravnih in drugih nesreč,
- podpora civilnim organizacijam (Latvijske oborožene sile, 2021).

Brigade nacionalne garde so namenjene nadzoru prostora in bojni podpori manevrske brigade kopenske vojske, varovanju njenih bokov in zagotavljanju podpore države gostiteljice za zavezniške sile, ob tem pa tudi nadzoru ozemlja. Veliko večino nacionalne garde sestavljajo lahke pehotne zmogljivosti. V miru podpirajo lokalne skupnosti pri zaščiti in reševanju ter so v lokalnem okolju tudi na splošno aktivni. Nacionalno gardo vodi posebno poveljstvo na ravni brigade, ki je podrejeno neposredno poveljniku vojske, sestavljena pa je iz 550 pripadnikov stalne sestave in okrog 12.000 prostovoljcev. Stalna sestava popolnjuje poveljniške dolžnosti. V miru je ena izmed nalog nacionalne garde tudi pridobivanje kadra za oborožene sile in usposabljanje rezervne sestave. Nacionalna garda je postala pomembna po ukinitvi obveznega služenja vojaškega roka, predvsem kot možnost za vsakega posameznika, da se prostovoljno vključi v obrambo. Vsak pripadnik nacionalne garde sprejme obveznost, da se na leto usposablja najmanj deset dni, vendar se številni prostovoljno usposabljuje več, predvsem kot posamezniki in oddelki, ob koncih tedna in večerih. Za čas, ko se usposabljujejo, dobijo povrnjene materialne stroške, ko pa so vpoklicani na delo, imajo status zaposlenih in so plačani primerljivo pripadnikom stalne sestave. Usposabljanju rezervnih častnikov ne namenjuje posebne pozornosti, saj računajo, da bodo častniške dolžnosti opravljali poklicni pripadniki. V nacionalno gardo so vključeni tudi prostovoljci, ki niso pripadniki vojske, sodelujejo pa z njo glede na svoje želje (Humar v Šteiner, 2016, str. 88).

10 Analiza in primerjava nalog enot VSR

Slovenija, Poljska in Latvija so si precej podobne. Vse so po koncu hladne vojne spremenile državno ureditev v demokracijo. Njihove oborožene sile so temeljile na naborniškem sistemu, ki so ga opustile in zamenjale za poklicni sistem popolnjevanja, prav tako pa so se v vseh treh državah v preteklosti uporabljali vzhodni oborožitveni sistemi, medtem ko so danes oborožene skladno s standardi Nata. Latvija in Slovenija sta si podobni še glede na velikost in število prebivalcev. Kljub temu da se njihove oborožene sile po sestavi in organiziranosti razlikujejo, lahko ugotovimo, da so si naloge, ki naj bi jih opravljale enote, popolnjene z VSR, podobne. Vsem je skupno to, da imajo enote VSR v razmerju do enot, popolnjenih s stalno sestavo, dopolnilno vlogo pri izvajanju vojaške obrambe nacionalnega ozemlja. Vojaško obrambo izvajajo z bojnim delovanjem samostojno ali v sodelovanju z enotami stalne sestave. Pri izvajanju bojnega delovanja se v Latviji in Sloveniji nakazuje prostorski koncept, skladno s katerim enote VSR delujejo samo na določenem območju znotraj nacionalnega ozemlja, kjer izvajajo nadzor in varovanje prostora, nadzor in varovanje pomembnih objektov, na Poljskem tudi protidiverzantski in protidesantni boj, v Sloveniji pa še zagotavljanje premočnosti in oviranja. Pri Poljski in Sloveniji se kot ena izmed nalog omenja opravljanje nalog v okviru podpore države gostiteljice, pri čemer se nakazujeta dva vidika. Prvi je viden pri Poljski in se nanaša na sodelovanje pri varovanju sprejema in razvoja zavezniških sil. Drugi se izkazuje pri Sloveniji, kjer gre za zagotavljanje delne logistične podpore zavezniškim silam. Varovanje sprejema in razvoja zavezniških sil lahko povežemo z opravljanjem omenjenih nalog v okviru bojnega delovanja, medtem ko drugi vidik predstavlja ločeno nalogo, ki se v

Sloveniji navezuje tudi na nalogo zagotovitve delovanja. Poleg bojnega delovanja enote VSR izvajajo tudi podporno delovanje. V vseh treh državah enote VSR sodelujejo v sistemu VNDN, na Poljskem je poleg tega omenjena še podpora elementom nevojaške obrambe, v Latviji pa podpora civilnim organizacijam.

Za primerjavo si pogledjmo naloge, ki naj bi jih po konceptu delovanja oboroženih sil Jugoslavije (JLA) opravljala TO. Primerjava je pomembna, saj je TO v okviru JLA predstavljala dopolnilne sile, ki so bile večinsko popolnjene s pripadniki z odsluženim vojaškim rokom oziroma z VSR. Skladno s Strategijo oboroženega boja (ZSLO, 1985, str. 112–113) naj bi TO izvajala naloge na začasno zasedenem ozemlju, v zaledju lastnih sil in na fronti. V zaledju lastnih sil naj bi izvajala bojni nadzor nad ozemljem, zaščito pomembnih objektov (vključno z njihovo zračno obrambo), protidesantni boj, protidiverzantski in protiteroristični boj ter pripravo in urejanje ozemlja za izvajanje oboroženega boja. Na začasno zasedenem ozemlju in na fronti naj bi izvajala množično bojno delovanje vseh razsežnosti. Pri tem bi bilo bojno delovanje na začasno zasedenem ozemlju osredotočeno na oteževanje sovražnikovega premika in manevra ter na delovanje proti sovražnikovim silam za bojno podporo in zagotovitev delovanja, medtem ko bi bilo na fronti osredotočeno na težje prehodne in pomožne smeri, boj v naselju, vmesne prostore bojnega razporeda JLA ter napade na boke in v zaledje sovražnika.

Naloge osnovne bojne enote VSR je treba uvrstiti v operativni okvir, v katerem lahko razdelitev bojišča na začasno zasedeno ozemlje, fronto in zaledje lastnih sil povežemo s pojmi globinsko delovanje, bližinsko delovanje in delovanje v zaledju. Pojem globinskega bojevanja lahko povežemo z delovanjem enot VSR na začasno zasedenem nacionalnem ozemlju, ki v danem trenutku predstavlja sovražnikovo zaledje. Pojem bližinskega bojevanja se povezuje s pojmom fronte, namen delovanja v lastnem zaledju pa je zagotovitev svobode delovanja s pomočjo zaščitne sil, ohranjanja vzdržljivosti sil in ohranjanja svobode manevra sil, ki niso angažirane (Furlan, 2006, str. 14). Enota VSR mora biti primarno sposobna izvajati ofenzivno, defenzivno in prehodno delovanje v operativnem okviru globinskega, bližinskega in zalednega delovanja, sekundarno pa mora biti sposobna izvajati tudi podporno delovanje. Iz tega izhajajoče naloge, ki bi jih morala biti sposobna izvajati enota VSR, so:

- bojne naloge v okviru ofenzivnega, defenzivnega in prehodnega delovanja,
- zagotavljanje oviranja in inženirske podpore,
- varovanje pomembnih objektov,
- oviranje in inženirska podpora,
- zagotovitev delovanja,
- logistična podpora v okviru PDG,
- sodelovanje v sistemu VNDN.

11 Analiza in primerjava sestave enot vojaške strateške rezerve

V vseh treh primerjanih državah temelj v sestavi enot VSR predstavljajo lahke pehotne zmogljivosti oziroma LPČ. V Sloveniji je LPČ sestavljena iz štirih lahkih pehotnih vodov, poveljniško-logističnega voda, voda minometov 60 mm in protioklepne voda. Na ravni čete torej združuje bojne funkcije manevra, omejenega ognjenega delovanja, omejenega vzdrževanja sil in poveljevanja. Tudi na Poljskem temelj predstavlja LPČ, ki obsega elemente za protioklepni boj in zračno obrambo, s čimer je dodana omejena sposobnost zagotavljanja bojne funkcije zaščite sil. V Latviji lahko LPČ kot osnovno enoto sklepamo na podlagi organiziranosti enot nacionalne garde v lahke pehotne bataljone, ki so načeloma sestavljeni iz LPČ.

LPČ se na Poljskem in v Latviji združujejo v pehotne bataljone, v Sloveniji pa v pehotne polke. Organiziranost LPČ v Sloveniji ne sledi doktrinski organiziranosti pehotnih polkov, saj je vsak pehotni polk sestavljen iz sedemnajstih pehotnih čet, medtem ko so pehotni bataljoni na Poljskem in v Latviji sestavljeni iz treh do petih čet. Ker ni razpoložljivih podatkov, sklepamo, da imajo pehotni bataljoni v svoji sestavi poleg pehotnih čet še minometno četo ali četo za podporo in poveljniško-logistično četo.⁵ Pehotni polk v Sloveniji ima poleg LPČ v svoji sestavi vod za zveze in logistični vod, ki sta namenjena podpori poveljevanja in zagotovitvi delovanja. Pehotni bataljoni na Poljskem in v Latviji so jedro pehotnih brigad, ki imajo poleg njih v svoji sestavi še enote drugih rodov, s pomočjo katerih lahko izvajajo bojno delovanje skladno s konceptom večrodovskega bojevanja. Poljska brigada TO ima v svoji sestavi poveljniško četo, inženirsko četo, četo zvez in četo za oskrbo, v Latviji pa so si brigade po sestavi med seboj različne. Dve brigadi imata v svoji sestavi logistični bataljon in bataljon za oskrbo, ena brigada ima poleg tega še četo JRKBO, medtem ko ima ena brigada pridodan le inženirski bataljon. V Sloveniji sta pehotna polka uvrščena v pehotni brigadi, ki imata v svoji sestavi rodovske bataljone. Ti so namenjeni oblikovanju bataljonskih bojnih skupin iz pehotnih polkov, popolnjenih s stalno sestavo, in ne podpora enot VSR.

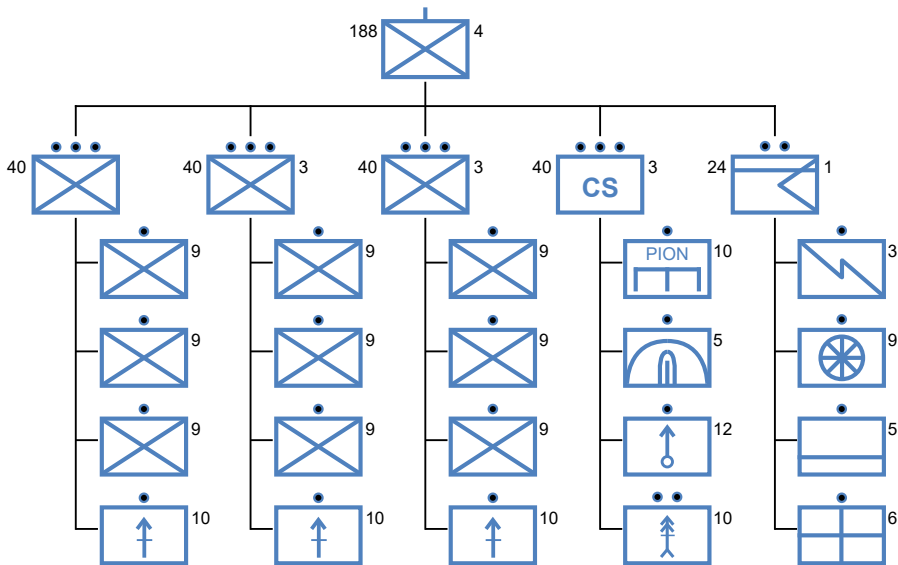
V primerjavi sestave in organizacije enot VSR na Poljskem, v Latviji in Sloveniji smo ugotovili: (1) osnovno bojno enoto predstavlja LPČ z organskimi elementi za omejeno ognjeno podporo, protioklepni boj, protizračno obrambo in zagotovitev delovanja; (2) združevanje rodov za izvajanje večrodovskega bojevanja je izvedeno na brigadni ravni; (3) poleg pehotnih enot imajo enote VSR v svoji sestavi logistične enote, enote za zveze in inženirske enote. Bojne funkcije, ki jih s svojo sestavo zagotavljajo enote VSR, so manever, ognjeno delovanje, zaščita sil, vzdrževanje sil in poveljevanje. Na četni ravni so integrirani predvsem elementi za ognjeno delovanje, medtem ko so elementi za zaščito in vzdrževanje sil ter podporo poveljevanju integrirani na ravni brigade.

⁵ Opisana sestava bataljona je značilna za skoraj vse oborožene sile na svetu.

12 Ugotovitve in predlog sestave enote VSR

Za enoto VSR je bistvena sposobnost izvajanja treh vrst bojnega delovanja: ofenzivnega, defenzivnega in prehodnega, ki navadno prevladujejo v vojni. Enota VSR bo večino nalog in bojnega delovanja opravljala v zaledju lastnih sil in v bližinskem bojevanju, medtem ko bo v zaledju sovražnikovih sil izvajala le ofenzivno in prehodno delovanje ter naloge oviranja. Posledično to pomeni, da mora biti sestava enote VSR najbolj oblikovana za izvajanje takih vrst bojnega delovanja. Najprimernejša izbira za tak način delovanja so zmogljivosti lahke pehote, ker je njihov glavni namen ob ustrezni opremljenosti in usposobljenosti uspešno bojno delovati na katerem koli zemljišču, na bojišču, začasno zasedenem ozemlju in v lastnem zaledju, v katerem koli delu dneva in letnem času in v kakršnih koli vremenskih razmerah. Zaradi globinskega delovanja mora biti enota precej samostojna in sposobna delovati brez podpore nadrejene enote. Kot taka mora poleg manevra združevati še bojne funkcije ognjenega delovanja, zaščite sil, vzdrževanja sil in poveljevanja. Manever zagotavljajo pehotni elementi z organskim elementom za neposredno ognjeno podporo. Ognjeno delovanje zagotavlja podporni element s sposobnostmi protioklepnega in protipehotnega boja s protioklepnimi oborožitvenimi sistemi in lahкими minometi. V okviru zaščite sil sta nujna inženirski element s sposobnostjo rušenja in miniranja ter element zračne obrambe s sposobnostjo delovanja proti ciljem v zraku⁶ za zaščito enot in objektov. Za vzdrževanje sil in poveljevanje enotam je nujen poveljniško-logistični element, ki ji omogoča precejšnjo samostojnost delovanja. Element zagotavlja zveze, premičnost in oskrbo, opremljen pa mora biti z lahкими tovornjaki za prevoz manevrskega elementa z oborožitvijo, opremo in strelivom ter za izvajanje oskrbe.

Slika 1: Predlagana sestava enote VSR (vir: avtor)

⁶ Gre za zračno obrambo kratkega dosegga (angl. *very short range ground based air defence*), pri kateri govorimo o nizko letečih ciljih, na katere delujemo s sistemi zelo kratkega dosegga (angl. *man portable air defence systems* – MANPADS).

Trenutna sestava LPCČ predstavlja primerni temelj za predlagano sestavo enote VSR. Sestavljena je iz štirih pehotnih vodov, ki zagotavljajo manever in ogenj, protioklepna in minometna voda, ki v okviru ognjenega delovanja izvajata protioklepni in protipehotni boj, ter poveljniško-logističnega voda, ki zagotavlja vzdrževanje sil in podporo poveljevanju. V trenutni sestavi ni zagotovljena bojna funkcija zaščite sil, v katero spadata inženirska podpora in zračna obramba. Na podlagi ugotovitev analize in primerjave enot VSR predlagamo sestavo enote VSR, kot je prikazana na sliki 1.

Pehotna četa je sestavljena iz treh pehotnih vodov, voda za bojno podporo in poveljniško-logistične sekcije. Pehotni vod je opremljen s srednjimi in lahкими puškomitraljezi ter ročnimi protioklepnimi orožji (RPOO-1) in je sestavljen iz treh pehotnih oddelkov ter oddelka mitraljezov. Vod s pehotnimi oddelki izvaja protipehotni boj in neposredni protioklepni boj na majhnih razdaljah (do 500 metrov), mitralješki oddelek pa vodu zagotavlja neposredno ognjeno podporo. Vod za bojno podporo je sestavljen iz minometnega oddelka, protioklepne sekcije, skupine za zračno obrambo in oddelka bojnih pionirjev. Minometni oddelek podpira delovanje čete s posrednim ognjem. Opremljen je z lahкими minometi, s katerimi podpira manever lastnih sil in onemogoča delovanje sovražnika na razdaljah do 2500 m. Minomete uporablja za ogenj proti sovražnikovi izkrcani pehoti ter za zadimljenje in osvetljevanje bojišča. Sestavljen je iz treh ognjenih skupin in lahko deluje z enega ali dveh ognjenih položajev. Poveljnik čete lahko z minometno skupino okrepi pehotni vod. Protioklepna sekcija izvaja neposredni protioklepni boj na majhnih razdaljah (do 1000 metrov) in je kot taka nosilec protioklepnega boja v četi. V svoji sestavi ima tri skupine, ki so opremljene z ročnimi protioklepnimi orožji za večkratno uporabo (RPOO-2). Deluje kot sekcija ali po skupinah, ki so lahko za posamezne naloge dodeljene pehotnim vodom.

Oddelek bojnih pionirjev je najprej namenjen rušenju in postavljanju ovir⁷ z namenom razbijanja, vezanja in preusmerjanja sovražnika, lahko pa v sodelovanju z akterji civilne obrambe ali drugimi inženirskimi enotami SV sodeluje pri postavljanju sistemov oviranja. Sestavljen je iz treh skupin, ki se lahko, če je treba, pridodajo pehotnim vodom. Skupina lahke raketne zračne obrambe je namenjena neposredni zaščiti lastnih sil in izbranih objektov pred napadom iz zraka, s čimer podpira svobodo manevra in povečuje sposobnost preživetja lastnih sil. Sestavljena je iz para strelcev s pomočnikoma, ki sta opremljena z lahкими prenosnima raketnima sistemoma in štirimi raketami. Poveljniško-logistična sekcija zagotavlja podporo poveljevanju in zagotovitev delovanja. Sestavljena je iz skupine vezistov, transportnega oddelka, oddelka za oskrbo in sanitetnega oddelka. Skupino vezistov sestavljajo trije vezisti vozniki, ki poveljstvu čete zagotavljajo nepretrgano poveljevanje in kontrolo z lastnimi enotami in zvezo s poveljniškimi mesti nadrejene enote. Transportni oddelek in oddelek za oskrbo zagotavljata zmogljivosti za transport moštva in lastnih zalog. Transportni oddelek je opremljen s štirimi lahкими tovornimi vozili, oddelek za oskrbo pa z dvema. Zdravstveno oskrbo na osnovni ravni zagotavljajo bojiščni reševalci, ki so v vsakem oddelku, sanitetni oddelek pa je namenjen

⁷ Mednje štejemo tudi improvizirane eksplozivne naprave (IES).

zagotavljanju zdravstvene oskrbe na prvi ravni. Četa z lastnimi zmogljivostmi izvaja prvo pomoč ter evakuacijo ranjenih in poškodovanih, pri tem pa se povezuje z akterji civilne obrambe v lokalnem okolju (zdravstvenimi domovi, bolnišnicami). Ob povečani potrebi po oskrbi, predvsem z gorivom, vodo, strelivom večjih kalibrov in sredstvi za utrjevanje in oviranje, četa potrebuje okrepitev iz nadrejene enote. Prav tako potrebuje okrepitev pri povečani potrebi po transportu moštva ali ob izpadu lastnih transportnih sredstev. Brez dodatne logistične oskrbe lahko bojno deluje v omejenem časovnem obdobju, po tem času pa je odvisna od oskrbe višje enote ali lokalnih virov. Nima lastnih zmogljivosti za nastanitev in potrebuje podporo nadrejene enote, ima pa sposobnost bivakiranja v krajšem časovnem obdobju. Nima zmogljivosti za vzdrževanje, evakuacijo sredstev do zbirne točke na območju nadrejene enote izvede z lastnimi zmogljivostmi.

Na podlagi predlagane osnovne enote VSR bi bilo treba spremeniti tudi sestavo TERP, saj je trenutna organiziranost problematična s stališča obsega nadzora (angl. *span of control*).⁸ Smiselno bi bilo čete združiti v bataljone, ki bi jim poveljevali TERP. Vsak TERP bi bil sestavljen iz štirih bataljonov, od katerih bi imel vsak štiri čete, ena četa pa bi bila samostojna in bi bila poleg logističnega voda in voda zvez neposredno podrejena poveljstvu teritorialnega polka. Glede na naloge, ki smo jih opredelili v prejšnjih poglavjih, bi lahko bile četrte čete v bataljonih in samostojna četa TERP tudi namenske (npr. za diverzantsko delovanje ali za zaščito kritične infrastrukture). Glede na trenutno veljavne dokumente SV bi bilo treba opredeliti prostorsko uvrščenost čet in bataljonov ter njihova območja odgovornosti. Pomembno je sovpadanje območij odgovornosti TERP z območji odgovornosti uprav RS za zaščito in reševanje (URSZR) in policijskih uprav (PU), kar bi v vojni ali krizi olajšalo usklajevanje in sodelovanje vseh elementov nacionalnovarnostnega sistema RS na taktični ravni. Poleg dveh trenutnih TERP, ki sta vzpostavljena v okviru mirnodobne sestave SV, bi bilo treba vzpostaviti še štiri in jih popolniti s stalno sestavo ter uvrstiti v 72. BR. Njihove naloge v miru bi bile: (1) usposabljanje poveljstva in enot, (2) vojaška ureditev območja odgovornosti, (3) podpora sistemu VNDN in sodelovanje pri zaščiti in reševanju, (4) povezava z lokalnim okoljem v območju odgovornosti ter (5) priprava in izvedba mobilizacije za naraščanje SV. Pri aktivaciji koncepta VSR in vzpostavljanja povečanega obsega in sestave SV bi bilo potrebno preoblikovanje mirnodobne sestave SV. 1. brigada bi ostala nespremenjena in bi zagotavljala zmogljivosti brigadne bojne skupine, Center za usposabljanje bi se preoblikoval v brigadno poveljstvo in bi prevzel poveljevanje nad TERP v zahodnem delu RS, 72. brigada pa bi poveljevala TERP v vzhodnem delu RS, medtem ko bi poveljevanje na operativni ravni izvajalo PSSV. Pri podanem predlogu organiziranosti in sestave enot VSR je treba opozoriti še na izhajajočo problematiko poveljniškega kadra, ki bi bil nujen za popolnitev čet, bataljonov in poveljstev TERP. Za zagotovitev nujnega števila starešin bi bilo smiselno vzpostaviti šolo za častnike in podčastnike vojnih enot, ki bi bila

⁸ Obseg nadzora se nanaša na število podrejenih enot pod enim poveljnikom. Število je odvisno od razmer in se lahko razlikuje. Poveljniki lahko praviloma učinkovito poveljujejo dvema do šestim podrejenim enotam (FM 6-0, 2014, D-2).

uvrščena v okvir Centra vojaških šol in bi bila sposobna usposobiti kompetenten kader, ki bi lahko v vojni ali krizi z enotami VSR opravljal predvidene naloge.

13 Sklep

V prispevku smo ugotovili, da je vloga enot, popolnjenih z VSR, zagotavljanje kredibilnih vojaških zmogljivosti SV za odvracanje in obrambo pred vojaškimi in drugimi grožnjami, njihovo poslanstvo pa je ohranjanje vzdržljivosti SV v vojaški obrambi RS. Če sta vloga in poslanstvo enot VSR v normativnih, strateških in doktrinarnih dokumentih dokaj jasno opredeljena, pa tega ne moremo trditi za naloge, ki naj bi jih te enote opravljale, ter za njihovo organiziranost in sestavo. Za to obstajata dva razloga. Prvi je neujemanje organiziranosti in sestave SV z opredelitvami v teh dokumentih, drugi razlog pa je koncept VSR, ki do zdaj ni bil v celoti operacionaliziran. Kljub spremembam sestave SV v zadnjih tridesetih letih normativni in doktrinarni dokumenti v tem času niso bili posodobljeni in so v nekaterih pogledih zastareli, tako da nekatere opredelitve v teh dokumentih ne kažejo trenutne sestave in organiziranosti SV. Za operacionalizacijo koncepta VSR pa so bili v SV izdelani izvedbeni dokumenti, ki naj bi koncept operacionalizirali, vendar rešitve, predvidene v teh dokumentih, predvsem glede sestave in nalog enot VSR, ne omogočajo uresničevanja vloge in poslanstva. Iz več razlogov je problematična predvsem stvarnost izvedbe koncepta, ki neposredno vpliva na kredibilnost enot VSR in na sposobnost SV za hitro odzivanje na poslabšane razmere v mednarodnem varnostnem okolju in s tem na ohranjanje njene vzdržljivosti. Poglavitna ugotovitev je, da trenutna organiziranost in sestava enot VSR SV ne omogočata zagotavljanja vseh nujnih bojnih funkcij za opravljanje predvidenih nalog. To je predvsem posledica pomanjkanja nujnih rodovskih enot v njihovi sestavi. Predlagana sestava osnovne enote VSR omogoča zagotavljanje nujnih bojnih funkcij za opravljanje predvidenih nalog. Pri tem je treba opozoriti, da predlog predstavlja predvsem teoretično izhodišče za nadaljnja razmišljanja o organiziranosti in sestavi VSR RS, saj je glede na trenutne kadrovske in materialne vire vprašljiva stvarnost oblikovanja predlaganih enot.

14 Literatura in viri

1. AAP-06. *NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French)*, 2019. Brussels: NATO Standardization Office.
2. Bokal, L., ur., idr., 2009. *Razlagalni vojaški slovar*. http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/terminologija/Gradivo_za_razlagalni_vojaski_slovar.pdf, 13. 1. 2021.
3. Bowyer, R., 1999. *Dictionary of military terms*. Teddington: Peter Collin Publishing.
4. Brinc, D., idr., 2006. *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
5. *DOD Dictionary. Dictionary of Military and Associated Terms*, 2020. Washington: Department of Defense.

6. Dupuy, T. N., ur., idr., 1993. *International military and defense encyclopedia*. Washington: Brassey's.
7. *FM 6-0. Commander and Staff Organization and Operations*, 2014. Washington: Headquarters Department of the Army.
8. Furlan, B., 2006. *Bojno delovanje*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
9. Gažević, N., idr., 1974. *Vojna enciklopedija*. 8. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
10. Himelrajh, J., 2017. *Basic Combat Unit of the Slovenian Armed Forces*. Magistrsko delo. Fort Leavenworth, Kansas: U. S. Army Command and General Staff College.
11. Klisz, M., 2020. *The Polish Territorial Defence Forces, Commander's Briefing* (predstavitev). November 2020.
12. Latvijske oborožene sile, 2021. Military Periscope. <https://www.militaryperiscope.com/armedforces/north-atlantic-treaty-organization-nato/latvia/overview>, 12. 3. 2021.
13. MORS, 2012. *Doktrina vojaške strateške rezerve Republike Slovenije*, št. 80300-2/2012/5, z dne 25. 10. 2012.
14. Petrović, P., ur., idr., 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
15. Poljske oborožene sile. 2021. Military Periscope. <https://www.militaryperiscope.com/armedforces/north-atlantic-treaty-organization-nato/poland/overview>, 10. 3. 2021.
16. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-2)*. Uradni list RS, št. 55/19.
17. Ržen, J., 2013. *Vpliv vključenosti Republike Slovenije v sistem obrambnega planiranja Nata na razvoj zmogljivosti njenega obrambnega sistema*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
18. SVS (STANAG) 2288(2), 2017. AJP-3.2(A) Ver. 1. *Zavezniška združena doktrina za kopenske operacije. Allied Joint Doctrine for Land Operations*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
19. Šteiner, A., 2016. Primeri zagotavljanja sposobnosti za strateško rezervo. V A. Šteiner, ur. *Vloga rezerve pri zagotavljanju vzdržljivosti obrambno-varnostnih sistemov Slovenije: zbornik*. Str. 72–82. Ljubljana: Državni svet RS.
20. *TRADOC Pamphlet 525-3-90. The United States Army Objective Force Operational and Organizational Plan for Maneuver Unit of Action*, 2002. Kansas: TRADOC.
21. Vlada RS, 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
22. Vlada RS, 2012. *Obrambna strategija Republike Slovenije št. 80000-1/2012/4*, z dne 7. 12. 2012.
23. *Zakon o obrambi (ZObr)*. Uradni list RS, št. 103/2004 – uradno prečiščeno besedilo 1.
24. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo (ZSLO), 1985. *Strategija oboroženega boja*. Beograd: Vojaška tiskarna.

Socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja

Social skills of military education and training providers

Povzetek

Zaželene socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja so večinoma enake kot socialne veščine vojaških poveljnikov oziroma kandidatov za vojaške poveljnike, za katere se vojaško izobraževanje in usposabljanje tudi izvaja. Socialnih veščin se lahko v glavnem tudi priučimo in se v njihovi rabi izurimo, zato je delo na tem področju ključnega pomena za uspešno delovanje vojaške organizacije. Vojaški poveljniki in izvajalci vojaškega izobraževanja ter usposabljanja lahko bistveno napredujejo na področju medosebnih odnosov, komunikacijskih spretnosti, razvoja osebnostnih lastnosti in urjenja v učinkovitem reševanju konfliktnih situacij. Prav zato mora biti sistematično razvijanje in učenje socialnih spretnosti ter veščin tudi del izobraževalnih programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

Ključne besede: socialne veščine, medosebni odnosi, komunikacija, osebnost, trening socialnih veščin.

Abstract

Desirable social skills of military education and training providers are identical to the social skills of military commanders and military commander candidates, for whom military education and training is intended. Social skills can, to a large extent, be learned, and work in this area is crucial to the success of a military organization. Military commanders and military education and training providers can make significant progress in interpersonal relationships, communication skills, personality development, and effective conflict resolution. For these reasons, systematic development and learning of social skills must be part of military education and training programmes.

Key words: social skills, interpersonal relationships, communication, personality, social skills training.

1 Uvod

V sodobni družbi smo posamezniki podvrženi številnim osebnim izzivom, ki jih določata vsakdanje in poklicno življenje. V vojaškem izobraževanju je udeležence treba pripraviti tudi na to, da bodo uspešno reševali težave v vojaškem poklicu, osebnem življenju in medosebnih odnosih ter uspešno gradili svojo identiteto, samozavest in iznajdljivost v različnih (nepredvidljivih) situacijah. Sistematično prizadevanje za vsestranski osebni razvoj zahteva disciplino in nenehno premagovanje ležernosti, ki nam jo vsiljuje prevladujoč slog vsakdanjega življenja z mediji, kot so televizija, družbena omrežja, in z nepogrešljivim pohištvo, kot je kavč.

V vojaškem življenju so socialni odnosi in veščine središčnega pomena ter pogoj za poklicno uspešnost. Medosebne spretnosti in osebnost so del vojaškega življenja. Spretnosti v komuniciranju so bistven del poklicne dejavnosti zlasti vojaških poveljnikov. Komunicirajo in vzpostavljajo medosebne odnose na več ravneh. Posebej v timskem delu, kjer je v interakcijo vključenih več vojaških oseb, je včasih umetnost najti in ohranjati ravnotežje zdravih medosebnih odnosov. Socialna senzibilnost, čustveni nadzor ter sprejemljivost in družbeni nadzor so ključne sestavine uspešnega dela vojaških poveljnikov ter izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Vojaškim poveljnikom je dana izjemna avtoriteta, ki pa jo je včasih težko vzdrževati zaradi nepredvidljivih situacij in včasih nepredvidljivega vedenja podrejenih.

Prav zato mora biti sistematično razvijanje in učenje socialnih spretnosti ter veščin tudi del izobraževalnih programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Pridobivanje socialnih spretnosti poteka predvsem prek izkustvenega učenja. Za primerno in učinkovito vojaško vodenje mora poveljujoči imeti ustrezne sposobnosti, znanje in osebnostne lastnosti. Te se bodo posebej kazale v napetih in nepredvidljivih položajih, ki zahtevajo kritično razsojanje in hitre odločitve.

Zaželeno socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja se večinoma prekrivajo s socialnimi veščinami vojaških poveljnikov oziroma kandidatov za vojaške poveljnike, za katere se vojaško izobraževanje in usposabljanje tudi izvaja.

2 Socialne veščine

Socialne veščine se v literaturi opredeljujejo kot spretnosti za aktivno udeležbo v družbi znanja, v kateri se od ljudi pričakuje, da se bodo sposobni vesti avtonomno in samozavestno (Metelko Liseč, 2004). Temeljijo na sistemu stališč, zanimanj, vrednot in družbenih norm, ki posamezniku omogočajo, da se skladno s svojimi prizadevanji in zanimanji okolja odzove na življenjske situacije. Socialne spretnosti so sposobnost za interakcijo z drugimi ljudmi predvsem zato, ker obsegajo pobudo, razvoj in nadaljevanje medosebnih odnosov, predstavitev in izražanje sebe, reševanje konfliktov, nadzor jeze, reševanje težav, odločanje, govor in poslušanje. Socialne veščine olajšajo interakcijo in komunikacijo z drugimi. Primarni ključ socialnih spretnosti ovira družbeno delovanje in prilagajanje posameznika v socialnih interakcijah, kar najpogosteje vodi v razvoj

socialne anksioznosti in velja za opis resne duševne motnje. Ta se posledično nanaša predvsem na tesnobo, neustrezno zmogljivost ali zavrnitev drugih, zlorabo alkohola in drog ter agresivnega oz. delinkventnega vedenja (Šifrar, 2019).

Trening socialnih veščin oz. socialni trening se pojmuje kot urjenje, izboljševanje na področju družbenih, osebnih in odnosnih področij za doseganje kakovostnejšega življenja ter pridobivanje posameznih dodatnih spretnosti, izkustev in znanja na socialnem področju, ki pripomore k boljšemu odnosu z drugimi (Segrin in Givertz, 2003, str. 137). Socialni trening poteka kot pomoč posameznikom in skupinam pri oblikovanju pozitivne samopodobe, razvijanju vrednot in navad za odgovorno prevzemanje nalog v življenju, pridobivanju veščin in znanja za reševanje različnih življenjskih in poklicnih situacij ter kot pomoč pri opolnomočenju samega sebe (angl. *self empowerment*) (Metelko Lisec, 2004).

3 Medosebni odnosi

Temelj za razvoj osebnosti so medosebni odnosi. Odnosi so ena izmed najpomembnejših osebnostnih lastnosti in pogoj za medosebne interakcije med ljudmi (Hargie, 2011). V odnosih z drugimi si ustvarjamo lastno identiteto, dobivamo povratne informacije, kako se ljudje na nas odzivajo in nas zaznavajo, da podobno zaznavamo tudi sami sebe. Drugi ljudje se na nas različno odzivajo. Če nas ljudje spoštujejo, bomo tudi sami nase gledali kot na spoštovanja vredno osebo. Vrednote, ki so nam všeč pri drugih ljudeh, bomo tudi sami želeli posnemati. Tako pridobivamo informacije o samem sebi. V medsebojnih odnosih v družbi se tako učimo sprejemati različne družbene vloge. Primerni medosebni odnosi so pomembni za naše psihično zdravje. Prav tako so vključeni v naše zadovoljstvo in osebno srečo. Ohranjanje in vzpostavljanje odnosov sta odvisna od sodelovanja in soodvisnosti in le tako lahko ljudje uspešno delujemo. Ljudje, ki ne znajo ali niso sposobni imeti primernih odnosov, se pogosto znajdejo v depresiji, odtujenosti, doživljanju tesnobe in osamljenosti. Zaznavajo se kot izolirane, manjvredne in nemočne. Primerne medosebne odnose potrebujemo tudi na poklicnem področju. Predvsem to velja za poklice, ki zahtevajo delo z ljudmi. Odnosi so tisti, ki lahko naporno delo naredijo zanimivo. Odnosi na delovnem mestu so lahko izvor občutka uspeha, neuspeha ali celo frustracij (Lamovec, 1991).

V družbenih odnosih je bistveno, da nam drugi dajejo občutek sprejetosti, saj se tako večja tudi naše samospoštovanje. Taka potrditev pomeni, da nas drugi vidijo kot običajne, zdrave, spoštovanja vredne osebe. Proces se v literaturi opredeljuje kot validacija. Invalidacija pa se nanaša na odzive, ki nam dajejo negativne občutke, npr. da smo nerodni, neumni, da ne obstajamo. Za validacijo je pomembno, da poteka obojestransko. Torej, če želimo biti sprejeti od drugih, moramo tudi drugim primerno pokazati, da jih sprejemamo in spoštujemo.

Za ohranjanje, razvijanje in navezovanje primernih medosebnih odnosov moramo obvladovati osnovne spretnosti na področju medsebojnega poznavanja in zaupanja,

komuniciranja, medsebojnega sprejemanja in potrjevanja ter konstruktivnega reševanja konfliktov:

- Medosebno poznavanje in zaupanje obsega samorazkrivanje, samozavedanje, sprejemanje samega sebe in zaupanje. Zaupanje je pogoj za spoznavanje ljudi. Le z zaupanjem lahko sogovorniku razkrijemo del sebe in se približamo drug drugemu. Tako gradimo medosebne odnose.
- Komunikacijo, ki se nanaša na natančno posredovanje čustev in misli. Odnos se razvija le s sprejemanjem in naklonjenostjo osebe. Spretnost komuniciranja temelji na tem, da sogovorniku pošljemo sporočilo, tako da ga bo ta brez težav razumel, in na pozornem poslušanju, s katerim prejemnik zagotavlja pošiljatelju, da ga je dobro razumel.
- Medsebojno sprejemanje in potrjevanje, ki obsegata sprejemanje in podporo ter načine, kako se lahko odzovemo osebi, ki potrebuje pomoč.
- Konstruktivno reševanje konfliktov, pri čemer gre za strategije reševanja sporov, ima v medosebnih odnosih pomembno vlogo. Konflikti so nujni za nadaljnji razvoj medosebnih odnosov, vendar le, če jih znamo primerno rešiti. Pomembno je, da poznamo strategije reševanja konfliktov in vemo, katero strategijo izbrati. Najboljša je tista, ki pripelje do konstruktivne rešitve (Lamovec, 1991). V konfliktnih medosebnih interakcijah lahko ljudje izkusijo nekaj svojih najmočnejših čustev. Čustva, ki jih ob tem doživljajo, lahko odigrajo odločilno vlogo v nadaljnji situaciji. Ljudje hitro izrazijo negativne oblike vedenja v komunikaciji, kadar občutijo močna čustva jeze, nejevolje, razdraženosti. Za uspešno reševanje konfliktnih situacij je bistvena sposobnost pravičnega razumevanja, izražanja in posredovanja čustev.

Pri ustvarjanju odnosov v skupini je pomembno, katere norme in vrednote skupina zastopa. To imenujemo skupinska orientacija. Vsak posameznik mora za zadovoljujoče medosebne odnose v skupini spoštovati skupinsko orientacijo (Lamovec, 1991). Za vojaško organizacijo, kot je Slovenska vojska, to pomeni spoštovanje vrednot Kodeksa vojaške etike Slovenske vojske ter ravnanj, ki jih določajo Pravila službe v Slovenski vojski.

Vojaški poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja z zadovoljujočimi medosebnimi odnosi lažje in uspešneje delujejo na svojem področju. Pomembno je, da znajo zaznati druge ljudi ali situacije, so zmožni točnega presojanja, kaj reči v postavljeni situaciji in se ustrezno čustveno odzvati. Te lastnosti dajo poveljniku možnost boljših odločitev in ohranjanje primernih odnosov do podrejenih. Poveljniki potrebujejo samozavest in osebno urejenost ter »moč ega« oz. moč lastne osebnosti. Le zrela in močna osebnost, ki prizna in pozna svoje napake ter ne podleže negativnemu vplivu kritične situacije, lahko postane uspešna na vojaškem področju. Tako na bojišču kot v družbi morajo poveljniki delovati enotno, zato morajo zastopati vrednote in norme, ki jih predpisuje vojaška organizacija. Poleg tega je pomembno, da podrejeni poveljnikom

zaupajo. Potrjevanje, podpora in sprejemanje dajejo poveljnikom samozavest. Samozavestni poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja vodijo ter izvajajo svoje naloge odločneje, so prepričani o svojih odločitvah in tako tudi podrejenim sporočajo, da so njihove odločitve pravilne. Z dobro strategijo reševanja konfliktov pa poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja ustvarjajo pozitivno socialno vzdušje v svojih enotah. Poleg tega je pomembno tudi, da znajo poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja spodbujati sodelovalnost in da zmorejo učinkovito presegati družbene napetosti, ki nastanejo med pripadniki, s katerimi delajo.

4 Komunikacija

Komunikacijo v najširšem smislu definiramo kot proces, v katerem se posreduje informacija od oddajnika k prejemniku. Informacija se nanaša na prenos znanja, misli, idej, čustev itn. Informacije med prejemniki in oddajniki posredujemo prek simbolov, ki so lahko besedni ali nebesedni. Posameznik lahko komunicira s posameznikom ali posameznik s skupino. Komuniciramo tudi sami s seboj, s svojim notranjim govorom (Tušak idr., 2003). Komunikacijski proces poteka, če sta v dinamiko izmenjave sporočil vključeni najmanj dve osebi in sta prek interakcije v sistemu vzajemnega določanja ter delujeta kot prejemnik in oddajnik. Vsak zaznava smisel in vsebino sporočila, kaj se pravzaprav dogaja, in se na podlagi tega odloči, kakšen bo odgovor oz. interakcija, ki bo ustrezala vsebini prejetega sporočila (Hargie, 2011).

Tudi skupine med seboj lahko komunicirajo, na primer vojaška enota komunicira z drugo vojaško enoto. Vojaški poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja nenehno komunicirajo z nadrejenimi in podrejenimi. Pri tem gre na obeh straneh za dvosmerno komunikacijo s povratnimi informacijami. Za učinkovito in uspešno komunikacijo je treba imeti znanje, ki pripomore k poklicni uspešnosti.

Človekovo komunikacijsko vedenje je dosežek vsaj dveh interaktivnih dejavnikov: posameznikove predispozicije (osebnostnih lastnosti) in situacijske omejitve pri njenem ali njegovem komunikacijskem vedenju v nekem času ali stanju. Medosebno komuniciranje je dinamični interakcijski proces, ki vpliva na ljudi in jih osebnostno spreminja. Kognitivne dispozicije, družbeno-osebne dispozicije in komunikacijske dispozicije najbolj vplivajo na to, kako ljudje komunicirajo v različnih medosebnih okoljih. Osebnostne lastnosti, kot so ekstravertnost, nevroticizem in prijetnost, zlasti močno vplivajo na različne vidike medosebnega komuniciranja. Ljudje, ki so odprti do socialnega okolja (ekstravertirani), imajo izrazitejšo govorne spretnosti in so bolj pozorni na sogovornika. Nevrotične osebe, ki se pogosto pritožujejo, imajo manjšo možnost kakovostnih medosebnih interakcij. Prijetne osebe se najraje spuščajo v prijetne komunikacijske situacije in imajo razvito sposobnost nadzora jeze in frustracij v konfliktnih situacijah (Šifrar, 2019). V vojaškem delovnem okolju se pogosto znajdemo v situacijah, ki so fizično naporene, intelektualno zahtevne ter od nas zahtevajo premagovanje notranjih napetosti. Zato je za vojaško okolje posebnega pomena, da si poveljujoči ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja prizadevajo za ustvarjanje socialnega

ozračja, v katerem se s pozitivno naravnostjo presegajo prizadevanja posameznikov k pritoževanju. Hkrati vse vpletene spodbujamo, da so pozorni drug na drugega in si izkazujejo medsebojno tovarištvo ter solidarnost.

4.1 Ravni komunikacije

Komunikacija poteka na različnih ravneh kot dialog med dvema osebam ali kot globalna interakcija med skupinami in institucijami. Tako govorimo o medosebnem, skupinskem, organizacijskem, množičnem, pa tudi znotrajosebnem komuniciranju. Pri zadnjem gre za notranji dialog, ki je pri uspešnih osebnostih pozitivno in spodbujajoče naravn, medtem ko pri neuspešnih posameznikih temelji predvsem na negativnih sporočilih samemu sebi, ki posledično zmanjšujejo samozaupanje osebe (Hargie, 2011). Tako lahko poveljujoči svoje podrejene spodbujajo k pozitivno naravnemu notranjemu dialogu. Gre za stavke, ki jih ponavljamo v svoji notranjosti, kot so: *Jaz zmorem. Uspelo mi bo. Včeraj mi je spodletelo, vendar sem se iz tega veliko naučil in naslednjič mi bo uspelo. Imam dobre tovariše in skupaj nam bo uspelo ...*

4.2 Besedna in nebesedna komunikacija

Delitev komunikacije na besedno in nebesedno ne pozna ostrih razmejitev. Nebesedna komunikacija je navadno označeno kot komunikacija brez besed. Besedna in nebesedna komunikacija se med seboj lahko dopolnjujeta ali pa sta druga z drugo v neskladju. Z besedami se večinoma prenašajo informacije, medtem ko se čustva prenašajo predvsem nebesedno. Lažje nadziramo besede kot nebesedne izraze. Vtis, ki ga kot oseba naredimo na druge, je v 55 odstotkih določen z govoricu telesa, v 38 odstotkih z intonacijo in barvo glasu ter v 7 odstotkih, torej najmanj, s pomenom besed (Ucman, 2003, str. 8). Družbena omrežja so danes pomemben medij besedne komunikacije, saj je mogoče pisna sporočila deliti s skupinami in celo s širšo svetovno javnostjo. Zaradi možnosti vzpostavljanja neposredne večsmerne komunikacije z različnimi naslovniki in javnostmi so družbena omrežja postala pomemben del širše družbene komunikacije ter svojevrsten družbeni medij, saj lahko sodelujoči uresničujejo različne komunikacijske cilje.

Nebesedna komunikacija je komunikacija, ki uporablja vse metode medsebojnega sporazumevanja, razen jezika, in temelji na izražanju čustev. Večji del našega komuniciranja poteka po nebesednih kanalih in predstavlja najpomembnejši del interakcije medosebnih odnosov. Nebesedna komunikacija lahko poteka s celotnim telesom, gestami, mimiko, izrazom na obrazu, očesnim stikom, telesno držo, medosebno razdaljo, obleko, zunanjim videzom itn. Nebesedna sporočila imajo večjo čustveno moč kot besedna, zato je nebesedna komunikacija umetnost, ki jo je treba obvladati predvsem v poklicih, ki temeljijo na medsebojnih odnosih, čustvenem odzivanju in diplomatskih spretnostih (Burgoon in Bacue, 2003). Med te poklice zagotovo spada tudi vojaški poklic, zlasti poklic vojaškega poveljnika ter izvajalca vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

Nebesedne komunikacije se ljudje v interakcijah zavedajo veliko manj kot besedne. Nebesedna komunikacija je bolj iskrena, ker posameznik s telesnim vedenjem sporoča tudi tisti del informacij, ki jih je z besednimi izrazi zamolčal ali prikril. Mimika obraza in telesna drža vplivata na to, kako se navzven izraža neko čustvo. Sposobnost empatije se nebesedno kaže tako, da se oseba nagiba bliže sogovorniku, medosebna razdalja se zmanjša, očesni stik se poveča, poveča se potreba po dotiku (ki je kulturno določen) in zaznana je manj premikanja oči. Dominantnost je povezana z manj nasmejanim obrazom, večjim dotikanjem, večjo prevlado tudi v govoru, manjšo verjetnostjo prekinitve očesnega stika, večjimi kršitvami družbenih norm, bolj pokončne in sproščene drže in prijetnejših grimas na obrazu. Obrazi so pomemben medij nebesedne komunikacije in prenašajo sporočila o čustvenem stanju posameznika ter vplivajo na vedenje drugih ljudi. Pomembno in dopolnilno vlogo imajo tudi telesne kretnje, ki so del družbenega obveščanja in tako kot obrazna mimika nosijo čustveno vrednost sporočil (Hargie, 2011).

Na nebesedno komunikacijo moramo biti posebej pozorni, saj ima večji vpliv na prejemnike našega sporočanja. Nebesedna komunikacija je v vojaškem poklicu zelo pomembna, saj nadrejeni z njo dajejo občutek gotovosti svojim podrejenim. Nebesedna komunikacija se začne že pri poveljnikovem videzu. Vojaške osebe imajo predpisana oblačila in obutev, biti morajo v dobri fizični pripravljenosti. Zlasti zadnje predstavlja poseben izziv za posameznike v zrelejših letih, ki bi morali temu posvetiti več svojega poklicnega in zasebnega časa. Redna dnevna skrb za telesno kondicijo spodbuja fizične in intelektualne zmogljivosti, po drugi strani pa tudi izničuje posledice stresa in nas pravi odpornejše proti stresnim dejavnikom.

4.3 Karizma

Ena izmed najbolj zaželenih lastnosti, ki jo lahko ima človek, je tudi karizma. Uporaba karizmatičnega nebesednega vedenja je socialna veščina, ki se je lahko naučimo. Karizma je sposobnost pritegniti pozornost ali navdihovati druge, je pojem, ki je opisan kot iskrica, privlačnost osebe, impresivnost in navzočnost posameznika, ki ljudi pritegne na poseben, nedoločljiv način. Besedni vidiki karizmatičnega izražanja obsegajo uporabo metafor, zgodb in čustveno privlačnost jezika za komunikacijo, ki deluje kot navdihujoča vizija in povečuje posameznikovo učinkovitost. Nebesedne sestavine karizmatičnih osebnosti pa obsegajo paralingvistične vidike govora (spremenljivost volumna glasu, hitrost govora, artikulacijo, gladkost in poudarek), gestikulacijo (telesni premiki, naklon glave idr.), ekspresivnost obraza in očesni stik (Šifrar, 2019). Poleg igralcev, politikov, duhovnih voditeljev, medijskih osebnosti se v kategorijo oseb s takimi lastnostmi uvrščajo tudi vojaški poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Besedne in nebesedne sestavine karizmatičnega izražanja lahko izboljšamo in izpopolnimo, da nanje zavestno usmerimo pozornost.

5 Osebnost

Osebnost je skupek edinstvenih lastnosti vsakega posameznika, na podlagi katerih oblikuje interakcije z okoljem in drugimi ljudmi. Šele na podlagi ustreznega poznavanja osebnosti se dobro orientiramo v medsebojnih odnosih in si jih urejamo tako, kot si želimo (Musek, 2005). Sprememba lastnosti osebnosti lahko izhaja iz socialnega učenja. Pri modelnem učenju se spremembe osebnostnih lastnosti dogajajo z opazovanjem in posnemanjem osebnih izrazov drugih ljudi. Pri aktivnem učenju pa se osebnostne lastnosti posameznika lahko spremenijo, če od drugih prejema vztrajne, pozitivne ali negativne odzive (Borghuis idr., 2017).

5.1 Model petih osebnostnih lastnosti

- Model petih poglavitnih osebnostnih lastnosti je bil uveljavljen kot prevladujoča paradigma v raziskavah osebnosti. Nanaša se na pet dejavnikov oziroma razsežnosti osebnosti: **ekstravertnost, sprejemljivost, vestnost, nevrotičnost in odprtost** (Šifrar, 2019). V obdobju odraslosti se te osebnostne lastnosti spreminjajo glede na način življenja. Ob reševanju vsakodnevnih težav in oblikovnanju socialnih spretnosti, ki omogočajo interakcijske odnose in komunikacijo z drugimi ljudmi, se nekoliko spreminjajo tudi osebnostne lastnosti posameznikov. Različne družbene vloge, ki jih ljudje odigravajo v vsakodnevem življenju, zahtevajo in utrjujejo vzorce misli, čustev in vedenja. Družbene vloge močno vplivajo na konceptualizacijo in oblikovanje socialne identitete. Novo sprejete identitete, zlasti tiste, ki so jim ljudje močno pripadni, lahko vplivajo na vzorce misli, čustev in vedenja in na koncu predvsem na osebnostne lastnosti. Model petih poglavitnih osebnostnih lastnosti opredeljuje posamezne razsežnosti človekove osebnosti:
- **Ekstravertnost** se nanaša na vidike osebnosti, kot so energično in dinamično delovanje, zgovornost in navduševanje, sposobnost samouveljavljanja, prednjačenja in vplivanja na druge. Ekstravertni ljudje so dinamični, aktivni, optimistični, ambiciozni, energični, entuziastični, dominantni in gostobesedni. Radi imajo družbo, zaupajo vase in so prijetni za druženje. Sposobni so samouveljavljanja in uveljavljanja lastnega vpliva v odnosu do drugih. Poleg tega več pozornosti namenjajo pozitivnim informacijam in manj pozornosti negativnim. Na delovnem mestu dosegajo boljše rezultate, hkrati pa iščejo razburljive in prijetne izkušnje (Kajtna, 2006). Ekstravertnost ali surgentnost je močno povezana tudi z občutkom sreče. Negativno pa je povezana z anksioznostjo in depresijo. Posamezniki, ki dosegajo nizek rezultat pri tej razsežnosti, dajejo videz podrejenih, sramežljivih, medlih, introvertiranih, samotnih, molčečih in nerodnih. Introvertirane osebe so pogosto bolj dovzetne za kaznovanje in manj občutljive za nagrajevanje (Steers idr., 2016). Za vojaške poveljnike ter izvajalce vojaškega izobraževanja in usposabljanja se pričakuje, da na področju ekstravertnosti dosegajo visoke rezultate, da so tovariški v odnosu do drugih pripadnikov in skladno s situacijo skrbijo zanje v stiski (Kodeks vojaške etike Slovenske vojske, 2009).

- **Sprejemljivost** se nanaša na osebne vidike, povezane s sposobnostjo razumevanja in pomaganja, kadar je treba, na sposobnost učinkovitega sodelovanja z drugimi, sprejemljivost, zaupanje in odprtost do drugih. Osebe, ki dosegajo pri tej razsežnosti visok rezultat, se zdijo nesebične, zaupljive, popustljive, strpne, tople, prijateljske, prijazne in zveste. Osebe, ki dosegajo nizek rezultat, pa se zdijo sebične, nezaupljive, stroge, nestrpne, hladne, sovražne, neprijazne in zahrbtni. Sprejemljivost osebnosti se nanaša na prijetnost ali prijateljskost. Osebe, ki v tej razsežnosti dosegajo visok rezultat, se rade opisujejo za kooperativne, prijazne, nesebične, prijateljske, radodarne in empatične, v nasprotju z njimi se osebe, ki dosegajo nizek rezultat, rade opisujejo za manj kooperativne, manj prijazne in altruistične ter manj prijateljske, radodarne in empatične (Jarc Šifrar, 2010). Visoko sprejemljiva oseba je nagnjena k prosocialnemu vedenju, kar pomeni, da naj bi tako osebnost močno motivirali altruizem, socialno priznanje in nagrade (Kajtana, 2006). Sprejemljivost obsega tudi sodelovanje in prijaznost. Sodelovanje se nanaša na zmožnost razumevanja zahtev in potreb soljudi ter na sposobnost učinkovitega sodelovanja z njimi. Prijaznost pa meri vidike, ki so tesneje povezani s prijaznostjo, zaupanjem in odprtostjo do drugih (Jarc Šifrar, 2010). Vojaški poveljniki ter izvajalci vojaškega izobraževanja in usposabljanja naj bi v razsežnosti sprejemljivosti dosegali srednje rezultate, saj je zanje po eni strani pomembno, da so sposobni sodelovati s timom, po drugi strani pa bi pretirana prijaznost prihajala v konflikt s poklicnimi pričakovanji.
- **Vestnost** se nanaša na vidike osebnosti, ki so povezani z zanesljivostjo, natančnostjo, redoljubnostjo, vztrajnostjo, trdnostjo in delavnostjo. Osebe, ki pri tej razsežnosti dosežejo visok rezultat, delujejo urejeno, natančno, redoljubno, zanesljivo, delavno, neutrudljivo, voljno in vestno. Osebe, ki dosegajo nizek rezultat, pa se zdijo zanemarjene, površne, neredoljubne, nezanesljive, lenobne, utrujene, pomanjkljive volje in nemarne. Vestnost se nanaša na sposobnost samouravnavanja in samokontrole pri posameznikih. Sposobnost samoregulacije in samokontrole je pogoj za akademsko in delovno uspešnost, stabilne medosebne odnose, psihološko zdravje in pozitivno samopodobo. Vestnost ljudem omogoča, da dosežejo dolgoročne cilje, čeprav se na poti do cilja pojavijo ovire in motnje. Samokontrola je povezana z ljubeznijo do reda, boljšim medosebnim delovanjem, boljšim počutjem in prilagajanjem na različne položaje in razmere, boljšim zdravjem ter daljšo življenjsko dobo. Nizka samokontrola pa je povezana z različnimi odvisnostmi in impulzivnimi odzivi, saj se taka oseba ni zmožna upreti skušnjavam (Jarc Šifrar, 2010). Vestni vojaški poveljniki so uspešnejši od manj vestnih in dosegajo večjo poklicno uspešnost, hkrati so bolj samozavestni in vztrajni ter ne klonejo pred morebitnimi ovirami, ki jih določa posamezna situacija (Greer, 2018).
- **Nevrotičnost** se nanaša na človekovo čustveno neuravnovešenost, anksioznost, depresivnost, nagnjenost k obsesivnosti in kompulzivnosti, odvisnosti in hipohondričnosti. Ta razsežnost je tesno povezana s psihičnim zdravjem in

človekovim samozadovoljstvom. Osebe z izraženim nevroticizmom slabše premagujejo in doživljajo stresne dogodke. Čustveno stabilne osebnosti so neanksiozne, strpne, nerazdražljive, manj čustveno ranljive in impulzivne. Za čustveno stabilne posameznike sta značilna nadzor čustev in sposobnost kontroliranja lastnega vedenja tudi v neprijetnih, konfliktnih ali nevarnih položajih. Čustvena stabilnost in njeno uravnavanje sta pomembni za obvladovanje vzponov in padcev v življenju. Čustva, bodisi pričakovana, trenutna ali zaznana iz preteklih situacij, oblikujejo naše misli, motivacijo in vedenje od jutra do večera, vsak dan našega življenja in so stalno prisotna v vsakodnevnih izkušnjah (Šifrar, 2019). Vojaški poveljniki delujejo v kritičnih situacijah, zato sta zanje čustvena stabilnost in pogum posebnega pomena. Prav tako je zanje bistveno, da znajo ravnati s posamezniki, ki so nagnjeni k nevroticizmu in jih pri delu pravilno usmerjati ter pomiriti v stresnem položaju.

- **Odprtost za izkušnje** se nanaša na vidike osebnosti, kot so ustvarjalnost, izvirnost, radovednost, kultura, inteligentnost in odprtost za novosti. Osebe, ki dosegajo visok rezultat pri tej razežnosti, delujejo izvirno, informirano, ustvarjalno, inovativno, inteligentno, občutljivo, bistro in poučno. Osebe, ki dosegajo nizek rezultat, pa dajejo videz konvencionalnih, dezinformiranih, malo ustvarjalnih, tradicionalnih, neobčutljivih in slabo poučenih ljudi. Ljudje, za katere je značilna odprtost za izkušnje, imajo bujno domišljijo, širok razpon čustvenih odzivov, so radovedni in svobodomiseln. To so ljudje, ki jih vsakodnevna rutina utesnjuje in so zato zavezani k iskanju novih meja, nenehnemu postavljanju novih ciljev in idej, so ustvarjalci novih dogodkov in kariernih sprememb. Osebe, ki pri tej razežnosti dosegajo visok rezultat, se pretežno opisujejo za izobražene, informirane, polne zanimanja za nove stvari in izkušnje, odprte za stike z drugačnimi kulturami in navadami, želijo biti informirani in poglobljati svoje znanje (Kajtna, 2006). Osebe, ki na tem področju dosegajo nizke rezultate, so manj izobražene, manj informirane, le malo se zanimajo za nove stvari in izkušnje, imajo odpor do stikov z drugačnimi kulturami in navadami ter so bolj ozkogledne (Jarc Šifrar, 2010). Ljudje, ki dosegajo visoko vrednost v odprtosti, živijo bolj ustvarjalno življenje; ljudje z nizko odprtostjo do izkušenj pa so bolj konvencionalni, praktični in ustaljeni. Odprtost do izkušenj je kompleksna, heterogena lastnost. Številne študije tudi kažejo, da ljudje z visoko odprtostjo do izkušenj pogosteje doživljajo čustva, ki so povezana s strahospoštovanjem. Ljudje z večjo odprtostjo do izkušenj se pogosteje srečujejo s strahom, večkrat preverjajo same sebe in se pogosto sproščajo z glasbo (Dunlop idr., 2017). Pri razežnosti odprtosti se od vojaških poveljnikov ter izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja pričakujejo srednji rezultati, saj njihov poklic na področju ustvarjalnosti ni najbolj izpolnjujoč in predvsem zahteva praktičnost ter podrejanje vojaškim rutinskim opravilom.

5.2 Model posameznih vidikov osebnosti

Poleg modela **petih poglavitnih osebnostnih lastnosti** v literaturi najdemo še širši model, ki analizira posamezne vidike človekove osebnosti. Gre za te razsežnosti osebnosti:

- **Čustvena izraznost** je spretnost nebesednega pošiljanja čustvenih sporočil, pa tudi nebesednega izražanja stališč, izrazov dominantnosti in znakov, ki se uporabljajo v medsebojni orientaciji. Nanaša se tudi na posameznikovo zmožnost spontanega in točnega izražanja občutenih čustvenih stanj. Osebe z visoko razvito čustveno izraznostjo so »čustveno nabite« in so sposobne vzbuditi čustveni odziv tudi pri drugih.
- **Čustvena senzibilnost** je spretnost sprejemanja in dekodiranja nebesednih in čustvenih sporočil drugih. Čustveno senzibilni ljudje so pozorni na čustvene odzive pri drugih ter prepoznajo številne odtenke čustvenega doživljanja. Nagnjeni so k empatičnemu podoživljanju čustvenih stanj drugih in se nanje tudi močneje čustveno odzivajo.
- **Čustveni nadzor** je zmožnost uravnavanja in nadziranja čustvenih in drugih nebesednih izrazov. Razsežnost obsega sposobnost za izražanje in prikrievanje čustve. Tako premočan kot prešibak čustveni nadzor sta v poklicnem življenju nezaželena in zmanjšujeta uspešnost.
- **Socialna izraznost** je spretnost v besednem izražanju in vključevanju drugih v družabni pogovor. Za osebe z visoko razvito izraznostjo je značilna besedna fluentnost, sposobne so začeti pogovor in se spontano pogovarjati o različnih vsebinah. Ti posamezniki so družabni. Premočna družbena izraznost pa ni zaželena, saj posameznik preneha biti pozoren na vsebino svojega izražanja.
- **Socialna senzibilnost** se nanaša na sposobnost sprejemanja besednih sporočil ter na občutljivost za razumevanje norm, ki določajo ustreznost družabnega obnašanja. Socialno senzibilne osebe so pozorne na svoje družbeno vedenje in njegovo družbeno ustreznost. Osebe s premočno ali prešibko socialno senzibilnostjo so v družbeni izmenjavi manj uspešne.
- **Družbeni nadzor** je spretnost v igranju vlog in v družbeni samopredstavitvi. Za ljudi z močno izraženim družbenim nadzorom je značilna družabna spretnost, taktnost in visoko samozaupanje v družbenih položajih. Družbeni nadzor obsega tudi zmožnost vplivanja na tok in vsebino družbene interakcije.
- **Družbena manipulacija** pomeni pripravljenost manipulirati z drugimi ljudmi oziroma s posameznimi vidiki družbene situacije, da dosežemo zelene rezultate (Gostiša, 2017).

V negotovih in stresnih položajih se morajo vojaški poveljniki odzvati čustveno uravnovešeno in rzsodno. V tem delu postanejo opazne medosebne spretnosti, spretnosti čustvenega izražanja, čustvenega in družbenega nadzora ter družbene manipulacije. S temi spretnostmi bo poveljnik uspešno vodil enoto tudi v najtežjih položajih.

6 Trening socialnih veščin

Temeljni cilji treninga socialnih veščin so razvijati, izboljševati in vzdrževati raven socialnih spretnosti vsakega posameznika. To lahko dosežemo z učenjem uravnavanja besednega in nebesednega vedenja skladno z družbenimi normami in interakcijami. Trening socialnih veščin mora biti sestavni del izobraževanja in usposabljanja vojaških poveljnikov ter izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Vpliva naj na tri razsežnosti posameznikovega vedenja:

- usmerjanje h kooperativnosti v komunikaciji, razvijanje zanimanja za druge, razvijanje komunikacijskih spretnosti, ki pozitivno motivirajo druge;
- sposobnost lastne integracije v medosebne odnose v socialnem okolju;
- sposobnost za uravnavanje pozornosti in čustvenih odzivov, skupaj s sposobnostjo samoopazovanja, popravljanja napak v pozitivno dejavnost skladno z veljavnimi družbenimi normami ter sprejemanje odgovornosti za izražanje različnih čustvenih stanj.

6.1 Trening uspešne komunikacije

Za učinkovito in uspešno komunikacijo je potrebna previdnost pri oddajanju oz. izbiranju nebesednih znakov, besed, upoštevanje mnenj drugih, pozorno poslušanje ter sproščenost in naravnost pri pogovoru. Besedno in nebesedno komunikacijo je mogoče izboljšati z urjenjem v tej spretnosti. Pri urjenju upoštevamo smernice: Sporočila izmenjana besedno, naj bodo jasna in neposredna, nebesedna naj jih podpirajo. Uporabljati je treba »jaz sporočila«, saj z njimi prevzemamo odgovornost za svoje komuniciranje. Uporabljati je treba jezik, ki je razumljiv in konkreten ter skladen s signali, ki jih sporočamo nebesedno. Čustva naj bodo vključena v izražanje, saj bomo tako lažje pridobili povratno informacijo o čustvenem stanju sogovornikov (Kajtna in Jeromen, 2007). Pri delu s podrejenimi se je treba izogibati sarkazmu in negativnosti. Pohvale imajo večji učinek, če jih poveljujoči izreče pred skupino, graje pa so bolj učinkovite, kadar jih izreče na štiri oči. Uvod in sklep komunikacije naj poveljujoči izvede v smislu opredeljevanja pozitivnih in spodbujajočih vidikov sporočila, ker si tisto, kar je povedano na začetku in na koncu, bolj zapomnimo. Pomembne vidike sporočila je treba večkrat ponoviti in jih izraziti z različnimi besedami. Izogibati se je treba žaljivim besedam. Kadar želi poveljujoči doseči večji čustveni učinek sporočila, naj to izrazi z nebesednimi vidiki. Kadar na primer podrejenega potreplja po ramenu, s tem doseže bolj spodbujajoč učinek kakor z besedami, ki izražajo pohvalo. Na koncu je nujno poiskati povratno informacijo in preveriti, ali smo se s sogovornikom razumeli, ali smo

prišli do nekega skupnega sklepa. Odstotnost povratne informacije lahko vodi v številne nesporazume.

6.2 Trening reševanja konfliktov

Pri reševanju konfliktov je pomembno, da sledimo smernicam. Kadar v konfliktni situaciji naredimo napako, to tudi mirno in pošteno priznamo. V reševanju konfliktov uporabimo spretnosti in pravila uspešnega sporočanja, upoštevamo nebesedno komunikacijo. Zlasti nam lahko koristita tudi tehniki aktivnega poslušanja in uporaba »jaz sporočil«. Vse skupaj je lahko precej oteženo zaradi povečane količine čustev, ki zmanjšajo sposobnost racionalnega odločanja in delovanja – zato imata pri razreševanju konfliktov zelo velik pomen sprostitev in miren vstop v pogovor. Sogovornikom v konfliktu pokažemo spoštovanje že tako, da jih poslušamo do konca. V komunikaciji smo pripravljeni na sklepanje kompromisov in prepričati nasprotno stran, da se na koncu ne bo nihče počutil kot zmagovalec ali poraženec, temveč bosta obe strani nekaj pridobili in hkrati v svojih zahtevah tudi nekoliko popustili (Kajtna in Jeromen, 2007). Pri razreševanju konfliktov lahko uporabimo tehniko aktivnega poslušanja, ki ima tri stopnje:

- Pritrjevanje uporabimo v prvi fazi pogovora, ko sogovornika poslušamo, prikimavamo, občasno rečemo »aha«, »tako torej«. S tem mu pokažemo, da se zanj zanimamo, da ga poslušamo in mu ob tem damo čas, da pojasni svoja stališča.
- Parafraziranje pomeni, da povzamemo sogovornikove besede. S tem dosežemo to, da sogovornik natančneje pojasni svoje mnenje, trener pa pridobi čas za dodatno razumevanje in si ustvari boljšo sliko za oblikovanje odgovora oz. nadaljevanja pogovora.
- Spraševanje odpira nove razsežnosti pogovora, kjer lahko gre tudi že za iskanje rešitve situacije. Navadno se pogovori začnejo že v tej fazi, vendar pogosto prehitro preidemo na iskanje rešitve, ne posvetimo pa se dovolj spoznavanju težave ali teme pogovora (Kajtna in Jeromen, 2007).

7 Sklep

Slovenska vojska že skrbi za učenje in urjenje socialnih veščin svojih pripadnikov, saj so vsebine s področja socialnih veščin vključene v predmet *vojaško voditeljstvo in etika*, ki ga najdemo v predmetnikih številnih programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja, namenjenih častnikom in podčastnikom. Pripravljen in že izvajan je bil tudi tečaj za inštruktorje za delo na poligonu voditeljskih veščin. Poleg tega so vsebine s področja socialnih veščin vključene tudi v program za delo z ljudmi, ki obsega različne delavniške oblike učenja in urjenja na tem področju. Gre za vsebine, kot so uspešno reševanje konfliktov, delo s problematičnimi podrejenimi, stres na delovnem mestu, osebnostna rast in razvoj, timsko delo. Te vsebine so namenjene zaposlenim na obrambnem

ministrstvu, torej tudi civilnim osebam. Ne glede na to pa bi bilo smiselno izobraževanje in usposabljanje s področja socialnih veščin še razširiti in izvajati v večji meri, saj lahko ključno vpliva na izboljšanje medosebnih odnosov pri opravljanju vojaških nalog in tako tudi k večji učinkovitosti organizacije kot celote.

8 Viri in literatura

1. Burgoon, K. J., in Bacue, E. A., 2003. Nonverbal Communication Skills. V *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, str. 179–220.
2. Dunlop, P. D., idr., 2017. Openness to Experience and Awe in Response to Nature and Music: Personality and Profound Aesthetic Experiences. V *Journal of Personality and Social Psychology*. https://www.researchgate.net/publication/280112363_Openness_to_Experience_and_Awe_in_Response_to_Nature_and_Music_Personality_and_Profound_Aesthetic_Experiences/link/55ae399808aed9b7dcdc845d/download, 1. 4. 2021.
3. Gostiša, R., 2017. *Medosebne spretnosti in osebnost košarkarskih sodnikov. Raziskovalno delo*. Ljubljana: Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani.
4. Greer, J., 2018. Thoughts on Military Education, Training and Leader Development in 2050. V *Small Wars Journal*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-military-education-training-and-leader-development-2050>, 13. 3. 2021.
5. Hargie, O., 2011. *Skilled Interpersonal Communication. Research, Theory and Practice*. New York: Routledge.
6. Jarc Šifrar, T., 2010. *Ujemanje osebnostnih dimenzij, emocionalne inteligentnosti in socialnih spretnosti med plesalko in plesalcem v športnem plesu*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani.
7. Kajtna, T., 2006. *Psihološki profil vodilnih slovenskih športnih delavcev*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
8. Kajtna, T., in Jeromen, T., 2007. *Šport z bistro glavo – utrinki iz športne psihologije za mlade športnike*. Ljubljana: Samozaložba.
9. Kodeks vojaške etike Slovenske vojske, 2009. *Uradni list RS*, št. 55/2009. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/93244>, 14. 3. 2021.
10. Lamovec, T., 1991. *Spretnost v medosebnih odnosih*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za produktivnost dela, center za psihodiagnostična sredstva.
11. Metelko Lisec, T., 2004. Socialne veščine – orodje za večjo socialno uspešnost. V *Socialna pedagogika*, št. 1, str. 97–112.
12. Musek, J., 2005. *Psihološke dimenzije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
13. Segrin, C. in Givertz, M., 2003, Methods of Social Skills Training and Development. V *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, str. 135–178.

14. Steers, M., N., idr., 2016. I Want You to Like Me: Extraversion, Need for Approval, and Time on Facebook as Predictors of Anxiety. V *Translational Issues in Psychological Science*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5383211/>, 4. 4. 2021.
15. Šifrar, T., 2019. *Trening socialnih spretnosti pri vrhunskih športnih plesalcih*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani.
16. Tušak, M., Misja, R. in Vičič, A., 2003. *Psihologija ekipnih športov*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
17. Ucman, I., 2003. *Koncepti in veščine komunikacije*. <http://www.leila.si/dokumenti/kom.pdf>, 5. 4. 2021.

Vsebina

Pavel Vuk	Uvodnik
Peter Verdnik	Vloga svetov za nacionalno varnost pri zagotavljanju nacionalne varnosti
Aleš Kralj	Razvoj metodologije priprave Čete za zveze za bojevanje na združeni taktični ravni
Boštjan Pintarič	Vloga robotike, brezpilotnih sredstev in umetne inteligence na bojišču
Primož Hodak	Uporaba Natove direktive pri načrtovanju in izvedbi skupinskih usposabljanj in vaj v Slovenski vojski
Miran Prosen	Vloga Slovenske vojske v boju proti terorizmu
Maja Babnik Smrekar	Pomen vključevanja vidika spola v Slovenski vojski
Daniel Šuler in Ervin Hartman	Rusko hibridno delovanje in vloga zasebnega vojaškega podjetja Wagner
Dejan Pagon	Vloga Slovenske vojske pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob epidemiji covid-19
Rok Kovše	Organiziranost in vloga vojaške strateške rezerve Slovenske vojske na operativni in taktični ravni
Valerija Bernik	Socialne veščine izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja

